

2. د کسر ۱۱۰

ברל כצנלסון, בשנת תר"צ

כתבי ב. בצנלסון

כרך רביעי

הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל

כל הזכויות שמורות
נדפס בארץ-ישראל
Printed in Erez-Israel
דפוס „דבר“ חל-אביב
תש"ו

ה ת ו כ ן

עם עצמנו

אחרי עשרים שנה (במועצת „אחדות-העבודה“

11	. . .	לעניני המושבה, שבט תרס"ט).
17	. . .	מגיני תלחי בחייהם ובמותם
18	. . .	נס העליה השניה
24	. . .	פתיחה ל„ילקוט אחדות-העבודה“, כרך א'
27	. . .	עשר שנות „אחדות-העבודה“

בישוב ובציונות

43	. . .	לדברי הנציב
45	. . .	מושב ברלין ב' (לישיבת הועד הפועל הציוני).
46	. . .	עשור ל„הבימה“
47	. . .	עם גאולת מפרץ חיפה
56	. . .	במלחמת הבחירות לעיריית תל-אביב
61	. . .	לאחר המערכה
64	. . .	פשר הנאום
65	. . .	הסנבלטיות הקומאינסטרנית
67	. . .	שביתת המורים
68	. . .	מהו הלקח לציבור הבוחרים בתל-אביב
71	. . .	וטו
76	. . .	ערב הפתיחה של הקונגרס הששה-עשר
79	. . .	בקונגרס הששה-עשר
87	. . .	וגשם ?

מאורעות תרס"ט ולאחריהם

93	. . .	לאחר שתיקה מאונס
95	. . .	ממצור לבצרון
98	. . .	במסיבת-פרידה לאב. כהן
100	. . .	גדוד העבודה בקו האיחוד

101	בועידת „פועלי-ציון“ בגרמניה
109	מול פני הגזירה
114	להערכת „מפעל-האלף“
120	ביום „דבר“
120	כ' בתמוז (תר"צ)
128	קבלת פנים למשלחת הפועלים מאמריקה
132	פולמוס נייטשפיל
136	במערכה
142	מעוללות אחד-העם
147	באסיפת הנבחרים לכנסת ישראל
150	לשאלות המשטר המדיני בארץ

העברת החינוך לכנסת ישראל

171	העברת החינוך לרשות הכנסת (הרצאה באסיפת הנבחרים)
180	תשובה לויכוח

בהסתדרות

187	במועצת הנוער העובד
192	על הלשכה המשותפת
		בועידה הרביעית של ההסתדרות תחלקאית:
195	פתיחה
211	על העבודה העברית במושבה

נגד תרביזיוניזם

225	בקונגרס השבעה-עשר (בויכוח על הגדרת המטרה הסופית)
227	בפני עובדת המפקד
230	באסיפת הנבחרים

אישים

239	מ„בני משה“ עד „אחדות-העבודה“ (על אזיר)
245	ללא התגלות (אליעזר שיין)
250	עשר שנים לפטירתו של א. ד. גורדון
251	חיים חיסין
254	א. ליטוין (למלאות לו שבעים שנה)
256	נח שפירא

עם עצמנו

בתוך המושבה. דעתי: מבלעדי תנועה ציבורית חיה ותבענית מסביב לדרישה זו לא ישתנה כלום ולא יעשה כלום. נוכחנו מנסיונו כי בלי מאמצים רציניים של „המעונינים“ אין דברי-יצירה נעשה בארץ. זכור ענין שכונות-העובדים. כמה שנים החמצנו, כמה פוחות פיורנו, ומה שונה היה אולי מצב הפועל העירוני בשנות המשבר אילמלא חסרו לשכונות-העובדים נושאים ולוחמים נמרצים. קטנות-האמונה עלולה גם פה להזיק כמו בשכונות-העובדים. ברצון להקיף את המושבות הקיימות חגורה של קרקעות-עובדים איני רואה, כמו שרואים רבים מזקני ציבורנו, בריחה מהחקלאות „האמיתית“ והסתגלות לקוניונקטורה, אלא ניצול רציונלי של הקוניונקטורה, לשם יצירת עמדות עבודה וביצורן. הדרישה לקרקע לעובדים באזור המטעים צריכה להיעשות בשעה זו לנקודת-המוקד של דרישותינו. יקום הפועל השכיר במושבה וידרוש את זכותו בציונות.

וגם — את זכותו בהסתדרות. פוחה של תנועתנו היה לא רק באידיאל הלאומי-הסוציאלי שלה, אלא גם ביסוד העזרה ההדדית החי בה. ההסתדרות לא היתה מתגבשת למה שהיא פיוס אילמלא כללה בתוכה את הדאגה לחיי אדם, לחיי החבר. בזה היה פוח ההסתדרות החקלאית, קופת-חולים, „המשפיר“ — מיום הינסדם. בכל ארץ של אמיגרציה יש לעזרה הדדית ערך מיוחד. ה„ארבייטר-רינג“ באמריקה חזק יותר מכל מפלגה, כי הוא יצר לפועל „הירוק“ את הסביבה של עזרת-חברים. הסתדרותנו יצרה בראשיתה את משפחת-העבודה, ודוקא בשנות העליה הגדולה עשתה בזה מעט, לא העמיקה ולא הרחיבה את יסודות העזרה ההדדית בתנועה. ובמושבה עוד פחות מאשר בעיר. מוסדות ההסתדרות עובדים במושבה במידה קצוצה. הפועל עצמו והציבור החי במושבה לא יצר בה כמעט שום מפעלים של קיימא. המטבח, אם הוא קיים, הנהו עלוב פשהיה לפני כמה שנים. נסיונות של יצירה הסתדרותית אינם נעשים. האומנם נסיק מזה כי ששת אלפי הפועלים במושבות הנם דלי-מעש, חסרי פוח יצירה חברתית? לא. זה לא יתכן. אבל מחשבתם אינה נתונה לשיפור חייהם.

הכרחי שיבוא בזה שינוי. וגם ההסתדרות צריכה להביא שינוי בחלוקת פוחותיה ותקציביה. הפעולה במושבה צריכה שוב להיות לראש-פינה.

מגיני תל-חי בחייהם ובמותם

הקומץ הקטן של האנשים אשר עמדו בחייהם על משמר הצפון, פשהם בודדים ועזובים, קרועים ובלויים, רעבים וקופאים, זכו מידי ההיסטוריה העברית להיעטר לאחר מותם בזיו וזוהר של גיבורי-האומה. יש בזה מאות הזמן, ששמם לא נשפח, שכבודם לא חולל, שלא הפכו בעיני העם ל„בריונים“ ול„סיקריקין“. יש בזה מאות הזמן, שלב הילד העברי הומה לקראתם, שהלורד היהודי-האנגלי מציב להם מצבה, שהמדינאי הציוני, אשר לימד פעם ימי תל-חי, כי „אם אנחנו בעצמנו נרצה לעמוד ולהגן על המקומות האלה, לא יצא מזה כלום“ — קושר להם קשרים ונאחו בשמם. יש בזה מאות הזמן, שאותה פינה בודדת, אשר שנים על שנים טרחו פועלים עברים להחיותה משממתה לפני המאורעות ולאחר המאורעות — ללא עזר וללא הכנה בחוגינו „המדינאיים“ — נעשית עתה לתל-חיים אשר הדרך אליה הומה מאדם רב.

אולם גם ביום חג אל תטושטש ואל תסורס האמת ההיסטורית, ואל יולבשו אנשי תל-חי איצטלה כוזבת, שאינה הולמת אותם, אל ישכח כי במערכה פפולה עמדו ונפלו גיבורי תל-חי: לא רק במערכה עם שודדים ובוזזים מבחון, שעלו להשמיד את נאות השלום והעבודה, כי אם גם במערכה עם האדישות, הרפיון, ההתנכרות והפחד מבית, בתוך הישוב עצמו ובקרב מנהיגיו. אל תישכח הבדידות האיומה, בה עמדו שם האנשים בחייהם, ומה היה היחס אליהם והעזרה מצד בעלי היכולת, בעלי ההשפעה ובעלי ההבנה „המדינית הצרופה“. חובה גם לזכור, ולא להשפית, מה היה קלסתר-פניהם המוסרי והחברתי של אנשי תל-חי: אנשי עבודה, אנשי קבוצה, אנשי מהפכה וסוציאליזם. עולמם הרוחני היה דוקא „שעטנו“ בלשונם של אחרים. בלשוננו: מזיגה חיונית של אהבת העם והארץ עם עיקרי האמונה של מוסר-העבודה והצדק הסוציאלי. ואולי מזיגה זו, אשר הזינה את נפשם והניתנת לשמצה בפי נביאי הלאומיות „הטהורה“, היא שעשתה אותם — ולא את אחרים — למקדשי שם האומה בשעת נסיון, היא שעשתה אותם לחלוצי-אמת, להולכים לקראת העתיד, לסוללי-דרך של חיי עבודה לאומה הנגאלת.

אדר ב' תרפ"ט.

נס העליה השניה

בכל יובל, בכל חג זכרון, גם אם הוא זכרון של פיבוש — יש עצב לבעל היובל. יש הרגשה של עֶבֶר, של חסד נעורים. ובכל עבר יש לא רק נצחונות וכיבושים. יש גם מפלות ואבידות והרבה צער. ובמידה שהחג הוא חגם של אנשים — אם אלה שבאו לפני כ"ה שנה ואם אלה שבאו לפני עשרים שנה ופחות, פולם שותפים בו — הרי עלינו לזכור לא רק את הקו העולה של הנצחון, אלא את כל הנפתולים והיסורים והאבידות שנפלו בחלק כל אחד ואחד מאתנו. אולם לתנועה שלנו יש סגולה יקרה אחת. בה, בתנועה, לא חלה זְקֵנָה. יש אבידות, אולם הרקמה מתחדשת תמיד, והיא עומדת פיוֹם רעננה כבראשיתה. ועל נס זה של העליה השניה אני רוצה לדבר. ולא כדי למעט את דמותם של הקודמים לנו ושל הבאים אחרינו — אשר עוד הרבה גבורה ומסירות־נפש יִדרשו מהם — ולא משום צורך של התאמרות והתברכות, כי אם לשם סימון קיום, מה היה הכרחי ומה לא היה הכרחי למפעל התקומה.

קדמו לנו גיבורים גדולים — ביליז, אנשי זכרון־יעקב, ראשוֹךְ לציון, פתח־תקוה, אנשי יסוד־המעלה, אנשי ראש־פינה — אשר אין לנו מבחינת הגבורה האישית להשתוות אליהם. בעליה השלישית בא אלינו שפע של מרץ נעורים, שהביא לידי התנערות עצומה. להרחבת האפקים, פאשר לא ידענו אנחנו, אנשי העליה השניה. אולם תפקיד מיוחד נפל בגורלה של העליה המרתקת את עליית הראשונים עם האחרונים.

כשבאו הראשונים כבר חיתה בלבם האידיאה של מדינת היהודים, שהיתה ספונה בדברי פינסקר וליילנבלום. מתוך נחשוניות — באמונה שמחר־מחרתים יבוא כל העם בעקבותיהם, מבלי ראות את דלותו וחוסר כוחו של העם — התפרצו ובאו אנשי ביליז. אולם ההמשך לא בא והמעין הזך התיבש טיפין טיפין, לפעמים גם נדלח ונעפר, עד שנדמה היה כי אין תקוה למעין זה לפנות מחדש, אין תקוה כי יבקעו סביבו מעינות חדשים, אשר יצטרפו והיו לנהר. לעומת זה — העליה השלישית מצאה לפניו מבוע מספה בחזקה, מצאה מפעל חי המעורר אמונה, המשמש מופת. פאן היה בטחון בהמשך, הבטחון שאחריהם יבואו שוב המונים.

לא פן העליה השנייה. היא באה במזל מיוחד, והטרגיות המלווה אותה היא שגיבשה ועשתה אותה לכוח באומה. פי באיזה מצב באנו? לא במצב של פריחה כלשהיא בארץ, לא כלכלית ולא תרבותית. גם לא בתור פריחה בציונות. התנועה הציונית עמדה אותה שעה על עברי פי פחת. החלום של הרצל, אשר עם כל פרישת־הכנף שהיתה בו, היה פירושו ויתור על כל פעולה ישובית, אי־אמונה כי יש שכר לפעולה זו — חלום זה הגיע עד קיר אטום. הכנפים קוצצו, האור דעך, יאוש חדר ללבבות. החלה נסיגה והתפוררות של מחנות שלמים אשר נזעקו אל דגל הציונות. התקופה ההרצליסטית, אשר בישרה קץ מהיר של הגלות, ובאמצעים קלים — משא־ומתן דיפלומטי של מנהיגים, מכירת שקלים, קיבוץ מעט כסף — תקופה זו לא מצאה את דרך ההגשמה. יחד עם האכזבה באו לתנועה ימי רוץ ודלדול, כי התנועה לא ידעה לדרוש מעשים רציניים, לא ידעה להתוות את דרך הפעולה שתביא לידי הגאולה. אולם בינתים הפתה התנועה הזאת גלים ועזרה בקרב ההמונים את צמאון הגאולה — ועתה עמדו אלה נבוכים, כשסביבם ניצנצו אורות אשר רמזו גאולה ליהודי ולאדם, הבטיחו תוכן לחיי הפרט. התנועה הציונית על כל גדוליה, על כל מאור היהדות שבה, לא ידעה להבטיח זאת. גם אח־העם לא ידע לגלות את הפוחות הרצוניים שבציונות ולעשותה אידיאל תובע, מחייב, מטיל מצוות קשות מאד. ובשעה שכל תקוה רחבה בציונות פסה, נגזזה, בשעה שהנוער העברי פולו התחיל נסוג מן המחנה, בשעה שכל היסודות של רעיץ הציונות האורגנית — חיבת הארץ, תחיית הלשון, עבודת האדמה — התחילו מתבטלים, באותו רגע נמצא באיזה נס שריד קטן במחנה, שריד קטן וחלש, שעמד בעצמו על עברי פי תהום, והקומץ הזה מצא בקרב עוז משונה — לא אמונה ובטחון, אלא עוז שנבע מן המחשבה שאולי אנחנו האחרונים, ואם גזירת ההיסטוריה היא שאין לנו עתיד ותקומה, נהיה נא האחרונים, אולם את המערכה אָל נעזוב. האבוקה שהדליק יוסף חיים ברנר — לכאורה, נושא הפסירה הלאומית — על גדות התמזה בקריאתו: „אחרונים נהיה על החומה!“ — עשתה את שליחותה. קמה התעוררות של תיעוב — לתעב את העזובה הארץ־ישראלית, לתעב את רפיץ הרצון בתנועה הציונית. קם מרד — לא נגד שֶׁעבדו מלכויות, לא נגד עריצות בית רומנוב, גם לא נגד סדרי החברה

בכללם — אלא מרד בתנועה שבה נולד הדור הזה, בתנועה הציונית, באינטליגנציה היהודית, בספרות העברית — מרד מקיף ועצום בכל שטחי החיים.

ידידי הפועל

היתה אולי רק תקוה אחת שניצנצה לאנשים האלה — התקוה כי פאן בארץ הכל כשורה, ואין להם אלא לבוא ולהמשיך. אפשר שבנסוע ראשוני העליה השניה לארץ חיממה אותם התקוה שהם ימצאו פאן אידיליה של אפר עברי בארץ-ישראל. אולם פולנו יודעים מה מצאה העליה השניה בארץ — איזה משטר ואיזה יחסי חברה. וכאן חובה עלינו לזכור אותם האנשים הפודדים מהעליות הקודמות אשר הבינו לנו ובאו לנו לעזר. כשם שתזכור תנועתנו את גיבוריה פן תזכור את ידידיה, אשר סמל להם — יהושע ברזלי המנוח. זכור לנו לטובה האדם הצנוע, שלא היה עסקן והוגה-דעות, אבל היה הראשון שפתח לפני הפועל העברי את הדרך לעבודה במושבה — יעקב קרול. זכור לטובה הבילויי חיים חיסין, בא-כוח „חובבי-ציון” בארץ באותם הימים. זכור לטובה האיש שהיה פקיד אצל הברון, אולם בקרבן חיתה נשמת חלוץ — חיים קלוריסקי. זכור הרופא הראשון שנענה לסבל הפועל ובא לעזרתו במסירות-נפש — ד"ר הלל יפה. זכור ד"ר מלפין, האדם היקר, אשר גם הוא מהראשונים שהושיטו יד-עזרה לפועל. זכור שמו של הראשון בפקידות של יק"א אשר הכניס את הפועל והפועלת חעברים לעבודה ולשמירה, האגרונום אליהו קראוזה, שהיה אז מנהל חות סגרה. וזכור לכולנו האדם שהתהלך גם אז בינינו כאגדה, ועוד יהיה לנו לאגדה בעתיד — יהושע חנקין, גואל העמק והאח הגדול של הפועל בארץ. ואין גם לשכוח שבכל השטח של נכר שבעסקנות הציונית, בתוך אי-ההבנה להופעת העליה השניה אשר שררה בין הדוגלים בירושתו של הרצל, פוולפסון וחבריו — האיש אשר עם כל המרחק בגיל ובמושגים הבין לפי דרכו את ערך הפועל והחלוץ בארץ היה מנחם אוסישקין.

נדמה שבוה נגמרת הרשימה היפה והצנועה של עוזרי הפועל. לגבי כל שאר חוגי הישוב היינו... — לא עת להשתמש במלים חריפות — אורחים לא-אקרואים. איש לא קרא לנו ולאיש לא היינו דרושים. בידינו לא היה

צורך ובשכלנו — לא כל שפן. רק אחר כך, כשהיו לנו כבר כמה פיבוישים בארץ, נגלה בעסקנות הציונית האיש היחיד במינו, איש שהוא — אני אומר זאת במלוא הכרתי — חד בדרך, אשר הבין לכל עמקו את הערך ההיסטורי של תנועת הפועלים בארץ — ארתור רופין.

במצב זה של יתמות איומה בתוך היהדות, יהדות זו שאחרי קישינב והומל 1905, עם כל התגברות הכאב הלאומי, היתה לגמרי אוֹבֶדֶת־דֶרֶךְ, או ראתה את הדרך רק בהסתלקות מהחלום הציוני; במצב זה של יתמות בין חברים למפלגה ולרעיון; במצב של יתמות ונכר בתוך הישוב בארץ — הוטל על העליה השנייה להמשיך את דרכה, לא תמיד מתוך אמונה ורנחה, אלא לעתים קרובות מתוך יאוש שאין לאחוריו פלום; לא מהפכת היופי שבאמונה, כי אם מתוך הרגשת הפיעור שבבגידה, בחולשה וברפיון; מתוך הכרח נפשי להתגבר ולא לעזוב את המערכה.

ערכים חדשים בציונות, בישוב ובספרות

חלילה לנו להשלות את עצמנו. אֵל נתאר את העליה השנייה בשלל צבעים כוזבים. אֵל נראה כל אחד בה כגיבור. הננו פאן היום כשם שהיינו בעולתנו מהגולה — אודים מוצלים מאש. היתה בנו סֶלְקֶצִיָה בלתי־פּוֹסֶקֶת והיה מרי חיים בלתי־פּוֹסֶק, הכרח בלתי־פּוֹסֶק בַּמַּאֲמִצִּים. הדברים האלה הם שגיבשו אותנו והעמידונו חוליה בשרשרת בין ביל"ו והעליה האחרונה. ואם נעשה לא את חשבוננו של כל אחד, במה זכה ומה הפסיד, אפשר שבתור אישים ידענו פאן את האושר הגדול ביותר של נעורים, כי לא הפיבוישים, אלא גם היסורים הרניבים¹ אותנו, היו לנו כמשחק — אם נעשה את חשבון התקופה, נשתומם: איזו אפשרויות עוֹדן ספונות בארץ־ישראל, אם מעטים וחלשים כמונו יכלו ליצור כל זאת. נשתומם על הרכוש הכלכלי והחברתי, התרבותי והאישי־מוסרי שהורישה העליה לבאים אחריה. נשתומם על האושר הגדול שנפל בגורל הדור הזה.

זכה הדור הזה לחדש ערכים חשובים לתנועה הציונית ולעם כולו, גם לספרות העברית ולישוב הארץ־ישראלי. ואולי ערכם של החידושים האלה הוא שאורם יגיע מעבר לגבולות שבהם אנו עומדים. אם נשוה עכשיו את תוכן הציונות כפי שהיתה לפנינו עם תוכן הציונות עכשיו, נראה שהתנועה

הציונית פולה נתעשרה, נתרכבה, ספגה ערכים לאומיים ואנושיים רחבים. פי מה שלא היה תוכן חזונו של הס ושל הרצל מבחינה היסטורית, הרי עצם תכנה של הציונות בתוך העם הצטמצם במושגים אלמנטריים אחדים — ארץ, משינה, שפה. התוכן המוסרי הכלול בשם „העבודה“, אשר הנחילה לציונות העליה השניה, מושג העבודה עם פירושו המשקי והחברתי — לא רק ששינה את פני המציאות של ארץ־ישראל העברית אלא את פני הנוער בגולה, ואין לנו ראייה טובה מזו שברעיון העבודה מוכרחה לדגול גם תנועת נוער הצוררת לפועל. גם חובבי־ציון שפתבו לנו: „היפכד ושב בביתך“, היו מוכרחים ללמוד — לא בכוח דיבורנו אלא בכוח העובדות שיצרנו — את ערך העבודה בגאולת העם.

וגם לישוב הארץ־ישראלי נתנו דבר־מה. יצרנו תאים למדינה היהודית הבאה והכנסנו דם חי לא רק לתנועה אלא גם לחיים הכלכליים בארץ. מי שזוכר את מצב המושבות מלפני כ"ה שנים יודע מה ערטילאי היה קיומן, מה דל היה שטחן המשקי. אם יצא ויראה עכשיו את משק הרפת שיצרה ההתישבות העובדת, את ענף הירקות, את גידול העופות, ענפי המטעים הצעירים, את מפעל „תנובה“; אם יראה את הסכומים הגדולים שפודים משקינו בעד כרובית ועגבניות — הוא יוכרח להודות, כי תנועה אשר „שמנדריקית“ קראו לה יצרה לא רק נכסים פוליטיים ומוסריים, אלא גם נכסים משקיים, שערכם כביר לא רק לציונות, אלא למשק הארץ.

ומבחינה חברתית זכתה תנועתנו לעקור משורש כמה מושגים רקובים — מלה שגורה באותם הימים — תמיכה ושנוררות, ניצול ופְּרִזִּיטיות. בעצם הדרישה שהרימונו — „וחי אחיך־עמך“ — היה צפון תוכן סוציאלי עצום. מזה הסתעפה ההתישבות העובדת לכל צורותיה, דמוקרטיה משקית, קבוצה, מושב וקיבוץ, שיוון הגבר והאשה, חינוך הילד על העבודה, ואם נפנה לחיים המדיניים, שוב נראה שאותם החלומות שבתקופה קודמת רק בודדים ונזעזים כמיכאל הלפרין חלמו עליהם — החלו להינצר בימי העליה השניה. ממפעל ההגנה והשמירה ועד ההתנדבות לגדוד — היו אלה ביטויים שלמים ונמרצים של המדיניות העברית בארץ־ישראל. ובשדה הלשון והתרבות — לעולם נזכור את כל אלה שלחמו ופעלו בשדה זה, אולם הזכות להוציא את הלשון מבית־הספר וממשפחת המשפיל לשוק,

לרחוב ולמשק, נפלה בחלקה של העליה השנייה. מתוך חושים עמוקים ידעה העליה השנייה, שלא היתה מורכבת דוקא ממשכילים, להידבק מהרגע הראשון בלשון העברית ולעשותה ללשון חיה.

גם בספרות העבודה רשמה דבר-מה העליה השנייה. לספרות העברית פולה בתקופה האחרונה יש זכות גדולה בטיפוח הקוממיות העברית. מאברהם מאפו עד פייארברג, ממיכ"ל ועד זאב יעבץ, מרנ"ק ועד „המעורר" — כל אלה יצרו תאי רגש ורצון שמצאו את תיקונם בעליה השנייה. ואם ידע ברדיצ'בסקי, ללא קהל, בלי תקוה שמישהו יקשיב לדבריו, בלי כל כשרון של הכרזה — לגלות את רפיון הציונות, הנה באה העליה השנייה להביא פתרון לחלומו. אולם דוקא שעה זו של העליה השנייה היתה שעה איזמה לספרותנו במזרח אירופה — פשעה שהיתה לספרות העברית בגרמניה עם גמר תקופת ההשכלה. היתה זו שעה של הפסד כל הכוחות הציבוריים, של בריחה המונית מן המערכה. באותה שעה באו אנשי העליה השנייה ויצרו — אם לא את הספרות, הרי את הבסיס שעליו תיבנה הספרות העתידה — את הקורא העברי.

מלבד כל הערכים הממשיים האלה — נתנה העליה השנייה את עצמה: את הטיפוס האנושי שבה. ערכם של הבייל"ויים הוא לא רק ביצירת גדרה, כי אם באגדה שיצרו בעם, האגדה שבה החיינו את נפשנו ברעב ובצמא. כן גם העליה השנייה. אותה הדמות של קשיות-עורף אשר אינה יודעת איך עוזבים את המערכה — זאת נתנה העליה השנייה.

בבואנו עתה לסכם את מפעל חיינו, הרי כל כך מובנה לי הברכה שבירכה את עצמה החברה חיותה¹: שלא נדע מלחמת אבות ובנים. ולא על חשבון הבנים צריך להבין זאת — שלא יהיו מחדשים ומורדים — אלא על חשבוננו אנו. ראינו פרוצסים של התעייפות והזדקנות בתנועות בחוץ-לארץ וגם אצלנו. והנה עכשיו, עליה זו העומדת עכשיו בשנות עמידה, צריכה לחייב את עצמה בחובות קשות, להזדיין במניעים חזקים מאד; עליה לדעת שאין היא רשאית להזדקן, פי עודנה עומדת — מבחינת היקף

¹ [חיותה בוסל, חברה בדגניה א']

המפעל — בראשיתו. בעזרת כל המכשירים הכפירים שיצרנו — חברת העובדים, "ניר", "המשביר", ועדת התרבות ועוד — תדע נא העליה השניה להידבק מחדש בכל המצוות החדשות העתידות עוד לצמוח בימינו. ונברך גם את העליה החדשה העומדת לבוא לארץ, זו אשר בה לבדה הערובה שמפעלנו לא יכזיב — פי הניגודים הטרגיים שהיו בינינו לבין קודמינו פסחו עלינו הפעם, וכי נהיה פולנו לשון אחת ומפעל אחד.

ניסן תרפ"ט.

פתיחה ל"ילקוט אחדות-העבודה", כרך א'

המערר והמכתב, המחרשה והעתון ניתנו פרוכים יחד בתנועת העבודה העברית בארץ-ישראל. מאמצי הגוף ומאמצי הנפש, העבודה וההגנה והמחשבה והביטוי — מילאו זה אחרי זה וסייעו זה לזה. וככה עלה וצמח הענף הצעיר ביותר בגזע עתיק-היומין של הספרות העברית: ספרות-העבודה הארץ-ישראלית.

באהבת-נפש ובמסירות-אמת טופחה ספרות זו בידי המשפחה הקטנה של יוצריה וקוראיה, ורצון-הגאולה הנאמן שפעם בה וחייה-הנפש הדרוכים ששוקעו בתוכה הם שעמדו לה, כי תקים ותזין ותגדל דורות של חלוצים-בונים, תאמץ ידיהם לעבודה ולמלחמה ותהיה להם מעין-תנחומות ומעוז בצר.

לא מתוך רנחה גדלה ספרות-הפועלים בארץ. דומה, לאנשי תנועת העבודה אצלנו לא ניתנה מעולם האפשרות — זו המצויה בתנועות אחרות, ואפילו בתנועות-פועלים, — לעבודה עיונית שיטתית, מתוך פנאי והרחבת-הדעת. רוב הדברים נכתבו בסערת-מלחמות, בעצם מאורעות, בשעות כאב. נכתבו בלחץ השעה הדוחקת, למטרות מעשיות, בבקשת המוצא. וכלום נכתב כל מה שהיה ראוי שיכתב, ושהיה אפשר שיכתב? חיינו הציבוריים, במעמדיהם העמוקים ביותר, היו על פי רוב חיים שבלב וחיים שבעל-פה. בהעלאת הדברים על הכתב שלטה במידה מרובה יד המקרה, יד המסיבות החיצוניות. כמה שנים לא היו מקפידים אצלנו להשאיר זכר בכתב

לדברי ועידות, מועצות, הרצאות, פגישות-חברים רבות-ענין. וכמה דברים שהיה להם בשעתם ערך מצעיד או תוחם תחומים, בחיי ציבורנו — לא באו לידי רישום כל-שהוא בדפוס, או שרישומם היה קלוש ביותר לעומת הרכוש הנפשי שהושקע בהם. האנשים חיו את חיות המעשה והרגע במלואם, עד שאפשר לא חשו כל צורך לדאוג להאריך את זכרם ואת פעולתם על ידי העלאה על הכתב.

ומה שהועלה על הכתב הריהו — מלבד שתיים-שלוש פסגות, שזכו לאחר שנים לכינוס — מפוזר ומפוזר על פני כל האכסניות שיצרה ספרות-העבודה לעצמה, מבלי שהדברים יגלו בצירופם, במלוא קומתם, וכל הדורש להם אין לו אלא להעמיק חקר בעזובה ביבליוגרפית, לחפש ולחטט בעלים בלים ובכרכים בלתי-מצויים. האם לא הגיעה השעה — לאחר כ"ה שנים של זריעה ושל פיזור — ללקט, לאלם אלומות, להבר ולכנס נפוצות?

"ילקוט אחדות-העבודה", אשר הכרך הראשון ממנו ניתן בזה, הנהו ראשית-נסיגון של פעולת כינוס וסידור בשטח חלקי: הפובליציסטיקה הצייונית-הסוציאליסטית בתקופת עשר שנים החל מעת היוסד "אחדות-העבודה".

הערות אחדות על שיטת-הסידור הנקוטה בילקוט:

כרכי הילקוט סדורים לא בתבנית קבצי-כתבים של פובליציסטים יחידים, אשר תעודתם לכנס את נחלתו האישית של הסופר ולהבליט את דמותו הספרותית. הילקוט הנהו קובץ כתבים של התנועה. פרכיו נועדו לצרף קולות את דמותה הקולקטיבית של התנועה, פפי שנחצבה מסלע ההניה הפועלית בארץ ועוצבה בדברי חברים אשר מילאו זה אחרי זה, ובמאמצים הדדיים יצרו את "השיטה המקובצת", שעדיין לא נחתמה, אלא הולכת ומכה שרשים ועושה ענפים ופירות.

בעריכת הדברים המכונסים לילקוט נהג המסדר לא מנהג-כרסומטיה, המצורפת מ"חתיכות" ומ"קטעים", בחינת צמחים גוזזים ומסורקים, העקורים — בשרירות היד הבוחרת — משרשם ומסלעם. הדברים נתונים במסכת חייהם הטבעית, במסיבתם ההיסטורית, בהשתלשלותם הרעיונית כחטיבה אחת — ואם מורפכת — מתוך ספר-החיים של העבודה בארץ.

בחירת הדברים, ברירם וניפויים נתכוונו לא ל"חתימה", לא לעשות

קאנון בידיים. המגמה היתה: לתת דברי אנשים חיים פמתפונתם, עם קולותיהם ובנות-קולם. שקלה וטריה עם פלוגתותיה וסתירותיה. הדברים נתונים כמות שהם, בלי טשטוש תכנם וצורתם, בלי שהמסדר ישאל: „הלכה כמי?״ ובלי אשר יטול לעצמו את זכות „הגניזה״ לרעיונות שנדחו או לא נתקבלו, אם אך יש בהם משום נוסף-ענין ונוסף-ביטוי לדעה ולהלך-רוח. הספר בא לשקף את רוחה של התנועה, את גנניה ואת שטף-מהלכה¹.

הילקוט ערוך סוגיות סוגיות. חוליותיה של כל סוגיה סדורות, ככל האפשר, לפי סדר הזמנים והשתלשלות הענינים. אחרי הכרך הזה, אשר תכנו: איחוד, גדוד, תל-חי, במצור, מדיניות, יבואו — אם מאמצי החברים לא יכזיבו — הפרכים הבאים, הערוכים לדפוס. תכנם: על זכות העבודה (בפפר ובעיר), בצינות, חיי ההסתדרות, מעשה ההתישבות, זרמים בהתישבות, לשון ותרבות, כנסת ישראל, שלטון מוניציפלי, הגנת העובד, הפועל הערבי, חיי המשק, מוסדות ההסתדרות, קואופרציה, עניני הני, הפועלת, הנוער בארץ, החלוק, תנועתנו בגולה, עליה, הערכות דברי עיון, התחומים אינם מסומנים, כמובן, בתכלית הדיוק. המדורות יונקים זה מזה ושלובים זה בזה. ויש שהדברים עניים במקום זה ועשירים במקום אחר. ומאידך, יש שהפרוץ מרובה, וכינוסם של הדברים עשוי להבליט את עניותנו בכמה פינות.

היגיעה ששוקעה בעבודת הילקוט במשך כמה ירחי-עמל ופורענות — חיפוש וחיטוט, בחירה וברירה, ניפוי בתר ניפוי וכינוס — יותר מאשר התפוננה להקים יד לעבר, נשאה עין להווה ולבאות: לגשר בין חיי-הנפש ועבודת-הרוח של תנועת-העבודה בימי התהוותה והתלכדותה ובין הדורות הצעירים היוצאים והעתידים לצאת בצבאותיה, לצייד את ילדי דור-העבודה ברכוש „אבות״, בקרן עושה-פירות. אם לא יחטיא הילקוט שליחות זו — ובא על שכרו. ומי יודע: אולי ישמש ילקוט חלקי זה כוח מעורר לעבודת פינוס מקיפה על פני כל חלקת-השדה של ספרות-העבודה. ואולי, בגללותו את אשר רכשנו וגם את אשר חסרנו, יפנה את דעתנו למילוי פגימותינו.

אדר ב' תרפ"ט.

¹ מתוך הנחה זו הוכנסו לקובץ גם דברי חברים אחרים, המשתתפים בפועלת „אחדות-העבודה״ ובעתונותה, אם כי אינם חברי המסלגה.

עשר שנות „אחדות-העבודה“

(הרצאה במועצת-העשור. תל-אביב, י"ב בניסן תרפ"ט)

לא סיכום ולא הערכה. תפקיד זה הוא למעלה מכוחי. עשר השנים הללו הנן בשבילי מי שחי בהן לא רק עשר שנים של חיי-מפלגה, כי אם הרבה רחב מזה וגם הרבה צר מזה: פרק היסטוריה עברית, חשוב וטרגי; עשר שנים של כיבושים ונצחונות, אשר אורחים נכבדים — כאשר שמעתם¹ — משתאים להם ומפארים אותנו בגללם. אך עייפנו מן השבחים והברכות, אשר זה דרכם לבוא במקצת באיחור זמן ולפיכך אין בהם משום הצעדת התנועה, הצעדה זו אשר בלעדיה כלים כוחותינו במחנק. ומאידך, למי-שעמד במעמד פתחתקוה אין עשר שנים הללו היסטוריה כללית בלבד. הן עשר שנות חיי אדם, שנות להב, דמים ולשד. ואם על עניני היסטוריה חברתית חובה לדבר ולקפר, הרי על חיי אדם יש שאי אפשר לדבר ויש שאסור לדבר, מה שאומר כאן לא יהיה איפוא אלא פתיחה לשיחה על „ענינינו“ בעשר השנים שעברו ובעשר השנים העתידות לבוא. ויותר מאשר אספר על העבר אהיה שואל לבאות.

כל נסיון להעריך את „אחדות-העבודה“ כדבר בפני עצמו נתקל בקושי ממין מיוחד. מתכונתה של כל מפלגה ליחס לעצמה את כל הטוב שהיא מקיפה בחוג ראייתה. „אחדות-העבודה“ נתחנכה בתפיסה אחרת. עם כל האהבה המקננת בנו ל„אחדות-העבודה“, עם כל הטובה שאנו מכירים ל„אחדות-העבודה“, עם היותנו גאים בשייכותנו ל„אחדות-העבודה“ — לא ראינו מעולם את „אחדות-העבודה“ כדבר העומד מחוץ לכלל הפועלים, ממול לו. ואנו, הרגילים ליחס את עיקר היצירה לכלל הפועלים, נתקשה לזכות את „אחדות-העבודה“ בכל אותן הפעולות וגם התכונות, אשר חלק לה בהן, אולם לא קניין „פרטי“ הן לה. לא נתעלם מפל אלה אשר יחד אתנו היוו את החסיבה האחת והמיוחדת של תנועת הפועלים בארץ. לא נשכח, כי עשר השנים הללו הנן מבחינת השלשלת ההיסטורית פרק והמשך של חמש-עשרה השנים שקדמו להן, אלה שנות התהוותה והתגבשותה של „העליה

¹ בדברי הברכה של ריינס, האורח מלטביה.

השניה". לא נשכח. פי בשטח הפעולה של עשר השנים האחרונות היתה „אחדות־העבודה“ עצם מעצמו של כלל הפועלים כולו, חלק נועז, מצעיד, מלכד, קובע דמות — אולם חלק מן הכלל. ובדברנו על פעולתה ועל תכונתה של „אחדות־העבודה“ אַל נשכח זאת.

קנינה הראשון של „אחדות־העבודה“, בן דגלה מיום הינלדה — היה רעיון האיחוד. רעיון האיחוד! גם זה חדל פיוס להיות נחלתה של „אחדות־העבודה“ בלבד. יש עתה חסידים לאיחוד גם מחוץ ל„אחדות־העבודה“, גם בין הקרואים בלתי־מפלגתיים, גם בין אלה אשר לפני שנים נלחמו במעשה האיחוד וראו את רעיון האיחוד פרעות־רוח. עכשיו, לאחר עשר שנים, אַחַר כל השלבים הרבים שעברנו בדרך האיחודים החלקיים ויצירת ההסתדרות, כשהפרת צדקת האיחוד והכרחיותו גוברת ברבים, עכשיו ספק אם מרגישים כמה היה מן המחדש ומן המרענן ברעיון האיחוד. לא היתה זאת השקפה אורגניזציונית או איסטרטגית, חשבון של „צדדים“, אשר שקלו ובחנו ומצאו פי כדאי להם העסק. לא, זה היה דבר־מה אחר לגמרי. האיחוד היה לנו לאש אוכלת, לאמונה מפרקת סלעים. ידענו את הלגלוג ולא נרתענו מפניו. זרענו וטיפחנו את האמונה באדם העובד, בערפו היוצר והמחדש, באמיתותו, בהכרח הפנימי שלו להיות מאוחד עם חבריו, להיות חבר לחברו. בכוחו המוסרי של האיחוד נמחקו ניגודי עבר, נטהרו יחסים, נשתנו עד היסוד הערכות קודמות, ונרקמו יחסי רעות ואָמון ואהבה בין קרובים שהיו רחוקים.

ולמרות הראיות הסותרות, למרות החלקים החשובים אשר לא חפצו להצטרף אל דגל האיחוד, למרות המושגים והיחסים אשר הובאו עם העליה השלישית (ראיית האיחוד כאמונה נאיבית מאידיעת החיים או כאמצעי שלטון של „הזקנים“) ולמרות הידיעות מן העולם הגדול הבאות להוכיח, פי אחדות־הפועלים — הנישאת על שפת כל הפועלים — הוא רעיון שוא בדורנו, למרות כל זה פעל רעיון האיחוד את פעולתו המוסרית והחינוכית, והוא נכנס לתוך רכוש הרוחני של הפועל בארץ. בכוח רעיון האיחוד קיימת ופועלת הסתדרות העובדים, ובחלל אירנו נישא הרעיון הזה ומבקש את תיקונו ואת שלימותו.

שאלה היא באיזו מידה פועל כיום רעיון האיחוד. אני מאמין פי

האיחוד הולך וקרֵב. אולי הוא ענין של מחר-מחרתים. ואף על פי כן קשה לי, הזוכר ראשונות, להשלים עם הלך-הרוח העיף, עם אויר הקפאון אשר בו מתנהל דבר האיחוד. דומה, כי רואים עתה אצלנו את ענין האיחוד מצד הקטנות שבו, מצד החשבון המעשי שבו, רואים אותו כהסכם של שתי מפלגות ואינם רואים את ערכו המוסרי הגדול בפנים המחנה כאן ואת ערכו המעשי הגדול לגבי הגולה. התקום בנו רוח-הגבורה הדרושה להשלמת מעשה האיחוד, היכולת להתעלם בכננה מסתירות ארעיות, ולו גם חשובות, מתוך הכרה שאֵלו אינן אלא קליפות, לעומת הגרעין החי שבאיחוד המחנה, היכולת להידבק בחבר החדש, היכולת להשתחרר מיחסי-חדש ומזכרונות-טינה? היהיה אֵתנו כֹּחֵנו זה כמו שהיה לפני עשר שנים?

אבוקת האטווד הודלקה בשעתה באור הציונות המדינית, הציונות העממית, ציונות רבתי. לא על נקלה גילה הפועל בארץ, מלבד לפיו, את ציונותו המדינית. העליה השניה, אשר נולדה מתוך מרידה באונגדה, מתוך ריאקציה פנגד גילויי הציונות הדיפלומטית, מרדה גם בציונות המדינית. פלום אמר לעצמו הפועל בן העליה השניה, כי ציוני מדיני הוא? רבים מאֵתנו מצאו בקרבם או המציאו לעצמם כל מיני נימוקים לעלייתם ולעבודתם בארץ, נימוקים אישיים-מוסריים, אסתטיים (קראו, למשל, את דברי צבי שֵׁץ לפני עלותו); רבים פפרו בציונות המתרוקנת והציגו נגדה את מפעלם האישי, את אהבתם לארץ, את נאמנותם ללשון, את יחסם לטבע, לעבודה, לחקלאות; וכל זה לא כגילויי אישי של האמונה הציונית הגדולה אלא, כביכול, כניגוד לחלוט-שוא ולתנועת-שוא. בוטה אני לחשוב פי הלך-רוח זה לא היה אלא מֶגֶן גפשי בפני הריקנות ודלות הנפש והמעש של התנועה הציונית, המחליפה תדיר את הגשמת הציונות בכל מיני סורזנטים מרהיבי-עין וריקית-וכן. בלבם של ראשוני המגשימים עבר הצו: אֵל תשא שם הציונות לשוא, והיה הכרח עמוק של הינזרות מכל מה שיש בו משום „הליכה בגדולות“, של בריחה מכל סכנה של אונאה עצמית, ולו גם במחיר צמצום אכזרי של האופק. מבלי להיפנס כאן בהערכת שני הזרמים שנתגלו בראשית תנועת הפועלים בארץ, אֵרשה לעצמי לומר כי ב„פועלי-ציון“ תססה ביותר הציונות המדינית. בשטח זה לא היה אז מקום לניגודים גדולים, מפני שאפקים מדיניים ריאליים לא היו באותה שעה. ושלילת „הציונות

המדינית, כביכול, של אותה שעה, זו הציונות האפיגונית, הנימושית, של "יורשי הרצל", כביכול, החל מולפסון וז'אן פישר ועד ז'בוטינסקי ושטריקר, הנאחזת בקליפה ההרצלית מפלי להגיע אל תוכה, — היתה נחלת הפועלים כולם, מתוך החוש הריאלי העמוק לכיבוש הארץ ולישובה.

כפירה זו בשלטים הציוניים הריקים, מסירות זו וציפיה זו לכל פעולה קטנה בארץ, נאמנות זו לכל פעולה תרבותית-עברית — כאילו העמידו את הפועל הארץ-ישראלי במחנה האחד-העמיות. ואף על פי כן היה גם אז מתגלה מפעם לפעם ניגודו הנפשי של הפועל למיעוט הדמות של הציונות ונאמנותו לחזון הרצל. אולם לידי דיסרנציאציה אמיתית בין האחד-העמיות ובין הציונות המדינית הביאו עשר השנים האחרונות, וכאן היתה, "אחדות-העבודה" מלחם הינסדה נושאת הדגל של הציונות המדינית, של עליה עממית, של קיום מדיני עצמאי.

אילו היו נתונים לפנינו פיוס כל כרכי ה"ילקוט", היינו רואים את גילויי הציונות המדינית העממית ב"אחדות-העבודה" על פני כל השטחים של עבודתנו בארץ, גם בשטח ההתישבות, גם בשטח התרבות, גם בכיבוש העבודה וגם בעליה. אולם גם הכרך האחד, המכנס את השאלות המדיניות במובנן המצומצם, משמש עדות נאמנה, כי לא רק בשעת מתן "אחדות-העבודה", בימי הגדולות, כי אם גם בשנים הקשות שבאו לאחר זה — בערה "אחדות-העבודה" באש הציונות המדינית ושמרה בנאמנות על הדגל של הרצל.

במצבים קשים ראינו מסביבנו תמיד חוגים מוכנים להשלים עם המצב ולהסתגל אליו: הויתור על תל-חי, ההסתגלות לספר הלבן, ההשלמה עם הפוליטיקה של סמואל, עם המצב בחיל הספר (מתוך טעמים פציפיסטיים, כביכול!), עם קריעת עבר-הירדן, עם צמצום העליה וסגירתה, עם כל קיצוץ הציונות. אולם לא נטעה אם נאמר כי תפיסה זו של הציונות, לא היא שנתנה חלוצים לארץ-ישראל. כי הכיבוש החלוצי, הבולע פוחות עצומים, לא ימצאם בלי אמונה, כי ארץ-ישראל אינה רק מקלט ליחיד, מקלט לתרבות-האומה, אלא גם מקלט לעם.

ואם נבוא עתה לעשות את חשבון הציונות המדינית בעשר השנים הללו, יהא החשבון מורכב למדי. אין לומר כי בעשר השנים הללו לא עשינו

גדולות. אם ציונות מדינית אינה ענין דקורטיבי בלבד, כפי שתופסים אותה האפיגונים הציוניים למיניהם, שאין להם מושג על מדינה בתור קומפלס כלכלי, תרבותי, סוציולוגי ופוליטי והם רואים את המדינה בצורה של אפוליטות מבריקות, של תיקי דיפלומטים, של טקסים מרהיבים, אם ציונות מדינית יש לה תוכן כיבושי ריאלי, כי אז לא יעיו איש להכחיש כי במשך עשר השנים הללו הגענו לכיבושים מדיניים ריאליים. כלום מפעל ישוב העמק, כלום מפעל החשמל בנהר־ים, כלום רכישת מפרץ־חיפה על ידי הקרן הקימת — אינם מפעלים פוליטיים כבירים, היוצרים בסיס לקיומנו העצמאי בארץ? יש דברים אשר במושגים של פוליטיקאים מסוג ידוע אינם נכנסים כלל בחשבון, ואף על פי כן הם כיבושים ממדרגה ראשונה. סלע אשר עליו תיבנה מדיניותנו העתידה לבוא. ולא רק הקנינים החמריים שהזכרתי הם גורמים מדיניים רציניים. גם תנועת הפועלים בארץ הנה גורם ציוני ממלכתי כזה. ואני מעיו לומר, בלי לפחד מפני מי שיראה בזה יהירות, כי אפשר שבכל רחבי ההסתדרות הציונית והישוב בארץ אין פרגע גורם ציוני ממשי כתנועת הפועלים בארץ. ואלה הדוגלים בשם הציונות המדינית, אילמלא היו נושאים את שמה לשוא, אילו ידעו להעריך קנינים וכיבושים מדיניים, אילו דאגו לגורל הציונות ולא להשתלטותם שלהם בציונות, כי אז היו גם הם מבינים כי תנועת הפועלים בארץ היא רכוש מדיני יקר ויש לשמור עליו מפל משמר, ולא היו מבזבזים את פוחם העלוב לחתור תחתיה. ובכן, לכאורה היינו יכולים להיות מרוצים אילו היינו רושמים רק את נצחונותינו ומתעלמים מאבידותינו וממה שנעשה סביבנו. שום תנועה חיה אינה פועלת בשטח ריק, ושום תנועה חיה אינה יכולה לזקוף לחשבונה רק את כיבושיה ונצחונותיה פשהם לעצמם, בלי לראות מה הפסידה, למה לא נענתה. ובמובן זה חשבוננו עצוב מאד. הרבה מן הטרגיות הציונית יש באבדן הנצחונות המדומים. בשנות הדקלרציה הבלפורית היו לעמנו כמה נצחונות בלתי־ריאליים, אשר בהלך־הרוח של עמנו נתקבלו בנצחונות של ממש. כל אסקט שיש בו משום רמז לקוממיות נתקבל בלב העם, הצמא לגאולה, כממשות. להט־הנצחונות הללו הולכים וגוים בלי הרף, וגם פשאתה יודע כי מלכתחילה לא היה בהם ממש, אי אפשר שהלב לא יכאב, אי אפשר שלא נבין כי כל „ויתור“ כזה הנהו גילוי של חולשתנו, וגם מניח גושפנקה

על חולשתנו, ועושה אותה למציאות, למציאות חוקית. אולם הטרגי ביותר במצב הציונות בעשר השנים הללו הוא זה, שאף על פי שריפנונו אַנרגיה לאומית עצומה, סעדנו את נשמת העם, החזקנו את הגחלת מפני כל סכנות של דעיכה, הרי לא נתנו עדיין תשובה של ממש לסבל העם, לא יצרנו עדיין מקלט להמוני עמנו, לא פתחנו את שערי הארץ, בשעה שרובות רבבות ביקשו פאן מפלט. היתה בזה אבידה כפולה: לא רק אבדן אותן הרבבות שנחרבו לעצמם ואבדו לארץ, כי אם קיצוץ הציונות, דיכוי נשמת העם, אבדן התקוות אשר העם שם בציונות. הגשמת הציונות דורשת אימוץ פוחות עצום מצד העם. והתשובה הרחבה של העם עתידה לבוא רק במידה שארץ־ישראל מתחילה להיענות לצרכי העם. ובמידה שארץ־ישראל אינה נענית היא גורמת להגברת הקפאון, לכליאת הפוחות. במובן זה היו עשר השנים הללו הטרגיות ביותר מיום היות תנועת חיבת־ציון. בתקופה זו תלו בציונות את התקוות הגדולות ביותר. שוועת המוני ישראל לארץ ולעבודה גברה, וארץ־ישראל לא נענתה. וכמה תוצאות שליליות בארץ ובגולה הן פרי החזיון הזה.

אל נעלים מעצמנו כי במובן זה אנו עומדים עתה במצב קשה למדי. הציונות המדינית במובנם האמיתי של קיבוץ גלויות, של עליה עממית וקוממיות מדינית, היא נשמת תנועתנו. זהו הגזע אשר בו עלו וצמחו כל חלומותינו האנושיים והסוציאליים, כל המרץ המעמדי שלנו, כל פוח יצירתנו. אילמלא האמונה הציונית הזאת לא היינו יכולים ליצור את הסוציאליזם אליזם היהודי שלנו, עם כל העושר הגנוז בו. אתם מכירים את הסוציאליזם היהודי בגולה. ולמרות כל מסירות־הנפש שבו, ולמרות המוג החם של עמנו — מה דל תכנו, מה רפויה מערכת שרשיו, מה כפופה צמרתו. והדבר אשר ציוה עלינו את חיינו ואת יצירתנו, את האיחוד ואת קשיות־העורף הגדולה ואת ההתפרצות לרוחב ולעומק — זוהי אמונתנו הציונית. בין אם אנו קוראים בשמה ובין אם אנו מבליעים אותה בכמה שמות, בין אם אנו מדברים רתת על מצב המוני ישראל ועל חורבנם ועל כלימת חייהם ובין אם אנו מדברים פרוזה פשוטה ויבשה — הרי כאב הפיזור והשעבוד ופריזיטיות הקיום הוא הפועל בנו. והרגשה זאת לא תסתפק בכל הנחונות הישוביים, התרבותיים והדיפלומטיים, לא תסתפק בשום דבר אם לא תרגיש שקיבוץ

הנלויות, החיצות האומה לשבטיה ובהמוניה הולך ומתגשם. ואם שנים עוברות בהתקדמות אטית ובנסיגות אחרנית — אי אפשר שלא תיפצע נשמתנו. הציונות נמצאת זה שנים אחדות במצב של ריאקציה, המתבטאת בכל השטחים: בשטח הישועי, בשטח היחסים הסוציאליים, וקודם כל בעימות מן הציונות, בקוצר-רוח וקוצר-פֶּחַח להאמין בחזון הציוני ולפעול מתוך אמונה זו. ריאקציה זו, המהווה את הרקע הכללי של חיינו בשנים האחרונות, פגעה גם בנו. תנועתנו, שהוטל עליה ללכת נגד הזרם, עומדת בפני הזרם, אולם לא תמיד היא עוצרת פֶּחַח נגדו, גם כשיש לה ההכרה הגמורה בהכרח השחיה הנגדית. ותנועת הפועלים בארץ, לאחר שעבר עליה משבר קשה, קשה במובן הנפשי אולי עוד יותר מאשר במובן הגופני, עומדת בשעה זו במצב של התפוצצות ומיעוט דמות. והיות שאין אנו רואים פֶּחַח בציונות פֶּחַח ציוני-מדיני-דינמי מחוץ לפועל, היות שאין לנו אמונה באלה העושים להם קרנים מן הציונות המדינית, והיות שאנו מפירים יפה יפה את כל תפיסת-התבונה השולטת פֶּחַח בציונות, את כל אותן הרפיון האומר נואש עם כל פורענות ושם את יָהּבוֹ בכל פרדס של בעל-הון — מקבלת השאלה, אם מסוגלת „אחדות-העבודה“ לנער מעל עצמה את עקת-הרוח המשברית ואת עייפותה ולהרים מחדש את דגל המלחמה בעד ציונות רבתי, חשיבות יתירה. בפתרונה תלוי גורל הציונות בשנים הקרובות: המוכנים אנו למלחמה שיטתית ובלתי-נרתעת בעד ציונות עממית, עליה והתישבות רחבה, או שנפול גם אנו בנופלים ונתן את עצמנו להידחק אחרנית, כמו שהתנועה הציונית הולכת ונדחפת?

העליה והירידה בציונות משתקפות תמיד ביחסים להתישבות הלאומית ולהון הלאומי. „אחדות-העבודה“ ראתה מיומה הראשון את „יצירת ההון הלאומי“ כמכשיר עיקרי בהגשמת הציונות. ההתישבות העובדת, הקרנות הלאומיות, המשקים הקיבוציים לא היו לנו מעין נאות-מדבר חברתיות, מקלטים לסיפוק מוסרי ליחידים-גולה, אלא מכשירים ותאים של המשק היהודי העממי בארץ. עשר השנים הללו העמידו את ההשקפה הזאת במבחן. מאז לא עברה אפילו שנה אחת בלי שיסתערו על מבצרנו זה להורידו. הסתערו על עבודתנו המעשית, על משקינו, על תקציבי ההתישבות, ולא פחות מזה הסתערו עלינו מבחינה אידיאולוגית ורעיונית: החל מ„פועלי-

ציון" שמאל, המושבעים ועומדים מתוך „רבולוציוניותם“ לכפור בערכו הסוציאלי ובכוח יצירתו של ההון הלאומי, ודרך כל מיני אנשי-להג ממרדפי „המלה האחרונה“ והמדה האחרונה בקרב הפועלים, ועד אנשי המעמד הבינוני ונושאי-הפלים והרצים לפני המרכבה של הקפיטל הפרטי בארץ. לאחר עשר השנים לא נסתים, כמובן, הויכוח, אולם הוא ניתן לקצת סיכומים. אם נשאל את עצמנו, הנתקיים חוזה ההון הלאומי וההתישבות העובדת כאשר ראינום בתכנית יסוד „אחדות-העבודה“, ההוקמו „נכסי-הברזל של הלאום“, הנבנו בהון זה „מסילות ונמלים“, הנוצר הקרדיט הלאומי לבנין העבודה החקלאית והתעשייה? ואמרנו: לא, תקוותנו לא נתקיימו. אבל אם נבדוק את כל מה שנוצר בארץ בעשר השנים ונשאל מה היה בתוך כל זה ערכו ומשקלו של ההון הלאומי, פוחה של ההתישבות העובדת — נינכח איזו פרוגנוזה נתאמתה ביותר, אם זו של הציונות הבעל-ביתית ו„פועלי-ציון“ שמאל או זו של „אחדות-העבודה“. חבל שמאנשי הסטטיסטיקה והפלפלה שלנו לא נטל איש על עצמו את הטורח לסכם סיכום מלא ודייקני את אשר הושקע והוקם בארץ בשנים אלה ולמנות ולשקול את תפקידם וערכם של הרכוש הפרטי והרכוש הלאומי בכל אלה. אולם שום סקירה פוללת לא תוכל לטשטש את היצירה המשקית הגדולה של ההון הלאומי, את הרכישות הקרקעיות הגדולות של הקרן הקימת, את המפעלים החצי-לאומיים שנוצרו בכוח ההון הלאומי; ואולי עוד יותר מאשר בכל אלה גנוז הון לאומי בתוך קפלי ההתישבות הפרטית. פי אחד האסונות הגדולים של ההון הלאומי — עוד מימי הברון וחובבי-ציון — הוא שמקורותיו הם תמיד לאומיים, אבל פירותיו רק בחלקם. לא נרחיק לכת ליצירות קדומים, לזכרון-יעקב ולראש-פינה. הנה בנימינה נוצרה לעינינו בהון לאומי — הון פיק"א — אך מה שנוצר שם הנהו „פרטי“, עד כדי התפחשות למטרות הלאומיות שלשמן נוצרה. דיונגוף נוהג להציג את תל-אביב כסמל „היזמה הפרטית“, כמו ש„קהיליית-ציון“ היא — בשעת גיאות ולא בשעת משבר! — „יזמה פרטית“, כמו ש„יהודה“ היא בשביל ז'בוטינסקי ודאי חברה פרטית. אבל „בפרטיות“ זו של ההון יש יותר אחיות-עינים מאשר הון פרטי ממש. אנשי תל-אביב עוד יואילו להזכיר, פי הקרן הקימת נתנה בשעתה מלוה של רבע מיליון פרנק ליסוד תל-אביב, אבל ספק אם

יזכירו פי הגימנסיה, שמסביבה ובזכותה נתקיימה תל-אביב בראשיתה. נבנתה על אדמת הקרן הקימת ובכסף ציבורי, פי שכונות שלמות, החל מנורדיה, נבנו על אדמת הקרן הקימת ובקרדיט לאומי, פי כבישים נסללו בכספי קרן-היסוד, פי הבנק האיפותיקאי נוסד בהון לאומי, וכי חברת החשמל, שמילאה תפקיד גדול למדי בבנינה של העיר, נוסדה אף היא בהון לאומי. אנשי „היזמה הפרטית“ אינם אצים להזכיר נשכחות אלה ולקיים את העובדה פי הרכוש הפרטי בארץ נוצר בחלקו מתוך קרנות לאומיות, בצורה של אשראי חוזר ובלתי-חוזר, ושל הקצבות בלתי-חוזרות, ובחלקו מתוך ניצול הסנטימנטים הלאומיים ליצירת נכסים פרטיים, ומה שרע מזה, ליצירת משרות פרטיות וספקולציה פרטית, ניצול זה שאינו פוסק כל הימים. ובכן, אילו באנו לסכם את כל אשר פעל ההון הלאומי בארץ במשך עשר השנים — בין שפעל כהלכה בין שטעה — היינו מוצאים פי אלה שהכריזו בשעתו על „יצירת הון לאומי“ צדקו מן הריאליסטים אשר ליגלגו עליהם.

וכאן נשאל שוב — מה יביאו לנו מבחינה זו עשר השנים הבאות? ובמי הדבר תלוי? מבחינה אובנקטיבית אין שום הכרח בצמצום האפקים של היצירה הלאומית. אדרבא, כל מה שנרפש עד הנה: הרכוש הקרקעי שבידי הקרן הקימת, המשקים החקלאיים שבידי קרן-היסוד, הנסיון הישובי הרב שנצטבר בידינו, כל זה פותח אשנבים למרחב. בזמן האחרון נפתחו לפנינו גם סיפויים ממשיים להלנאה לאומית, סיפויים אשר הוצאו לפי שעה לבטלה, לא מפני איזה הכרח אובנקטיבי, אלא מפני הרקבון הפנימי האוכל בשכבות המנהלות את ההסתדרות הציונית. לכאורה יכולנו בענין זה להיות אופטימיים. אם בשנות הרס, פוגרומים, חורבן בגולה וגם בארץ, הלכו ונוצרו המכשירים להתישבות לאומית, אם לעומת הפעולה העלובה של הקרן הקימת לפני המלחמה אנו עומדים כרגע ברכוש קרקעי גדול ובידיעה ברורה מה דרוש לנו, הרי רשאים אנו לקוות ליכול טוב. אולם, הנבטח בזה? לא. יצירת הון לאומי בתנאים של עמנו, באין כל כוח אובליגטורי, תלויה פולה ברצון העם, ביחסי האהבה והנאמנות שלו למכשירי גאולתו. ובנדון זה אנו נמצאים פיום במדרגה נמוכה, נדחפנו כמה מעלות אחרנית. תזכרו, איזו מלחמה מתנהלת בציונות גופה נגד התישבות העובדים, איזה זלוזל וביטול מטפחים בציונות לגבי הקרנות הלאומיות, פי צד תולים „בשלבים עליונים“

את התקוות במונד או בכניסת הון בין-לאומי, ותינכחו כיצד שוקדים אצלנו על החרבת המקורות המפרנסים את היצירה הלאומית.

וגם כאן יש להכיר כי תנועתנו אינה עובדת על פני שטח פנוי. ואין להתעלם מן הגורמים החדשים המתגלים על פני השטח. כל זמן שההון הפרטי הבא לארץ היה מצומצם, היתה שאלת ההון הלאומי וכמותו — שאלת הטמפו של הבנין. כל עוד לא נוספו גורמים רציניים, שבכוחם לבנות ארץ — אך לא בשבילנו, לא בשביל העובד העברי ולא בשביל העם העברי — כל עוד היינו יחידים בשדה הבניה, היתה לפנינו שאלה של כמות וזמן, אבל לא שאלה של סיכון העמדות. אבל במידה שהתוצאות הפלפוליות של הפיבוש הבריטי מתחילות להיגלות, במידה שהשינויים במצב הפוליטי-העולמי של הארץ מתחילים עושים את פעולתם, במידה שעבודת ההון הלאומי מקדמת את הארץ ומגבירה את כוחה המושך לגבי הון לא לאומי וגם לא יהודי, במידה זו מוצגת בכל חריפותה השאלה — היעלה בידי הציונות ליצור גורמים מכריעים העלולים לעמוד בפני ההון הפרטי, להוות בשעת הצורך נייטרליזציה של ההון הזה, ומה שחשוב מזה — להפנות ולכוון את פעולתו באפיקים העלולים לסייע להתישבות העממית? מבחינה זו נעשה תפקידו של ההון הלאומי בשנים הבאות גדול ביותר, עמוק ומכריע בהצלת הציונות. אם יעלה בידו בכוח העובדות אשר ייצור, בכוח נקודות המשען אשר יקים, להניע את כוחות ההון הפרטי והבין-לאומי לטובת העליה העממית, לטובת קליטת העבודה העברית, ליצירת נכסים בעלי ערך לאומי, להגברת כוח העובד העברי בארץ, ישמש גם ההון הזר גורם בונה בארץ. אולם אם ההון הלאומי לא יעצור כוח, והפך אז גם ההון היהודי הפרטי לרועץ להתישבות העממית.

היש לקוות לפעולה מאומצת ליצירת ההון הלאומי מתוך האידיאל-לוגיה השזורת פיוס בציונות? ואל נא נרחץ בנקיון פפינו. גם אנו חטאנו: לא המרצנו במידה הדרושה את יצירת הנכסים הלאומיים. נתנו להחמיץ הזדמנויות. לא ריכזנו את כוחנו במידה הדרושה בגאולת קרקע, ביצירת עובדות ישוביות, בכיבושים משקיים. ידעתי את הטעמים העוצרים, ולא במקרה אני משתמש לגבי היצירה הישובית במונחים צבאיים. מעולם לא ניתן לנו להקים את יצירתנו הישובית בתנאים משקיים בריאים. פשם שלגבי

רכישת הקרקע בארץ-ישראל יש לנו מחוץ לחשבונות כסף גם כמה חשבונות אחרים, ככה גם לגבי היצירה הישובית. לא מתוך פדאיות נוצר המפעל, אלא המפעל הכובש ייצור בהכרח את פדאיותו. והגורל רצה שהמפעל הציוני, שהוא ביסודו מפעל פיבוש, מפעל נחשוני, יתנהל תמיד על ידי מפקדה עליזנה החיה מחוץ לחזית. ככה היה בימי הועד של חובבי-ציון, ככה היה בימי פקידות הברון וככה הוא בימי ההנהלה הציונית. הצריכה להיות התהום הנפשית הזאת בין צבא הכובשים של האומה ובין המצביאים, כביכול? אולם אם כך הוא, הרי אין דרך אחרת אלא שהמוצבאים (אם אפשר לומר כך), החיילים הפשוטים, ידחפו בלי הרף את המפקדה הזאת, נעדרת רוח הפיבוש, ולא יתנו לה להידחק חזרה, וכיירו תמיד שבמצב זה כל פיבוש חדש תלוי בהם, בעמידתם ובכשרון התקפתם שלהם. בכוח זה ובהפרה זו נוצרה ההתישבות העובדת בגליל העליון בשנות המלחמה, ההתישבות בעמק בימינו. ומשנכנע הפועל מפני אפס-היצירה של המצביאים, מפני הקונסולידציה הפוזבת והעקרה, באו עלינו שנים ללא פיבוש וגם ללא התבצרות ישובית. ומפני זה נכנענו בשנות הגיאות ולא הקימונו יצירות של קיימא, ומפני זה הביא לנו המשבר קרבנות גוף ונפש וסיוע ללא יצירה ישובית, ומפני זה היה פיבוש העבודה שלנו במושבה בשנים אלה עשיר במסירות ובמאמצים ודל ביצירת נכסים בני-קיימא.

ומלים אחדות לשאלת הפועל בסביבת ההון הפרטי. מתנגדינו עושים לעצמם את הויכוח אתנו קל ביותר בדברם עלינו „האוטופיסטים“ „המתעלמים מן המציאות המעמדית, ומתארים להם את ארץ-ישראל פ„אי“ סוציאליסטי בודד“. תיאור זה נוח לדיסקוסיה, אבל ההולם הוא את מציאותה של „אחדות-העבודה“? אנחנו פרשנו את יריעת הסוציאליזם למלוא היקפה, אולם מעולם לא השלינו את נפשנו לאמור כי אנחנו הננו הפוח היחדי הפועל בקרב העם היהודי. ראינו את המציאות המעמדית בעולם ובישראל. עובדה זו בלבד, ש„אחדות-העבודה“ איחדה, מן היום הראשון להינסדה, את הפועל העירוני עם הפועל החקלאי, והקימה את מועצות הפועלים העירוניות וניהלה את פעולתן המקצועית והמלחמתית — מוכיחה פי „אחדות-העבודה“, החותרת ליצירת ישוב עובד, לא התעלמה אפילו לרגע את מציאותו של

ההון הפרטי בבנין הארץ. ואכן, מי שאינו נוטה להסתכל בעולם דרך שפופרת המעבירה רק את הצבעים הרצויים לו (כמו שמסתכלים „פועלי-ציון” שמאל ובעלי-הבתים „הפשטנים” שלנו), יראה ויפיר כי התגשמותה של הציונות חלה בתקופה ששני משטרים מתנגשים זה בזה. והתנגשות זאת מתגלה בתוך הציונות גופה. אילו אפשר היה, נאמר, שהציונות תתגשם לפני מאה שנה, פי אז היה ודאי כל חלום סוציאליסטי מתנפץ אל סלע המציאות הפוליטית והכלכלית. אילו אפשר היה להניח, שתקופת הזעזועים הסוציאליים הגדולים תעבור על העם היהודי ותשאירו בחיים בגלות, והציונות היתה אחר כך מתגשמת בתוך עולם סוציאליסטי, היה ודאי המשטר הכללי של העולם מתווה ממילא את אפיו הסוציאלי של הישוב העברי בארץ. אבל רצונה של ההיסטוריה היה פי נבנה את עצמנו בתקופה היסטורית זו של מלחמת שני משטרים, ומלחמה זו הקיפה את כל העולם מסיבנו, במשק ובחברה ובמדיניות, ומלחמה זו מתנהלת בקרב העם היהודי. ואנחנו אין אנו מתעלמים מן המציאות ואין אנו משתעבדים לה, אלא מפירים בה ולוחמים בה. ובהתנגשות זו של שני הכוחות המנוגדים, הפועלים מסיבנו ובקרבתנו, יעודנו להגביר את כוח היצירה הסוציאליסטי וכל כמה שנגביר את כוחנו, ונטיל על כף המאזנים כוח חלוצי, ונאציל מרוח העבודה על הארגון הלאומי והיצירה הלאומית — נקרב את נצחון הסוציאליזם, שהוא נצחון העם העובד. ובמובן זה נתקיימה הפרוגנוזה שלנו. כל מהלך הציונות בעשר השנים הללו, כל המלחמה מסיבית לישוב העובד, גילתה את היאבקותם של שני הכוחות הללו בחיי האומה, ונסיוננו הוכיח לנו את אמיתות הפסוק: „והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל”. תנופת-ידנו היצירת, האיניציאטיבה שלנו, הכוח המחדש שבנו, העובדות שיצרנו — הם פיונו את מהלך המאורעות. שגיאותינו ורפיונותינו — עזרו לכוח המתנגד. השאלה היא אם שוב נרים את ידנו, אם שוב נשים על כף המאזנים של חיי הארץ את יצירתנו הישוכית, אם שוב נסתער ובכל תוקף לכבוש עמדות-חיים חדשות לפועל העברי בארץ, או ניפגע ונתן לדחוק את עצמנו לקרן-זווית של קיום מקצועי עלוב.

השאלות ששאלתי, הן לגבי התפיסה והפעולה הציונית המדינית והן לגבי ההון הלאומי וההתישבות החלוצית, אינן ניתנות להיפתר מתוך ניתוח

הפחות האוביקטיביים בלבד, אלא גם מתוך הפרה ורצון. בתורת „אחדות־העבודה“ לא טיפלנו מעולם להלכה בשאלות מקומם וערכם של ההפרה והרצון בדינמיקה החברתית. אולם כל הניתה של „אחדות־העבודה“ אמרה אמונה בכוח היצירה של האדם. ולאחר נסיון של עשר שנים, לא רק שלנו, פי אם של כל תנועת הפועלים מסביבנו בתקופה הרת־עולם, מותר, ואולי גם חובה לומר: גורלה של תנועה תלוי לא רק בזה אם יש לה אידיאולוגיה צודקת, אם הפרוגנוזה שהיא קובעת לעתיד לבוא נכונה או לאו. לא די בזה. ראינו תנועות שהיה בהן הגיון וחקר המציאות — וחסר להן רק דבר אחד: כוח היצירה. וראינו תנועות אשר שגו ברואה, אשר הלכו לאור דעות מוטעות. ומי יפענח את מסתרי ההיסטוריה: דוקא אלה התנועות הטביעו את חותמן על כל תקופתנו. והנה אנו מתברכים בלבנו כי אנו רואים נכוחה את מצב עמנו, את מצב המונינו, את מצב הפועל והארץ. אולם אילו היה לנו רק זה לא היינו מה שהננו, לא היינו יוצרים מה שיצרנו ולא היינו רשאים לראות את עצמנו כשליחיה הנאמנים של ההיסטוריה העברית. ורק משום שתנועת העבודה בארץ נתברכה באינסטינקטים עמוקים, באמונה רבה בערך האדם ובאחריותו, בקשיות־עורף, באי־נסיגה, אשר תל־חי היא הסמל שלה, אולי סמל התנועה פולה, בראיית האפשרויות הגנוזות, הבלתי־אפשריות לכאורה אבל הכרחיות — רק משום זה הגענו עד הלום, וזכינו לשדד את המערכות ולקרוע כמה גזרי־דין של ההיסטוריה. ויסודות אלה עלינו להגביר ולהנחיל לשנים הבאות, להכניסם לתוך חינוך דורותינו הצעירים בארץ ובגולה. בכמה מושגים הקדמנו את התנועה הסוציאליסטית בעולם, לא חששנו ל„מה יאמר“, לא חששנו לטענות כי המושגים שלנו הם „פרובינציאליים“, „רוֹמנטיים“, בלתי־מדעיים. הרגשנו בכוחנו ובנאמנותנו לעצמנו, ואחר כך התברר, שפמה ממושגינו ומקניינינו שכבשנו לעצמנו אינם פחות־ערך בשביל המחשבה הסוציאליסטית העולה. וגם לקראת הימים הבאים אין לנו לנתר על מכשירי העבודה והמחשבה שניגדנו לעצמנו, על קנייני הרוח שחצבנו לעצמנו מתוכנו, אלא להיאחז בהם ולהמשיך את הקו. תעמודנה נא השאלות המוצגות פאן לא רק על סדר יומה של המועצה, אלא על סדר יומו של כל חבר ב„אחדות־העבודה“.

בישוב ובציונות

לדברי הנציב

הנציב החדש לא הסתפק בדברי ברכה שיש בהם משום חובת־נימוס בלבד, אלא הכריז בקיום פלליים על התפיסה הפוליטית אשר לפיה ינהג. התפיסה היא תפיסת־בנין: הנהלה „בהתאם להוראות המנדט“, מאמצים ל„פיתוח מקורות עשרה של הארץ“, ולא רק על מנת „להרבות את עשרם של התושבים הקיימים“, אלא גם בכונה מפורשת לאפשר לארץ „לכלכל ישוב גדול יותר“. לא נעלם מן הנציב, כי „בשנים האחרונות סבלה הארץ ממשבר כלכלי קשה“, אולם הוא אינו דן משום כך לחובה את הארץ ואת אוכלוסייה; אדרבא, הוא יודע להעריך את „אומץ־הלב ואת הרוח הטובה שבכוחם נסבלו התלאות והיסורים הללו“.

ברצון ובהפרת הצדק מקבל הישוב העברי, ששמו לא נזכר כאן, את זיהוי מצבו, סבלותיו ומאמציו עם מצב הארץ, פי יש לו ההפרה הגמורה, שאכן, קדמתו ופיתוח הארץ עולים בד בבד.

והישוב העברי העובד והיוצר, שגם הוא לא נזכר בפירוש בדברים הללו, רשאי ליחס מקצת מן הדברים לשבח, והעיקר — רשאי לקבל בקורת־רוח תפיסה זו של מושל־בנאי. הישוב, אשר בא לארץ להחיותה משממות־דורות, ואשר הספיק, על אף כל התנאים המפריעים והמכשילים, להפוך כמה חלקות מסלעיה, מחולותיה ומביצותיה, למקור מחיה לעם רב; הישוב, אשר כל מאמציו מופנים לעשות את הארץ הזאת למרכז של יצירה משקית ותרבותית ובית־קליטה להמוני העם הנושא את נפשו אל ארץ זו כאל מקור חייו ובית־עתידו — ישוב זה אינו רוצה בשלטון השומר על קפאון ועל עזובה, אלא בשלטון יוצר ובונה.

איך לקפח שכר הכרזה נאה. אולם שבענו הכרזות וצמאנו למעשים. היהיה הנציב החדש לא רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים? היהיה הנאום

שנשא ביום בואו לתעודה מדינית מחייבת? התהיה תקופת השלטון שלו שונה משל קודמיו על ידי עבודת-בנין מאומצת, על ידי סיוע למאמצי הבנין של בוני הארץ? זוהי השאלה.

למעשים, אשר יפתרו את השאלה, יש לחכות. אולם כל עוד אנו דנים על תכנית הנציב על פי נאומו, אין להתעלם גם מנאומו השני, תשובתו לברכת זקן השופטים. הדברים פשלעצמם טבעיים הם בפי מושל עליון בריטי כלפי פקידיו ובני-לוייתו בעבודה, ולא אשמתנו היא אם בנו הם מעוררים חששות כבדים:

הנציב מודיע פי מתוך נסיונו האדמיניסטרטיבי הוא סומך „על מסורת הסבלנות והצדק לכל אוכלוסי התושבים, שפל פקידי הממשלה חדורים בה בארצות העומדות תחת שלטון בריטי“, והוא רגיל „להישען בהרבה על אנשי הפקידות הקיימת“. לפיכך ישען גם כאן בארץ „עליכם, אנשי ממשלת ארץ-ישראל באמון רב לגבי התוצאות“.

לדברי הנציב הללו יש לנו, למודי הנסיון המר, להעיר משהו: אמון זה „בפקידות הקיימת“ אין לציבור הפועלים, וגם לחוגים רבים אחרים. במשך השנים של השלטון הבריטי הורגלנו לראות בארץ כמה חוגים בעלי השפעה בפקידות, אשר לא התנהגו על פי התכנית אשר עליה הכריז סיר ג'ון צ'נסלור, אלא בניגוד גמור לה: פקידים אשר עשו כל מה שבכוחם להניא את השלטון העליון מהתנהג בהתאם להוראות המנדט, פקידים אשר לא עזרו לארץ להתגבר על המשבר הקשה, אלא גרמו להחמירו, אשר לא סייעו לכוחות הבונים את הארץ, השואפים לאפשר לה לכלכל ישוב גדול יותר, אלא שמו מכשולים קשים על דרכם. רגילים אנו, לצערנו ולהותה של הארץ, בפגישות עם חוגים מסוימים בפקידות הגבוהה והנמוכה, אשר לא גילו כלל וכלל „מסורת של סבלנות וצדק לכל אוכלוסי התושבים“. ונוכחנו פי נציב הולך ונציב בא וחוגים אלה בתקופם ובהשפעתם עומדים, וכמה פננות טובות ורצונות נאים של נציב עליון מסתרסים ומשתבשים על ידי פעולת כוחות-מעצור פנימיים שבתוך מנגנון-השלטון עצמו. ראינו את ידם של כוחות אלה בתקופות-הביניים שבין נציב לנציב. והאמון בהם נכרת מלבנו. ולפיכך מעורר בנו בטחוננו של סיר ג'ון צ'נסלור „בפקידות הקיימת“ מחשבות נוגות.

אם ביום מן הימים, לאור המעשים, נצטרך להודות כי חששותינו לא נתאמתו — נשמח להודות בזה. נשמח להודות ולהפיר כי אותה שיטה מדינית, אשר בה דגל הנציב ביום בואו ועליה הכריז בנאום חגיגי פעל „חובתי הקדושה” — התוֹתָה למעשה את חיי השלטון בארץ במעשי יום-יום.

פסליו תרפ"ט.

מושב ברלין ב'

(לישיבת הוועד הפועל הציוני)

שוב יוצאים צירים מן הארץ לשם ישיבה ציונית בגולה. אכן, מספר היוצאים הפעם אינו רב. עיפו סוף סוף האנשים מרוב נסיעות. וגם העבודה בארץ, הקלה כל כך בעיני מְכַנְסֵי הישיבות בחוץ-לארץ עד כדי לקרוע מדי פעם את העובדים כאן מעל מלאכתם, אף היא תובעת את שלה ואמרת לעושיה: היִקְבְּדוּ וּשְׁבוּ וְעִשׂוּ את מלאכתכם. לא יפלא איפוא כי אוסישקין ורופין ובן-גוריון וקפלנסקי אינם ביוצאים הפעם.

מדוע תכופה כל כך הישיבה עד כדי היקרא בעצם עונת העבודה הציונית התרפית? מדוע אין לדחותה עד האביב, אשר, כידוע, ניתנה הבטחה לקרוא בו ישיבה בארץ-ישראל, הבטחה שאינה מתבטלת, חלילה, אלא רק נדחית מפעם לפעם? אין שואל ואין עונה. כאילו ברור כי ישיבה זו תכופה היא, באשר נקראה לקבל את החלטותיה של ועדת השבעה, או של שתי ועדות השבעה, של הווייצמנית והמרשלית. אך זה שמור בסוד. סוד בפני הקהל הציוני; בפני חברי הוועד הפועל הציוני אשר לא קיבלו את טופס המסקנות החדשות, כדי לעיין בהן לפני נסיעתם; ויש לחשוש כי הסוד הוא גם בפני חברי ההנהלה הציונית שבארץ. הַרְזוּסוּרָה הציונית מכינה לנו „הפתעה”: הלנאי שהפתעה תהיה משמחת. אבל הלא גם אפשר שתהיה עגומה. מדוע איפוא לא ניתנה האפשרות ל„המון” הציוני לשאת באחריותו של ההחלטות החדשות, ולא לקבל אותן מידי „סוד-יועצים” סגור?

שאלה היא, אחת השאלות הרבות המעוררות מחשבות נוגות על גורל

תנועתנו.

מושב ברלין א' היה נצחון פנימי גדול לציננות. לפני התכנסו ובשעת התכנסו, בהלך־רוחו, בהרפתקאותיו ובמסקנותיו השתתף — מאליו, מבלי אשר הזמן — קהל ציוני עצום, ער ורגיש, מפל תפוצות החיים הצינניים. הדו הגיע גם אל מעבר תחומי הציננות הפורמלית. הקשיבו לו, ברגש ובכבוד, בכל תפוצות העם. נתגלו: פֹּחַ ההחלטה והאחדות של חלקים גדולים ומכריעים בתנועה, רצון הרחבת המפעל יחד עם שמירת קלסתר־הפנים המוסרי שלו, שלהבת המצפון הצינוני התלקחה בכל עוז. התדעך הפעם?

אין איש מאתנו רוצה לשים פנים ומוקשים בפני ספינת הסוכנות. אולם אם יבוא מושב ברלין ב' להוריד למען ספינה זו חלק מן המטען הצינוני, הפכד מדי בעיניה — לא נפיר בסמכותו. המשקל המוסרי הרב שהיה להחלטות ברלין א' אינו ניתן להיפסל על ידי שינוי קוניונקטורה לאחר חדשים מספר. יזכרו זאת חברי הועד הפועל הצינוני המשתתפים בישיבה. אם באמת צצו בינתים ויתורים חדשים ונסיגות חדשות, פי אז אֵל נא ימהר המושב לקבל על עצמו את האחריות. ישמע וידע את הדברים „העם” הצינוני, ויבאוא הדברים להחלטה אל מושב האביב של הועד הפועל בארץ־ישראל, שיהיה ודאי רב־עם ורב־משקל.

פסליו תרפ"ט.

עשור ל"הבימה"

על אדמת המולדת, בשנת העשור לחייך, חרד לבי לקראתך כביום נתפשרנו: במרחק, בנכר עלתה „הבימה”.

מדי אהגה בך דברי הנביא יקומו ויחיו וירונו בי: חסד־נעורים, אהבת־כלולות, לכתך אחרי חזון הגאולה במדבר, בארץ לא זרועה. זכרנו לך. זכרנו לך — ולעולמי עד לא נשכח — את שלהבת־הקודש אשר הוצתה מתוכך, את המשואה אשר הדלקת לנס־עמים, עדות־לא־תִכּוּז לאש היוקדת במעמקי הניתנו ולא תכבה. זכרנו לך את עמידתך, מתוך יסורים וטלטה, בתוך זעף נחשולים בלב־ים. עדים אנו כיום לתפארת־עלומיך, לתום־יצירתך,

למאמצי־רצונך. וגם ליסוריך, לנדודיך ולרפיונותיך. ותפילתנו: היי לנו ולעצמך לאורך ימים. אַל נא תהיי לנו רק זֵכר מפואר למעשה־גבורה אנדי. אַת היי לנו פלוגת־חזיון בצבא־החזון. אַתנו בהוֹה, אַתנו בעתיד. אַתנו באשר אנו מתענים ויוצרים. משגב לאמנות חלוצית־גאולת.

אַל יסוף חזון מעל ספך, הבימה! אַל יעזבך ואַל יטשך חסד נעורירך.

סבת תרפ"ט.

עם גאולת מפרץ-חיפה

א

אסירי האמונה הארץ־ישראלית הנפוצים על פני כל כדור הארץ שמעו ודאי, באשר הם שם, באהבה ובשמחה את הבשורה, כי הביאה הקרן הקימת גאולה לפינת־יקרת בארץ, לשטח רחב ורצוף מאדמת עמק־עפוף, הקרוי עתה „מפרץ־חיפה“. שמחו ונתחזקו באמונתם, כשם ששמחו ונתחזקו בשעתם לשמע הבשורות על גאולת יזרעאל ועל גוש השרון הצפוני (המעוסף עדיין — עד בוא עת — בגלימה הרחבה של „מפעל קנדה“).

הרבים הם המעלים על הדעת בכמה מאמצים עלו הכיבושים הללו? הפננה למאמצים ממאמצים שונים. גם למאמצייהם של רבבות התורמים, הגדולים והקטנים, בכל קצוי עולם, היוצקים את אהבתם ואת נאמנותם בתרומותיהם הזעירות — חזיון אשר כמידת רחבו אינו מצוי בתנועות שחרור אחרות; גם למאמצייהם של אלפי העושים והמעשים, המעוררים והמוכירים ועושים את שליחות ארץ־ישראל בעולם. ויש עוד מאמצים מסוג מיוחד: מאמצי האנשים העומדים בתוך־תוכו של המפעל הארץ־ישראלי, בין שהם עומדים ליד ההגה ובין שהם עומדים על משמרותיהם השונות ומתוכן הם מסייעים להניע את גלגלי ספינתנו, ספינה זו המיטלטלת ונטרדת, משחיה על פני מים רחבים, בשעת גיאות, לשקיעה בתוך שרטון, בשעת זוטתה של תנועת השחרור.

אך מעט יודעים אצלנו על המאמצים החשאים הללו, אשר בלעדיהם לא נוצר אצלנו דבר: על ההכרח לעמוד תדיר בפני מפריעים ומכשולים —

לא רק מחוץ פי אם גם „מבית“, על נפתולים והיאבקות עם מניעות, על אי השלמה עם הנסיגות וההדיפות, על העז והתוקף והנאמנות הנדרשים למען הוציא את „המזימות“ — על פי רוב בימי שפל דוקא — מעולם ההזיה לעולם המעשה ולמען הציל את ספינתנו מסכנת העגינה בשרטון. לא רבים יודעים אצלנו, פי לכל רכישת-קרקעות גדולה המצעידה קדימה את כל תנועת השחרור שלנו והיוצרת בסיס נאמן ליצירות ישוביות חדשות, קודם אצלנו תדיר פרק ויפוח ציוני שאינו פוסק. ויפוח זה שהתחיל עם ראשית „העבודה המעשית“ של ההסתדרות הציונית, שנעשתה על ידי רופין, אינו יורד מעל הפרק. יתר על כן, כל צעד חדש בעבודתנו תלוי בקביעת עמדה — לפחות למעשה — לויפוח זה. צורות רבות לבש ופשט הויפוח הזה מימי סיסמת „על טהרת המסחריות“ („אכט קויפמניש“) של דויד וולפסון ועד סיסמת ה„אפישנסי“ האמריקאית ו„הקונסולידציה“ הגרמנית. מפעם לפעם הוא מופיע כויפוח איסטרטגי בין פיבוש וביצור, בין התפשטות והתרכזות, בין זריזות וזהירות או כויפוח בוכה־לטרי בין חסכון לפזרנות, בין מעשיות להזיה, בין משקיות ל„פוליטיקה“, בין חשבון לחזון. אולם בתוכו התגלה תמיד ניגוד נפשי יסודי בין חכמת החיים של ה„אשרי אדם מפחד“ ובין הכרח־החיים של נחשוניות, בין ראיית הסכנות האמיתיות והמדומות — המצווה על „לא תעשה“, ובין ראיית הסכנה האחת — של אי־עשיה — הפוקדת: „קום עשה“.

גם האנשים נתחלפו או החליפו את עמדותיהם במשך הויפוח הממושך. רק מעטים נשארו נאמנים לעצמם על פני כל הקו: אושיסקין, רופין, אנשי תנועת העבודה. רבים עברו מציר אל ציר. „החבילה“ האמיצה שהיתה בראשית הויפוח עם וולפסון נתפרדה אף היא: יוליוס סימון, הצעיר הנלהב שעמד בשעתו לימין „הרוסים“ ולצדו של רופין, היה בין המתנגדים בהחלט לרכישת עמק־יזרעאל בימי אושיסקין־רופין. סאקר ושוקן, שניהם חניכי „הציונות המעשית“, פגשו בהתנגדות את „מפעל קנדה“. ומאידך זכו גם סימון וגם שוקן לסייע באקטיביות לרכישת „מפרץ־חיפה“. רק סאקר, סמל הקונסולידציה הציונית, נשאר נאמן לשיטתו ולהתנגדותו.

לא למען הזכיר עוון־התנגדות למי שהוא אני מעלה עתה את הדברים בזכרון הקורא. אודה, אין לי כל נחת־רוח מזכר „המלחמות“ הללו, אשר לא

עברו עדיין מעולמנו. פי ההכרח שבמלחמות אלו לא רק שהוא מקצץ את הכנפים של התנועה אלא גם מקצה בכוח העשייה שלנו. ולא רק „נצחונות“ אנו זוכרים, כלומר, מעשים שנעשו מתוך התגברות התנועה ואישיה על האינרציה ועל החששות (בהם היתירים ובהם גם הצודקים). לא פחות מזה קרות על לוח לבנו גם זכר המעשים אשר לא נעשו, זכר מה שהיה ניתן להיעשות בזמנו ולא נעשה. הצרכים והאפשרויות הללו שלא נצטרפו למעשים אינם רשומים בשום ספר-זכרונות ובשום פנקס חשבונות, אולם הם רשומים בדם-תמציתם של האנשים החיים והעובדים על האבנים בארץ. הם המשלמים — נוסף על המחיר שמשלמת התנועה כולה — בחייהם ובסבלותיהם, במכאובי ילדיהם, במרייאושם, ובזקנה ללא-עת בעד כל הזנחה, התעלמות וחיבווקידים. ובמצב הזה של הציונות אין לנו אלא להפיר טובה לכל מי שיש בידו לעכב ולא עיכב. ועל אחת כמה וכמה למי שנתן יד-אמונים למעשה הגואל. ואם הזכרתי כאן את הויכוח הישן, הרי זה משום שלאור המעשה הגדול (והנועז!) של גאולת עמק-עכו, שהשתתפו בו יחד אנשים הנמנים פיוס על שני המחנות המתנפחים, יש, לדעתי, להסיק איזו מסקנות — ולא רק להלכה אלא למעשה.

העומדת רכישת עמק-עכו על ידי הקרן הקימת בפני הביקורת, מבחינת שיטת הרציונליות המוטפת פיוס ברחבי ההסתדרות הציונית? מסופקני. זו אומרת: לא לפי הצורך, אלא לפי היכולת. היכולת שבעין דוקא. אין קונים קרקע בהקפה על חשבון תרומות העתידות לבוא, שאינן בעין. אל תתקדם בטרם ביצרת כהוגן את עמדותיך. אין מעמיסים משא כספי חדש על מוסדות עמוסים. אשרי הנהלה העומדת בפרץ ואינה נותנת למוסד לשים את צוארו בעול התחייבויות כספיות חדשות.

הנשתמרו הכללים הללו במעשה מפרץ-חיפה? לא אגלה שום סוד מן החדר, אם אומר כי לא נשתמרו כלל וכלל. לא ב„מזומן“ שבקופה נקנה הקרקע אלא בהקפה. המוסד העממי היקר עמוס התחייבויות כספיות עצומות. ורכישת עמק-עכו אינה מפחיתה מהן אלא באה להוסיף עליהן.

היה איפוא דבר-מה, לא „רציונלי“, אשר הכריע את הפך. לא זלוול בכללי הרציונליות, לא חוסר שיקול המסיבות והתנאים, לא חוסר חשבון אלא חשבון מורכב יותר. חשבון לא של היום בלבד אלא גם של יום המחר

ושל מחרתים. לא רק שיקול הסכנות הפרוכות ב„עשה“, אלא גם שיקול הסכנות הפרוכות ב„שב ואל תעשה“, לא רק קונסולידציה של הקופה, אלא גם קונסולידציה של האפשרויות הישוביות והמדיניות, לא רק ראיית ההתחייבויות שבעין, אלא גם ראיית היכולת הגנוזה. ונוסף על הכל, כמובן, גם האמונה: האמונה פי הקפיצה הנחשנית הזאת לא תיעזב בדרך אלא תעורר פוחות עזרה חדשים.

יש איפוא לשמוח בלב שלם על אבירי שיטת הרציונליות והמשקיות במוסדותינו, שמצאו הפעם און לראות את הענין מתוך תפיסה רחבה ואמיצה יותר. ואכן אין צורך כלל וכלל לזלזל בחכמת החשבון הרגיל כדי לראות שאין בה בלבדה כדי למצות את חכמת חיי תנועתנו. לא כל חכמה הנכונה בימים פתיקונם תספון גם בשעת-חירום. ויש לא חשבון אחר, פי אם כמה חשבונות יסודיים. יש גם חשבון קרקע בארץ (ולו חוקים משלו!) ויש חשבון של כוחות אנושיים, שאין שוקלים אותם, ואף על פי כן הבזבוז בהם אינו עובר ללא עונש. ויש חוקים לתנועת שחרור אשר כל קפדנות בוכהלת-טרית נאלצת להיסוג אחר מפניהם, אם אינה רוצה להתנקש בנפש התנועה. ונוסף על הכל יש להיזהר ולהיזהר מפני חוסר אמונה וחוסר רצון ואהבת הנחות והשלוח המתלבשים באיצטלה של חכמת החשבון.

בענין מפרץ-חיפה, אשר רבות עמלו בו בחוגי הקרן הקימת (אל נא נפקד בין העמלים שמו של א. גרנובסקי, שחתר אל המטרה בראיה בהירה וביד נאמנה), גברה התפיסה הזאת. רצונכם, תקראו לה: אי-רציונליות. היא שהנחילה לנו כיבוש ציוני אשר ערכו המדינית-ההתישבותי לימים הקרובים ויותר מהם — לימים הרחוקים, עצום ורב.

התמצא בקרבה הקרן הקימת את האון שלא לשקוט על זר-הדפנים וזר-הקוצים שלה ולהוסיף לכת בדרך המאמצים, שהיא היחידה העשויה להוציא אותנו מן המיצר?

המפעל העומד עתה על הפרק, התובע את הגשמתו ללא אפשרות של דיחוי, המשווע אלינו מתוך אלפי לבות של עמלים, מיחלים וכואבים, הוא — קרקע לפועלי המושבות.

ב

קרקע לפועלי המושבות. בושתי, כי שלוש מלים אלה עודן טעונות הסברה והמלצה. אבל כך הוא הדבר. עובדה מרה. חוליה אחת בשלשלת העובדות והמסיבות, העושות את העמדה החלוצית, הקשה ביותר והמשכלת ביותר מפל עמדות העבודה והפיבוש, לעמדה העזובה ביותר והמיוזמת ביותר.

הנה אנו עומדים בשנת חצי היובל לראשית מאמציו של הפועל בארץ.

בתקופה זו כבשנו וגם ביצרנו כמה עמדות. יצרנו התחלה של משק־עבודה העומד ברשות עצמו ומפרנס את עובדיו. בכמה ענפי מלאכה וחרושת בארץ נוצרו תנאים שיש בהם כדי קיום, ולו גם זעום, לעובד. כלל הפועלים הקים לעצמו מוסדות לעזרה הדדית, מפעלי משק קולקטיביים, כלי־ארגון חזקים. הפועל נשען עליהם, מסתייע בהם, נושע בהם לעת צרה. החלקה האחת המקוללה, אשר הפרודות המבורכות ביותר נדונות בה לכליה, לניוון גופני, להעדר קיום משפחה, לבטלה עונתית, לנדודים, לעושק זכויות־אזרח ולאכילת לחם לא לשובע — היא המושבה, המושבה הפורחת.

לאחר עשרים וחמש שנים למאמצי פיבוש־העבודה, מאמצים ששימשו בית־יוצר להניה חדשה בארץ, להנית הישוב העובד, לאחר שאלפי הפועלים ריוו את אדמת המושבה בלשדם, שמרו עליה בכל עת צרה, ומאות מהם נפלו חלל על אדמתה — ולא רק מחצי אויב אלא גם מפצעי אחים מוכי סנורים, יהירות־רשע ותאות־הבצע — עוד מנת חלקו של הפועל לא לחם אלא אבנים. מחרימי הפועל העברי, המסתוללים בסבלו ובאמונתו, מתנקשים בפרוסתו ובדגלו, טומנים לו פחים להכשילו ומטיפים לו מוסר... והמוסדות הלאומיים, ההולכים בראש שבי הגולה אֶלפים וארבע מאות שנה אחרי נחמיה בן חַכְלִיָה, עומדים באפס־יד בפני זעקת עמִל־ציון, ללא השפעה מוסרית, ללא מעשה מציל.

עשרים וחמש שנים של מאמצי־קיום במושבה. מה הם הנכסים בני־קיימא אשר הוקמו לעזרת המאמצים האלה לבל יוצאו לבטלה? במה עזרנו לפועל להחזיק מעמד בתנאיה הקטלניים של המושבה? הניתנה אפשרות לפועל להקים בית בישראל? לא בתים ולא צריפים, לא משק־עזר ולא

מוסדות הדרכה וטיפול. עזרה הדדית זעומה, עבודה תרבותית צנומה. לא קופות-מלוה, לא סניפי „משביר“, לא אגודות צרכניות. ועל הכל — לא חלקת אדמה לתקוע בה יתד.

פועלים בעלי משפחה, המתפרנסים משכר-יום זעום ובלתי-תדיר ומשלמים דמי-דירה גבוהים; מחנות פועלים, החוברים מגרש פרטי להעמדת אהליהם וצריפיהם ונתונים כל יום לחסדו של המחפיר, ועוקרים וגודדים ממגרש למגרש לפי גזירתו; קיבוצי פועלים הרוצים להשתקע במושבה ומתרוצצים ממוסד למוסד להשיג הלנאה להקמת צריף — ואינם משיגים; מחנה נוער חלוצי, הנתון לחסדו ולמצב רוחו של אפר „טוב ומיטיב“. ברצותו יתן להם מים לשתיה ויפתח להם את הדרך למושבה, וברצותו יכלא מים ויסגור דרך. אלו הן תמונות לא משנים רחוקות, אלא משנת תרפ"ט.

ומשטר הקונסולידציה בציונות, תחת לדאוג לקונסולידציה של ששת אלפים עובדים העומדים במערכה הציונית הכבדה ביותר, קונסולידציה אנושית ומשקית זו, הניתנת להיעשות באמצעים פעוטים בהשנאה לכל שאר המפעלים הישוביים, משטר זה היתה ראשית מעשיו: למחוק את תקציב הפועל במושבה.

ובצער רב ניתן להיאמר: מזלו הביש של הפועל במושבה לא שיחק לו אפילו אצל הקרן הקימת. גם מוסד עממי זה — הנועד להיות משען-אמת לאדם העובד המבקש להידבק בקרקע — לא עמד לו, לפועל השכיר, בצר לו. ביתר דיוק: עמד לו, אולם במידה מועטה מאד, מועטה הן מבחינת הצורך הדוחק של אלפי חלוצים, והן מבחינת התוכן המוסרי והרעיוני של הקרן הקימת, והן בהשוואה לפעולה הרחבה והברוכה של הקרן הקימת בשטחים אחרים.

ג

הרכישות הגדולות של הקרן הקימת בתקופה האחרונה — ערכן רב (רב יותר מכפי שזה ניתן היום להסברה ולהכרזה) לימים הבאים. יש בהן כדי לשמש בסיס לקיום כלכלי איתן של אוכלוסים רבים בקרב הימים. אולם אין בהן כדי פתרון ישובי פלשהו לאותם המוני הפועלים, אשר נבצר מהם לחפות עוד שנים להתישבות חקלאית מלאה, והם מבקשים

לעצמם אפשרות של אחיזה כלשהי בתוך המושבה או בקרבתה, אפשרות להקים בית, לגדל ילדים, למצוא משען כלשהו במשק-עזר נוסף על העבודה השכורה.

לא יאמן כי יסופר, מה קטן הוא המקום אשר הפועל השכיר תפס בתוך כל היקף העבודה הגדולה של הקרן הקימת ומה פעוט הוא השטח הקרקעי של קרננו בתוך מושבות המטעים ובקרבתן. דוגמאות אחדות: בכל הגוש הגדול ורבי-העתידי של השרון הצפוני אין עדיין לקרן הקימת אפילו דונם אחד לשם הקמת מחנה לעובדים. במושבה כמו רחובות לא היה עד הזמן האחרון (מחוץ לשכונת התימנים) אפילו דונם אחד למען הפועלים. פי המושבה עצמה יכולה להקדיש איזה שטח לצורך זה — כזאת לא עלתה על דעת עסקניה הנאורים. וגם לאחר שנתפנתה במקרה חלקה אחת של הקרן הקימת (שנרכשה מלכתחילה למטרה אחרת) והוחלט למסרה לפועלי המושבה, ניטלה ממנה ה"שמנת" ולפועלים נשארה היוזבורית שבה, וגם בזה צרה עינם של תקיפים — והתבצרות הפועלים היושבים במקום מתעכבת. ואפילו בפתח-תקוה עם אלפי פועליה, ולאחר מאמצים בלתי-פוסקים מצדם, גם בה מה קטן הוא השטח אשר לקרן הקימת!

לא נעמיק לשאול, איך ומדוע קרה כדבר הזה? על מה נענש פכה הפועל במושבה? ודאי נצטרפו כאן כמה וכמה גורמים להנתו. על פי רוב רכישת שטח קטן בסביבה זו תכבד הרבה יותר מאשר רכישת שטח הגון בסביבה אחרת. בשום מקום לא רבה כל כך הספסרות והסגת-הגבול והפקעת המחירים כאשר בשטחים אלה (והיא הנותנת: מה שלא נרפש עד הנה ומה שאינו נרפש היום יהיה מן ההכרח החיוני לגאול פעם בהוצאות פי כמה!). להכנת רִזְרְבָה קרקעית בשטחים אלה לא דאגו מעולם. לא במהרה ולא תמיד נתעזר הפועל בעצמו לדרוש לו קרקע לכף רגליו. וכשהדרישה נמלה בפנים, בתוך הציבור העובד, לא במהרה מצאה לה אזנים קשובות בחוגי הקרן הקימת. וכשנמצאה ההקשבה לא מיהרה להימצא ההזדמנות הקרקעית (יש ששנים עוברות עד שתבוא ההזדמנות), וכשזו נגלית — אין הקופה נענית. המעשיה במרתא בת בייתוס חוזרת לפרקים לגבי צרכינו הקרקעיים בארץ, וקרבנה הראשון — הוא הפועל. וככה מתגלגלים הדברים, שהמרץ העצום, הנפשי והחמרי, שפועלי המושבה משקיעים במאמציהם לעמוד על

הקרקע — עומד בסכנה להיות מוצא לבטלה, כשם שהוצאו לבטלה שנים של מאמצים ליסוד „שכונות־עובדים“, וכוחות אנושיים יקרים הלכו לטמיון, ותקוות נבלו, ואפשרויות חשובות לגילוי פוחות ולרכישת אמצעים לשם יצירה ישובית נפסדו או נדחו לעידן ועידנים.

וככה אנו עדים למראה האיום, כי ארגון של „ותיקים“¹, מאנשי העליה השניה, חיילים נאמנים בצבא ההגשמה הציונית, שנתנסו ועמדו בכל מיני נסיונות בארץ, שנשארו עשרות בשנים בכל תלאותיה, שהשקיעו פאן את מיטב פוחותיהם, ושזכו סוף סוף גם להחלטה פרינציפיונית מצד הקונגרס וגם להבטחת מצד הקרן הקימת — עומדים ורואים כיצד מוציאים, זאת הפעם השניה, את החלקה הנועדה להם מתחת לידיהם, ועיניהם פלות, ואין מושיע, ואין מתקומם נגד הסגת־גבול, והעסקנים הציבוריים הקרובים אל החלל, אלה אשר „מוסר היהדות“ בפיהם לדוש בו את בשר הפועל, רואים בשקט בהישחט כבשת־הרש ולבם אינו מתחמץ ו„מוסר היהדות“ שבפיהם מחריש.

ובמצב כזה של מאמצים בלתי־פוסקים, של ציפיה ממושכת, של אי־רצון להסתלק מן התקוה האחרונה, עומדים בארץ כאלף איש עובד, עם משפחותיהם, כאלף משפחה מבני העליה השניה והשלישית, מסודרים בקיבוצים ובארגונים, אשר עברו כמה מדורי עבודה וכיבוש בארץ, בעלי נסיון התישבותי אשר כמוהו אולי עוד לא היה לנו, ומוכנים להתישבות זולה אשר כמוה לא ידענו, התישבות למחצה, לשליש ולפחות מזה, ובלבד להיאחו בקרקע, ומגיסיים אמצעים מבפנים, ומוכנים להמציא מראש דמיי־חכירה לכמה שנים — מאמצים שהם לאמיתו של דבר למעלה מפוחו של המתישב, אלא שהם נעשים מתוך רצון ההתישבות הלוהט ומתוך מיעוט היכולת של מוסדותינו — וכל זה עומד ללכת לטמיון, והעולה העתיד לבוא אשר ימצא את חורבתינו, יראה את גורל החלוץ „הנתיק“ ואת אשר עלתה לו — האם לא יסיק מפאן בהכרח את המסקנות, האם לא תשלם בעד זה שוב התנועה הציונית מחיר יקר, כאשר שילמה בעד „הסיוע“, אם לא יקר ממנו?

¹ [הוא שיסד אחרי כן את המשב נטעים]

עוד לא אֵיתרנו את השעה האחרונה. ואם פי המעשה אינו ניתן להיעשות על נקלה — אינו למעלה מפחזנו. מדובר פרגע לא על תקציב להתישבות, אלא על התנאי הראשון לכל התאחוות שהיא, על הבטחת הקרקע, אשר אם לא תובטח היום — לא תושג מחר. והמעט אשר יושג תחת לחץ הפואבים והנאנקים — ישולם כפל כפלים. והפוחות אשר יאבדו לריק בינרים לא יחזרו עלמית.

עד מתי ינהגו אצלנו בזבזו כזה בחומר־הבניה העיקרי, בכוחות האדם הבונה?

עד מתי לא יחוסו אצלנו על אמונתם, פוֹח־סבלם, מרצם וכשרון־יצירתם של העושים בחומר ובלבנים?

לא רק לקרקע אין גואל מבלעדי הקרן הקימת, אלא גם לאדם העובד המבקש את גאולתו בקרקע. ומבלי להתעלם מכל רצינות מצבה של הקרן הקימת ומן ההתחייבויות הישנות והחדשות הרובצות עליה — מופנות בכל זאת העינים אליה: אי אפשר לה, לקרן הקימת, שתראה באבדן הפוחות המעולים של בוני הארץ — ותשקוט. כשם שידעה להעמיס על עצמה, בסידורים ידועים, מתוך השקפה מרחיקה ראות, את גאולת עמק־עכו, כך הכרחי שתמצא את הדרך למפעל קרקעי רציני, אשר ימנע מאתנו משבר חדש האורב לנו, המסוכן עוד יותר ממשבר „הסיוע“. ואת המפעל הזה אין להחמיץ.

מה שהמצנו היום — לא נשיג מחר.

לקריאת הקרן הקימת לכשתבוא — ודאי יענו טובי הפוחות שבציבור. נשיא הקרן הקימת הוכיח במפעליו האחרונים פי ליחו לא נס. וכשם שהרחיק נדוד לשם „מפעל־קנדה“, ככה הוא עומד מוכן למאמצים חדשים לשם גאולת הקרקע, אם אך תינתן לו האפשרות של פעולה רחבה.

לפעולה זו מצפים אלף משפחות פועלים חקלאים, ואתם התנועה

כולה.

אֵל תשוב הציפיה ריקם.

טבת תרס"ט.

במלחמת הבחירות לעיריית תל-אביב

אָל נא תחשבו לי זאת לענוה יתירה אם אומר כי כשהסכמתי לדבר ידעתי שעוד נאום אחד במלחמת-בחירות זו לא יעלה ולא יוריד. אולם אָל תחשבו לי זאת גם ליהירות יתירה אם בהחלטתי לנאום אמרתי להיות למופת, שלא עת שבת בית, והשעה היא כזאת אשר גם הכושל יאמר גיבור אני. כי כל אחד מאתנו, גם המפקפק והחלש ואכול המרי, חייב לדעת את אשר לפניו — אם במעשהו מחר יגביר את המרי האוכל בנו או יחזק את הפוחות העומדים בפניו. ואיני צריך לנתח את שתיים-עשרה הרשימות. האנשים הניצבים כאן הרגישו על עצמם ובשרם את ערכן המוסרי ואת פרצופן הסוציאלי והתרבותי. הבעלי-בתים שבהן — אחים הם לחותמי גילוי-הדעת נגד עבודה עברית. ורשימות-הסרק המתלבשות בשמות של פועלים — מפירים אנו את פוח יצירתן, את מידת הבנתן בחיי הפועל, את פעולתן הרבה במשך כל השנים, עד שאין הציבור זקוק לאזהרות פגדן. לא על אלה אדבר, אלא עלינו עצמנו.

לתנועת הפועלים בארץ קרה, בזעיר אנפין, מה שקרה לעם ישראל כולו — כפי שתיאר אחד-העם ב„חצי נחמה“. ציבור הנמצא זמן רב תחת מטר של חצים, דיבות והאשמות, אם אין בו כוח פנימי עצום של הכרת „אתה בחרתנו“, הריהו נכנע לסביבתו ורואה את עצמו שפל מאחרים. כך הספינה האומה העברית הגאה להביט על עצמה בעיני אחרים ולמצוא בה מומים שגילו הם, והוא הדבר שנתקיים בציבורנו. תנועתנו נתונה — אָל נכחד זאת — במצב של חוסר הכרת כבוד, בהלך-רוח של אמונה בעלילות-שוא שטפלו עלינו, של בוז לפועל היוצר, ביטול כלפי החלוץ, הכאה על חטאים שלא חטאו. אין להלך-רוח זה ולא כלום עם חיפוש דרכים לתיקון, עם ביקורת עצמית רצינית, שאינה פוסקת בקרבנו. אלא זוהי רוח של השפלה עצמית, שתקפה את ציבורנו כמגפה, המשמשת נשק מסוכן נגד ציבור הפועלים, כי חוסר הכבוד, חוסר האמונה בפוחות הפנימיים — מחלה היא שבה נגוע מעמד העובדים בכל העולם, שבגללה ניתנים מיליונים של קולות פועלים לחיזוק הבורגנות, באשר במפוחותיהם של מיליונים אלה שזררת אפלה והם אינם רואים את עצמם מיועדים לשלטון. נגד הרוח חרעה

הזאת עלינו להילחם קודם כל, ולהיטהר ממנה. והבחירות של מחר תהיינה מבחן — באיזו מידה נגוע ציבור הפועלים במחלה זו, באיזו מידה הוא מאמין למשטיניו. על שאלה זו יתן ציבור הפועלים תשובה מחר.

ובמחנה שלנו הופיע בזמן האחרון חזיון של בריחה. אין אנו בעלי הכוח והיכולת, ואין בידינו לגמול לתומכינו משרות וכיבודים. לכן יש עוזבים אותנו ומצטרפים למחנה התקיפים, Mitläufer בלע"ז. באחד העתונים הדוגלים ב„אָלף“ של המרכז המאוחד קרא מישהו לאנשים מסוג זה — „מהגרים“.

הגירה כזו ישנה ממינים שונים. יש הגירה כלכלית — מחיי חלוץ לספסרות. ויש הגירה תרבותית — מעברית לאנגלית. ויש פוליטית — מציבור הפועלים למחנה אויביו. ובשעה קשה צריך שיהא לציבור הפועלים האומץ לומר — מי אנו, אזרחים בתנועת הפועלים או רק מהגרים? כל מודה, כל משכיל, כל סופר בישראל חייב תשובה על שאלה זו. הנה אדם שרק לפני שנה דיבר מעל במת ועידת ההסתדרות וטרח להוכיח כי עצם מעצמנו הוא — ועתה הוא במחנה המרכז המאוחד, והוא מודה כי אין כל הבדל בינו לבין הסתדרות בעלי-הבתים. „גוש עבודה“ של פועלים קורא להצטרף לרשימה א' — היינו, לרשימת דיונגוף, פסקל, סמילנסקי, כל אותה הציונות הכללית המעלילה על ציבור הפועלים, כי כל מעשיו אַלמוּת, בשעה שהיא מתעלמת מכל אַלמות הנעשית בפועל (ענין זכרון-יעקב!); הרשימה הדוגלת להלכה בעבודה עברית ולמעשה היא מתכחשת לעבודה עברית ונלחמת בעבודה מאורגנת. והנה נמצאים „מהגרים“, שאינם מרוצים מההסתדרות בשל חוסר החלוציות שבה, והם הולכים לעבוד בעתוני רשימה א', ומדור עצמי אין להם שם, ועל השאלות המכריעות של ציבור הפועלים ובנין הישוב אין להם מה להגיד, ולכל ענין הבחירות בתל-אביב לא היה ל„מהגרים“ אלה מה לאמור חוץ מדברי גלוג על המחאה שלנו נגד גניבת ה„אָלף“. אנחנו ידענו נגד מה מחינו — יודעים אנו את ערכו של סמל לליכוד הציבור ולחינוך הדור הבא.

בארץ פשטה מודה של מדיניות. כל אחד מדבר גבוהה-גבוהה על ענינים מדיניים וחובות מדיניות. תנועת הפועלים מראשית ימיה ראתה את עצמה כנושאת המדיניות הממשית של ארץ-ישראל — עוד באותו זמן

שבארץ שלטה חיבת-ציון של אחד-העם, ואנשי הציונות המדינית היו זרים לכל מעשה חי בארץ-ישראל. ומי שעינים לו יראה ויודה, כי אם יש נושא ריאלי של מדיניות אמיתית, פוח העושה מאבק-אדם כלל בעל משקל מדיני, הרי זו תנועת הפועלים. מפיושי העבודה והשמירה, דרך הגדוד העברי, ועד לפיבוישים המשקיים החשובים בהכנסת החלוץ לעבודות ציבוריות ולבנין, פיבוישים בעלי משקל פוליטי עצום לגורל העליה ולגורלנו בארץ, עד לכיבוש העמק, העובדה המדינית העיקרית של תקופתנו, וכיבוש המושבה — כל הגורמים והמפעלים האלה הם שיצרו את פוחנו המדיני. וכל הבורח מיצירה זו, כדי להחליפה בפטפוט מדיני, עושה את תורת הציונות פלסתר.

וכשאנו רואים את כל אגפי הציונות הכללית עם הרביזיוניסטים הדוגלים בתורה של עבדות ודם ובוך, ואתם האינטליגנטים אשר צר להם המקום בציבור הפועלים — והם מתכחשים לתנועת הפועלים ומתעלמים ממשקלה המדיני המכריע — הרינו רואים מהו תוכן מדיניותם, שאינו אלא עירוף מדיני המתפסה בדגלים גנובים: בדגלו הגנוב של טרוםפלדור ובדגלו הגנוב של הרצל — פי דגלו של הרצל לא היה בוך, לא היה עבדות וניצול, אלא — אוימה עברית עובדת ובת-חורין!

בשעה זו של חילשה ועייפות ובריחה — אין דבר יותר חשוב לציבור הפועלים מהוכחת תקיפותו הפנימית. יהי נא לו האומץ לזכור בגאון כל מוסד שיצר, מועצת פועלי יפו, „סולל בונה“ — מוסדות שאנו מפירים גם בליקוייהם, מוסדות המשמשים מטרה לחציהם של אויבים ורפירוח ובורחים מן המערכה — אולם הם המפעלים שיוכרו בהיסטוריה של בנין ארץ-ישראל החפשית, וכל השאר ינשא ברוח ללא כל זכר.

המלגלים על אי-המעשיות שלנו מבטיחים לבוחרים — מי רפבת ומי מקומות-מרפא ומי פיתוח התיירות וכן הלאה. אולם אנו נעמוד על העיקר — הערך המדיני והלאומי הכפיר של הבחירות הללו ותפקיד הפועל בהן. אין זה ענין מקומי, אלא חוליה בשרשרת המפעל ההיסטורי של עשרים וחמש שנות תנועת הפועלים בארץ. בכל הופעה פוליטית — בבחירות לקונגרס, לאסיפת הנבחרים, בכל פעולה בחוץ-לארץ אנו שליחים של אותו הרעיון ואותו הפוח. ובעלי רשימה א' זו נלחמו בפועל מאן. כשויתקין הוציא

את כרוזו וקרא לעליה חלוצית — כתב סמילנסקי לגולה על ספנת העליה בלי אמצעים. ודיזנגוף יחד עם שאר יקירי הישוב לא ראה בפועל אלא כוח מהרס. זוהי המלחמה ההיסטורית הנמשכת בינינו — זוהי המעמסה שהוטלה על כתפיו החלשות של החלוץ. ואם מארץ עלובה ודלת-תרבות, אשר הדור הצעיר היה בורח ממנה לאוסטרליה, אשר חיי הציבור בה היו רקובים — קומץ אפרים תקיפים עם פקידות בְּרוֹנִית ומשטר המגלֵב — אם הגענו לידי כך שפפות המאזנים בישוב מאוזנות, ולא עוד אלא יש לנו תאים של הניה עצמית, עם חירות האדם העובד ושלילת הניצול — הרי זוהי היצירה המדינית של תנועת הפועלים. וכאותם „פני” הישוב, שמעולם לא הודו בעבודה עברית ובשמירה עברית, לא העריכו את היצירה התרבותית ולא הכירו בזכות האזרח של העובד, פאותו חלק הישוב אשר שלל זכות אזרח ממוריו — כאשר שללה המושבה רחובות מהמורה ש. וילקומיץ — כזה היה פרצוף הישוב גם כיום הזה, „שלטון השמאל”.

כי מה היה תוכן פעולתם המדינית של חוגים אלה בתל-אביב? מלחמה בפועל עד להריסת העצמאות של העיר. וכשהדיבות שהם הפיצו הגיעו עד למיניסטר ונשמעו מפיו — לא התקוממה הבורגנות ולא מחו הרביזיוניסטים נגד עצם העלילה והסירוס ונגד העלבון שנגרם לעיר, אלא רגזו רק נגד הפועל המשתמש בבמת הפרלמנט להצגת שאלות. רק זה גזל את מנוחתם של ציונינו המדיניים.

לפיכך חייב כל אחד מאתנו לראות את הבחירות בתל-אביב כחוליה בשרשרת המפעלים שנועדו לשוות לישוב בארץ פרצוף חדש. ידעתי את הספיקות שבלב הפועל — למה לנו כל הטורח, הן לרוב לא נגיע. למה לנו מלחמה זו עם בורגנות עלובה, שיש לה תיאבון קפיטליסטי בלי אמצעים קפיטליסטיים, אשר חלקים ממנה טרם נשתחררו מרומנטיות פיאודלית — הלא שבענו את התענוג לשבת עם בורגנות זו בכפיפה אחת, וידעים אנו את המכשולים ששימו על דרכנו גם אם נהיה לרוב — כי אין כאן רק שאלה של קולות, אלא של כוחות. ויש דרכים — פניה למושל, שיסוי בציבור וכדו. אולם יש לנו חשבון אחר — חשבון של שלבים וחוליות. מפעל גורר מפעל, וכיבוש — כיבוש. לא לנצח שלטון הבורגנות בתל-אביב, לא לנצח שלטון

בעלי־הבתים בישוב, לא לנצח שלטון הקפיטליזם באנגליה, ולא לנצח המשטר הקיים בארץ־ישראל. ובמלחמה — יש פוחות המסייעים זה לזה. הנה אנו עומדים אחרי מלחמה מוצלחת בציונות בעד תוכן הסוכנות — ולפני מלחמה חדשה, עם כניסת הפוחות החדשים לעבודה בארץ. אמנם, פרצופם הסוציאלי של אנשי הסוכנות איננו יותר ריאקציוני מפרצוף הרביזיוניסטים והבורגנות המדולדלת שלנו בארץ. אולם למלחמה קשה בציונות עלינו להיפון על כל פנים, ועלינו לראות בכל עמדה — אפשרות, אשר תדביק אפשרות שניה, תצטרף אליה ותדרבן אותה. את הקשר הלאומי והעולמי בין כל מעשינו ומלחמותינו עלינו לזכור בזמן הבחירות.

התכונה שבה היה פוחו של חלק מכריע בתנועת פועלי ארץ־ישראל בשנותיה הראשונות — פשרון ההתמדה, שלא להזניח מערכה, לא לסגת מפני פשלוֹן ושגיאה — תכונה זו צריכה להיות לנחלה לכל ציבור הפועלים בארץ. עלינו לחזק בעצמנו ובבנינו את התכונה הגזעית הזאת של קשיות־עורף — ההפרה פי אין לנו מולדת אחרת זולת ארץ־ישראל ואין לנו מולדת מדינית אחרת מהממלכתיות של ארץ־ישראל העובדת. בכוח זה יצרנו וקיימנו משקים ומפעלים, בכוח זה עמדנו בנסיון של זמנים קשים כאשר לא היו לשום חלק בישוב.

על האנשים שאנו שולחים לעירייה לא נספר — חשיבותם בזה שהם ענף מאילן גדול, חוטר מגזע העבודה בארץ, לא אנשים שהיום הם במחנה זה ומחר במקום אחר, אלא חברים החיים את חיינו, יונקים מסבלנו, אשר כל המתרחש בתוכנו מגיע אליהם, מאיץ בהם לפעול ולעשות. מאחוריהם עומד המצפון הלוהט בלי הרף של תנועת העבודה, השורף את עצמו על מזבח היצירה. מעולם לא החמיצו אנשינו אפשרות של הגנה ויצירה — גם בזמנים קשים — ובזאת תוכלו לבטוח בהם גם עכשיו.

אתמול, בעצם מלחמת הבחירות, השתתפתי בחגיגה שהיתה בעיני סמל ליצירת הפועל בארץ — פתיחת חדרי־המלאכה של הנוער העובד על שם מֶפֶס פֶיֶן. חברים אחראים מחזית הבחירות באו ונפנו לטיפוח הגרעין הקטן של היצירה החדשה. פשנופתי איך נתנו את הנוער העובד לקלס ולשמצה — הלא מפלצת עשו ממנו, עד שכמה מהקרובים לתנועת הפועלים נגררו אחרי מושגי הכוזב האלה — פשראיתי פי גם בשעות קשות אין

יצירתנו נפסקת, ידעתי, כי יעבור עלינו מה — אנתנו על משמרתנו נעמוד, וציבור הפועלים יזכיה מחר, כי לא איבד את כבודו העצמי, את כוח יצירתו הציוני, הסוציאלי, העברי, כי לא בגד בעצמו, כי הוא רוצה בחיי אדם עובד חפשי, לבל יבוש בפגשו מחר את אחיו העולה, לבל יתקלס המנצל בכנו. כי אין לפועל העברי דגל אחר וסיסמה אחרת להצלחת העיר העברית מדגל תנועת הפועלים, דגל ההסתדרות.

טבת תרפ"ט.

לאחר המערכה

המלחמה ההומיה והשוקקת נסתיימה. ויהיה אשר יהיה פרצופה הציבורי של המועצה החדשה — אין לקפח את ערך מהלך הבחירות ואין לזלזל בכבודה וביפיה של העיר העברית, המקופחת והעשוקה, ביום-דין זה. לאחר הכל ולמרות הכל: עם בן-תרבות תחזינה עיניך. עם היודע לכלכל את סדריו. עם שאינו זקוק להטפת-מוסר נגד מעשי-אלמות ולא לשיעורי דרך-ארץ מפי פקידים בריטיים. העיר, אשר קיפוח-זכויותיה הוצדק אך זה על ידי מיניסטר בריטי, המזוין באינפורמציה מפי הסיעות „הלאומיות“ שלנו, הראתה גם בעניה מה הם הפוחות הציבוריים הספונים באוכלוסינו. וגם הטלאים המכוערים המכתימים את תמונת הבחירות: „הקדישים השכירים“, המשפירים את עצמם על פת לחם נגד מצפונם והכרתם; ילדי המזרח, המוצאים לשדה-הקרב להשתולל ולעשות העויות לטובת „מי שישלם“ ומי שיתן „פרנסה“ — גילויי קלון אלו אינם מיוחדים לתל-אביב בלבד, אלא חזיונות „טבעיים“ הם בכל מקום אשר „הזהה קוזה את הכל“, לרבות גם את מצפוננו של האדם. ולעומתם ראינו כאן מאות אנשים — בני גילים שונים — העובדים עבודת התנדבות, בנאמנות ובהתלהבות, מתוך הפרה עמוקה, להנחיל נצחון לתנועתם ולמשא-נפשם. ואשר לעיונים הראשונים העולים מתוך תוצאות הבחירות:

א. נצחון עצום, כמותי ומוסרי, נחלה רשימת ההסתדרות: שלושת אלפים קול לה לעצמה (יחד עם חבריה התימנים), מחוץ לעדפים

אחרים, שלא נהנתה מהם. לאחר כל עושק־הזכויות, לאחר כל תחבולות ה„הבה נתחכמה“ של „הגוש המאוחד“, לאחר שאין בית פועל שאין בו מקופח־זכויות, והעיקר — לאחר השמות הנוראות שעשתה מצוקת המשבר בפועלי תל־אביב — הוכיח ציבור הפועלים כי פוּחוּ לא בגד בו, כי נאמן הוא עם עצמו, כי מאמין הוא בעצמו, כי לא נפתה ללכת אחרי תעמולת הַרְגָּטוּת ואחרי השיסוי המשתלח בו במשך כל שנות המצוקה. גם הגזירות, גם השיסוי וגם זהב־התעמולה לא יכלו לטשטש את העובדה, כי תל־אביב של היום היא ביסוד ה עיר של עובדים. נְכַל גידול בריא של העיר עוד עתיד להגביר בה את פוּח העובד. בפני עובדה זו יצטרכו להרפין ראשם — אם יאבו ואם ימאנו — כל „שליטי“ העיר.

ב. מארבעת הארגונים („הפועל המזרחי“, „פועלי־ציון“ התאומים והרשימה הפרוליטרית) שנועדו מטבע ברייתם „לקצות“ בהסתדרות ולִנְב את הנחשלים — לא זכתה אף אחת לציר. יתר על כן, פולם יחד בהצטרפם לא הגיעו פדי ציר שלם. כל מקסם האופוזיציה הנצחית, הנבנית מפשלונותיו של הפועל, לא עמד להם. כל המרץ העצום שהושקע מצד „שברי־הפלים“ הללו הוצא לבטלה. קולותיהם של „הפועל המזרחי“ הוצאו לבטלה, וההגנה על הדת, פכיכול, שבשמה באה התבדלותו של „הפועל המזרחי“ מפלל הפועלים — נשארה למר גיוזנדהייט מ„המזרחי“, שפרדסו זכה לשם: הפועל העברי שומר שם את השבת במשך כל ימי השבוע.

ארגון „הפועלים“ היחידי שהשיג את „מטרתו“ הוא „גוש העבודה“ הרביזיוניסטי. אלה מכרו את בכורתם העמלנית־הרביזיוניסטית בעד נזיך העדשים של ספק־פסא למר ניינשל, אם לא מתוך אהבה שאינה תלויה בדבר ל„הוד מעלתה הבורגנות“. לא כמותו וכוחו של „גוש“ זה, ואף לא ניבול־הפה שלו כלפי כלל הפועלים ויצירתם — מתבקשים לציון, אלא העובדה המענינת, שבמשך עשרים וחמש שנים של קיום תנועת הפועלים בארץ זהו המקרה הראשון של „צהיבות“ בתוך ציבור הפועלים, העושה את עצמה סוכנות לבורגנות בְּרִיש גלי. אל הדגל הצהוב הזה נקלטו כל מיני פליטי הסתדרות, מהגרים ורנגטים, אנשים שטינה בלבם וקצף על שפתיהם. ואין לפקפק: הם שסייעו במידה ניכרת להגברת הרשימה השחורה, העדויה בעדי הגנוב של א'. יִקָּף נא הדבר לזכותם. הם יפקחו את

עיני הציבור להפיר את מערומיו הסוציאליים של הרביוזונים ושל „אגף־
 העבודה” שלו מתחת למחלצות „האבירות” המדינית.
 ג. קלסטר־פניה של הבורגנות התל־אביבית נצטייר כהלכה בבחירות
 הללו.

גברא רבא מתוכה הִסְהִיד עליה את עדותו הקלסית: „שלושה קיבוצים
 אזרחיים אשר בהם זולת מלחמה אישית בין המועמדים אין למצוא הבדל
 בפרוגרמות אף מבעד לזכוכית מגדלת”. „ההתאחדות הדמוקרטית”, הקבוצה
 האזרחית היחידה שאפשר היה לצפות ממנה נאמנות כל־שהיא ליסודות
 לאומיים ודמוקרטיים, נפלה בנופלים. רשימת בעלי־הבתים, זו ששמה
 במשך שנים את העיר כמרקחה, שסחבה את העיריה לערכאות, שהחרימה
 את הבחירות הדמוקרטיות, ועשתה הכל להוריד את תל־אביב למדרגת רמלה
 וְגִ'נִין — לא קיבלה אמנם קולות אף פדי ציר אחד, אולם מלאכתה המעמדית
 ו„הלאומית” נעשית בהצלחה — עוד מימי „הגוש המאוחד” — על ידי אחרים,
 הדוגלים בשם „הציונות הפללית”.

ד. פרצופו הסוציאלי של „רוב” העיריה — ברור מראש. פי אנו
 עומדים עכשיו בפני התנקשויות חדשות בזכויות תושבי תל־אביב ובפני
 התנפלויות להמוני העובדים והסתדרותם — בזה אין לפקפק. לשים
 לאל את ההתנקשויות הללו — זה יהיה תפקידה של סיעת הפועלים. הפועלים
 בארץ אינם מִרְדְפִי־אופוזיציה, אינם מבקשים לעצמם את המצב הנוח של
 מבקרים ורוגנים. הבורגנות הארץ־ישראלית, שעינה צרה בעבודת היצירה
 ובהפרת היצירה של הפועלים, חותרת בכל כוח לדחוק את הפועל למצב
 זה. בעזרת „הבה נתחכמה”, בעזרת הפניקה בארץ־ישראל ובחוף־לארץ,
 בעזרת פקידי הממשלה, בעזרת המשבר והמצוקה, עלה הדבר בידם. הפועל
 הובא למצב של אופוזיציה. אולם — לא אופוזיציה נימושית ומפוררת, אלא
 אמיצה, מאוחדת ומלוכדת.

יש להאמין כי אופוזיציה זו, הנשענת על המוני העובדים המאוחדים
 ברוחם ובהסתדרותם, תדע לפעול למען העיר ולמען המוני תושביה יותר
 מכל קואליציה כוזבת.

פֶּשֶׁר הַנְּאוּם

נאומו הראשון של הנציב בתל־אביב מעיד למדי, כי יותר משהספיק הנציב לראות במו עיניו מעת בואו לארץ, הספיק לקלוט מתוך שמיעה. פעמים חזר על ה„אומרים כי תל־אביב אינה עומדת על בסיס איתן“; דיבר על „השקפות סוציאליות שונות“ ועל מישהו הבא „להרוס את עבודת זולתו“; הכריז כי „אולי נצליח להעסיק יהודים בהתאם לחוקי הפלפלה בעבודות מקצועיות וחצי־מקצועיות“ — שמע מיניה, שכבר שמע כי בעבודות לא־מקצועיות אין גם „אולי“ זה. ואת כל הדברים האלה, יחד עם שיעור־המוסר הפלפלי שניתן לתל־אביב, הולמת מאד מאד הודאת הנציב: „הנני לא יותר מחצי שעה בעיר הזאת, אולם כבר שמעתי עליה רבות“. אכן, האסכולה של יועצי־הממשלה בארץ, מיודעינו מאז, ניפרת יפה.

ומלים אחדות גם על „האֶפְסִיוֹמָה“ של הגיבור הדיקנסי, שבה דוגל הנציב ואותה הוא מטיף לתל־אביב: לא נזלול, חלילה, באמיתה של אֶפְסִיוֹמָה אריתמטית, אולם אנו מרשים לעצמנו לפקפק בדבר, אם חכמת ההון הבריטי והשלטון הבריטי מצטמצמים בחכמה זו. ספק הוא אם בריטניה הגדולה מנהלת את פיבושיה לפי קו אריתמטי זה. יש גם אֶלְגֵבְרָה פלפלית בעולם. ומחוץ לרנח של חצי שילינג יש גם השקעות אשר פרין יאכל האדם מחר־מחרתים ובדורות הבאים, אם גם פיוס אין בהן מן ההכנסה המיקוברית. אותה עיר שנוצרה על חולות־מדבר לפני עשרים שנה, ואותם מפעלי־תעשיה, שלמראיהם השתאה אתמול הנציב, ספק אם היו נוצרים בכלל, אילמלא ידעו יוצריהם כי ב„ראשית־חכמה“ של הגיבור הדיקנסי אין חכמת־היצירה מסתיימת. ספק אם המניות של תעלת־סואץ נרכשו על ידי דיורעאלי לפי הכלל הזה, המציץ בכיס־הממשלה אם יש שם במזומן הסכומים הדרושים, ואם אין — הוא „דוחה“ את הענין.

וגם לאחר ששמענו את תורת מיקובר, אנו מרשים לעצמנו לפקפק אם מדינה קטנה ודלה, שהוטל עליה עול מלוה כבד על מנת לשלם בחלק הארי ממנו קודם כל את הוצאות הפיבוש, רשאית מתוך „תורת מיקובר“ להסתלק מאותן ההשקעות שבהן צפון גורלה ועתידה, ואולי גם יכלתה היחידה לחסוך את חצי השילינג.

על העסקת עובדים עברים בעבודות הממשלה השיב הנציב מתוך ההשקפה, כי „הממשלה מעוניינת בהפחתת הוצאותיה“. הפקידות הממשלתית סבורה, כנראה, כי הפחתה זו אין לה דרך אחרת אלא בניצול אנשים, נשים וטף עד מתחת לכל קיום אנושי. גם אנו מוכנים להראות על אפשרות של הפחתת הוצאות הממשלה, אולם לא על חשבון מחיתו של האדם העובד. במקום תנאי קיום אנושיים בעבודה מבטיח לנו הנציב לבקש פתרון בעבודות מקצועיות וחצי־מקצועיות. אנו מוקירים את הבטחון הזה בכשרונותינו, אולם לנו יש בטחון אחר: כי הרחקת הפועל היהודי מעבודות בלתי־מקצועיות משמיטה את הקרקע מתחת „הבית הלאומי“.

טבת תרס"ט.

הסנבלטיות הקומאינטרנית

תעודת השיסוי החדשה, אשר שילחה הפ.ק.פ. בערבי נדיחונארט — אין כמזה לגלות את תהום הזיוף והצביעות שבפוליטיקת הקומאינטרן ואת קלסתר פניהם האנושי של שליחיו ועושי־דברו בארץ. „סניף האינטרנציונל הקומוניסטי“, החתום על הפרוקלמציה, חרד ל... קברות אבותיהם של בדוי נדיחונארט! נאמני המהפכה הקומוניסטית מטיפים... לבעלי הקרקע, שלא ימכרוה בכסף! הדוגלים בשם פוחות היצור והמשק המודרני חוששים... לביצות נדיחונארט שיהפכו למטעי־שלחין. ובקראך את דברי ההסתה נגד חנקין, אתה מושך בכתפריך — מעניינו של מי זה, של המהפכה הסוציאלית או של איזו חברת ספסרות קרקעות או חברת ספסרות פוליטית, אשר לשמה טורחים ועמלים ודיע אל־בוסתני ושליחי הקומאינטרן פאחד?

אם יש עוד בארץ קצת אנשים תמימים אשר רַקטות־האש המורקעות באויר מתוך מגדלות הקומאינטרן רומזות להם נחמה — תבוא פרוקלמציה קטנה זו ותאמר להם מה פירוש של „שחרור העמים המדוכאים“: הסתת עם בעם, הקמת המונים עיוורים ואומללים באחיהם, שליחת אש בכל גדיש, גם בגדישו של הפלח האביון, בתקוה כי ממנו תתלקח התבערה הגדולה.

מי שראה בארץ את פעולת חסידי הקומאינטרן ושליחיו, מימי „הפרופסור“ מאירסון ועד היום, מי שזוכר את ימי מאי ביפו ב־1921 ואת ימי עפולה — לא תמה עוד: היד העושה בזה לא תירתע מפני שום שיסוי והסתה, מפני שליחת עם בעם והקמת עובד על עובד, ושפיכת דמי עובדים נקיים. הפומר טדיאוש, בעל הבקבוקים, לא מת. רוחו חיה בפוליטיקה העולמית.

וגם מבחינה יהודית אין בזה כל חדש. עוד גלגול אחד של אותה נשמה יהודית אובדת, המדפיסה בדפוס חשאי, מתוך מסירת־נפש, על קידוש שם המהפכה, פרקלמציות הקוראות לפרעות ביהודים. מה לא יעשה על קידוש שם אידיאל. בשעה שהלב עצמו עקור משרשיו? האם לא השתתפו משומדים ב„עלילות־דם“, ולא רק בעד בצע־כסף?

הידיעה על הפרוקלמציה החדרתית באה בעתונות בבת אחת עם הידיעות על מעשי הרשע והאכזריות של המשטרה כנגד החשודים על שייכות לפ.ק.פ. אל נא יהיו בישוב העברי אנשים תמימים, אשר יחשבו כי בעוון שיסוי אנטי־יהודי זה נענשו אלה. ראינו כמה מעשי־הסתה בארץ ואין עונש. ומעשי אכזריות ורשע אינם חדלים להיות מה שהם, גם כשהם פוגעים באיבים בנפש. ועוד. הם נעשים גם למעשי־כסל, אם הם עלולים לעשות את האיב ל„נרדף“, לעטות את שפלותו בזוהר של „קרפן“ ואת חולשתו הריאלית — במעטה של „כוח“ מסופן.

על מעשי הרשע והכסל הללו של באי־כוח השלטון בארץ לא יחדל הפועל לקרוא תגר. אולם קריאת־תגר זו, הבאה לתבוע את כבוד האדם באשר הוא אדם, הבאה להגן על תרבות החברה בה אנו חיים, אינה באה לטשטש אף פל־שהוא את התהום העמוקה אשר בין הפועל בארץ ובין משלחי הפרוקלמציה הנדי־חוארתית. תנועת הפועלים בארץ תטאטא מתוכה בכוחותיה שלה את הקנבלטיות הקומאינטרנית.

שבט תרפ״ט.

שביתת המורים

ובכן, הישוב העברי — והתנועה הציונית עמו — ישתו גם את הפוס הזאת. יד מי מזגה אותה? למי נחוצה השביתה? לילד, למורה, לישוב, לתנועה הציונית?

רבות ושונות הן השביתות. לא הרי שביתה בתעשייה פשביתה בחקלאות. לא הרי שביתה במלאכה פשביתה בשירותים הפוגעים בעניינים החיוניים של המוני העם. ושביתה בעבודת החינוך היא ודאי ונדאי חרב־פיפיות. ולא יפלא, כי גם אותו ציבור המזכיר בזכותו הגמורה של העובד לאחוזו בנשק זה פנגד מעבידיו, מתיחז בהירות יתירה לשביתת־מורים. ושאלתי הראשונה היא, על מה ולמה באתנו השביתה, מי הוא שגרם לה? ועם כל הזהירות ומבלי להיפנס לפרטי־פרטים של המשא־והמתן, אין ספק בעצם התשובה: ההנהלה הציונית היא שהגדישה את סאת סבלנותו של המורה. ההתחייבויות שניתנו בכל מיני צורות — הוכזבו. שיטת „ההבראה“ המקצצת בעבודה והמסקלת הצדה חובות ישנים לשם קביעת תשלומים ובטחונם — נתבדתה. איש לא יעזו להתעלם מן הקשיים הכספיים הגדולים, שבהם עובדת תדיר כל הנהלה ציונית שהיא (והנהלה הבנויה על „קיצוץ“ בפעולה, ביחסים, בנשיאת האחריות — על אחת כמה). אולם קונסולידציה זו, השומרת במשך שבועות רבים 6000 לירות ואין ברצונה למצוא את האלפים החסרים, והיא מפרנסת את המורה ב„לך ושׁוב“ — מטבע הדברים שהיא מעוררת לא השתתפות בהפרת המצב הקשה, אלא הפרת העוובה והנרות הבאות להחמיר את המצב. שיטת הנהלה זו, הדוגלת בתשלום שטרות ואינה מתיחסת אל שכר המורה, שמלינים אותו זה שנים, פאל שטר הטעון פרעון במועדו, אי אפשר שלא תגרור התקוממות וזעקה: „שכר לעובד“.

בשביתה זו (שבאה עלינו כשנה לאחר ההשביתה הממושכת, שנערכה לנו מטעם ההנהלה הציונית הזאת בראשית עלותה לשלטון, על מנת שמפאן ולהבא יתנהל הפל בסדר) יש לא רק מורה שנעלב וילד שקופח. יש עוד צד אחד: האדם הציוני בישראל, גם אם אין לו ילדים לחינוך וגם אם אינו דר בארץ־ישראל, ורשאי אדם זה לשאול את אלה שהוצגו על מרום השלטון הציוני: למה תלבינו את פני תנועתנו? למה תבאישו את שמנו?

בעצם הסיפויים להתחדשות, בימים ראשונים לנציבות חדשה, לא מצאתם לכם דרך אחרת להרים את כבודנו ולהגביר את פוֹחנו בעיני השלטונות אלא זו: לתת לשביתה שתפרוץ! ואם קשות הן דרישות המורים — בצדקתם לא כפרתם גם אתם — כלום לא קשה מהן השביתה ותוצאותיה? כלום אין השביתה נותנת פתחון פה לממשלת הארץ, שתאמר: לא על מנת כן אני משתתפת בתקציב החינוך.

למי נחוצה הפלימה הזאת, למי נחוצים הועזועים האלה, ההורסים לא רק את עצביו של המורה אלא של הישוב כולו? מהו משקלו הציוני של שלטון עלוב זה, העלוב בתקיפותו ובנצחנותו, המתגנדר בזה שלונדון לא תלמדהו, חלילה, בינה? מהו מצפון ציוני „חפשי“ זה ה„משתחרר“ היום מדאגת חוסר־העבודה, ומחר מהעליה, ומחרתים מדאגת החינוך והפרסטיז'ה המדינית?

הישוב והתנועה הציונית יצטרכו להסיק מכאן את מסקנותיהם. אולם בטרם כל תישמע הדרישה האחת:

הסירו מעלינו את החרפה הזאת, חרפת סגירת בתי־הספר!

שבט תרפ"ט.

מהו הלקח לציבור הבוחרים בתל־אביב

(באסיפת־עם מטעם מועצת פועלי תל־אביב)

שלטון העיריה כיום הוא שלטון „נגידים“. נתקיים החלום של רבים מהאינטליגנציה: השלישיה העומדת בראש העיריה אינה מקבלת משפורת, הם מיטיבים עם העיר ומנדבים לה את שעות עבודתם, בעד מעט „כבוד“. יש המתגעגעים לימים עברו בהסתדרות הציונית, עת לא „פקידים“ ולא אנשים מחוסרי־כסף עשו את שליחותה, אלא בעלי־בתים עשירים, שהיו סרים לבזיל בדרכם מקרלס־בד. המתפעלים מה„זול“ שבו עולה הנהלת עיריה כזו, אינם רואים כי הזול הזה עולה כבר ביוקר לעיר, ולא רק לפועלים, כי אם לישוב כולו, לציונות כולה.

פיצד הגיע הגוש הזה לשלטון בעיריה? עתונאים ציוניים רשמיים היו קובלים קודם על שלפועלים יש חלק גדול מכפי המגיע להם בעיריית תל-אביב. אותם הכתבים הביעו עכשיו את שמחתם, שהנה כבר קיבלו הפועלים את חלקם המגיע להם, ולא יותר. והנה, אחרי ההגבלות של הממשלה ואחרי הסידורים המחוכמים של ועדת הבחירות עם טיפוסיה הידועים, קיבלו הפועלים קולות יותר מאשר בעיריה הקודמת, ואולם במועצה הם מהוים רק שלישי. השלטון הוא בידי קומץ בעלי-יכולת. אולי היה זה מוצדק, אילו נתקיים החלום שחלם מר דיונגוף בשעת יסוד תל-אביב על מעון-קייץ ליהודים טובים, אבל פיוס תל-אביב היא עיר המונית, עיר עובדים, עיר החיה בתנאים קשים, כאשר ינכח המעיין אפילו במבט קל בסקירה של תנאי הדירה של תושבי העיר. ואף על פי כן — מלבד סיעת הפועלים אין בעיריה אף בא-כוח אחד להמונים. האינטליגנציה הדמוקרטית, בעלי-מלאכה ודומיהם, לא זכו להיפנס. נשאר רק גוש מאוחד של בעלי-בתים, בלבושים שונים. האומנם כל כך רבים בעלי הרכוש בתל-אביב? לא, אלא שהגוש זכה בקולות לא לו.

וזהו הלקח הראשון. אל יתרחש בארץ המנהג הפסול שבחוף-לארץ המוסר את קולות ההמונים, גם של המוני הפועלים, למיטיבים ולאנשי-חסד. ושלטון-נגידים זה מתנהג פשלוטון פובשים ומנצחים. בימים שסיעת הפועלים ניהלה את העיריה לא פסקו החתירות נגדה. מלבד ההתנקשויות הגלויות ומפורסמות היתה גם שיטה אחרת, שבה נהגו גם היושבים פיוס פבוד בעיריה. היתה בלוקדה פלפלית. היו מדברים על לב תייר ובעל הון פי בעיריה שולטים סוציאליסטים המתנגדים לתעשייה ולכל מפעל פרטי, וככה חידדו את מצב העיר והכבידו לא רק על קיום הפועלים, פי גם על קיומם של כל התושבים. לא פסקו מלדבר על „דיקטטורה“ של הפועלים. תינוק בעריסה ידע שאנו דיקטטורים. עכשיו באו ה„נגידים“, שלמעשה נבחרו על ידי מיעוט, והם מתנהגים ככובשים. בכל הצבעה בעיריה יש לי רושם פי אין פאן הצבעת גוף פרלמנטרי שוקל-דעת אלא מעשה שליטים, שאין עליהם דין ודין. עוד בטרם היו לרוב כבר שאפו לבטל את הועד הפועל, המבטא את הסיעות השונות, ובכרפורים שונים ענו על דרישות צודקות. על הבנתה התרבותית והפוליטית של ההנהלה מעידה התנהגותה

ביובל אז"ר, שהוחג על ידי העיר, פועלים, סופרים, מורים, אבל לא על ידי העירייה, שלא הבינה לעשותו מאורע תרבותי הנותן כבוד לעיר ומבליט את היסודות המאחדים שבה; גם בקבלת־הפנים לפטרסון, שצריכה היתה להיעשות הזדמנות ציבורית להפגין שוב את יחסינו לידידינו האמיתיים מהעם האנגלי. במקום זה הפכו את הענין למסיבה של „נכבדים“. אם מפלגת הרביזוניסטים נזהגת בפטרסון כבקנין פרטי — הרי זה עסקה. אך העירייה אינה ענין של כנופיה. הבנת ההנהלה בהבראת היחסים הסוציאליים ניכרת גם בענין הפלית „הפועל“ לרעה מ„המכפי“ לגבי מתן מגרש עירוני: או שהעירייה מכירה בכל גוף נוער לספורט או שאינה מכירה בספורט מחולק ואז היא מקצה מגרש עירוני אחד לכל ארגוני הספורט. והנה ההנהלה האל־מעמדית ידעה לגלות את „אל־מעמדיותה“ אפילו בעניני ספורט.

דברים קטנים אלה דיים לתאר את ההנהלה, אולם ענין החוקה וחוסר־העבודה משועים על חוסר־אחריות וחוסר־בושה גמורים.

מדינאים ציונים אלה מגישים בעצת עורכי־דין, בלי ידיעת המועצה, הצעה שבה הם חותמים בעצמם על גזירות שהבטיחו להילחם נגדן. ההצעה פותחת בסעיף המאשר כי הבחירות לעירייה תסודרנה על ידי ועדה ממונה מטעם המושל. מה דמות תשוּו ל„מחוקקים“, בין אם הם כתבו זאת בידעם בין אם הם חתמו על זה בלא יודעים. מה ישרם הציבורי במקרה ראשון, ומה הבנתם הפוליטית במקרה שני? ולענין חוסר־העבודה. מה מנע את הנהלת העירייה מעשות דבר־מה להנהגת מס־השעשועים? האם רפורמה קיצונית היא זו שהם מפחדים מפניה? העלול מס זה להעיק על המסחר ועל התעשייה? בישיבה הראשונה של המועצה אמר דיונגוף: אתם רוצים לדבר על חוסר־העבודה ואנחנו נשתדל שלא יהיה חוסר־עבודה כלל. אמרנו: נשפוט אותך לפי מעשיך! מה עשה עד עכשיו? הוֹסְטָה היפה נשארה בלי תוצאות ממשיות. דרשנו הקצבה פל־שהיא לעזרת הנגועים. אמר דיונגוף כי אין לנגוע בתקציב, אולם „אני ורוקח“ נסדר את הדבר „באופן פרטי“. רואים אתם את תוצאות מעשה־ההצלה „באופן פרטי“.

בכל קהילה יהודית מן הנוסח הישן היתה המסורת של עזרה לסובלים חלק מן ההני יהודי. תל־אביב עם השכבה העליונה האמיגרנטית שלה פטורה מן ההני הזה. מתרפזים כאן פליטים, אמידים ועשירים, המשתמטים

מכל חובה ציבורית, מכל תשלום לקרן לאומית. רק בתל-אביב אפשר פי ח. ג. ביאליק ילך לבתים לשם עסק ציבורי וישמע את קול בעל-הבית למשרתו: תאמר שאינני בבית. הולך ומתהווה בתל-אביב הני חזירי. וכשאנו רוצים לתפוס לפחות את המשתמט ולמצוא אותו בנשף-ריקודים, בראינוע, בקונצרט של מפורסם ושם לחייבו, בתוקף מעט הכוח המדיני שניתן בידינו, להפריש משהו לציבור, באה הנהלת העיריה הלאומית והתרבותית ורואה צורך לדחות זאת ולדחות.

מלחמת הפועל בשיטת שלטון הנגידים אינה מלחמת בריקות ואלמות, פי אם מלחמת העמקת ההפרה הציבורית המחייבת עזרה עצמית, בחירת שליחים שיהיו נאמנים לשולחיהם, מכבדים את שולחיהם ומרגישים במצבם ובסבלם.

— אדר א' תרפ"ט.

ן ט ו

בין הקריקטורות שבעתונות-פורים היתה אחת, שתיארה את תמונת משרד האפסקוטיבה הירושלמית. ועליה הכתובת: אבינו מלפנו, חננו ועננו, פי אין בנו מעשים...

דומה, פי קריקטורה זו הצליחה להביע את היחס הפללי השורר פיום בארץ לגבי הנהלה זו, כשם שהפראזה „אין לנו אזנים לכך" (בתשובת חבר האפסקוטיבה על הדרישה לקיים את ההחלטה הלונדונית בדבר העברת מחוסרי-העבודה מן הערים למושבות) הצליחה להביע בקיצור נמרץ את הלך-רוחה ואת אפיה של ההנהלה עצמה.

ההנהלה הקיימת ודאי רשאית לראות בקריקטורה זו לא גנות, אלא זכות לעצמה. הלא לא לשם קיום מצוות „עשה" נבחרה הנהלה זו, אלא לשם שמירת ה„לא תעשה". הלא זוהי זכותה, שהיא הולכת ומגשימה בעליל את האידיאל של כמה „ציונים טובים", פי ארץ-ישראל תיבנה מבלעדי פל הנהלה ציונית: הנהלתנו נתפרקה בבת אחת מפל עול ומפל דאגה, מלבד דאגת קופתה. שלט המוסד הציוני העליון מתנוסס פיום על גבי חלל ריק. חדלו

מלפנות להנהלה הציונית, חדלו מהתנפח אתה, חדלו מתקוף אותה, חדלו מתבוע ממנה מעשים. ההכרה כי ההנהלה הציונית היא אטומת-אונים, חרשת וגם אילמת, וקצרת-ידי שמה, בפרינציפ, הולכת וחודרת לכל מקום. ויש רואים בזה לא מצב חולף, אישי וארעי, אלא מצב רצוי ו„צריך להיות“. עוד מעט ובעשותנו את חשבוננו הציבורי והפוליטי בארץ, נשפח כי אִי-בזה בירושלים יש לנו שריד רודימנטרי של גוף ציבורי, אשר לפי זכויותיו וגם חובותיו הנהו המוסד העליון והאחראי לתנועה הציונית כולה. מה בצע בהפרעת השלוה? מה בצע בדיבור על אוון אנשים השוקדים להוכיח לדובר, כי הוא „מדבר אל הכותל“, והרואים בזה את תקפם ואת חכמתם! והאם חסרי חכמים ונבונים אנחנו, אשר ישפילו למצוא בכל תביעה ובכל זעקה את ה„פוליטיקה המפלגתית“ ואת ה„נקמה של המיעוט“? כלום לא ידעתי את העייפות הזאת, הנסוכה פיום על פני הציונות כולה, אשר ניחא לה במצב כמות שהוא, ובלבד שלא יחרידה מרבעה?

ואכן, גם אני לא הייתי קם פיום הזה להפר את השלוה המתוקה של שאנני ציון, אילו היתה ההנהלה-שאינה-מנהלת מסתפקת ב„לא-תעשה“ שלה בלבד, אילמלא באה להטיל את ידה המקפאה על אלה שעוד אינם שוקטים במכונם ואינם מתברכים בלבם, כי מיטב מעשיהם הוא מה שאין בהם מעשים.

ובטרם אגש לעצם המעשה, לא אימלט מדברי התנצלות: נאמני השלטון והסדר ודאי לא יחסכו ממני פולסין דנורא על העיזי לספר ברבים בענינים הנתונים לדיון המוסדות. כלום נאה הדבר לחבר מוסד ציבורי להביא את עצומותיו לפני „בית-דין של הדיוטות“, דרך העתונות? רבו אצלנו האנשים אשר מחדרי המערכות יצאו „למלך“ והחוששים פיום לחילול קדושת המוסדות על ידי בירור פומבי. אודה, כי איני מודה כלל וכלל במסותריות זו של חיי מוסדותינו, ובתועלת השתיקה העוטפת אותם, ואף על פי כן אפשר שלא הייתי זקוק לפנות לבירור עתונאי לולא היו נוהגים אצלנו לעשות פלסטר את החלטות הקונגרסים והועד הפועל, לולא היו אצלנו המוסדות המוסמכים לדון ולהחליט מובאים למצב של אטרופיה גמורה. אבל משאבדה כל תקוה, כי שאלות, האקטואליות בחיי הציונות הארץ, תיפתרנה באיזה פורום ציוני מוסמך ואחראי, משנגזר על הועד הפועל, כי ההחלטות

על זמן התפנסותו ועל מקום¹ התפנסותו לא תבואנה אלא לנוי, משניטלה כל אפשרות חוקית של ביקורת קונסטיטוציונית להחלטות ולמעשים בתקופה שבין קונגרס וקונגרס — לא נשארה שום דרך אחרת לאדם אשר איננו משלים עם התקלות ועם הפגיעות הקשות בעינים החיוניים של הציונות ושל בני הארץ, מלבד זו: להשתמש בפורום הציוני היחידי שעודנו פתוח לפנינו — העתונות — לשם המצאת אינפורמציה לקהל הציוני.

ועתה — לעצם הדבר: יש ציונים — ולא מבין הפועלים בלבד — הסבורים כי אין להטיל את כל יהבה של הציונות על צינורות הנפט ועל חברות המטעים, הסבורים כי אפילו פריחת הפרדסנות, אשר בגללה עלו עתה בעולם מניות-הציונות (וכמה „ציונים טובים“ שאך זה עמדו על עברי פי יאוש חיתה רוחם בגללה), עלולה להפוך לנו לרועץ, אם לא תתגלה — בצדה לפחות — אגרגיה ציונית השוקדת על ביצור העבודה העברית, על יצירת אפשרות של התישבות עובדים המזינת באזור המטעים, על המצאת שטחים קטנים ומשקייעור לפועלים השכירים בתוך מושבות המטעים. יש ציונים המביטים בדאגה רבה על הלטיפונדיות הגדולות המוקמות עתה בארץ, והשואלים מה יהיה פרצופו הלאומי וגורלו הסוציאלי של אזור זה, העלול להחיות עם רב ולקיים רבבות משפחות עובדות בישראל, והעתיד ליפול לנחלה ליחידים מועטים עם כל הסכנות הכרוכות בזה.

החושבת ההנהלה הציונית בשאלות אלו ומה היא חושבת — קשה לדעת. מה עשתה במשך תקופת שלטונה לפתרון שאלה זו ודאי תספר לנו בקונגרס הבא², אך הקרן הקימת, היודעת את כל רצינות השאלה והמפירה

¹ ההחלטה שהחליט הועד הפועל להתכנס בארץ-ישראל לא נתקיימה.

² אזכיר כאן רק פרט אחד: רחובות. שנים רבות חיכו פועלי רחובות — המשוללים כל קרקע שהוא — עד שהקרן הקימת המציאה להם חלקת אדמה, והנה ראשית מעשיה של המחלקה להתישבות היה להתנפל להם ולהוציא מהם את הקרקע. מאז עבר יתור משנה ועדיין המחלקה להתישבות מענה אותם ו„מעיינת“, ועדיין אין להם האפשרות — מפני זה — לחפור באר, ועדיין ישיבתם על המקום אינה מאושרת „כדין“, וכל מעשה-קבע לא ניתן להם לעשות, ורק עכשיו נתמנתה ועדה, העתידה לעיין בדבר. אגב, לנעדה זו לא הוזמנו באיכפוח הקרן הקימת!

בחובתה — חובת המוסד הקרקעי הלאומי — להמציא את הבסיס הקרקעי לפתרונה, אי אפשר היה לה שתתעלם מזעקתם של פועלי המושבות ומן ההצעות המעשיות שהוגשו לה על ידי באת־כוחם, ההסתדרות החקלאית, בצורת תכנית מעובדת של מפעל מקיף. מפאת ההתחייבויות הגדולות העמוסות על הקרן הקימת בגלל רכישת עמק דיי־חוארת ועמק־עפן, לא תוכל לגשת להגשמת התכנית הזאת, העשויה להבריא מפמה בחינות את מצבנו באזור המטעים בלתי אם יומצאו לשם כך סכומים מיוחדים. ומתוך עיון זהיר בהצעות מצאה הקרן הקימת לפי שעה רק שתי הצעות לא גדולות בערך, העלולות להתגשם בלי להכביד כלל וכלל על מצבה הפספוי של הקרן הקימת כיום. שתי הרכישות הללו, שהמועמדים להתישבותם משקיעים בהן סכומים ניכרים — דומה שרק פועלים נזהגים אצלנו להשקיע כספים משלהם באדמות הקרן הקימת! — עלולות להעמיד על הקרקע מאה משהפות. לאחר עיון ובירור מדוקדק של עצם ההצעות ושל תנאיהן ושל יכולת הקרן הקימת — הוחלט הדבר בישיבת הדיריקטוריון פה אחד. והנה קפץ על הקרן הקימת רוגזה של ההנהלה הציונית הירושלמית, שנמלכה וגורה: וְטוֹ.

מה פירושן של וטו זה? אולי מצאה פאן ההנהלה הציונית פגיעה באיזה עיקר ציוני? אולי מצאו מומחיה לִישבנות שהקרקע המוצע אינו הולם, שההתישבות המוצעת אינה רצויה, שתנאי הקניה קשים מנשוא? לא ולא. בכל אלה נמנעה ההנהלה הציונית מתוות דעה. היא גם לא טרחה להיכנס בבירור ההצעות. היא פשוט מתנגדת לכך שהקרן הקימת „במצבה הנוכחי“ „תרכוש אדמה בהתחייבויות חדשות“.

לא זאת הפעם הראשונה שמצד חוגים שליטים נעשים נסיזנות נמרצים, רשמיים ובלתי־רשמיים, למנוע את הקרן הקימת מפעולה. לא נפליג לימים רחוקים. די פי נקרא בשם עמק־ירעאל, נדי־חוארת, עמק־עפן, שלושת המפעלים הגדולים ביותר והחשובים ביותר בתולדות גאולת הארץ בוצעו למורת רוחם ולהתנגדותם הגלויה והחשאית של כמה חוגים „בעלי השפעה“. אולם אם לגבי הרכישות העצומות ההן מובן גם דבר החששות הגדולים, הרי עיפוב זה של שתי רכישות קטנות בשטח מוסכם אליבא דכל הדעות ובתנאים נוחים מכל הבחינות — יותר משיש בו אסימת אונים

לצרכיה החיוניים של התנועה הציונית, והתנכרות לסבלו ולתחלתו של העובד בארץ, יש בו משום שרירות והשתררות על המוסד היחיד בציונות, שהקפאון טרם השתלט בו, והשליטים טרם הצליחו לשים עליו את ידם המתה.

ולמרבה הגיחוך נצטרף לוטו זה עוד „בן־וטו”. הקרן הקימת החליטה להעביר לרשותה אדמת משתלה לפועלות, במקום מרכזי בירושלים, תמורת השקעה של פחות מ־500 לירה. וירע הדבר בעיני ההנהלה הציונית הירושלמית, שמצאה פי השקעה זו „מסכנת” את התנועה הציונית, ותשם עליה את הוטו שלה.

יש, כמדומה, בכל פרשת הוטו הזה משום דמות לפעולתנו הציונית פיוס: הקונגרס מקבל החלטות על מצב פועלי המושבות. הקרן הקימת מחליטה פה אחד — ברוח הקונגרס — על פעולה מסוימת. בחוגי ההסתדרות נמצא אדם המוסר על זה את כל אונזו ומרצו. בחוגים ציוניים חשובים ואחרים מתקבלת תכנית הפעולה באהדה רבה. מתעוררת תקוה פי פעולה זו תוציא אותנו מן המשבר לא למרחב מדומה, אלא למרחב אמיתי. והנה בא מוסד אשר „אין לו אזנים לכך” ואומר: לא! אתם מפריעים את שלנתי! לשלימות התמונה יש אולי עוד להוסיף, שאותו מוסד המכריו פיוס פי אסור לקרן הקימת להיכנס בהתחייבויות חדשות, הוא שלא חדל לתבוע ממנה, פי תכניס את ראשה בהתחייבויות עצומות לשם הצלת חברה ציונית פרטית² מסכיה... האם פלא הדבר, שיש אומרים פי כל הוטו הזה אינו אלא צורת־נקמה על שהקרן הקימת סירבה להיכנס בהתחייבויות גדולות וקשות למען אותה חברה?

ומתעוררת השאלה: מה תעודתה של זכות־הוטו בהנהלת הקרן הקימת? האם התפווז בזה המחוקק להקים תריס בפני סכנת פגיעה רעה בעיקרי הציונות, או רצה בזה להנחיל למישהו את הכוח לשים לאל כל החלטה וכל מעשה של הקרן הקימת?

ניסן תרפ”ט.

¹ החבר א. הרצפלד. ² „קהיליית ציון”.

ערב הפתיחה של הקונגרס הששה-עשר

בעוד שעה יפתח הקונגרס. ציריך — זו שבחוג ראייתנו — הומה. שוב, כבשנים קדמוניות, נוהרים מחנות, „מי ברכב, מי ברגל“, אל העיר שנעשתה לרגע קט לתל-הציונות, לבירת המדינה העברית הנוֹדֶדֶת: מכרפי אירופה, מערי האוניברסיטאות ומארץ־ישראל (מארץ־ישראל שבארץ־ישראל ומארץ־ישראל שבפריס ובֶנְסִי ובברוסל ובגֶנֶף ובלונדון ועוד ועוד — הוי, מה מרובות כבר פיוס קולוניותיה של ארץ־ישראל הגולה!). סטודנטים, „צופים“ בתלבשתם, סופרים יהודים, ידידים ואיבים ו„עומדים מן הצד“, צמאים לדבר חזיון וסקרנים סתם — כל אלה ממלאים את הרחבה שלפני בית הקונגרס ואת בתי־הקפה הסמוכים. רחוקים ההולכים ונעשים קרובים, ומי שהיו קרובים ונעשו רחוקים והשיאו את נפשם פי ארץ־ישראל חדלה זה מכבר להיות לאבן־שואבת — עומדים תמהים ומשתאים לפֶחַח המוזר הזה, המושך נפשות ברשתו, ולעצמת החיים היהודיים המפכים כאן, והנישאים מְעַבֵר לגבולי עמים וארצות ולשונות, אשר דוגמתם אין בשום במה אחרת של הציבוריות היהודית.

וכי לא מוזר ומשונה הוא הדבר? לכאורה — „הקונגרס האחרון“, כמו שמכריזים, או אומרים בלבם כמה נואמים ועתונאים ציוניים, הן משוללי הסוכנות והן מחסידיה הנלהבים. „מעתה אין הקונגרס אלא „פורקונפֶרנץ“ של מועצת הסוכנות“. האם לא מטיפים לנו יום יום כי הוֹסֶרָה העטרה, חלף תֹר הרוֹמְנֶטִיקָה, ניטל הכֹחַ מן התנועה הלאומית האידיאליסטית וניתנה ליורשיה — אנשי ה„ג'וינט“. אך המציאות הציונית החיה באה וטופחת על פני האמרות הללו, פרי הרפיון הנפשי של מפריחיהן, המלחמה העממית מסביב לבחירות הקונגרסאיות. הענין הרב לכל זה, השאלות החיוניות המוצגות על פמת הקונגרס, ויותר מכל אלה — קולה של ארץ־ישראל הבוקע ועולה מסביב לקונגרס (פיצד יעלה קול זה בקונגרס — טרם נדע), כל אלה עומדים ומכחישים בהחלט את כל הנבואות הללו ומעידים כי אין פיוס פֶחַח חי, מפה גלים בכל תפוצות ישראל, מגדל דורות נוער ושופך מרוחו על המונים ועל אישים פתנועה הציונית. לא הפילנטרופיה הציונית, לא ה„חכמה“ הציונית

נמוכת-הרוח ולא הפוליטיקה הציונית רפת-הידיים, פי אם החזון הציוני — הוא הוא הרומז וקורא לאנשים.

ואיזו סתירה מוזרה: התנועה הציונית פוזה אתה לקיים את ארץ-ישראל החלוצית והיוצרת בגבורתה, לשלוח את חציה, לצודד ולהקסים לבבות, להחיות עם רב בהחלוץ ובתנועת נוער, לנער את המלה העברית מתרדמתה. כל אלה קראה לחיים הציונות, והיא עצמה, ההסתדרות הציונית — מה דלה עמידתה...

הציונים ה„פלליים” נבוכים. לא עלתה על דעתם שיבוא יום והם יהיו לא יותר מאשר אחת הסיעות בקונגרס. הם מהלכים סרים וזועפים. עיניהם אינן רואות בנצחון הפועלים את נצחון הציונות החיה, הקרקעית, הגרעינית, ובמפתח שלהם הם רואים לא תבוסה של סיעה, לא תשובת „העם הציוני” על „הסבך הבזילאי”, אלא לא פחות ולא יותר מאשר — חורבן הציונות! הציונים הפלליים, ובעיקר הדוגלים בשם זה, סבורים כי האסון הגדול להם ולציונות הוא, כי מספרם היום איננו פתמול שלשום, בשעה שלבם סמוך ובטוח, כי משקלם עודנו חשוב כאשר היה. והאנשים הטובים אינם מרגישים כי לא במיעוט מספר הצירים בבחירות אסונם העיקרי, אלא בזה שהציונות הפללית, האחת, איבדה את אחדותה ואת שלימותה. הציונים הפלליים עושים עתה כל מיני מאמצים להתאחד, „להצלת הקונגרס”. אבל מהו הקו אשר עליו יתאחדו סם כהן וקורט בלומנפלד, לויטה וגליקסון?

„השקל המאוחד” — אשר שם קץ לכל המכינציות של הסיעות והכנופיות והוציא על הבמה את הבוחר הציוני, „שקל מאוחד” זה אשר בשעתו תבעו אותו הציונים הפלליים ואחר כך בגדו בו למען הקנוניה עם „המזרחי”, שקל זה הביא „מהפכה בשלום” בעולם הציוני. בכנפיו צרורה הדמוקרטיזציה האמיתית של הציונות. ודוקא עם הינצר הסוכנות נודעת חשיבות יתירה לגילוי אפיה הדמוקרטי הישר של התנועה הציונית. השקל המאוחד הוא ששם קץ גם ליחסים בין הזרמים ששלטו עד הנה בציונות: יחסים של „גוף” ו„אנפים”. הציוני הפללי הספין לראות עצמו כעיקר, ואת האחרים — עם פוזה החלוצי, ועם חיותם הציונית ועם יצירתם התרבותית והשפעתם המדינית — פטפל. והציוני הפללי מסוג זה רואה פתאום את העולם הציוני כעיי-מפלה. „בת קמה באמה”. הוא גם נעלב במיטב רגשותיו.

אתה מדבר עם ציונים־מפריים, שאתה רגיל אתם בשיחת־רעים וביחסי־כבוד, והנה — „פיהם מלא אֶלֶה“, שצף קצף, מרירות של נעלבים ועשוקים. ומה פלא אם מאחורי הקלעים מגיעות אליך שמועות, כי חכמי הדור ולנדסמן־שפטים שלמים יושבים ועוסקים ב„הבה נתחכמה“, ומחבלים תחבולות, פיצד להחזיר את העטרה לישנה, לבטל את השקל המאוחד ולחדש עלינו את הימים שלא השוקל היה בוחר בצירו, אלא מוכר השקל; וכיצד להרכיב להבא את הועד הפועל הציוני (וכמובן גם את באות־הכוח הציונית בסוכנות) לא על פי הפרינציפ „הכּוֹזֵב“ של פרופורציה בקונגרס, אלא לפי משקלם של האישים והסדרציות (המאזנים, כמובן, בידי הציונים הכלליים!). ושתי ה„רפורמות“ הללו צריכות לשמש יסוד איתן לאיחוד הציונות הכללית „במשמעת של ברזל“.

היות שבעונותינו הרבים יש לחשוש פי רוב הקונגרס לא נאות לרפורמות הללו, מצרפים בעליהם גם „איום“. אם הדרישות לא תקובלנה, פי אז על הציונים הכלליים להסתלק מאחריות ו„למסור את ההנהלה והקרנות“ לידי ה„אנפים“.

„הבה נתחכמה“ זה, המהלך בשיחות כמה מעסקני הציונות הכללית (דוקא מזקני התנועה ומחשובי אישיה כופרים באיחוד מסוג זה ולועגים לכל התחבולות הללו) מעיד על האַנדרלמוסיה הרבה שבמוחות ועל קוצר־ידיה של הציונות הכללית־הרשמית להסיק מסקנות מן המצב החדש ההולך ונוצר, שאינו דבר שבמקרה, כי אם פרי ההתפתחות של יחסי־הכוחות בהגשמת הציונות. אילו היו הציונים הכלליים לומדים מזה פי נפש „העם הציוני“ נקעה מתעמולת השטנה לפועל ולמפעלו, מחרעלת הבארות, מהטלת הדופי ביצירה החיה, מהאמונה ב„יד חזקה“ ובמשטר של דיקטטורה, כביכול — פי אז היה נגלה לה המוצא היחיד לגבי מפעל הבנין בשנים הקרובות, והאפשרות היחידה להשליט את רוח הציונות בשותפות־הסוכנות: לא דיפלומטיה של אנפים, לא נצחנות, לא קואליציה כוזבת, אלא ברית־מלח עם הפועל. אילו היתה הכרה זו גוברת בקונגרס, היינו ניצלים לכמה שנים ממלחמת־אזרחים עָקָרָה ומרה, והיינו מובטחים לכמה שנים של עבודה פוריה.

אולם התגבר?

הקונגרס הט"ו פתר את השאלה בשלילה. המסוגל הקונגרס הט"ז לפתרה בחיוב?
 מי יאמר כמה תבוסות עוד צפויות לנו, עד שהציוני הפללי ילמד את הלקח הזה?
 ציריך, כ' בחמוז תרפ"ט.

בקונגרס הששה-עשר

לאחר קונגרסים רבים זהו הקונגרס הראשון אשר לא דובר בו על דיקטטורה של הפועלים, על ה"מיסוירטשאפט" שלנו; היו נואמים שהסכימו אפילו להתיר לנו את ה"אֶפְסֵרִימֵנְטִים" שלנו (מה שהם בונים זהו בנין עדי עד, מה שאנו עושים — אֶפְסֵרִימֵנְטִים הוא). יש שנוטים אלינו חסד, אפילו עד כדי להזמין אותנו לתוך ממשלה קואליציונית. איני יודע אם האֶפְסֵרִימֵנְטִים סבורה נכה, אבל מבין הנואמים הסבירו לנו פנים עד כדי כך.

סבר-פנים זה מנין הוא? האומנם יען כי באנו לקונגרס זה בחיל גדול יותר, יען כי מתברר שהפועלים הם הכוח הפרודוקטיבי ביותר בציונות וכוחם בארץ הולך ורב, יען כי עם צמיחת הפועל צומח המשק של הארץ, צומחים חיי התרבות של הישוב, ואם יש לציונות דור צעיר, יוצר — אֶתְנוּ הוא? לא, רבים דוקא האדונים המפחדים מפני צמיחה זו. מפי הינדס שמענו כי הבחירות אינן בחירות הבוחרים אינם בוחרים. מדוע, מפני שאנחנו ניצחנו בהם? ואפילו אדם כפרופסור ברודצקי רומז בהרצאתו ל"רפורמות" בשיטת הבחירות. אילו היו הציונים הכלליים נוחלים נצחונות בגלל שיטת "השקל המאוחד", לא היה צורך ברפורמות. אבל פיון שהפועלים מנצחים — "הבה נתחכמה".

דוקא בקונגרס הזה דובר על הרומנטיקה של השקל, על הדמוקרטיה שבו. סבורני כי רומנטיקה זו מוגזמת למדי. זכורני עדיין כיצד היו — בעודי ילד — בוחרים לקונגרסים הראשונים, מי היו הבוחרים ומי היו הנבחרים. רק ה"גביר" של העיירה היה זוכה לנסוע לקונגרס. לבוחר לא היתה כלל

אפשרות הבחירה, תנאי ראשון לדמוקרטיה אמיתית. טעות היא לאמור פי פוחם של הקונגרסים הראשונים היה בבחירות הדמוקרטיות, פוחם היה בהרצל, בחזונו, ברעיון ארגון העם. לדמוקרטיה הגענו רק בשנים האחרונות. לא המיוחס, לא ה„גביר“ הוא הציר פיוס. עכשיו יושבים על ספסלי הצירים אנשים פשוטים, אשר גם להוצאות הדרך אין להם, ולא זה הבא לקונגרס אגב נסיעה „לשתות מים“ בקרלסבד. עם „השקל המאוחד“, עם שיטת הבחירות הפרופורציונליות, עם השתתפות אקטיבית של המוני בוחרים מעונינים מתחילה הדמוקרטיה האמיתית ובפני מצב זה שרויים אנשים טובים בפחד. ולא על שום כך מסבירים לנו פנים, אלא משום שסבורים פי הופינו, פי היינו לשיות שקטות, פי השלמנו עם משטר הסטגנציה והקפאון. טעות היא, לילדים שקטים לא היינו. ואם סבורים פאן פי חפצנו בקואליציה פדי להנחיל לאיזה מחברים תיקים וכיבודים — הריני מודיע פי אין אנו להוטים אחרי אלה. קואליציה כזו לא תספון בעינינו אלא ל„כפרות“. חפצנו בציונות יוצרת. אם גם אתם תלכו אחרי ציונות יוצרת — נעבוד יחד.

וכדי שנדע אם דרכינו מאוחדות או נפרדות, עלי למלא חובה שאין בה מן הנעימות: לעשות את החשבון העגום של השנתים האחרונות. ידעתי מראש פי כל מה שאני עתיד לומר אפשר לבטל במלה אחת: אינטרסנטים. כבר דובר פה בנאום אחד על „אינטערעסן־פארטייען“. פידוע, יש בציונות מפלגות והן „נוגעות בדבר“ ויש ציונות כללית והיא מחוסרת אינטרסים. המפלגות, פידוע, מדברות לא בשם רעיון, בשם השקפות חיים, בשם הציונות, אלא בשם אינטרסים. בתפיסה נוחה זו אפשר מלכתחילה לפסול את כל מה שאנו אומרים ועושים. ואני מקבל ברצון את ההאשמה הזאת. פן, אני מדבר מטעם „מעונינים“. יש לי „ענינים“ בציונות. ועניני הם: הקרן הקימת, עליה, הכשרה, תנועת נוער, התישבות חדשה. ודא עקא, פי רבים הם בציונות אשר אין להם „אינטרס“ בכל אלה, ולפיכך הם יכולים כל ימי חייהם להתנצח בשאלות הסוכנות, פי פטורים הם מלהט היצירה הציונית. אינטרסנט אני, והשאלות הללו בנפשי הן. וצורך חיים הוא לי לשבור את המשטר הזה, פי איני מאמין שהוא עשוי להצעידנו קדימה. המשטר הזה השתרר עלינו לאחר שנעשתה עבודת חתירה רבה בגלוי ובסתר פנגד „שלטון הפועלים“ בציונות. אם אומר פי הבורזואזיה הציונית עשתה זאת מטעמים מעמדיים — איני

סבור כי לבגרוֹאָזיה הציונית בחוץ-לארץ יש אינטרסים מעמדיים בציונות, אבל מושגים ומשפטים קדומים מעמדיים יש ויש — יתרעמו עלי: במה אתה חושד אותנו? אולם בעולמנו הקטן נאמנה המימרה: ווי עס קריסטלט זיך אזוי ציוניסטלט זיך. היו שנים שציוני אמריקה חיברו את הפרוגרמה הפיטסבורגית, הגדושה כל מיני רפורמות סוציאליות. בגרמניה היתה מהפכת נובמבר ואז היו ציוני גרמניה רדיקליים ביותר. והגיעו שנים אחרות לעולם, שנות ריאקציה, שנות דחיקת הפועל. השנים הללו הטילו את חותמן על הלך-הרוחות בציונות. האנשים אשר ביצעו את המלאכה השחורה הזאת ודאי לא התכוונו אלא לטוב: להציל את הציונות מידי האוטופיסטים, האידיאליסטים הבטלנים, בעלי ה„אֶכְסְפְּרִימְנְטִים“. הם חפצו להנחיל לנו הנהלה תקיפה, יד חזקה, משק טוב. אין לי כל ענין לפגוע באישי האֶכְסְקוּטִיבֵה. יש בהם גם כאלה שאני רוחש להם אהדה. אולם רוצה אני להעריך את הרזים הזה, שהוקם בכוח אוֹרְפֻצִיָה, על ידי איומים, כי אם לא אלה יקבלו לידיהם את הרסן — ואבדנו. עצם האפשרות הזאת, שאנשים יטלו לעצמם את הזכות להכריזו כי רק אנשים משלהם, מחוגם, ממעמדם, מארצם מסוגלים לנהל את הענינים — זהו תקדים מסוכן בתנועתנו. יצרו והגבירו בקרבנו את הפסיכוזה הביקרתית פביכול, האומרת וחוזרת: אנשינו לא יצלחו, בטלנים אנחנו, הפוחות הם שם, בקרב ה„ואריאגים“. לא מומן נודמנתי לשיחה עם ציוני גרמני אחד, אשר שהה באמריקה והתבונן שם למצב הענינים ושקל את הפוחות. עכשיו, אמר לי, רואה אני כמה חטאנו בביקורת שלנו, ביטלנו את עצמנו והשאנו את העולם פולו שיאמין כי אנו לא נצלח. את זה קיבלו שם מאתנו. יצירתנו הגדולה בארץ כאילו אינה קיימת בעיניהם, ואת הקטנות שפקידיהם עשו בארץ (כנוספות לדברי הקיימא שאנו עשינו) הם מפרסמים בגדולות ונצורות.

מה פעל השלטון הזה, שהוקם בכוח הפניקה והאיומים? מעט מאד אתם יודעים על הנעשה בארץ. העתונות הציונית אינה מספרת לכם על הענינים החיוניים שלנו, או מספרת בלתי נכונה. ולפיכך אטפל ברגעים המעטים שבידי באינפורמציה. מה הבטיחו לנו „ממליכי“ האֶכְסְקוּטִיבֵה ומה נתקיים בידה? ראשית, עליית ההכנסות. באנשים „הישנים“ אין התורמים נותנים אָמוֹן. לחדשים יתנו את כספם ביד רחבה. את „עליית“ ההכנסות

אתם רואים. שנית, הפחתת החובות. שמעתם פי קפלנסקי פוסל את המספרים של האַכסְקוּטיבה, ודבריו לא הוכחשו. שלישית, האַכסְקוּטיבה הקודמת היתה עושה התחייבויות על חשבון השנים הבאות. החדשה לא תעשה כזאת. והנה בא ארלוזורוב וסיפר לכם על הנטל החדש של מאות אלפים פונטים שהוטל על קרן־היסוד לטובת הבנקים. האין זה מִשְׁפּוֹן הַכִּנְסוֹת לכמה שנים? וזה נעשה מפלי החלטת הקונגרס או הועד הפועל, ובשעה שאין כסף לא להתישבות וגם לא לקונסולידציה!

מה נעשה בשדה הקונסולידציה? לאחר שנתים אומרים לנו: עוד שנתים ונגמור. איני מאמין גם בזה. אולם, אם רוצים אתם לדעת מה טיבה של הקונסולידציה, תקראו נא במאמריהם של שקולניק ולביא. אפשר לקמץ עשרות ומאות פונטים בהנהלת הפנקסים ולכבזו מאות ואלפים פונטים ושנות פעולה וחי־אדם במשק עצמו. ועוד הבטחה טובה ניתנה לנו: במקום הדילטנטים והבטלנים יבואו המומחים. פלום אין אתם זוכרים שבספרות החתירה באמריקה היה מהלך נימוק אחד חזק מאד: היתכן שמלאכת ההתישבות תתנהל על ידי המהנדס קפלנסקי? הדגש על המהנדס. עכשיו ניתן לנו משטר של מומחים, על כס רופין, אַסינגר, קפלנסקי יושבים סאקר ובבלי. מהנדס לא? צלח, אולם עורך־דין ומנהל־פנקסים נעשו בן־לילה „מומחים” להתישבות. ועוד היתה הבטחה: שלום עם אמריקה. היו אומרים לנו: בכל לבנו אנו אֶתְכֶם, אולם מה נעשה ואמריקה תובעת. ואין אנו רשאים לספן את המצב באמריקה. צריך לזרז את לב הברנדייסטיים. והנה — בא השלום באמריקה. חדשים אחדים... חר זה בא הקרע החדש שם. ההצילה האַכסְקוּטיבה שנבחרה לשם אמריקה? ועיקר התקות: יד חזקה, אליה יתפלל כל ציוני רפּה־כּוֹחַ. נראה עתה, במה נתגלתה יד זו? האם במקום שהיה בה צוֹרֵךְ? העשתה סדרים באמריקה? הדאגה לכך שפסי המגבית יוצאו פהחטות הקונגרס ולא יוצאו שם, פעולה על רוחם של „המתלקים”, ל„מזרחי”, לבנק בני־ברק ולכל מי שבא לאמריקה ו„משפיע”? לא, פאן לא ראינו חוֹזְקֵי־יד. אולי נתגלתה היד החזקה לגבי אפֿק הבטחת עבודה עברית בפרדסים הנמצאים ברשותה? לא. את היד החזקה ראינו במקום אחר, לגבי הקרן הקימת. במה היה פּוֹחָה? בימים הקשים ביותר, כשבארץ גבר המשבר והציונים שקעו ברפּוֹן ויאוש, נמצאו באמריקה

אנשים אשר התחילו לנהל משא-ומתן על מלוה לקרן הקימת. אילו היו מבצעים את הענין פהלכה היינו עכשיו אולי עומדים במצב אחר. האפסקור טיבה הראתה את ידה החזקה. כמה זמן החרישה, ואחר כך המשיכה והמשיכה ותבעה את חלקה מהקרן הקימת וחפצה להבטיח שהכסף לא יוצא לקניזות חדשות עד שהחמיצה את השעה. אם טעיתי, אשמח לקבל אינפורמציה אחרת. האפסקוטיבה יש לה די פשעים, למה לי להוסיף עליהם? אולם כל הידוע לי מאמת את הדבר. ציונים „פכחים“ אינם מאמינים, כמובן, באפשרות של מלוה, ו„יודעים מראש“ כי לא יצא מזה דבר. ואני בין המאמינים, אולם לא אנשי האפסקוטיבה הזאת מסוגלים למפעל כזה. זהו ענין לאנשים פיעקובסון, כרופין — המחמאות שלי ודאי לא יביאו להם טובה.

אחרי המלוה בא מפרץ-חיפה. הרכישה רבת-העתיד של הקרן הקימת. אַל נא תחשבו כי קניה זו עלתה לקרן הקימת על נקלה. היד החזקה של האפסקוטיבה עשתה כל מה שבכוחה לעכב ולדחות. אולם כל החוזק הזה לא עמד לה והקרן הקימת ניצחה.

אולם בסעיף אחר של גאולת הארץ יצאה האפסקוטיבה כמנצחת. הקרן הקימת עשתה מעשה אשר לא יעשה. החליטה לרפוש שתי חלקות אדמה קטנות באזור המטעים בשביל התישבות פועלי המושבות. הכסף נמצא לכך. הפועלים המתישבים המציאו אותו בהלנאה, בתנאים נוחים, באה האפסקור טיבה בידה החזקה ואמרה לא, באַלף רבתי. מיהרה האפסקוטיבה להטיל וְטו בלי משא-ומתן, בלי בירור מוקדם. כדאי הדבר שכל ציוני ידע כי כמה מפעלים חשובים של הקרן הקימת נעשו בניגוד לוטו פורמלי. בספירות העליונות של הציונות התנגדו גם לרכישת עמק-זירעאל וגם לנדי-חוארת. כך היה גם לגבי מפרץ-חיפה. הפעם בא הוֹטו כנגד הקניזות באזור המטעים. מה טעם? אולי יש נימוקים קולוניזטוריים כנגד? אולם לפנינו מונח המכתב של וייצמן לועד הפועל, הרואה פעולה זו כעיקרית. ואפילו מסאקר זכינו לשמוע זאת. אולי אין הקרקע טובה, אין המחיר רצוי? על כל זה לא שמענו כלום, ואולי יש כאן נימוקים פיננסיים, יש נטל חובות ויש להשגיד על אנשי הקרן הקימת שלא יעברו את הגבול? אולם אם זהו הנימוק, כיצד יתכן שהפה שאסר לרפוש חלקת אדמה ב־400 פונטים, הוא הוא שחייב הוצאה של

100.000? אותה היד החזקה, התסכנית והגזרת פי הקרן הקימת אינה רשאית ליטול על עצמה איזו התחייבויות חדשות באה ואומרת: יש לנו באמריקה קהיליית ציון, והיא זקוקה להיפטר מקרקעותיה, ולפיכך צריכה את, הקרן הקימת, לגאול את אדמתה בסך מאה אלף לירות. ואם פה תעשו, נתיר לכם לקנות קרקעות נוספים. אולם אם בפקודת האפסקוטיבה מותר לה לקרן הקימת להשקיע סכום כזה ברכישת שטח גדול, שאינו עומד פיוס על פרק ההתישבות הדחופה, במחירים גבוהים, ורק בכדי לסתום חורים, כיצד יתכן לאסור על הקרן הקימת למלא חובה חיונית לפועלים, לישוב, לקרקעות העומדים כל רגע להישמט מדינו ללא תקנה? מה חפצתי להנחיל לקונגרס את הרגשתי שלי בשאלה זו! אין אני נגרר אחרי „קנאת־הדפרטמנטים“ שבין האפסקוטיבה והקרן הקימת. תדעו פי בכל שעה יש בציונות איזו תעודה שהיא הבודהה ביותר והחיונית ביותר בשעה זו. והמחמיץ את השעה מחמיץ אותה לשנים רבות, חוששני לומר, לתמיד. ואותו הציוני התסור את החוש הזה לדעת היכן נקודת־הבעירה — הוא ציוני רע, מנהיג רע לא כל שכן. מה שנוצר על ידי וייצמן, אוסישקין, רופין, נוצר בכוח החוש הלוהט הזה. ומי שאינו מבין מהו פיוס הזה הקרקע לפועל ולישוב כולו, מי שאינו מבין כמה השעה דחוקה, כמה הרגע דחוק, אינו מבין כלום בציונות. ולהכרת אפיה של האפסקוטיבה וכוח־הראיה שלה די אם אומר פי בחדשי „הנצחון“ והוטו שלה הוקמה בארץ החברה הערבית לרכישת קרקעות, הוכרזה נטיעת פרדס על שמו של פואד מלך מצרים, מתנחלת תעמולה לרכישת קרקעות על ידי הכנסיות הנוצריות. ובאותה שעה יושבים אצלנו אישי האפסקוטיבה, המתונים, התקיפים, ומונעים את הקרן הקימת מעשות את המעט שבכוחה לעשות.

ועתה דוגמאות אחדות, מהי „חוקיות“ שבשמה דוגלת האפסקוטיבה, ופיצד היא מבינה את הענינים החיוניים של הישוב: מעשה־הגבורה הראשון שלה היה למחוק את תקציב פועלי המושבות. אף זה מעשה־קונסולידציה! באותה מלחמה קשה על „כיבוש העבודה“, המתנהלת זה כ"ה שנים בקרבנות עצומים — היתה זו העזרה של האפסקוטיבה. לאלפי האנשים העומדים במערכה הפכדה הזאת בעצם שנות המשבר נאמר: אין זה נוגע לנו.

הלאה: פשהמשבר הגיע לקצו, נשאר בתל־אביב מאות משפחות

פועלים נגועות המשבר, אשר לא היתה להן תקנה אלא — העברה למושבות. העירייה היתה מוכנה להמציא את האמצעים הדרושים לכך, בתנאי שההנהלה הציונית תנכה את הסכום הזה מחובות העירייה. מה עשתה אז האַפְסְקוּטִיבָה הַיְוֹמִיָּנִית שלנו? לונדון אמרה: כן, ירושלים אמרה: לא. הפעם ניצחה ירושלים את לונדון. עכשיו יאמרו לנו: הלא תראו, הרעש שָׁכַר, הענינים נסתדרו מאליהם! אולם מה המצב לאמיתו? האַפְסְקוּטִיבָה עומדת עתה בין כה וכה למחוק לעירייה את סכום חובותיה, אבל מאות משפחות הפועלים נשארו בערים, צפויֹת לכל משבר חדש.

ומעשה־הגבורה האחרון של האַפְסְקוּטִיבָה: מחיקת התקציב של ועדת־התרבות. לה אין צורך בעבודה תרבותית בין הפועלים. על הנחלת הלשון להמוני העולים היא יכולה לנתר. זה עשר שנים תופסת עבודה זו מקום אורגני בתקציב הציוני. נשיא ההסתדרות הציונית יש לו חלק בקביעת הסעיף הזה בתקציב, בבואו לארץ לאחר הכרזת בלפור. ועכשיו נמנו וגמרו למחוק ולבטל. ותעודה טובה היא למושגיה של האַפְסְקוּטִיבָה, אם אנשים כביאליק ושמריהו ליון, שאינם חשודים על „אופוזיציה“, היו נאלצים למחות טלגרפית פנגד התנקשות זו. ככה נתגלתה אי־מפלגתיותה ואובֶּקְטִיבִּיּוּתָה של אַפְסְקוּטִיבָה זו.

ועוד דוגמה לאובֶּקְטִיבִּיּוּת ועל־מפלגתיות. ארלוזורוב סיפר על השקעות של מאות אלפי לירות המובטחות לבנקים הציוניים. מדוע נשפח בנק הפועלים? לא זכרה ההנהלה הציונית כי יש חוזה עם בנק הפועלים, המטיל חובות, כי בנק הפועלים ממלא תפקידים ישוביים כפירים, כי עומד הוא לעזרת ההתישבות וההנהלה הציונית עצמה. כל זה נשפח מלב האַפְסְקוּטִיבָה הבלתי־מפלגתית. ואל נא תכריחו אותי עכשיו לויכוח על הסוכנות. יותר מדי אני מפיר את המצב בציֹנות שאהיה מפחד מפני הסוכנות. איני יודע מה מעיק יותר, אם תאות השלטון של בעל־הבית הקטן או זה של ה„גביר“. זמני קצר ואין לי תקוה להעביר לפניכם את כל הענינים המעסיקים אותי. אם תאמרו כי האַפְסְקוּטִיבָה פעלה ככה מפני הסיבה הפשוטה, המחסור בכסף, אשאלכם לענינים שאינם תלויים בכסף דוקא. הלא האַפְסְקוּטִיבָה „הבלתי־תלויה“ הבטיחה לגלות את תקיפותה, את השפעתה המוסרית. והנה דוגמאות אחדות: בעפולה — העיר המסכנה בעמק יזרעאל,

שהוקמה על ידי החברה החשובה שציוני אמריקה הקימו בהתחרות לקרן הקימת: „קהיליית ציון“ (אין זה ענין של פועלים דוקא) — יושבים יהודים ומתענים ונאחזים בצפרניהם לבקש לעצמם מחיה וקיום במולדת. ויש להם תביעות חזקות ל„קהיליית ציון“. פנו למוסדות ולעסקנים שיבואו לראות את מצב העיר וליעץ להם מה עליהם לעשות. באו שונים. אך האפסקוטיבה לא הואילה לבוא: הלא יש חשש שממנה יִדרש דבר־מה. מוטב שאחרים יטרידו את מוחם בדאגה זו.

והנה ענין פתח־תקוה. שם מתנהלת המלחמה הפכדה על זכות העבודה העברית. בתוצאות המלחמה הזאת תלוי גורל העבודה העברית לא רק במושבות, כי אם גם בעבודות הממשלה ובקיבולות ההון האינטרנציונלי. מר סאקר כתב באמריקה מאמר מלא התלהבות על צינורות הנפט שיועברו ממוסול לחיפה. והלא שאלה היא: מי יהיו האוכלוסים החיים מסביב הצינורות הללו והעובדים על ידם? המלחמה על זכות העבודה צריכה להיות השאלה המרכזית של הצינורות. בפתרונה תלוי אם יהיו לנו מיליוני אוכלוסים בארץ. ונקודת־המוצא למלחמה זו: נצחון בחזית הפנימית. היכן היתה בשעה זו השפעתה המוסרית של ההנהלה הצינורית?

ועמדת ההנהלה הצינורית בענין האוטונומיה של תל־אביב. אף כאן לא נדרש ממנה כסף. בתל־אביב חתרו מבפנים תחת האוטונומיה, והתוצאות הפוליטיות: השלטונות צימצמו את זכות הבחירה, השליטו עליה פקידות. אחר כך נתפרסמו גזירות הממשלה, הבאות להשפיל את כבוד העיריות ולבטל את סמכותן. העיריות הערביות התקוממו בעוז ובכבוד. ניתנה הזדמנות בלתי־שכיחה לנהל בהסכם עם הערבים מלחמה על זכות האוטונומיה העירונית. החשובה לנו כל כך. זו היתה דרישת הפועלים. האפסקוטיבה, הקרובה כל כך לדעות של „ברית־שלום“, לא תמכה בזה. העיריה שאלה עצה מפיי ההנהלה הצינורית ומר סאקר ענה במוסר־השפל: אם הנצחון אינו בטוח למפרע אֶל תילחמו. הערבים נלחמו וניצחו. כזאת היא התפיסה המדינית של ההנהלה הצינורית!

ו ג ש ם ?

היה חג. ההצגה היתה מפוארת. שלל צבעים. יפִי־ראשים. גדולי הרוח וקברניטי הפלכלה. תרבויות. מעמדות. זקנה ובחרות. נאמני הסוציאליזם ועמודי הקפיטליזם. אישי חיבת־ציון מיומה הראשון ואישי ההתנגדות לציונות עד יום אתמול. נכרתה אִמְנָה לְנֵאמְנוֹת, הופגנה מחדש וביתר שָׁאֵת „המדינה היהודית בדרך“. קו המדיניות העצמאית, שהוחל עם פְּרִמְיָהּ ו„כל ישראל חברים“ ונתחדש ביתר עוז על ידי הרצל והקונגרס הציוני, נמתח והובא עדי הסוכנות היהודית המורחבת. מבנה מדיני משונה, בעל זיוים ובליטות ופגימות וחריצים, אולם גדול ורחב ורב־כוח מקודמיו, וממילא שלב חדש לכנסת ישראל המאורגנת. ובתוך בית המדיניות החדש הזה, בעצם ימי הינסדו, התנהלו קרבות וננחלו נצחונות. גברו „החלשים“, ויתרו התקיפים. והיה ויתורם גם להם אות לנצחון מוסרי, לרצונם הטוב להיות מנוצחים: „ניצחוני אָחי“. ורבים גם רבים האותות הטובים: העתונות הגדולה נלהבת, פאשר לא נלהבה לדברי החזון של הרצל. ואנשים פקפקנים, חיצוניים, מעידים: בתום לבם באו האנשים החדשים, ורצונם טוב לפעול ולעשות ולהגיש שכם.

נכונים הדברים ואמיתיים. אַל נא תראו אותם פדברי התפעלות והפרוזה. מפל הדברים אשר טילגרפנו אליכם בעצם „ימי־המשתה“ אַל נא תפילו צרור ארצה. גדול היה המעמד, ואולי גדול הימנו הצפון בו. לא נחזיק את השעון ביד לקבוע אימתי היא „השעה ההיסטורית“, שעה הרת־תקופה. אולם יהי אשר יהי גורל העובר הטמון בחיקה של שעה זו — נזעקו כוחות, הוצתו לבבות ונרמזו חליפות ותמורות בחיי ישראל. פֶּן, גדול היה מחזה השעה.

האם לא אנשי־בשורות אנחנו, האם לא עברה רוח קלה ומחייכת על

פני הארץ ?

אַל חברים קרובים אני כֹּתֵב, ולא אל אנשים חיצוניים, ואודה, אני כֹּתֵב בדמע. יין המשתה לא עִבְרָנוּ. הסעודה לא השביעתנו. ועתה, אחרי המשתה, עצוב, עצוב החלל. עֶצֶב וְרִיק. במה נִקְדֵם יום העבודה של מחר ?

מה המעשה הגואל אשר בו נסתיימה פרשת ההרחבה? רבו הנשיאים ועצמו
הרוחות והגשם אָנהו?

ילגלגו עלינו המלעיגים, פי אך אל הפצע עינינו נשואות. שמענו גם
שמענו. ידענו על־פה את כל מיני דיבורי הקלסה על „תקציבים”, על
„מטופלים”, על מוכרים חוזן בעבור שְעלים. בראש זקוף ובהפרת מהותנו
אנו מביטים אל פני ההאשמות הללו, הניתכות מפי אנשי „האצילות”. פן,
אנו חותרים אל החוף. בהגשמת החוזן חפצנו ולא בטקס אבירים. במשחקי
רוח ובמשחקי מדיניות לא נפרנס את נפשנו. ולא בדקורציות, ולו גם
נהדרות. היינו פחולמים. ואנו מבקשים את פשר החלום: הקרקע בו
יתגלם החוזן.

ואל הקונגרס הלכנו, ומלה אחת בחובבנו: קרקע. לא נמירנה
ב„קואליציה”, לא נחליפנה ב„שינוי הקורס”. לא אל התקציב הקלוקל
התפללנו הפעם, לא אל העמסת הנטל הרגיל מכתפי הציונים הפושלות
לכתפים רחבות יותר, כי אם אל אותם השטחים הקטנים פשלעצמם והגדולים
בשבילנו, השטחים התלויים בנס, אשר לבנו רוטט לקראתם: שמא יאבדו לנו.
בהרגשה זו הלכנו אנחנו. בהרגשה זו הלך אוסישקין. וגם וייצמן, רב
האשפים של הצגת־הבכורה הזאת, אשר ידו קסמה לכל אלה, האם אך למען
ה„שלום לרחוק ולקרוב” בלבד טרח ויגע והקריב את חלבו ודמו? האם לא
דבקה בו, בוויצמן, בביקורו האחרון בירושלים, הרגשת העיקר, עיקר־
העיקרים, ברגע זה? האם לא הביא הרגשה זו לידי ביטוי באיגרתו אל
מושב הועד הפועל הציוני בברלין, במכתב התכנית שפירסם לקראת הקונגרס
הציריכי, בנאומיו בתוך הקונגרס ובמועצת הסוכנות? האם לא חזרו ונשנו
ההודעות: לא נזוז מכאן בידיים ריקות, באפס מעשה המשנה תכלית שינוי
את פני מציאותנו בארץ. וכלום לא היה בידי הנקבצים פאן
לעשות את המעשה הזה? גם מבלי לצפות לאנשי הסוכנות המורחבת,
בתוך „המחצית” הציונית בלבד היתה די יכולת לבצע מעשה רב, אילו היו
הפוחות מופנים לכך, אל העיקר. ואילו היו החום והאור שנתגלו בימי
הינעד הסוכנות מעובדים ומגולגלים לכוח דינמי פועל, ודאי שהיינו מזויזים
את עניינינו כמה מעלות. ודאי שהזיזה הזאת היתה מביאה לידי מעשים
חדשים.

החום הגדול לא נוצל. המעשה לא נעשה. שעת־הכּוֹשֶׁר הוּזְנַחָה. חזרה
המעשיה הידועה מקברו של דויד המלך ומכל סיפורינו המשיחיים: הרגע
הגדול חלף לבטלה. הנס לא נתרשש.

מה המאָרה הזאת שנשתלחה בעבודתנו, מהו הגורם לנו להשקיע
פּוֹחֹת־אֵיתָנִים של יחידים וחיי־נפש של המונים בפולחן־הבמה, במלאכת־
הַרְזִי, בקישוטי תפאורה, מבלי שיפּרֹךְ בהם המפעל ממשי? האם אסון
הוא או חטא? מי ימנה ומי יספור את אשר עבר עלינו ואת אשר עברנו
במשך עשר השנים הללו, ומי ימדוד ומי ישקול מה היה בזה מיצירת סמלים
ומהנפת דגלים, מהכרזות חיצוניות ופנימיות, ומה היה מעצם הפדות
והבניין?

ועתה, משהוצאנו ללא תכלית את הרגע האחד, אין לנו אלא לכפר על
חטאינו ועל רפיונותינו בעבודה קשת־רוח וקשת־עורף של ימים ולילות.
מחדש!

אב תרפ"ט.

מאורעות תרפ"ט ולאחריהם

לאחר שתיקה מאונס

כל תשעת ימי האיד עמד הישוב העברי, הדקור ושותת דם, נתון לשיני חיות טורפות, לשטנת צוררים ומעלילים, ללעג שליטים בני שחץ, כשפיו סתום ואינו יכול להביא את זעקתו לאחיו, אינו יכול לקרוא לעזרה, לתנות את מכאובו ולגולל מעל עצמו דברי שטנה ועלילה. נסגר העתון, נפסק הטלפון, עוכב הטלגרף, ניטל המגע עם העולם.

עתה, לאחר שהאספסוף המשוסס, הצמא לשלל ולדם, נתקל לא רק בצאן־טבחה בלבד, אלא גם בכוח העומד על נפשו ומשיב מלחמה באומץ ובגבורה ומפיל חללים במתקיה, נתקל ונרתע אחור; כשקולנו האטום פרץ את כל הגדרות, כשזעקתנו החנוקה החרידה את העולם כולו והפילה את הנשק מידי שוסינו ובזווינו; כשהעומדים על גבם לראות מה יעשה בנו, הוכרחו לסגת מהעמדה הנוחה הזאת — עתה ניתנה לנו, החרוכים והחרבים, רשות הדיבור. ניתנה בתנאים, בהודעה מפורשת על „ביקורת מלאה“ (האם גם דברי השיסוי והבלע המתקבלים יום יום באין מפריע מצרים ומסוריה, בשעה שהעתונות העברית כלואה — האם גם הם עוברים תחת יד „הביקורת המלאה“?) ובאיום של סגירה אם נחטא, חלילה, לשלום, לבטחון הפנימי או החיצוני, או לשלומן של הארצות השכנות.

ובחדשנו את הוצאת עתוננו בתנאים אלה, עלינו לומר גלויות: אם הפננה היא באמת לשלום הארץ, הרי אנו מקבלים את התנאים ברצון. גם מבלי שום פקודות, הרינו חרדים על שלום הארץ הזאת ובטחונה ושלום הארצות השכנות. פי הארץ ארצנו היא, בה נחיה ובה נמות, ובשלומה לנו שלום. אולם אם פננת הפקודה היא להפחידנו, פי נחפה על האמת, פי נסתלק מלהוקיע את התועבות ואת עושי התועבות, פי נחדל מלקרוא לדין ולמשפט צדק, פי נספין למצב של לית דין ולית דיין, פי נברך על שיצאנו „בשלום“

מלוע האריה — לא נשמע לה. שום איום של סגירה לא ימנענו מלזעוק את זעקת־שברנו, מלדרוש משפט, מלהתריע על הסכנה, מלקרוא בשם את מענינו ואת המשסים בנו, מלבקש את מבעירי הבעירה ואת אנשי הזדון שהעמידו עלינו מרצחים ושודדים לבצע בנו את מזימות שולחיהם. ושום דבר לא ימנע אותנו מלהוקיע לעיני השמש את ממשל־הדמים אשר בגלל אדישותו ורשלנותו, התעלמותו והתנפרותו, בגלל תכסיו הפזובים והמגרים, נשפך דמנו כמים, נרצחו נפשות יקרות, בני תרבות עליונה, אנשי נפש ויצירה; ממשל אשר בגלל פסיביותו והזנחתו נחמס ונשדד לעינו פרי עמל דורות ומאמצי אומה יוצרת.

„קללת כל עמי התרבות בכל קצוי תבל“ חלה על ראש „עושי הפשעים“, המרצחים והפורעים, כך הכריז הנציב העליון לארץ־ישראל מטעם בריטניה הגדולה ביום הינתן הפקודה המתירה את חידוש הופעת העתונות. כך נאמר על אנשים בוערים, עיורים, מוסתים ומוצתים, מוכים בסנורים, מסכנים ואומללים, אשר אינם יודעים מה הם עושים ועל מה הם עושים, אנשים אשר הלכו בשליחות־שוד או בשליחות־מצוה. האם לא שבעתים תחול הקללה על ראש המעשים, המשלחים, המסיתים והמציתים, בין שהם לובשים איצטלה של הנהגה המוסלמית או בגדי־שרד של הפקידות הבריטית, בין שהם בונים את כסאם על קנאות דתית מהפילה ורותחת, בין שהם רוקמים את מזימותיהם המדיניות פכסככנים ומחרחרים פרו־פסינוליים בין עם ועם, עדה ועדה.

תשעה ימים מילאו פינו עפר ודמים. וטרם נדע אם הונח לנו. טרם נדע אם אחינו הטבוחים והשרופים הם קרבנותינו האחרונים. טרם נדע אם באמת הוקם היום הסדר המובטח, אם מובטחים אנו ליום מחר מהפתעות חדשות של שטנה והסתה, רפיון והתעלמות. ובשעה זו אין אנו יכולים לפנות את לבנו לדברי קינה, לבכות את מתינו, פי עוד המערכה לנו מפנים ומאחור, פי עוד שליטי ירושלים וחברון וצפת שולטים בנו. ולא הם ישיבו לנו את שלומנו ואת מנוחת נפשנו. עוד המערכה לנו מפנים ומאחור, פי לא רק בחיי יחידים מישראל וברכוש יחידים התנקש האויב. הוא ביקש את נפשנו, את נפש הפלל, הוא זמם להכרית את תקותנו, להשמיד את גזענו, לאמור לעם ישראל באשר הוא: חדלו לכם מציון. אבדה ונכרתה תקנתכם.

כל עמלכם נשא הרוח. ואם עצומים היו קרבנותינו, אך בפני מזימת־התופת עמדנו. ועוד עלינו עתה, יום יום, שעה שעה, לעמוד על נפש תקותנו. לא נסתפק בתנחומי־שוא ובהבטחות־כזב, לא נתן להוליכנו שולל. בדמינו אנו חיים. בדמינו נחיה. גם כשאנו פצועים וכואבים לא ניפגע ולא נרפיץ ראש, ותנועת שוד ורצח לא נקבל בשום אופן כתנועת־שחרור לאומית או כשלהבת אש־דת. דרך כל השערים הסגורים נביא לכל העולם את האמת על יצירתנו ועל עינויינו וידעו כל באי עולם כי עם קשה־עורף אנחנו, וכי אחת החלטנו — לחיות ולא למות, ליצור ולא להיכנע, להשתרש במולדת ולא להיעקר ממנה.

אב תרפ"ט.

ממצור לבצרון

עוד לא תמה המערכה. עוד פצועינו לא נרפאו, עוד פליטינו ושהדדינו עקורים מנויהם. עוד הצורך מתנפל, והנרגן משסה, ורבי־הטבחים מאיים בדמים חדשים. עוד לנו מאסרים, משפטים, חקירות, תככים ומוקשים. עוד חוגרים אנו ולא מפתחים. עוד עלינו יומם ולילה לשמור מכל משמר את חיינו, את כבודנו, את יחידת תקותנו.

ועם כל אלה, ואם פי רבו אבידותינו ועצמו מכאובינו, חוש נחוש פי לא נפלנו במערכה, כי יותר מאשר בכל שעת פורענות קודמת הקדמנו הפעם להתנער, להתאזר כוח לחיים.

עוד לא היתה לנו פאן, מעת שבנו לבנות שממותינו, התנקשות פה כבדה בעצם קיומנו פהתנקשות זו. אולם בשום התנקשות קודמת לא גילינו כוח קיום עממי כאשר הפעם. לא יחידי השמירה וההגנה, לא יחידי־תל־חי קמו לנו הפעם. הישוב פולו נגלה הפעם מושרש ומעורה, איתן ובוטח ונושא את גורלו באמונה.

בפורענויות שקדמו היה איש־ההגנה רואה את עצמו בודד ועוזב מאת הישוב, והישוב גופו ראה את עצמו בודד ועוזב מאת פלל־העם. הרגשה זו של בדידות, אשר שימשה בשנים שעברו לית־מרורים ליסורי בן־הארץ —

נעדרה הפעם. אולי זוהי הפעם הראשונה שתשים אנו כי איננו בודדים, כי העם אֲתָנוּ, כי עם ישראל נַעֲנָה. נענה באמת. הוא לא שמע לזעקתנו בימי תל-חי, הוא לא נזעק לשברנו הגדול במאי הסי"א. הפעם שמע ונענה. נענה בפעולה מדינית, בהתעוררות לאומית כפירה (גם צוררי הציונות נאלצים להודות כי התעוררות עצומה הקיפה את המוני ישראל), במתן אמצעים לפעולה, ברצון עליה. האם לא צפון כאן האות, כי שינוי גדול התחולל כאן, כי לא רק לעצמו היה הישוב לכות, למציאות עממית מעורה במולדת, כי אם גם לנפוצי ישראל, לקרוב ולרחוק, היתה ארץ-ישראל מרעיון מופשט, שמודים בו או כופרים בו, למציאות מוחשת, לזשות חיונית, אשר בכאבה יכאב ובתזחלתה ייחל. דומה, כי מיום עלילת-דמשק, זה תשעים שנה, לא ידענו לציין בקרואתינו פעולה מדינית מאוחדת כזאת של חלקי היהדות השונים, כאשר ראינו זאת הפעם.

אֵל יוצא הכוח הגדול הזה לבטלה, אֵל יבוזבו הרכוש הנפשי והתמרי

!הזה

והאחריות לשימוש צודק ומועיל על הרכוש הזה תחול במידה מרובה

עלינו, על הישוב.

בשדה המדיניות חייב הישוב לאמץ את רוח שליחי ומגיניו העומדים על משמר המדיניות העברית. הישוב בכאבו הגדול, בראייתו הבהירה והאכזרית, בנסיגו הרב והמר, פֶּחוּ אֶת וזכותו אֶתוֹ להדריך ולהפעיל את טובי המנהיגים והשליחים ולשמרם מדחי, מהשליות, מרפיזנות, מהליכה שולל. לקרוע כל קורי עכביש, לגלות באומץ את מציאותה של התהום האיומה בין לונדון של פֶּספִּילד ובין ירושלים של כנופית הנרגנים מחניכי בולס. להאיר את המוקשים שטומנים לרגלינו — זוהי חובתו של הישוב למדיניות הציונית בימים אלה. בשבע עינים ובצֶרְנוֹת כפולה ומכופלת יביט עתה הישוב על אשר מסביבו וידחה מעליו כל הרדמה והרנעת-שוא. אולם עוד יותר מזה חייבים אנו לשמור את נפשנו מן הקנאות הלאומית הפזזת, הצעקנית והריקנית, הממיטה עלינו שואה. אֵל יתן הישוב להרעיל את נפשו ואת נפש ילדיו ברהב לאומי, אשר פֶּחוּ יצירתו אפס ורעשנותו מהלכת אימים ומקוממת ומלפדת את האויב, מגרה אותו למלחמת-השמד, ממציאא לו תאונות ועושה כל נכרי לאויב בנפש. גדול שבר עמנו, ארופה וכבדה

דרך תקומתנו, פוחת בניה עצומים נדרשים מאתנו, דרכי העקלקלות של המקולקלים שבהם לא יספנו לנו לעבודת הבנין. רק בהשתחרר הישוב מן הסכנות הפנימיות האורבות לו והמזנבות את הנחשלים שבקרבו, בהתגברו על ספחת הלאומיות הפוזבת, הזרה לכל מהותה האנושית והתרבותית של תנועת השחרור שלנו, הזרה ברוחה לכל יצירה של אמת העשויה לקדם את מפעלנו — תוכל ארץ־ישראל ללכת בראש פוליטיקה לאומית אמיצה וישרה. וגם בשדה הבנין המשקי גדולות עתה חובתנו ואחריותנו לגולה.

אמצעי פסף גדולים שופעים עתה לארץ. רגש הסולידריות עם המפעל הארץ־ישראלי מתגלה הפעם לא רק במחאות ובאסיפות־עם, פי אם במאמצים של ממש: לעזרה. וחובתנו שהעזרה הזאת לא תוצא פכל מיני עזרות פילנטרופיות, אשר אין בהן יותר מאשר הקלה לשעה. מבלי להתעלם מצרת השעה חובתנו לדאוג לכך, פי התשובה לצרת השעה יהיה בה משום בנין עדי־עד.

נלחמנו בממשלה הארץ־ישראלית, אשר ברוח־בלבה ובהפכת החובה המיוחדת לה, אמרה לכלכל את שדודינו ואת פצועינו בכספי פלל־ישראל. נלחמנו ויכולנו לה. סוף סוף לימדנו אותה להבין פי לא לשם הקלת המעמסה מעל ממיטי ההרס והחורבן תורמים אחינו ביד נדיבה את תרומותיהם, פי סתימת הפרצות היא מחובתה של ממשלת הארץ לאזרחיה, וכספינו אנו יש להם מטרה רק אחת: בנין. דומה היום, פי פעלנו שסוף סוף יפורק מעלינו העול התמרי של הזנת הגוועים ויועמס על ממשלת הארץ האחראית להם.

ומעתה, גם בטרם נסתיימה פליל פרשת המאורעות, בטרם נסתמו פיות המשטינים והמסיתים הקוראים לטבח חדש — עינינו לבנין, לעליה, להקמת ישובים. תהיה לנו שנת ההתנקשות לשנת בנין, לשנת התרחבות והתבצרות.

שנות החיים והעבודה בארץ לימדו אותנו ליחס מיוחד לרכוש, לרכוש היוצר. בנין המשק הלאומי, שהנהו חלק עיקרי בכל תנועת התקומה שלנו, חינך אותנו להעריך את ערכו היוצר של ההון הלאומי, המקים נכסי צאן ברזל לאומיים, ואת הכוח הנפשי המגובש והצפון בהון זה. וכך גדל אצלנו הטיפוס האנושי הרואה את הרכוש לא כאמצעי־הנאה ל„חיים קלים“, פי אם

כמשירר-עבודה, והחש את הקדושה שבפרוטות העם הנוֹעֵדוֹת למפעל הגאולה. ואם בימים פתיקונם כך — בימים אלה על אחת כמה וכמה. כמה חיי-נפש, כמה קרבת-אחים, כמה סולידריות של דורות מעונים ואנוסים, כמה חרדה לתקוה האחרונה ולצבאה הנאמן שקועים בכספים הללו, הניתנים עתה מקרובים ומרחוקים. וחס לו לזרעה של ארץ-ישראל, וחס להם לאלה שמונו או שימונו על הוצאת הכספים הללו, שינהגו בהם, חלילה, קלות ובזבזו כל-שהוא.

חובתנו לתורמים, חובתנו למפעל, חובתנו לעצמנו דורשות מאתנו שנוכיח למעשה כי חיל החזית הציונית יודע לתת לא רק את נפשו, כי אם גם לשמור על פנים קטנים, יודע לא רק לשקע את גופו בגדבכי הבנין ובמחפרות ההגנה, כי אם גם להשתמש בכספי העם בתכלית החסכון, בתכלית התכליתיות, בראיית המחר ובחיוניות משקית מכסימלית.

ההתנקשות של 1921 נתנה לנו את בנין העמק, את תל-אביב רבתי, את השכונות העירוניות. ההתנקשות של 1929 תביא לנו שבעתים: עמקים מיושבים, שכונות עובדים מלופדות, מושבות מאוחדות ומבוצרות, ענפי משק בנויים, הרחבת השוק הפנימי לתוצרת העברית, הרחבת קליטת ידים עבריות במשק העברי. צריפים נשרפו, בטון נבנה. עדרים שודדו — רפתים נקים. נקודות פזורות ומרוחקות נחרבו — נקרב, נאחד, נבצר. זוהי תשובתנו היחידה, זוהי נקמתנו היחידה.

אין לנו כל תאות-נקמה אחרת מלבד זו: מזימת צוררים תופר, וארץ-ישראל בנה תיבנה.

אלול תרפ"ט.

במסיבת פרידה לאַב. כהן

מפי ידיד אפשר לשמוע גם דברים שאתה מתנגד להם. הניגוד שבינינו ובין אַב. כהן הוא לא בהערכת הרביזיוניזם. מבחינה זו הייתי יכול להניח את דעתו. רק השבת ביקרתי בעמק ובכינוס של כמה נקודות. הכרתי ברורות עד כמה אין בעמק כל אחיזה לרביזיוניזם. הניגוד בינינו ובין אַב.

כהן הוא בשאלה יותר חשובה. לא איכנס עתה בויכוח הישן: אם ארץ־ישראל היא פתרון לכל עם היהודים או רק לחלק קטן ממנו. נדחה את הויכוח הזה לעוד חמישים שנה, ולעת עתה נעשה את עבודתנו. היושבים כאן הרבו בנערותם לעסוק בויכוחים. מתנגדינו ביטלו את הציונות במימרה רוסית קצרה: „חִימְרָה“ (דמיון שוא). קמנו ואמרנו: נחדל מויכוחים, נלך ונעשה, ונראה לעצמנו ולעולם פי הציונות אינה „חִימְרָה“. ואם אדם שהיה עשרות בשנים רחוק מאתנו, מודה עתה במפעלנו, הרי לא בויכוחים הבאנו אותו לכך, אלא במעשינו.

ואנו שמחים להפיר כי מעשינו אינם מעשי־גבורה סתם של יחידים, מבקשי־הרפתקאות. עתה איננו עוד מעטים כאשר היינו בראשיתנו. רבים אנו פה, ועוד רבים מאלה משתוקקים לבוא ולהתחבר אלינו. הם נשגם בכל הארצות. הם ממלאים ברוסיה את בתי־הכלא וכפרי־הגירוש. קם הטיפוס של איש־ההגנה, איש הקבוצה והמושב.

את שמו של אָב. כהן שמענו מילדותנו, בשמענו על ראשית צעדי תנועת הפועלים היהודים באמריקה. בפגישה החיה אתו ראינו אדם בעל עין, בעל לב, ולמרות גילו הוא לומד מפגישה לפגישה. יחסו אלינו אינו קופא, אלא הולך ומתחמם.

בקשתנו לאָב. כהן כי יספר לקוראיו לא רק על עמידתנו האיתנה והאמיצה, לא רק כי מושרשים אנו כאן ולא נזוז, לא רק כי חשים אנו שהנוער היהודי אתנו הוא. רצוננו כי ימסוד שם גם את הרגשת הזמן החיה בקרבנו. את הצורך למחר. במהירות הבנין תלוי גם הבטחון. הזמן אץ לנו.

אמנם חשים אנו כי העולם היהודי מתרכז סביב ארץ־ישראל כאשר עוד לא התרכז עד כה, אולם לא די לנו ברגש טוב בלבד. צריך שהרגש הזה יתלבש בצורה של פעולה הוגנת. קראתי היום ברשימה של חלוץ בחוץ־לארץ: „חושו אין פנאי“. את ההרגשה הזאת יש להקנות ליהדות בגולה.

אלול תרפ"ט.

גדוד העבודה בקו האיחוד

כל מעינינו נתונים עתה לביצור. אולם לא רק החזית החיצונית, נקודותינו ובנינינו, טעונים ביצור, כי אם גם חזיתנו הפנימית. יותר מאשר בימים פתיקונם מורגש עתה הצורך בבדק בית העבודה, בתיקון פרצותינו ובטיהור חצרותינו לקראת הפעולות הגדולות התובעות אותנו ולקראת האחים הצעירים אשר לבואם אנו מצפים. וכל פרט של ביצור ותיקון ראוי שנקדמנו בברכה.

פרט כזה יש לראות בהחלטת גדוד העבודה בדבר איחודו עם הקיבוץ המאוחד. אין להפריז בערך ההחלטה. מכאן ועד איחודה השלם של התנועה הקיבוצית עוד רב המרחק. תנועה זו מפולגת כיום לשלושה פלגים ראשיים (הקבוצות מסוגן של דגניה וכנרת, הקיבוץ המאוחד וגדוד העבודה, הקיבוץ הארצי של „השומר הצעיר“), וכל עוד תישאר בפילוגה יבצר ממנה להגיע למלוא כוח יצירתה והשפעתה. אולם גם התלפדות חלקית של גופים קרובים, כשהיא באה לא „להפך בחררה“, כי אם לשם יצירה משותפת, יש בה משום שחרור ותגבורת.

חשיבות יתירה לאיחוד זה. מי שכאב באמת על התפרדותם הרת-הפורענויות של תל-יוסף ועין-חרוד בשעתם, אי אפשר שלא יתנחם במקצת לתיקון המעונת, ולו גם בא זה באיחור זמן. אכן, יש לראות בזה „אצבע“ התנועה. הקרעים נתאחו. פרוצס רב מכאובים ועקלקלות נסתיים ביציאה מתוך המבוכה ובהתלכדות מחודשת. דומה, בכל ימי העליה השלישית לא היה גוף חברתי, המנוסה בפורענויות, בימי-זוהר ובימי-מבוכה, בקול ענות גבורה ובקול ענות כשלון, בפריחה ובשכול, בנצחונות ובמפללות כגדוד העבודה. ולאחר כל שנתנסה בו, ולאחר עמידה על צברי פי פחת, ולאחר ניתוחים ואבידות קשות — נשאר בו „הלוז שבשדרה“ בעצם נאמנותו וקשיות ערפו. אין זה מן החזיונות השכיחים. קורותיו של הגדוד ראויים שיחקרו לכל עומקם, לכל טרגיותם ולכל גילויי העוז והעוזועים והנאמנות שבהם. זהו פרק מאלף בתולדות תנועת העבודה. והחלטתו של הגדוד להתאחד עם הקיבוץ אף היא יש בה כדי לאלף. עדות היא לכוח המוסרי הפועם בלבות חיילי התנועה הנאמנים. כוח זה הוא שגבר על כל הניגודים

הזכרונות המרים. עדות נוספת היא לעצמתו של הכוח ההולך וגובר במהלך יצירתו של הפועל בארץ. הכוח ההורס מחיצות ומקרב לבבות ומתיך בכור המצרף של הארץ קרובים ורחוקים: כוח האיחוד.

תשרי תר"צ.

בוועידת „פועלי־ציון“ בגרמניה

חברים יקרים! ידועים לי ובלתי־ידועים! ודאי כבר עייפתם מן הישיבה הארוכה באולם זה ואני רוצה לדבר אליכם על ענינים רציניים. ולא תקל לכם השמיעה כשם שלא יקל לי הדיבור. ואולם ראשית חובה, היום ובכל יום — ידיעת הדברים לאמיתם. רבות הגוזמאות אשר הופצו כאן וקשה בבת אחת, כמובן, לבטלן. היו עתונים שהמאורעות שימשו להם חומר לסנסציה, אך היו גם כאלה, אשר מתוך מצב־רוח של בהלה ומתוך תלישות ממציאיות הדברים הזיקו לא פחות מעתונאות הסנסציה. והנה לתקן את אשר פגמו בגוזמאות קשה, כאמור, אבל אנסה לדבר על המסקנות שנבעו מהן.

מצדדים שונים ניתנו תשובות שונות לימי המאורעות. הישוב העברי בארץ־ישראל ענה עליהם על פי דרכו הוא. אחרת היתה תשובת חוגים ציונים רחוקים בתפוצות הגולה, ושונה ממנה — תשובת החוגים הפלתי־ציונים. אמסור בקצרה איך תפסו אצלנו את הענין. יש צורך לבאר היטב מה הרגיש ומה פעל הישוב בימי המאורעות ולאחריהם, וראשית כל — את הכוח המוסרי הגדול, אשר גילה הישוב בימים הקשים האלה. אינני רוצה להשתמש במלה „גבורה“. אני מדבר רק על גאון האדם, על כבוד האדם, על הנאמנות ועל המסירות. כאן מופיע קודם כל חיון ההגנה. תנועת הפועלים הארץ־ישראלית הרימה את נס ההגנה העצמית. הישוב הארץ־ישראלי הבין כי קידוש השם היא מצוה רבה וקדושה, ואולם כל הרוצה לרחוץ את פעמיו בדמינו המוגרים, צריך שידע כי לא קל הדבר להגשימו. ובוזה הגדיל הישוב לעשות מכל אשר היה בדבריימינו. ולא מפני שהיו אצלנו אנשים טובים, אנשי גאון מאשר היו לנו באוקראינה, אלא מפני שהיה דבר־מה בארץ־ישראל, אשר נסך לתוכנו פוחות אדירים יותר, ולא רק להגנת נשינו וטפנו,

הפֹּחַ הַזֶּה אֵינְנוּ מִתְבַּטֵּא רַק בְּחִינּוֹךְ הָאָדָם, אֲלָא גַם בְּאִפִּי הַתִּישְׁבוֹתָנוּ. רִיכּוּז הַתִּישְׁבוֹתָנוּ יִצֵּר אֶת הַתְּנָאִים הָאוֹבְנִקְטִיבִיִּים הַלְּיֹחַתָנוּ צֹדְקִים וְחֻזְקִים. כֵּן הִיָּה הַדְּבָר בִּשְׁכוֹנוֹת הָעִבְרִיּוֹת, כִּךְ הִיָּה בְּמוֹשְׁבוֹת.

יֵשׁ כֵּאֵן בְּגֵרְמָנִיָּה אֲנָשִׁים הַנּוֹזְנִים מִרְגְּשׁוֹת מוֹסְרִיִּים. וְאֵלֶּה חוֹשְׁשִׁים מְאֹד לְתוֹמַתְנוּ הַמוֹסְרִית. אֲנִי, בְּנֵי רוֹסִיָּה, חֲנִיכֵי דוֹר הַמַּהֲפָכָה הַיְּהוּדִית, יוֹדְעִים כִּי הָיוּ יָמִים שֶׁבָּהֶם בִּיקֵשׁ הַיְּהוּדִי לֹא רַק הַגְּנָה עֲצֵמִית. סִפְק אִם יוֹדְעִים לְכַם הַשְּׂמֹת פִּינְחֹס דְּשֶׁבֶסְקִי, לְקָרֵט, אֹלָם אַתֶּם יוֹדְעִים אֶת שׁוֹאֲרֵצְבוֹרְד. הִיתָה גַם מִפְּלָגָה סוֹצִיאֲלִיסְטִית גְּדוֹלָה לְפָנַי 25 שָׁנָה, שְׁדִיבְרָה עַל דְּבַר טְרוֹר — עַל נִקְמָה. וְהִנֵּה בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל בְּעֵצֶם יְמֵי־הַדְּמִים יָדְעוּ אֲנָשֵׁי־הַהֲגָנָה לְהַדְּגִישׁ וּלְשַׁנֵּן לְעַצְמָם, כִּי אֵין לָנוּ זְכוּת עַל נִקְמָה. בְּעֵצֶם סִעֲרַת הַהֲתַקְפּוֹת גִּילְתָה הַהֲגָנָה הָעֲצֵמִית אַחֲרִיּוֹת וְטוֹהַר נֶפֶשׁ שָׂאת גְּדֹלָם אֵין לְשַׁעַר. רַבּוֹת סִבְּלָנוּ לְפָנַי הַמְּאֹרְעוֹת מִן הַרְבִּיזִיּוֹנִיסְטִים. לֹא אֶתְעַכֵּב כֵּאֵן עַל נִתּוּחַ כָּל הַחֲזִיוֹן הַרִיאָקְצִיּוֹנִי הַזֶּה שֶׁשְּׁמוֹ רְבִיזִיּוֹנִיזְם, אֶת כָּל מְהוּת הַתְּנוּעָה הַזֹּאת, שְׁאִינְנָה יוֹדְעַת לְיִצוֹר עוֹבְדוֹת שֶׁל מִמֶּשׁ, שְׁאִינְנָה יוֹדְעַת חֲלוּצִיּוֹת וְעוֹבְדוֹת בְּנִין. וְאֹלָם הַרְבִּיזִיּוֹנִיזְם עִם כָּל הַמְּלוֹדֶרְמְטִיקָה וְהַרּוֹמְנְטִיקָה אֲשֶׁר בִּידֵיו אֵינְנוּ מְסוֹכְנִין לְעִרְבִים, אֲלָא אֵךְ וְרַק לִיְהוּדִים בְּלַבְד. וְהִיָּה זְמַן לְאַחַר הַמְּאֹרְעוֹת שֶׁחִשְׁבְּנוּ, הִנֵּה הַגִּיעָה שַׁעֲתוֹ שֶׁל הַרְבִּיזִיּוֹנִיזְם. וְמָה מַעֲנִין הַדְּבָר, כִּי אִם יֵשׁ אַרְץ שֶׁהַרְבִּיזִיּוֹנִיזְם לֹא כִּבֵּשׁ בָּהּ אֶף שַׁעַל אֲדָמָה אֶחָד, הִרִי זוֹ אַרְץ־יִשְׂרָאֵל. בְּעוֹבְדָה הַזֹּאת וּבְכוֹבְד־הָרָאשׁ הַרְבֵּב שָׁבָה דָן הַיְּשׁוּב בְּשִׁאלוֹת הַפּוֹלִיטִיּוֹת מִתְּגַלָּה בְּגֵרְתוֹ הַפּוֹלִיטִית.

אֵךְ הִיא מִתְגַּלִּית לֹא רַק בְּשִׁאלוֹת פּוֹלִיטִיּוֹת, גַּם בְּעוֹבְדַת הַחֲזִלּוֹן יוֹם יוֹם. אַרְבַּעַת הַחֲדָשִׁים שֶׁלְאַחֲרֵי הַמְּאֹרְעוֹת הָיוּ יָמִים שֶׁל עוֹבְדָה קוֹנְסֵטְרוֹקְטִיר בֵּית בּוֹעֲרַת. סְמוּךְ לִימֵי הַמְּאֹרְעוֹת הַגִּיעוּ סְפִינּוֹת הָעוֹלָיִם הָרֵאשׁוֹנוֹת. כָּל הַמְּנַגְנוֹן הַיְּשׁוּבִי עִמָּד מוֹכֵן לְקַבֵּל הָעֲלִיָּה הַחֲדָשָׁה. לְמַחֲרַת הַמְּאֹרְעוֹת הִיָּה הַכָּל מְזוּמָן לְהַמְּשֵׁךְ הַמִּפְּעַל, לְהַגְּבֵרַת הָאָרְגוֹן. הַמּוֹסְדוֹת הַצִּיּוֹנִיִּים, הַקְּרָן הַקִּימַת לֹא שִׁקְטוּ גַם הֵם. עַל אֶף הַנְּטִיּוֹת הַשׁוֹנוֹת שֶׁנִּתְּגַלוּ בְּצִיּוֹנוֹת יוֹדְעֵי הַקְּרָן הַקִּימַת, כִּי אֲסוּר לָנוּם לַעֲת כְּזֹאת. קְנִיית הַקְּרַקְעוֹת לִישׁוּבֵי עוֹבְדִים לֹא פִּסְקָה. הַהֲסֻדְרוֹת פָּתְחָה מִיָּד לְעִיבּוֹד תְּכִנּוֹת הַתִּישְׁבוֹת גְּדוֹלוֹת מְכוּוֹנוֹת לְסִידוֹר אֲלֵפֵי עוֹבְדִים עַל הַקְּרַקְע. פְּלוּגוֹת הָעוֹבְדָה שֶׁנִּתְּאָרְגְּנוּ עוֹמְדוֹת לְפָנַי בִּיסוּס. הַמִּשְׁתַּלּוֹת שֶׁבּוּ לְעוֹבְדוֹתָן, לְהַכְנִת שְׁתִּילִים לְמַטְעֵי הַהֲדָר

החדשים. נסללו כבישים חדשים למספר מושבות, אשר בשנים כתיקונן היו אולי צריכות לחפות לכביש עוד זמן רב. לכבישים החדשים האלה יש ערך לא רק מבחינת הבטחון, כי אם קודם כל מבחינה כלכלית. החלו בבנינים חדשים, ביחוד בבתי-ידירה מרוכזים. חזקו המאמצים לחדור בצורות קיבוציות, בקואופריטיבים, לענפי-עבודה חדשים, לעבודת הנמל. החברה הצרפנית „תנובה“ מכרה בשנה שעברה תוצרת בעד סכום למעלה מ-100 אלף פונט, והשנה תגדל המכירה עוד יותר.

גם בשטח הפוליטי פיתחנו עבודה גדולה. לא הסתפקנו בעתוננו היומי ויסדנו עתון שבועי אנגלי הנפוץ בחוגי ציונים דוברי-אנגלית, בין הפקידות האנגלית ובחוגי מפלגת העבודה הבריטית. בעוד זמךמה תופיע גם הוצאה שבועית ערבית. תחת לחץ המאורעות התלכד הנוער הארץ-ישראלי עוד יותר סביב הסתדרות הפועלים. רבו היוצאים לעבודה, גדל גם זרם הפוחות החדשים. ולבסוף עלי עוד להזכיר את איחוד שתי הממלגות הגדולות, אשר השפעתו על העבודה הציונית ועל מחשבת החברים תהיה רבה.

יש לי הרשם שבכל ארצות הגולה השפיעו המאורעות להתלכדות ההמונים היהודים ופתחו תקופה בהתפחחות ההכרה העצמית היהודית, כשם שעלילת-הדם בדמשק משנת 1840 הפרתה את מחשבתו של משה הס, של לסל, כשם שקשישנוב שימשה דחיפה לליכוד המונים, להרמת דגל ההגנה העצמית. ידיעות מרוסיה מספרות לנו עד כמה גדלה התנועה וההתעוררות בעקב המאורעות. הקורא את עתונותנו יראה מקצת ממכתבי-העידוד הבאים אלינו משם. רק עכשיו נאסרו 400 צעירים יהודים באדיסה על עוון ציונות. עלינו לזכור כי חלקים גדולים של הציבור היהודי לא ידעו אפילו מה נעשה בארץ-ישראל, אבל הרגישו את הדבר בנפשם. והנה פולין המוסיפה לשלוח את מיטב פוחותיה לארץ-ישראל ואשר תנועת „החלוץ“ בה גדלה במשך הימים המעטים שלאחרי המאורעות כמעט כפלים. גם מאמריקה באות בשורות בלתי רגילות. ה„פורברטס“ אשר נלחם בנו במשך עשרות בשנים, אשר עד לפני זמן קצר אסור היה להזכיר בו מלה על דבר תנועתנו, גם הוא הרגיש עכשיו שמחובתו להביא לפני קוראיו ידיעות מפורטות ושאוהות ממקורות נאמנים. הוא מביע גלוי את רגשי אהדתו לשוב העברי ואת נאנתו על הישוב הזה. העסקן הסוציאליסטי הותיק, אב. כהן, שאיננו ציוני

ושהשקפתו על עבודתנו היא אחרת לגמרי משלנו, מאמין בכל לבו במפעל היהודי בארץ־ישראל ומתיחס בכבוד רב לכל המתרחש שם. ברוח זו מחנכים עכשיו מאות אלפים קוראים באמריקה. כל היודע עד כמה אין העתונות האמריקאית ביטוי של יחידים, יבין מה ערכה של תופעה זו בשביל המוני היהודים באמריקה.

מה היתה תשובת הציבוריות האַנט־ציונית? את החוגים האלה אפשר לחלק לשנים. הקו המבדיל ביניהם יהיה דק עד מאד. ראשית, החוגים המתרפזים סביב הקומאינטרן. פאן חסרות לנו עוד כמה ידיעות. עוד שומה עלינו לברר במופתים ובתעודות את התפקיד אשר מילאו החוגים האלה בתוכנו במשך השנים האחרונות. „אחרים” יהודים היו הרבה בדבריימינו. בשנת 1881 היו סוציאליסטים יהודים אשר חשבו כי הפוגרומים ברוסיה הם ראשית ימי השחרור והם פירסמו פרוזים הקושרים פתרים לפרעות. מה שעשה אז קומץ קטן של משפילים יהודים תלושים שָנו עכשיו בשנת 1929 הקומוניסטים היהודים.

ויש גם אַנט־ציונים יותר הגונים, שאינם מעיזים אמנם לצאת במחולות על גבי הקברות, אולם מנצלים את המצב ככל האפשר. הצינות הועמדה שוב לפני פס המשפט. טענות חדשות הובאו נגד ארץ־ישראל. תולדות המלחמה בצינות הן פרק מענין מאד לחקירה סוציולוגית. כל טענה שנוצרה נגד ארץ־ישראל פעלה את פעולתה גם אחר שעברה ובטלה מן העולם. פשרצה סוציאליסט יהודי אחד, פ. אַקסלרוד, לנסוע לארץ־ישראל אחרי הפוגרומים בשנת 1881 הלך אל הגיאוגרף המפורסם אֶליוה רַקליו לשאול בעצתו; הלה אמר לו שאסור לנסוע לארץ־ישראל מפיון שהיא ארץ קתולית; בימים הראשונים של ה„בונד” היתה זאת הטענה החזקה ביותר נגד הצינות. באחד מעתוני הפועלים הודגש שלפועל היהודי אין צורך בארץ־ישראל: בשעה שליהודים ברוסיה תינתנה כל הזכויות האזרחיות לא יהיה כל צורך בצינות. כל תעודתה של הצינות היא, לפי דבריהם או, הספקת עבודה זולה לקפיטליסט היהודי. שנים רבות היתה טענה זו החריפה ביותר. לא פחות מִכרעת ממנה היתה הטענה בעבד אל־חמיד: היתכן שאנחנו, אשר נלחמנו כל ימינו נגד הרומנובים, נבוא במשא־זמתן עם עבד אל־חמיד? הטענה בטלה, אולם השפעתה עשתה פרי. כל החלש הגרפה בתוכנו הסתייע

בטענות אלו. אבל כשהודיע הרצל שהמשא-ומתן עם עבד אל-חמיד הגיע לידי שיתוק הגיעו בחוגים רחבים של הציונות עד משבר אישי.

היום הזמין להם הגורל לאנשים אלה טענה אחרת — שאלת הערבים. מאז נולדה הציונות מוסיפים להכריז על פשיטת רגלה. זה מלמד הרבה על אפי האנשים האלה, האומרים בלבם, אילו היה הרעיון הציוני נכון היה הפל הולך למישרים, בלי מכשול ואבן-נגף. מצד שני, טוענים, יש פוגרומים בארץ-ישראל והציונים אשמים בהם. כאילו קמו הציונים פתאום והלכו לארץ שיש בה צרה חדשה אשר לא ידעו אבותינו — פרעות. שוכחים פי גם בשנה זו היו פרעות ביהודים גם בלבוב וגם בקובנו, ושם אין רביזיוניסטים ואף הציונים אינם אשמים בדבר. ודאי שאוירה של ארץ-ישראל לבד איננה תריס בפני פוגרומים.

בכלל מלאה הציונות פשעים פרימוץ. אחד הציונים טוען, מדוע לא למדנו לדבר ערבית, הזרות בלשון היא שהרחיקתנו מעל הערבים. והנה אני בעצמי לא כל ימי ישבתי בארץ-ישראל, הייתי גם בארץ אשר ידעתי היטב את שפתה, ברוסיה, ובכל זאת הפוננו שם וידיעת שפת העם לא עמדה לנו ביום פרעות.

אחרים אומרים, מדוע אנו מדברים על פוגרום, הרי לא היה פלל פוגרום בארץ. רק מרד היה. הן בתקופה של התעוררות המזרח, של תנועות שחרור אנו חיים. הן כדי ללמוד גזירה שיה נחוץ גם פוח זכרון. אם להקיש — אל נשכח מה שנפל לפני פשלושים שנה בין הטטרים והארמנים. ומה קרה בשנת 1860 לנוצרים בלבנון. היה פדאי עוד היום לקרוא את כתביו של אדוארד ברנשטיין משנת 1902 על דבר הפוגרומים של התורכים בארמנים. ולמה נרחיק נדוד? נדפדף בדבריימינו. הן עד כדי כך יעמדו לנו זכרוננו ונסיוננו, פי נדע לשפוט מה זה פוגרום. גם בשנת 1833 היו פרעות בחברון ובצפת. גם אז ברחו היהודים על נפשם לעכו ולטבריה. חובתנו להיות צודקים לגבי שונאינו, אולם אל נא נעטוף אותם באיצטלה של קדושה. תמיד ידענו פי מעונים אנחנו, אבל הרגשנו שהננו צודקים. היה לנו ברור פי פל ה„גיבורים“ האלה — חמלניצקי, גונטה ומכנו — אינם גיבורים. אילו חשבו אז היהודים פי הצדק עם הגיבורים האלה לא היה להם הפוח להציל את חייהם.

מה זה מרד? מרד יתכן או נגד השלטון הקיים או נגד המשעבדים. נגד מי היה מכוון פאן המרד? ההיה זה מרד נגד אנגליה, אשר חלק מפקידיה גרם לו? או אולי היינו אנחנו השליטים, אנחנו, עשרים האחוז מתושבי הארץ? המלה מרד משמשת רק מעטה-הוד לפרעות, לחפות על גיבורי הפרעות ולמעט את דמות יסורינו.

אין אנו תנועה הנסמכת על מי שהוא זולתה, הן זה אצלנו ענין של מהפכה אישית, של כיבוש בעבודה. את תעודתנו זו נוכל למלא רק אם ניצור בלב הצעיר את הרגש שאתנו הצדק האבסולוטי, זה הרעיון הגלום פבר ב„רומא וירושלים“ של משה הס. רק רגש הצדק הזה בלבד יכול לרכוש לנו ידידים. והנה פתאום מרגישים גם ידידים כי משהו התמוטט בהכרת צדקתם הציובנית.

ואולם לא כן הדבר. בקומה זקופה ומתוך אמונה שלמה אנו יכולים לקום ולהכריז בפני המצפון הסוציאליסטי: מיום שידיה של אירופה עוסקות בעבודה ישבנית ותרבותית עוד לא היתה עבודה ישובית מלאת צדק ויחסי יושר לגבי אחרים כעבודתנו אנו בארץ-ישראל. חובתו של כל אדם ישר להפיר באמת הזאת. לא היינו מעולם תנועה קולוניאלית, אלא תנועה של קולוניזציה. בעצם דינו ישבנו את הארץ, לא עשינו זאת בידי אחרים. דוקא הסיסמה „כיבוש עבודה“ נובעת מתוך טוהר מאניינו ליחסי צדק עם העם שכננו. אילו היו היהודים נותני העבודה ובעלי הפרדסים בלבד והערכים — המון הפועלים, כי אז היתה סכנה נשקפת לנו למלא בארץ-ישראל את תפקידם של בעלי-האחוזות הגרמנים בלטביה לגבי האפרים הלטבים. אי אפשר לה לארץ-ישראל בלי שיהיו בה שני עמים עובדים. העם הערבי מצווה להבין עם מי יש לו פאן ענין. שבעתים חשוב מהוצאת עתון ערבי הוא הדבר אשר ביצעה תנועת הפועלים בארץ, שאין בארץ-ישראל רק שכבה עליונה של אדונים יהודים, אלא שיש גם מעמד פועלים יהודי, המשמש אמנם עדיין חומר לכל מיני דיבות והתקפות, אבל יש בו פדי לסתום את פיהם של כל המבקשים להוליך שולל את הפועל הערבי. דאי לא הסתפקנו בזה. העבודה הישובית שלנו היתה קשורה בעזרה הדדית, בהגנת העובד, האשה היילד, בחינוך ליחסים אנושיים כלפי העם הערבי.

יש רוצים לראות את התנועה הערבית כתנועה אנטי-אימפריאליסטית.

היינו מאושרים מאד אילו היתה התנועה הערבית תנועת שחרור, פי אָז היינו מוצאים בנקל מסילות ללבה. ואולם אם על שטח של ארבעה חצי מיליון קילומטר מרובעים (פי עשרה משטח גרמניה) של אדמות סוריה, עיראק, חציאי ערב חיים עשרה מיליון איש, כלומר, החלק הששי של אוכלוסי גרמניה, ואם האנשים האלה מנוהלים על ידי תנועה האומרת: זר לא יבוא בארצנו, ואם על גבול האדמות האלו יש מחוז פעוט ששטחו 26.000 קילומטר מרובעים, ולעומתם יש עם יהודי, אשר לא נפרד מעולם מעל אדמה זו, שהיא לו ארץ המולדת, ואליה הוא רוצה לכנס את פזוריו בכל העולם, ואם תנועת השחרור הערבית הזאת טוענת: „לא, אין אנו רוצים בכס“, וכל זה בשעה שהארץ עומדת בשממותה — הלואת יקרא תנועת שחרור, תנועה אנטי-אימפריאליסטית? הנה יש ארץ על גבול ארץ-ישראל ושמה עבר-הירדן, העולה על שטחה על ארץ-ישראל — 30.000 קילומטר מרובעים. ארץ עשירה במים ופוריה, ויש אומרים פי יושבים בה רק 300.000 תושבים, והיא עזובה, אין בונה, ושעריה סגורים ואין עולה. הוזהו התוכן הרעיוני של תנועה אנטי-אימפריאליסטית?

לפי המושגים השולטים עכשיו באירופה רואים את ההשקפה הזאת כבלתי-הגונה, כאילו באנו למעט את דמותה של התנועה הערבית. אולם זה לא נכון. אָנו נותנים לתנועה את אשר לה. אבל אם אָנו שומעים אותה טוענת לפני ועדת החקירה את טענותיהם של „זקני-ציון“, פי הנה אנחנו צלבנו את ישו או שאנחנו מסכנים את תומתה המוסרית של הארץ — אזי אין לנו עסק אתה, ואין היא בעלת דברים דידן. איש בגרמניה לא יכריז על מפלגת היטלר פעל תנועת שחרור, ואולם מפיו שהדברים יצאו מפי המופתי — אין איש מעיז לקרוא את הילד בשמו. אָנו מלאים רחשי כבוד עמוקים לכל תנועה לאומית, אבל עלינו לדעת תחילה מה היא אומרת לנו ומה היא מבטיחה להמון העם הערבי. אינני מקל בכבוד האיש הערבי, אך עלינו להבדיל בין הערכתנו את היחיד הערבי ובין הערכתנו את התנועה הערבית הקיימת. העשו מנהיגי התנועה הזאת משהו לטובת ההמונים הערבים מחוץ לכיבוש עמדות לעצמם? אנחנו המחמירים כל כך על עצמנו ביחס לתנועתנו הלאומית, הנזהרים מכל הפגנה תפלה, הגודרים את עצמנו מן הרביזיוניזם, הלא תינתן לנו הזכות לנקוט בקנה-מידה ביקרתי גם ביחס

לתנועה הלאומית הערבית? אנו מכירים גם את הקונגרסים הערבים ואיך הם מתארגנים. ל„פרנקפורטר צייטונג“ יש מזה מושג יפה מאד. אולם היודעים קוראי העתון הזה פי אין בחירות לקונגרסים האלה, כי הם מתכנסים על יסוד הזמנות ששולח המופתי לידידיו? אינני רוצה לנבא. אני מקוה שתקום עוד תנועה לאומית ערבית, אשר אליה נמצא את הדרך. הייתי מיעץ להם לקרוא את ספרו של לורנס ולהיזכר מה הוא המכריע ביחסי התנועות שם. שקי זהב למנהיגים מעבר מזה ומטרות פוליטיות זרות מעבר מזה.

מוזר הוא בעיני לשמוע כאן את ההערה כי אי אפשר לעבוד בארץ ישראל בלי בטחון ובלי שלום. הלא תבינו כי לנו הנגועים בגופנו ובעבודתנו על ידי בטחון זה — יקר השלום מאד מאד. ואולם יקרה ממנו האמת. ראשית דבר, נחוצ להפיר את הדברים לאמיתם, רק אז אפשר ליצור פרוגרמה של שלום.

הסברתי את תפיסת הפועלים בנדון זה. זוהי הדרך אשר תוביל לשיתוף פעולה בין שני העמים. השאלה הראשית היא יחס אנשי אל הערבים. לא סופר ערבי אלא סופר עברי צעיר, יהודה בורלא, כתב את הסיפורים הכיירפים מחיי הערבים בהווה. ספרו „בלי כוכב“ מספר מחיי הבדוי, סיפורו האחרון „נפתולי-אדם“ מוסר לנו הרבה מחיי הערבי בסוריה. לא היה סופר נכרי אשר ידע, מתוך פנימיות ועמקות כזאת, לתאר את חיינו, כאשר הצליח הסופר העברי הזה להציג לפנינו את חיי הערבים. ודאי, גם גוגול וטורגנב כתבו על חיינו, אבל באיזו זרות!

הידעתם פי משלחת „פועלי-ציון“ שבאה לארץ-ישראל בשנת 1920 עיבדה תכנית מפורטת בשאלה הערבית, פי היא דרשה שני גופים פוליטיים בשביל ארץ-ישראל? כן נוצרה, בלי קשר אל המאורעות ואל תנועת שחרור ערבית, גם התכנית על דבר שתי אסיפות נבחרים לשני העמים בארץ-ישראל, המחלקת את הארץ לשתי אוטונומיות לאומיות. לא הפרטים חשובים כאן, אלא עצם הגישה הפרינציפיונית. אתם יודעים היטב את הפעולה בשדה ארגון פועלי הרפכת, את מאמצי הפועלים היהודים להשיג בשביל חבריהם הערבים זכות מנוחה בימי שבתות ומועדים מוסלמים. אינני יודע אם ידוע לכם, פי כמה שביתות ערביות הוצאו לפועל בעזרת ההסתדרות. **מוצד כל האינטליגנציה הפציפיסטית לא שמענו אז אף מלה אחת של עידוד.**

היינו במובן זה בודדים לגמרי. גם אנשי „ברית שלום“ לא חיזקו את ידינו במעשנו זה.

היה לנו גם עתון ערבי. עלי להודות, ערך מיוחד לא היה לו. קוראיו היו מעטים. אבל הלא דבר הוא, שאנחנו באמצעינו המצומצמים קיימנו במשך שנתים עתון בשביל תנועה לאומית זרה. ומלחמתנו להגנת העובד? ותביעותינו לגבי הפוליטיקה של הממשלה בענייני מסים? מימינו לא עשינו דבר לדלדול ההמונים הערבים. תמיד הכרנו פי אם יש תקוה לבנין ארץ־ישראל, הרי זה רק על יסוד פריחת הארץ והתפתחות תושביה. דאי שהגשמנו בזה אך מעט.

כאשר אני שומע את אנשי „ברית שלום“ אומרים לנו כי חובתנו היתה לעשות דבר פלוני ואלמוני למען הערבים — הרי זה מעורר בי צחוק. דאי, ששה־עשר מיליון יהודים בגולה לא יביאו לעם הערבי כל אושר. ואולם מיליונים אחדים של יהודים בארץ־ישראל יאשרו את מאות אלפי הערבים אושר רב. בלי עבודת התישבותנו לא יעשה הדבר הזה. מעניננו הוא ובנפשנו פי הערבים יעמדו על רמת חיים גבוהה ולא יהיו למורידי שכר העבודה בארץ, פי יהיו לבני תרבות ולאנשי חברה. קשה היא התעודה הזאת, אבל היא תתגשם אם תתגשם הציונות.

סבת תר"צ.

מול פני הגזירה

(באסיפת־עם בתל־אביב)

אין בפינו מלים חזקות אשר יביעו את זעקת השבר של פולנו לקראת ההתנקשות הזאת בחיינו ובתקותנו. עם מנוסה ביסורים הוא העם העברי. הניסטוריה אף פעם לא נהגה אֶתנו במקל נועם, כל שיעור שקיבלנו — קיבלנוהו ביסורים רבים וגם הפעם מקבלים אנו מכה חדשה וגם שיעור חדש, שיעור מר מאד. אולם הפעם אולי יבינו את הדבר גם אותם היהודים שלא הבינו זאת במשך שנים רבות. היה זמן שפאשר נגזרה גזירת „סטופ אמיגריישן“ נמצאו ציונים טובים אשר ניסו להצדיק

את הדין ואף הם עצמם אמרו, שמא באמת פדאי להפסיק לזמן־מה את העליה — ולא נתקבלו אצלם הדברים כגזירות. אבל הפעם מקוים אנו כי הגזירה הזאת תחריד את כל העולם היהודי מקצהו עד קצהו. גזירה זו שאין לה כל יסוד כלכלי או חברתי בארץ, שאינה תלויה במצבה של הארץ ולא במצב הפוליטי פיוס הוזה, והמתנקשת בנו ובחיינו — גזירה זו מחזירה אותנו למצב הרבה יותר גרוע מאשר בימי הפרעות של אב, באשר הפעם המתנקש הוא לא הערבי החברוני, לא המסית הגדול מירושלים, אלא אנשים אשר הקריבו את כל חייהם בעד עמם הם, אנשים העומדים בראש ממשלת בריטניה, בראש ממשלת פועלים, באשר הפעם הופינו על ידי שלטון אשר הכריז חגיגת בפני העולם פולו על נאמנותו להתחייבות שניתנה על ידו ושאינו אנו מפקפקים ביחסו אלינו — ומשום כך מבליטה מפה זו עוד יותר את כל הטרגיות שבמצבנו. פי רואים אנו בבירור שלא די להיות צודקים. ונאמר זאת בינינו — הפעם ניצחה המשלחת הערבית לא משום היותה צודקת אלא משום שיכלה לצרף לכל דרישותיה ארגומנט אחד חשוב והוא המפה. אנחנו למדנו תמיד להיות מופים ולא מופים, וסבור אני שלא נוכל להשתחרר מתורתנו זאת. אולם הפעם נוכחנו בעליל כי לא די בהוכחות צודקות, לא די בידידות דיפלומטית, לא די בפעולה הגדולה שתנועת העבודה עשתה במשך כל הזמן בארץ — נחוץ עוד דבר־מה נוסף לזה. עלינו לדעת שכל זמן שאנחנו נהיה חלשים, הרי יהיו מוכנים גם ידידינו, בשעה שהמים יגיעו עד נפשם, להקריב אותנו, בכל פעם שהדבר יראה בעיניהם כמוצא ממצבם הקשה. בשעה קשה זו עלינו להביע בכל פוחנו את רגשות הזעם שלנו ובל נזלזל בכוח המתפרץ של עם שלם. אולם השאלה היא אם העם העברי בכל תפוצותיו עומד מאחורינו. יודעים אנו כי בשעת אסון הוא אתנו, אולם בשעת נסיון הוא נעדר.

הטרגדיה שבגזירה זאת איננה הטרגדיה של 2300 החלוצים הקשורים כבר קשר נפשי עם הארץ, אשר להם כבר חברים וחברות פאן, אולי חתנים וכלות ושכל העולם פאילו צריך היה להפיר בזכותם ולעזור להם לעלות לארץ ולבנות בה את חייהם, אין זאת גם הטרגדיה של מפעלנו בארץ, שבז תחול עכשיו הפסקה לרגל חוסר ידיים עובדות: הטרגדיה היא בעיקר פזה שאנחנו, הנרדפים והמופכים, עומדים בפני העולם כנאשמים וצריכים להצטדק

והממשלה חושבת איך להגן על מפינו מפנינו ומוצאת לה נימוק פוליטי לפרש מעשה זה מתוך רצונה לתת להם ערובות שלא יסבלו מאתנו. עיקר הטרגיות שבמצב הוא בזה שלאחר כל ההכרזות המרובות ואחרי שאפילו בספר הלבן נאמר שאנו באים לארץ הזאת לא בחסד אלא בזכות, יכולה בכל זאת ממשלה הדוגלת ביחס של סימפטיה לציננות והחוזרת על נאמנותה למנדט, להתנקש לא בזכות של היחיד אלא בזכותו של העם העברי כולו.

נוכח המצב הזה עלינו לגייס את כל כוחנו, את כוח כל העם היהודי כולו ולעוררו למלחמה, אולם למלחמה לא רק ברזולוציות אלא בדרכים ובאמצעים יותר מועילים. והשאלה העיקרית המעסיקה אותי פרגע ואפילו הרבה יותר מאשר הרגשת הזעם הגדול נגד הממשלה, היא השאלה: האם ימצא בנו, במשפחתנו הקטנה בארץ-ישראל, כוח להחזיק מעמד בתנאים כאלה? עברו עלינו הרבה תקופות קשות לא רק במשך ההיסטוריה שלנו אלא גם בתקופת חיינו כאן בארץ: עברו עלינו תקופות של עבד אל-חמיד, התורכים הצעירים, ג'מל פחה ושל בולס והתגברנו עליהן — נתגבר גם על אותה הפקידות הבריטית הרשעה הגזירת עלינו את גזירותיה. אנו באנו לארץ לפני כל האימפריות הגדולות ונהיה כאן גם אחרי האימפריה הבריטית. אפשר לשפוך את דמינו, אפשר לגרום לנו קרבנות נוספים, אפשר להכביד על עבודתנו — עוד ננחל מפלות, אולם מדרכנו לא יזיזו אותנו. אבל כדי שנוכל לעמוד ולא להיָרַתע לאחור עלינו לדעת את כוחנו. לא אסון הפרעות מפחידנו ולא ההפסד שבגזירות, כי אם הדאגה: כיצד יקבל העם את המכה? בימי התורכים, בתקופת „הפתקה האדומה“ והאיסור על קניית קרקעות נמצאו בכל זאת אנשים אשר העיזו, למרות המכשולים, לעלות לארץ ולקנות בה קרקעות, בלי שהיה להם הבטחון כי הקרקע תישאר להם, שידעו להקים בלילות בתים ורפתים „בגניבה“. ואילמלא האנשים האלה מי יודע אם היינו נמצאים היום כאן. ואם גם הפעם ימצאו אנשים אשר למרות כל הגזירות ימשיכו את הפעולה, יגבירו אותה, יעלו ויבנו — אנו ננצח את כל המכשולים.

המערכה שלנו עוד טרם נגמרה. אם לפני ימים מעטים, אחרי פרסום הדין-וחשבון של ועדת החקירה, נדמה היה כי התעורר המצפון האנושי —

הנה באו הימים האלה ופני המערכה השתנו תכלית שינוי. ובמצב זה עלינו לדעת שאם גם ננחל מפלות — יש לנו מפקדה, יש כוח ציבורי מאורגן, מוחות חושבים, כוח ציבורי של תנועת העבודה ושל הישוב כולו ואלה צריכים לשבת ולחשוב כיצד להמשיך את עבודתנו בתנאים של מחתרת — אולם תנאי אחד קודם לכך הוא: התלפדות נאמנה סביב למפקדה הפנימית, לא לבגוד בה, לא לזלזל בה ולא להכביד עליה. לכל אחד מאתנו ברור היה כי ברגע זה צריכים דברינו להיות מכוננים כלפי חוץ. אולם, לצערי, מרגיש אני חובה מרה להזהיר את הציבור כולו ממלחמת־פנים אשר לא תנחיל לנו אלא פשלון.

יש בקרבנו מפלגה אחת הדוגלת לכאורה בשם ציונות צרופה, „ממלכה יהודית“ ו„משמעת לאומית“. אולם כלל גדול קיים בתורת החברה: אל תדון את האדם על פי מה שהוא אומר, אלא על פי מעשיו. ואנו איננו דנים על הרביזוניסטים לפי מה שאומרים הם עצמם אלא על פי מעשיהם. גם על הממשלה הבריטית אין אנו דנים לפי הכרזותיה אלא לפי מעשיה. לא די להישבע שבע ביום על נאמנות לממלכתיות עברית — צריך גם לדעת לבנות את הממלכתיות הזאת.

אין צורך להזהיר את הציבור העברי בארץ מאיזו מגמות ליקוידציוניות שהן לגבי האמונה הציונית. אולם יש צורך להזהיר את הציבור שלנו מפני מנצלי רעיון הציונות כדי להכשילו. אם בימים אלה — נוכח הסכנה הגדולה המאיימת עלינו — נמצאו בתוכנו אנשים אשר מלחמתם מופנית לא נגד הגזירה של הממשלה, כי אם דורשים את התפטרותה של האפסקוטיבה — הרי פננתם ברורה למדי. הנני מזהיר אתכם מדבר זה לא משום שאני מאמין שרוב העם יגרו אחריהם, אלא משום שזאת היא ספקולציה מפלגתית שפלה באסון האומה! יש בתוכנו מפלגה המתעשרת משריפות. ככה ביקשו להתעשר בימי אב, גם בימי כפר־סבא ראינו את רצונם זה וככה גם עכשיו הננו רואים מצדם רצון, במקום להתלפד סביב איזו מפקדה שהיא, להוריד את ההנהגה הציונית.

זה כמה חדשים שוייצמן הפאוב והחולה עומד במערכה פוליטית כבדה וקשה מאד, והוא יודע שיש בידו הנשק הזה — נשק ההתפטרות, — אולי כרגע כבר עשה את הצעד הזה. בהיותי בלונדון חיוקתי את ידי וייצמן

שימשיך לעמוד במערכה הזאת. אולם אם הוא צריך להשתמש בנשק זה הרי יש בזה טעם רק אז כאשר יוכל לזרוק את הגט בשם פולנו ולהגיד בשם העם פולו לאנגליה: העם העברי מאמין לי, אולם אתם רימיתם אותי. לעומת זה אין כל טעם בהתפטרות שלו כאשר היא באה תחת הלחץ של „דואר היום“. במקרה הראשון יהיה הד ההתפטרות בדעת־הקהל האנגלית: הנה אפילו המתון בין המנהיגים שעבד יחד אתנו שתיים־עשרה שנה ושאונו מפירים אותו — אף הוא אינו יכול עוד להמשיך; ובמקרה השני תגיד דעת־הקהל: התפטרותו באה תחת לחץ ההיסטריקה שתקפה את העם... מעולם לא הייתי חסיד של הפוליטיקה הציונית החיצונית: ביקרתי קשה את הפוליטיקה הזאת של וייצמן עוד בשעה שז'בוטינסקי ישב אתו יחד באַפסקוטיבה וחתם על הספר הלבן; אולם עלי להגיד פי בחדשים האחרונים אחרי המאורעות — והן מגוחך הוא להגיד שהמאורעות וכל הנובע מהם באו עלינו משום שבראש הענינים שלנו עמד מנהיג זה או אחר — הזדעזע וייצמן והתלקח בו הניצוץ האמיתי של שליח האומה. איני יודע אם יצליח, איני יודע בכלל עד כמה נצחון או פשלון תלויים ברגע זה בגורמים אישיים, שמא יכָּשֶׁל. אולם בל נהיה כאותם החיילים הדוקרים את מנהיגם בשעה שהוא נופל במערכה. תנועה נאמנה יודעת להיות נאמנה למנהיג לא רק פשדרכו סוגה בשושנים אלא גם פשהוא נופל על חרבו. כלום תלינו את כל יסורי הגלות ב„חטאיהם“ של מנהיגינו מימי בר־גירא ובר־פוכבא ועד היום?

לא הייתי פותח פרגע בויכוח זה אילמלא העזת הרביוניסטים לנצל את האבל של האומה לשם התנגדותם להנהלה הציונית. ועכשיו מלים אחדות בדבר חכמתם הפוליטית של הרביוניסטים: עוד לפני זמן קצר שמענו מהם פי הם רואים את עצמם בתור משענת של האימפריה הבריטית והיום הם חושבים, כנראה, כבר על בעל מנדט אחר. יש הכרח להזהיר את הישוב מפני מעשה־ילדות פוליטי זה. יתכן שנצטרך לקבוע אורגניזציה פוליטית אחרת, אולם הדבר הזה יעשה לא מתוך מעשי־ילדות וצעקנות נבובה, אלא מתוך מחשבה רצינית ושיקול־דעת מיושב.

לא בלב קל אנכי מדבר אליכם עכשיו. יודע אני פי לא מחר ולא מחרתים נוכל לבוא שנית לאסיפה פוז ולבשר לה בשורות טובות. אולם

עלינו לדעת כי הגורל תלוי רק בנו ולא באחרים. כל זמן שלא ימצאו בקרבנו פוחות בנין, כל זמן שלא נצליח לחנך לנו בני־ברית מבין השכנים, נהיה תמיד תלויים בבעל המנדט, בחסדו ובקפריזותו, ונהיה למשא שפורקים ומשליכים בכל עת צרה.

עלינו לאזור פוח, לבלי להיתפס לפניקה ולבלי להגיע למצב של שפלות־ידיים, דבר המסוכן ביותר במצב כזה. ברגע זה לא רק אויבינו מבחוץ אלא גם האויבים שלנו בתוך עם ישראל גופא מתהלכים פמנצחים, אולם עוד גרוע מזה, פי הרבה יהודים רכי־לב וחלש־ירצון מתהלכים פמיזאשים. הסכנה העיקרית היא בלי כל ספק ברפיון־ידיים, במצב־רוח זה שהשתרר בחוגים ידועים בימי אב ושבודאי גם פעת יאמרו לנו מהחוגים האלה: אמרנו לכם! ? נתרו... הסתלקו... השלימו ואז אולי יורקו לכם פירור.

ברגע זה השאלה העיקרית היא: חיזוק עמדתנו הפנימית, פדוגמת ימי אב. אז אמרנו לגולה: הביטו: הרגו בנו, החריבו אותנו, אולם אנו את עבודתנו לא הפסקנו אף לרגע — ובכוח זה חיזקנו את נפש האומה, באשר העם הרגיש פי ארץ־ישראל חיה, עובדת ובונה. ואם גם הפעם יתרכז המרץ פולו להמשכת העבודה ועל ידי כך נחזק את הגולה — פי אז אין ספק פי נפגוש פאן במהרה ספינות חדשות של עולים.

אייר תר"צ.

להערכת „מפעל־האלף”

(במועצה החקלאית, כ"ה באייר תר"צ)

בעת שניהלנו בלונדון את המשא־ומתן עם „האנשים החדשים” על התישבות האלף לא עלה על הדעת פי ההישג הזה יפגש פאן במקלחת קרה כזאת. עתה, כשאני שומע את דברי הביקורת ונתקל לפרקים אפילו בחוסר־הערכה גמור למה שצפון בתוך תכנית התישבות החדשה, אני מנחם את עצמי בזה שכל מפנה חדש בהתישבותנו ובתנועתנו נפגש בשעתו ביחס מעין זה. ולא פעם חרגה תנועתנו מתוך מסגרתה המתישנת לקראת חידושים, החל מן השעה שויתקין הפנה את המחשבה מפייבוס עבודה להתישבות,

ותמיד היה אצלנו מי שהגן בחרף־נפש על „המסורת“. אולם גם בשמירת המסורת של תנועה יש להבחין בין עיקר לבין טפל, בין התוכן החיוני של התנועה לבין הפללים שהיו מפרים בשעתם ומפריעים כששעתם חולפת והם באים להשתרר עלינו בכוח הדוגמה. יש צעדים שבמבט ראשון הם בבחינת נטיה מן הדרך, ובעצם אינם אלא חיפוש הדרך להגשמה מחודשת, המשך אמיץ של הקו החיוני בתנועה.

כמה הנחות מושכות את הלב בתנועתנו, שבהופעתן היה בהן מן ההגומה המפרה, הפכו לנו אחר כך למפגע, כשצרכי היצירה נתרחבו והן, ההנחות הנושנות, עמדו, בכוח המסורת והאילוזיה הרומנטית, על דרך הפיזושים החדשים. האידיאולוגיה של „פיזוש העבודה“, שליותה את הפועל בצעדיו הראשונים, עמדה כצר לרעיון ההתישבות. הרומנטיקה של „המעדר“ זילזלה בשאיפה שצמחה אחר כך להשתלם ולהתמחות במדעי החקלאות. „ההליכה גלילה“, שצדה את הלבבות ועוררה כוחות חבויים, צימצמה אחר כך לרבים את מפת ארץ־ישראל ועמדה לשטן בשעה שזרחה שוב שמשן של מושבות המטעים ביהודה. פולחן „הפלחה“ שיצר לנו את הפועל החקלאי בגליל, המושלם בכל ענפי הפלחה העברית, מן החרישה בשנרים ועד המזרה בגורן, הפריע לנו אחר כך במשך כמה זמן לנוון את משקינו ולהכניס בהם את ענפי המטעים והירקות שלא „נתקדשו“ בקדושת הפלחה.

שמעתי בשם אליעזר: אם לא על ידי קרן־היסוד, מוטב שלא נתישב כלל. ולפיכך הוא פוסל את כל עצם ההתקשרות עם חברות פרטיות לצורך מפעל התישבותי. והרי טענה זו פאילו באה להגן על ערך חשוב מאד בתנועתנו: ערך ההון הלאומי והמוסד הלאומי המי־שב. את הקנין הזה טיפחה תנועתנו עוד בימים שבשום חוגים אחרים לא עמדו על הדבר.

אבל ההכרזה הפרינציפיונית, הפוסלת את ההון הפרטי בהתישבות העממית, אינה מגבירה עדיין את ההון הלאומי ואינה מביאה בכנפיה פתרון לצרכי התישבות. הנה פועלים התחילו רוכשים, אם בחסכונות שלהם או בכספי קרובים מחוץ־לארץ, קרקעות בקנין פרטי. מה תהיה צורת החיים ויחסי הקנין במקרים אלה — לא קשה לראות מראש. ההספיק כוחו של עיקר „ההון הלאומי“ כדי לעמוד בפרץ ולהפנות את האנרגיה המשקית הזאת לאופק אחר? והנה נוסדה לעינינו רמת ים. המתישבים — חברי ההסתדרות,

ברובם או בכללם. הקרקע — קנין פרטי. הפסד המישב — ממקורות ציבוריים, שבא דרך מסגרת פרטית („קרן-היסוד של הולנד“), מחוץ לרשות קרן-היסוד הפללית. הקמו מבינינו למנוע בעד הדבר ?

הנמנענו ממשא-זמתן עם פיק"א בעניני התישבות, אף על פי שאינה מסכימה למסור את אדמתה לקרן הקימת ? הנימנע מזה בבוא היום — והוא לא רחוק — אשר פיק"א תבין כי בשביל פעולת התישבות רצינית עליה להתקשר עם ההסתדרות ? באיזו דרך נבחר אז — האם נבטיח בחוזה ולמעשה את עיקרי התישבות העובדת והקרקע הלאומי גם בצורות העבודה של פיק"א, או נסתפק בהכרזה ששום כספים להתישבות מחוץ לקרן-היסוד אינם באים בחשבון לגבינו ?

עיקר ההון הלאומי יש לו תוכן מסוים: המטרה אשר לשמה הוא משמש ושיתוף העובד והמתישב בהגשמת המטרה. אם יש כספים ממקורות אחרים לאותה מטרה ובאותו שיתוף המתישב — אינם מקפחים את ההון הלאומי, כי אם מוסיפים עליו.

אם איננו מסתפקים במעט שיש לנו, אם אנו נושאים את נפשנו באמת להתישבות עממית, כי אז אי אפשר לנו לשקוט על מעט ההון הלאומי שיש בידינו כיום ועל מעט המשקים שבנינו. אנו חייבים לחתור, בצורות שונות ולו גם מסופקות, אל הרחבת המפעל, כי הוא העיקר ובו הערובה היחידה מספנות ירידה. ואם יש ספנות במפעל — נינצל מהן לא על ידי הימנעות והינזרות מן המפעל, אלא על ידי זה שנרתום בו את כל כוחותינו, נגביר על אחת שבע ועל ידי זה נכונו לקראת התגברות על המכשולים.

מעל כל השאלות הרבות, המשקיות, החברתיות והפרטיות, שהתלבטנו בהן בהתישבותנו, התנשאה השאלה האחת: כיצד נעשה את התישבותנו לעממית ? הלא כל מה שהספקנו עד עתה, עם כל חשיבותו, אינו עדיין אלא מפעל לבורטורי. וכיצד נגיע לידי התישבות עממית ? התקציב החקלאי קטן, והמשק החקלאי יקר. המעגל הזה סגר עלינו. הגענו לאפס-התישבות.

אנו חיים באמונתנו כי יבוא יום וההון הלאומי יגדל, ולרשותו יעמדו כספי מלוח בין-לאומי, והטכניקה של התישבות תשתכלל ועמה יוזל בנין המשק. ובינתים ?

ובינתיים עבד מוחו וכוח יצירתו של הפועל. יחידים נאבקים בצורות שונות וגם משונות להיאחו בקרקע. זה מבקש לו את הקיום בחמישה דונם ברמת-גן וזה במשק-עזר כלשהו. באו הקיבוצים ועל אפם וחמתם של כמה „מומחים“, ומתוך שגיאיות וכשלונות שלהם עצמם פתחו דרך למרחב: באו אנשי גבעת-השלֹשָה, שאיחדו בנין משק עם עבודה שכירה בחוץ. עוד רבים מאתנו זוכרים את ההתנגדות והביטול לכך. אחר כך באו קבוצת-שילר ופלוגות הקיבוץ המאוחד. לדרבן את מרץ העובד, לרתום את חסכונו הזעום, את כוח שיתופיותו, ולעשותם לחלק פיננסי וממריץ המנצל את כל ההזדמנויות להקמת משק עממי — לזה רמזו כל ההתחלות הללו.

ואז באה הפעולה הארגונית של „העשרים פונט“ (המיעדים להשתתפות ברכישת הקרקעות על ידי הקרן הקימת), פעולה שחידשה את תקות ההתישבות בלב כמה וכמה מאות משפחות הכניסה אותן לתוך מעגל המפעל הישובי, ומאידך עוררה פחדים ורוגז בלב רבים. עשרים פונט הללו, שהמתישב מכניס נוסף לעבודתו ולמאמציו הנפשיים, היו לסמל הירידה, לאות הויתור שמנתרים אצלנו על זכויותיו. המוסריות של האדם העובד, לבשורה רעה, כי גם אצלנו מתחילים להסכים להפליה לרעה ביחס לחבר אשר לא הצליח לחסוך את מעט הכסף הנמבזה, או שלא זכה ליהנות מ„משק-עזר“, כפי שקוראים אצלנו באירוניה את העזרה הכספית מידי קרובים בחוץ-לארץ.

אמת הדבר, לא חטאת אחת תרפץ לפתח החידוש הזה. ואף על פי כן החובה להודות כי בהגשמת הדבר ניצלנו הרבה מן החטאת וניצלנו הרבה את הטוב שבו. כשנראה עתה את מפת הקרקעות שנרפשה בשביל הארגונים והקיבוצים, נראה כי לא היתה הפליה לרע, כי לא נפגעו עניני מחוסרי האמצעים, כי הקיבוצים לא קופחו. והטוב שבדבר — המרצת הרכישות הקרקעיות, הבטחתן לעובדים, ניצול כספי חסכוניות ואפילו כספי קרובים בגולה — נתגלה בקנה-מידה הגון ואיפשר לנו עתה את מפעל-האלף. אנסח בקצרה את החידושים העיקריים הנראים לי בתכנית החדשה:

(א) התישבות חקלאית נוספת על התקציב החקלאי הרגיל. במצב התקציב החקלאי שלנו כיום היה חזון התישבות החדשה נדחה לעידן ועידנים. גם אם נגדיל את אחוז החקלאות בתקציב קרן-היסוד

פיוס — לא נרחיק לכת. הופך איפוא למעשה שיש להקים התישבות חדשה בכספים נוספים על התקציב.

(ב) רכישת פספ פרטי ופרטי-למחצה לצרכי ההתישבות העובדת. אם רוצים אנו באמת בהרחבת תחומי ההתישבות, פי אָז עלינו למצוא פספי מלוה (לאומי או בין-לאומי) וכספי השקעה של חברות ופרטים. פתיחת מעינות חדשים אך מגבירה את הפוח המקר של הישנים. הרכב המשתתפים במפעל החדש מעיד למדי, פי רק על ידי יצירת צינור חדש עלה הדבר להפנות את אמצעיהם ומאמציהם להתישבות עובדת. המפעל קרא: „חברה להתישבות פועלים“. ומטרתה ברורה: ישובם של פועלי המושבות. לא הצעות סתמיות מרחפות באויר, אלא הצעה מסוימת, בקשר עם ארגונים וקבוצים מסוימים, שהוגשה מטעם המרכז החקלאי. זהו איפוא נסיון ראשון בדרך חדשה זו של משיכת הרכוש הפרטי להשתתף, בצורה משקית, ביצירת ההתישבות העממית.

(ג) שימוש בהכנסות העבודה השכירה לצרכי התישבות. הדבר אינו טעון ברור. בימי הפריחה הפלפלית בבניה העירונית צעקנו ותבענו ולא ידענו לקיים את הדבר. דוקא במושבה, עם תנאיה הקשים, נמצאה הדרך, ואם גם בדוחק רב.

המסרה ברורה איפוא. חלקו המעשי של המתישב העובד בהגשמת המפעל וביצירת ההון אף הוא ברור למדי. טרם הוברר באופן מוחלט, כיצד תתנהל הפעולה הישובית. פאן יש מקום להסברה רצינית ולעמידה תקיפה על העיקר, שהסתדרות כבאת-פוח המתישבים תקבל את ההשפעה המגיעה לה על הנהלת הענינים לבל יתנחן הדבר לאיזה מין „אפטרופסות“. השאלה השניה, שעליה טרם ניתנה התשובה הברורה: זכות הקבוצה בהתישבות זו.

פידוע, ישנם בין המשתתפים במפעל זה אנשים הרואים לעצמם זכות להצָר את צעדי הקבוצה. בשבילנו, אני מאמין פי בשביל פולנו, אין פאן מקום לויתורים כל-שהם. שיווי הזכויות של צורות ההתישבות השונות נהנו פלל גדול בחיי הסתדרותנו. מבלעדיו ניטל חופש ההגדרה העצמית מאת המתישב. בשום קריטריון אחר, מחוץ לקריטריון המשקי — וְתָק וכּוֹשֶׁר העובד — איננו יכולים להפיר. פל זיוה משטח זה פרוכה

בדמורליזציה ובהשפלת העובד. בין המשתתפים יש גם שהפירו בצדקת עמדתנו, ואיני מספק כי עמדה אמיצה וברורה מצד ההסתדרות תסיר מעלינו כל התנקשויות בשטח זה. התנקשות זו פוגעת קשה גם בעיקרי ההסכם שעליו הושתתה הסוכנות המורחבת.

כשאני מתבונן להתחלות הראשונות של מפעל-האלף מבפנים, מתוך אפני התגשמותו ומאמצי המתישבים, אני מוצא כמה חידושי-לני, שאינם אלא אותות לטובה במהלך התישבותנו. חברים נאמנים וצופים למרחוק הרבו לחשוש, ואיבדים כבר שמחו לקראת טרף. אולם כמה מן החששות ומן התקוות כבר נתבדו, נוכחנו כי מפעל-האלף אינו מרחיק משורות המעמד, אלא מקרב, אינו מפורר, אלא מלכד את המחנה. אם מי שהיו חקלאים ונתרחקו בתגרת המסיבות נאחזים עתה בתקות ההתישבות ומצאים שוב את עתידם בכפר, אם פקידי ההסתדרות חדלים לראות את עצמם כפקידים נצחיים ומתוים לעצמם ולילדיהם דרך לעבודה גופנית, אם פועלים עירוניים בעלי-מקצוע המיטיבים להשתפר, מאפשרים לעצמם ולחבריהם החקלאים לעמוד יחד על הקרקע במאמצים שיתופיים — הרי כל אלה הם תגים חדשים, חזיונות-לני חיוניים במהלך התישבותנו. זה חורג ממסגרת המסורת, אבל זה ממשיך את הקו העיקרי.

ובינתים הולך ונעשה מפעל ישובי-שיתופי עצום. ערכו של מפעל-האלף אינו רק למעננו. אפשר שבוה נפתח דרך עבודה גם לחוגים רחבים, אשר אינם אתנו כיום. לא צרי-עין אנו. אם דרך ההתישבות העממית העובדת תיפתח גם לפני יוצאי „המעמד הבינוני“, יהיה זה פיבוש גדול. עד עתה עשינו כמה נסיונות לארגן חברים קרובים לנו בחוץ-לארץ לשם התישבות („אחוה“, „חירות“ באמריקה) ולא הצלחנו. עתה, אפשר, נמצא דרך לשתף במפעל ההתישבות את פועל העיר והכפר, את העובד בארץ עם חברו אשר עודנו בגולה. והרי עוד צעד אחד לקראת המרחב.

אייר תר"צ.

ביום „דבר“

עם מלאות ל„דבר“ חמש שנים — יום ארוך אחד של מאמץ קולקטיבי, של עמל מפרך ומרנין — אפשר היינו זכאים ל„שמחה של מצוה“ שבה נסכם, מתוך הכרה עצמית, לא מתענות ולא מתרברבת, את פעלו של „דבר“.

אך לא עת חג היא לנו. לא בימות-חג חל הפעם יומו של „דבר“, אם כי בן-לואי הוא לחג הביכורים. לא יום קדש חג, כי אם יום קדש מ ש מ ר. כי סגר עלינו המצור. ה„ששונות הזעירים“, החמודים, של הפרט ושל הקיבוץ, נטרפים עתה בחרדה הגדולה.

ובשעה זו, כשפל פוחות הנפש עד תומם נתונים-נתונים הם להרגשת המערכה הכבדה, מול חזית האלמות, השטנה והנכלים; כשהמפקדה הראשית של המחנה העובד מצווה לאזור את כל כוחה ואת כל כוח המחנה כדי להכריע במערכה זו, הרחוקה עוד מקצה, יש צורך שמקצה המחנה ועד קצהו תישמע הקריאה החרישית:

עמדו איתן. אל ירתע המחנה. אל תרפה היד. אל ישמט אנך-הבנין. אל תסתנור העין. היש המגובש אשר לנו, הנפש אשר עשינו, כוח היוצר אשר גילינו — חזקים הם מפל אלמות, מפל שטנה, מפל נכלים. כל תבוסה חיצונית בת-חלוף היא, אם המחנה בפנים לא יתמוטט. אל מיט!

עוד יבוא לנו יום חג.

סיון תרצ"ז, אחד ביוני 1930.

כ' בתמוז

(נאום בירושלים)

בשעה שהופיע הרצל בעולם היהודי היו כבר מפותחים פחות או יותר כמה וכמה אלמנטים של הציונות המאוחרת: המחשבה הלאומית, חיבת-ציון, היחס הרומנטי לאדמת ארץ-ישראל, השאיפה לחקלאות, השאיפה להקמת התרבות העברית, החדש אשר הרצל נשאו בקרבו היה דיבריימה

אחר לגמרי. הוא הרים את הדגל הנוצץ, את הדגל האוטופי כמעט, שבו לא האמינו גם אנשים אשר שנים רבות נשאו ומסרו את חייהם למען חיבת-ציון. הוא הרים את הדגל של „קיבוץ גלויות“. הרצל ראה לא רק איזו יהדות מופשטת, איזו שכינה בגלות. בכוח מיוחד, בראיה בהירה ראה את אסון העם המתבוסס. והוא ניגש אל אסון העם משתי נקודות: מבחינת הרעב של האומה ומבחינת הכבוד האנושי של האומה. יותר מאחרים הרגיש הוא מה שהוא קורא „יודן־נאט“, את מצוקת ישראל, את העוני והדלות. והוא גם ידע שאין שום פתרון ושום דרך של גאולה ממשית למצוקת ישראל מאשר הדרך הזאת אשר קרא לה „מדינת היהודים“, ריפוי המוני יהודים והעברתם מן הגיטו לחיים חדשים וגם ביחס לכבוד האומה הרי הוא, התינוק שנשבה לבין האומות, האדם אשר לא ידע כלל את פאבי התרבות שלנו. מתוך רגש־כבוד של גאון אנושי הרגיש את ההשפלה האנושית הלאומית של כבוד האדם.

לשני הדברים האלה חיפש פתרון. והוא לא מצא אותו לא בתנועת האסימילציה, ואף לא בזרמים השונים של הלאומיות העברית בגולה. אך בפתרון שלו, שנראה כל כך משונה, כל כך אוטופי, כל כך מחוץ ובניגוד לשכל הישר, האמין.

השאלה האחת, אשר לדעתי חייב לשאול את עצמו כל ציוני בכ' בתמוז, היא: המאמין אני בתורה המזורה הזאת — בריפוי המוני היהודים בארץ־ישראל? המאמין אני בהגשמת קיבוץ גלויות? ואל נתבייש ונודה: טובים וחכמים גדולים לא האמינו. אולי רצו בדבר, אבל לא האמינו, והויכוח הגדול שהיה בין הרצל ואחד־העם, בתכנון ההיסטורי והאמיתי, לא היה של מזרח ומערב, של יותר רוחניות ופחות רוחניות, של תרבות או חוסר־תרבות, וגם לא בשאלה של רוב ומיעוט. אלא — אחד־העם ראה את ארץ־ישראל כמקלט לישוב היהודי בארץ־ישראל, שיגיע פאן לעצמאות ולחיי הירות; בשביל הרצל היתה ארץ־ישראל מקלט לרוב העם העברי, לכל אלה ביהדות אשר יהיה להם צורך בארץ־ישראל. וכאן, לדעתי, יש לראות את הנקודה העיקרית, אשר בה היתה שונה הציונות המדינית מכל תנועות הגאולה שהיו לפני הרצל.

לפני 35 שנים היה יהודי אחד משפיל ומלומד ומפורסם מאד בעולם,

בן גילו של הרצל, בשנה אחת גדול ממנו, והיה מפורסם בטרם שהרצל נעשה לציני, היה יותר מפורסם ממנו, פרופסור לפילוסופיה באחת האוניברסיטאות באירופה, חיבר ספרים רבים — לודביג שטיין. ולודביג שטיין ביקר בארץ־ישראל פיהודי אשר התעניין בשאלות היהודיות. על פי השפלתו וחינוכו היה יותר יהודי מהרצל. הוא ביקר את הערים בארץ־ישראל ואת המושבות ובא לידי מסקנה ברורה שאין כל טעם להתישבות היהודים בארץ־ישראל. והנימוק פשוט: הארץ דלה. בארץ הזאת כמעט שלא יצמח שום דבר. יש בה רק פרמים. והוא עשה חשבון ברור מאד: רק גפן־היין יכולה להצליח באדמה זו, עם הארץ מדיר עצמו מן היין, בארץ אין שוק ליין, ואין כמעט תקוה שהיין הארץ־ישראלי יכבוש את שוקי העולם. הוא ראה את הנמל ביפו ועשה חשבון: במקום שיש נמל עם סלעים אין תקוה להתפתחות התעשייה והמסחר. הוא ראה את המשטר התורכי בארץ ובא לידי דעה שבמשטר כזה לא פדאי להתחיל בהתישבות. מוטב להישאר אצל הצאר ניקולאי מאשר ליפול תחת עולו של עבד אל־חמיד. הוא עשה הסתכלויות נכונות מאד פשהן לעצמן והסיק את המסקנה, שרעיון חיבת־ציון הוא הבל ורעות־רוח. אמנם הרבה מאד ארגומנטים של אנטי־צינים מהזמן ההוא נפלו בינתים. אפילו עבד אל־חמיד נפל, במקום הנמל ביפו יבוא אולי נמל אחר, במקום הגפן מתפתחים כמה ענפים אחרים בחקלאות. ובכל זאת אני מניח שפרופסורים חשובים ואנשים המבינים בשאלות סוציולוגיות ופוליטיות יגיעו גם כיום לידי מסקנה שבא אליה לפני 35 שנה לודביג שטיין.

וכאן אולי נקודת־ההבדל הגדולה בין הראיה של הרצל ובין הראיה של כל האדם. הוא ראה את המציאות הפוליטית של העולם לא כמו שהיא כיום, לא במצבה הסטטי — הוא ראה את הכוחות הפועלים בה. הוא לא ראה את הארץ בצורה של הפרובינציה העות'מנית הנידחת, כי אם ראה את הכוחות הצפונים בפניה הזאת שעל שפת ים התיכון והוא, אשר לא ראה ולא ידע את העם העברי, הרגיש את הכוח הגדול הצפון בעם העברי; והראיה הזאת, ראיית העתיד הגדול של הארץ, של העם העברי, של הפוליטיקה העולמית — העלתה אותו על פני כל הסלעים והמכשולים של המציאות. בזמן שהלך נרגז מאת עבד אל־חמיד והכריז שבא עד לקיר אטום — ידע הרצל כי בשעון ביד אפשר לדעת מתי יבוא יומה האחרון של המלוכה

העות'ומנית. הוא ראה את מצוקת ישראל ככוח אשר מוכרח לפרוץ לו דרכים, וראה את ארץ־ישראל לגמרי באור אחר מאשר ראו בני דורו, ואולי באור אחר מאשר ראינו אנחנו. עצם העובדה שהוא שם לב לא רק לארץ־ישראל, פי אם גם למקום כמו אל־עריש, מקום אשר אולי היהודים העולם לא ידעו את שמו מקודם, רצועת אדמה בין ארץ־ישראל והסואץ, שם חלם את המחשבות על המים ועל השקאת המדבר — הדבר הזה פותח לנו פתח קטן לתוך הלב'ורטוריה הנפשית של הרצל, לתוך הראייה הזאת. הוא ראה את השחר העולה על האנושות, ראה את ראשית האוירון, את שינוי המרכז הגיאוגרפי. הוא ראה שפל העולם הזה על חוף ים התיכון עתיד לשוב לחיים ולמלא תפקידים חשובים בכלכלה האנושית. והצירוף הזה של החזון האנושי העברי, ראיית סבל האומה וחפ'וחות הכמוסים, יחד עם ראיית השינויים בסדרי העולם, פיתוח הטכניקה והחיא'ת הנשמות — כל אלה נתנו להרצל את האפשרות לראות את ארץ־ישראל רבתי, בערפה הגדול בשביל העולם, את ארץ־ישראל כמקום לקיבוץ נלו'יות. ובמובן זה היה הרצל בזמנו בודד. וידוע באיזו מידה סבלה התנועה הגדולה הזאת, אשר באה לחיים על ידו, מפסירות ומיאושים. כל מפה דיפל'ומטית, אשר קיבל הרצל בזמנו, הפכה להרבה ציונים למשבר חיים, ליציאה מן המחנה. אילו יכלה הציונות עכשיו לרפז מסביב לדגלה את כל ההמונים אשר בתקופות הנוער, ברגעי ההתרוממות, היו בתוך המחנה — אז היה מראה הציונות אחר. האמת היא, פי כל מה שנעשה בציונות נעשה רק על ידי אודים מוצלים מאש, על ידי חלקים קטנים, אשר נאחזו בשלימות או רק במקצת בחזון הרצל.

הרצל הכריז על מדינת היהודים. הרצל לא נשאר נאמן לשם הזה. הוא נשאר נאמן לתוכן הזה. ומה היה תוכן הרעיון של „מדינת היהודים“ של הרצל? האם זהו התוכן, המסורס לפעמים כל כך קרובות, של דקורציה ממלכתית, של צעצועים ממלכתיים, של סימני־שרד, של קצינים, של צבא, של מחנות? הרעיון של „מדינה“ ההרצלית, אשר בגשתו להכרזות פוליטיות גדולות החליטו הרצל ב„מקלט בטוח“, היה רעיון של המונים יהודים גדולים, העובדים, חיים ויוצרים צורות חיים ושלטון. הרצל לא הציג את השאלה בנלו'י, אם ארץ־ישראל תהיה מדינה יהודית או רק פרו'בינציה תורכית. לא זה עמד במרכז. במרכז הציונות עמד היסוד היש'ובי הכלכלי.

ואת ההגשמה של הישוב הזה ראה הרצל באמצעים כאלה, אשר לפניו לא ראו אותם. אנחנו רגילים להעמיד את הרצל בניגוד לחיבת-ציון במובן זה שהרצל לא ידע להעריך את הפעולה הקטנה, את הרכישה הקטנה של שעל אדמה, את ספינת העולים הקטנה. אולם מי שקרא את „מדינת היהודים“ ואת „אלט־ניילאנד“, ראה שבמרכז העינים של הגשמת הציונות ראה הרצל את עבודת הבנין, את פרובלימת הקרקע, את שאלות העבודה. הוא ראה את הציונות לא פענין של קבוצת אנשים, אשר יעבדו בחשאי וישפכו בחיק הארץ את געגועיהם, אהבתם ועבודתם, הוא ראה את הציונות כשאלה בין־לאומית המחייבת פתרונות בין־לאומיים, הזקוקה ליצירת תנאים פוליטיים להגשמתה. אבל אף רגע אחד לא חדל לראות את ההגשמה בעצם המפעל, לא ביצירת תנאים למפעל, כי אם בעצם המפעל. גם זה אולי דבר שהבדיל בין הרצל לקודמיו. הוא לקח את פולנו בציצית ראשנו והעמיד אותנו בפני ההכרח להגשים את הציונות.

והנה עכשיו, אחרי שמצד אחד עברו עלינו שנים אשר פתחו לנו אפקים רחבים, ומצד שני באו אלינו שנים של ערפל גמור — עכשיו חייבים אנחנו להגיד בעצמנו: אם נוכל להתבונן למה שנעשה בארץ עד עכשיו, אם נוכל להעריך את המציאות הציונית לא מתוך השקפה של רגע, כי אם מתוך השקפה של התנועה בדינמיות שלה — נפיר כי הנבואה של הרצל הולכת ומתגשמת. אני יודע איך יכולים להתקבל עכשיו הדברים הללו, בזמן שספינה יהודית אינה יכולה לגשת לשערי הארץ, בשעה שהחרב מונחת על הרחבת שטחינו הקרקעיים. ובכל זאת נוכל להגיע להפרה ברורה: החזון של הרצל הולך ומתגשם, הוא מוכרח להתגשם. הדרך היא הרבה יותר ארוכה, ואולי הרבה יותר קשה מאשר ראה הרצל, ולפיכך אנחנו רשאים לראות את מה שעשינו עד עכשיו רק כעבודה לבוטורית, כעבודת הכשרה. את ערך הרפכת אי אפשר למדוד על פי זמן מהלך הרפכת הראשונה, כשם שאת ערך האוירון ותפקידו של האוירון בהיסטוריה האנושית לא נמדוד לפי זה מה היה עם הצפלין הראשון. ומבחינה זו עלינו לראות מה הן הפרובלימות העיקריות להגשמת הציונות. לא מה הם המעשים להגשמת הציונות, אלא מה הם האלמנטים ההכרחיים להגשמת הציונות, מה השגנו במשך הזמן הזה ומה רומז לנו לשנים הבאות.

השאלה הראשונה היא, אם עם ישראל מסוגל לישוב ארץ. רבים מחבריו ומתלמידיו של הרצל עזבו את המערכה, ורבים מאתנו במיטב נעוריהם התיאשו גם בכואם לארץ, מתוך הפחד שעם ישראל איננו עם בונה. אמרו: יהודים יצלחו לפל, ללכת לאוניברסיטאות, להיות למהנדסים, לרופאים וכו', אבל לא ללכת לבנות נשמות. והנה בא העם הדווי והפואב, עם האויר והבטלן, וניגש לעבודת-בנין עצומה. כשאנו רואים עכשיו בארץ את העבודות השונות, את מפעל רוטנברג — האם איננו רואים באלה אותן האלמנט אשר ממנו נבנה „אַלט־ניילאנד"? אין עדיין בפעולה הזאת אותן ההיקף הגדול, אולם האלמנט היסודי ישנו. לאחר זה יבוא הדבר השני — הפוח הדוחף את ישראל לחפש לו דרך. במשך שנים מועטות הספקנו אנחנו לעבור דרכים אשר לפנינו עברו אותן אולי במאות שנים. היו רבולוציות עולמיות, ארצות השתחררו והשתעבדו שוב, כבר זכתה היהדות לאַמנסיפציה בכמה ארצות נחשלות. נתקיימו כמה נבואות שניבאו בימי הרצל, שהנה יבואו ימים ולא יהיה צורך במדינת יהודים, היות והאומות תשתחררנה והיהודים יֵהנו משיווי־זכויות. השיגו זאת ברוסיה, השיגו זאת לכאורה גם בפולין, אבל הפוח הדוחף את היהדות לא רק לא הופחת — הדברים מרחיקים לכת. אמרנו לפנינו, שכל מהפכה סוציאלית בעולם עד שהיא תביא את הגאולה לעולם מוכרחה היא לגלגל אותנו בתוך גלגליה — והנבואות האלה הפכו עכשיו למציאות גלויה וברורה בכל העולם. חשבנו שהאסון הפלפלי של היהדות הוא רק אסון של היהדות המזרחית, של היושבים בתחום המושב, היהדות בלי זכויות. והנה עברו שנים אחדות, וכרגע היהדות הגרמנית הולכת ונחרבת גם במזבן הפלפלי הפשוט, ולפניה — הכרח של הגירה. ומה נעשה עכשיו ביהדות האמריקאית, שהיתה למגן ולהצלה לנו במשך כמה שנים? הרי מתבלטים הפוחות הממריצים, העושים את הגשמת הציונות לשאלה בווערת, לא לדבר שבמותרות, לא לדבר של משחק לאנשירוח, שהפל מחוץ לזה אצלם מסודר, כי אם לשאלה שלא תתן מנוח ליהודים וגם לא תתן מנוחה לעולם כולו.

אולם לא רק אלה הם הפוחות הפנימיים הפועלים בשטח זה, כי אם יש גם פוחות אחרים. שאלות העמים המדופאים, שאלות חוסר־העבודה וההגירה הולכות ונהפכות לעינינו משאלות מקומיות לשאלות עולמיות.

והן לא תתנה מנוחה, עד אשר ימצאו להן פתרון בכוח גורמים פוליטיים עולמיים.

אולם יש עוד שאלה אחת, העומדת אולי פרגע בראשיתה, אבל היא בלי שום ספק תעסיק את העולם בתקופה הקרובה ביותר: יש באירופה עודף של אוכלוסין, יש חוסר־עבודה, אשר אין בכוחה של אירופה לפתור אותו. הארצות ששימשו עד עכשיו מקלט, ארצות הציביליזציה החדשה ביותר, הולכות ונסגרות, כמעט כבר נסגרו לגמרי. והעולם יהיה מוכרח מחר מתרתים לגשת לאותה הדרך, אשר אליה באנו אנו לאחר הרצל. העולם יהיה מוכרח ללכת לישוב ארצות נשמות, אותן הארצות של אסיה ואפריקה, הנתונות כיום בידי שלטונות של עמים שאינם יודעים בעצם לבנות אותן ואינם נותנים לאחרים לעשות זאת. ובמקום ההגירה הקולוניאלית של אירופה במשך שנים רבות, ההגירה של מנצלים, המדפאים את ילידי הארץ, יתחיל פרוצס חדש של הגירת המונים לעבוד, בלי לנצל אחרים. וגורלנו המר רצה שאת הדרך הזאת נפתח אנחנו.

וכאן, בהכרח העולמי הגדול הזה, ישנה ערובה חשובה מאד, שהמעשה אשר התחלנו לא יתנק, שאי אפשר יהיה לסגור בעדו את הדרך. במידה שהשאלה הזאת מתחילה להיות לשאלה אנושית גדולה, במידה זו הולכים ונבראים גם כוחות ודעת־קהל עולמית גדולה, אשר יעזרו לפתור את השאלות היסודיות שלנו.

אנחנו חיים פרגע באתמוספירה הדחוקה והלחוצה של רוב גדול בארץ, אשר איננו רוצה בנו. ואינני רוצה פרגע להיפנס כאן לניתוח הרצון ואי־הרצון הזה. רחוק אני מאלה אשר מתוך חולשה, מתוך התבטלות ומצפון בלתי־שקט מוכנים הם כמעט לקבל כל עלילה וכל דיבה כמטבע עובר לסוחר. רוצה אני לעמוד על החזיון הזה שהליכתנו לארץ יכולה להתקבל בחוגים פרוגרסיביים וליברליים כמו הליכה לשעבוד, לנישול, לדחיקת רגלים של מישוה. אין עדות יותר מובהקת מזו לחוסר המחשבה העצמית בכמה וכמה חוגים של אינטליגנציה בעולם, לזיוף מושגים ולסירוס מושגים. במשך מאות שנים הלכו בני אירופה לארצות אפריקה ואסיה פסוחרים ומוכרים, כמיסיונרים, פאנשי־צבא, כמנצלים. אנחנו הננו העם הראשון אשר הלך לאחת מהארצות האלה מתוך שאמר לתושביה: יש כאן מרחב לכם ויש

גם מרחב לנו. איננו מביאים לכם שום שעבוד ושום דיכוי, אנחנו מביאים שחרור לעצמנו ומתוך כך יבוא גם לכם השחרור. לא למענכם אנחנו הולכים לארץ. אך מפעלנו הוא כזה שאין מישוהו נדחק על ידו. כל הקונטיננט הזה הנמצא על חוף הים התיכון, אשר היה פעם מרכז התרבות האנושית, וגם מרכז הפלפלה האנושית, שהכיל פעם אוכלוסין עצומים, — לא יתכן שבשעה של רעב ומצוקה בעולם ישאר קנין של האוכלוסין המעטים והמדולדלים, היושבים פה ואינם מוציאים כאן מחיה גם לעצמם. כל הכניסה שלנו אפשרית רק על ידי זה שאנחנו יוצרים מחיה חדשה.

וזה אולי ההבדל הגדול בין ההגירה היהודית לארץ-ישראל ובין ההגירה לארצות אחרות. אם לכל מקום בעולם הלכנו משום שחדרנו לסדקים של הפלפלה של עמים אחרים, הרי כאן בארץ ידענו ברור שאנחנו מוכרחים מהיום הראשון לבואנו הנה לברוא פלפלה חדשה. והנה — הכפלנו את האחוז שלנו בארץ, רכשנו לנו שטחי אדמה, שידוע מה היה ערכם לפני בואנו לארץ. הקימנו משקים והנחנו גם את היסוד להתפתחות הבאה. אנחנו גילינו את יסוד המים בארץ. אנחנו גילינו ענפי חקלאות שהם ענפים מונופוליים. הגענו לידי כך שזכינו לשמוע שבחים מפי סימפסון, שהבננה הארץ-ישראלית היא הראשונה בעולם, שהדבש הארץ-ישראלי הוא השני בעולם, שלענף גידול העופות יש סיכויים רבים — כל הדברים האלה שלפני שנים מספר לא היה להם יסוד בארץ. ומהי, למשל, הכנסת גזעים חדשים לארץ, אשר לא ידעה מה זאת מחלבה, מה זאת פרה הנותנת חלב. אלה הם מפעלים ממלכתיים, ממדרגה ראשונה. רק בהתפתחותם מתברר הערך הפלפלי הגדול שיש להם: הניצנים הראשונים של התעשייה, הכנסת החשמל לארץ, גילוי בארות ומים במקום שמקודם לא היו. במשך קרוב לארבעים שנה התבוססה בארץ-טוביה בעֶניה ולא יכלה להגיע לאיזה קיום, ורק בשנה האחרונה, סמוך למאורעות, גילינו שיש אוצרות מים בבאר-טוביה. עלינו לראות את הפרספקטיבה להתישבות חדשה בארץ ואת האפשרויות הגדולות בארץ, שאין להן מגלה מבלעדינו. כל מה שגילינו הם רק נסיונות קטנים הנותנים לנו רק את נקודת-המוצא בשביל העבודות הבאות.

מה שחשוב לנו כרגע, כִּלְכֵּל תנועה משחררת, הוא — להפיר בזכותנו, בצדקתנו, בכוח היצירה שלנו. ואת הערך המוסרי הזה, נדמה לי, יכולים

אנחנו לינוק כל שעה וכל יום מעבודתנו. כל מה שאנו עושים — זוהי תנועה לנישול יתושים, לנישול שממה ומדבר. מה שאנו עושים — זוהי המלחמה היותר ציביליזטורית בעולם. המפעל שלנו הוא מפעל היוצר אפשרויות חדשות של קיום, המקשר בנין ארץ עם המאמצים היותר מודרניים של הטכניקה, של המצאות, של פיתוח ענפים חדשים. הוא יכול לתת לנו אותו רגש הסיפוק ורגש הגאון שהיו להרצל בשעה שראה בחזון רוחו את אמצעי הכיבוש ואמצעי היצירה, שבהם יאחו ישראל בשובו לאדמתו. מחר-מחרתים נמצא בקרבנו את היכולת גם על ידי יצירה וגם על ידי מלחמה — לשבור את הכוחות העומדים על דרכנו, ומפעלנו יפרוץ קדימה.

קבלת פנים למשלחת הפועלים מאמריקה

אפנה בדברי לא אל המשלחת, כי אם אליכם, הנאספים כאן. אין רצוני שנדבר אליהם, כי אם שנדביר אותם, פלומר, שנביא אותם לדיבור, בעיקר שם, כמובן. ולפיכך אל נשמיע להם ואל נראה להם, כי נתן להם לראות במו עיניהם. יראו ויאמינו למראה עיניהם. גם היהודים הטובים ביותר בזמננו הם חסרי אמונה. היאמינו בני-יורק כי בלי חזנים ואמנים ובלי פרסום של כמה שבועות קודם נתפנס הנה, לבית-העם התל-אביבי, בן רגע, באפס יד, קהל בן אלפים רבים, קהל צעיר, לשמוע לדברי נאומים „יבשים“? בעומק הלב עוד מאמינים רבים כי ארץ-ישראל הנה יציר דמיוני של הציונים. יראו וינכחו כי ארץ-ישראל היא מציאות חיה.

אני מדבר איפוא לעצמנו. הרגע בן-חלוף הוא. עוד שעה ושעתים ונהיה מעבר למסיבה. אך ברגע זה מתרחש דבר-מה. משק כנפי ההיסטוריה נישא על פנינו. פגישה זו בינינו ובין חברי המשלחת היא פגישה של שני נחלים היסטוריים: ביל"ו ו„עם עולם“. אכן, חמישים שנות חיים ומלחמה ציפו לרגע הזה. ודאי שההיסטוריה אינה נעשית באסיפות דוקא וברגעי חג. טיפין-טיפין שלה הנוקבות יש שהן סמויות מן העין. אולם יש גם רגעי התגלות, רגעי סיפום, שהדברים פורצים ונראים לעין כל.

לפני חמישים שנה התחיל הקרקע מתמוטט תחת הרגלים. רובם עוד לא ידעו באותה שעה את גודל הקטסטרופה. רבים עוד לא חפצו להכיר בה גם זמן רב לאחר כך. באותו זמן עוד ישבו יהודים שקטים בעיירותיהם, בדלותם, על פרנסותיהם, מבלי להרגיש מה צפוי להם. הצעירים המשפילים ציפו לגאולה אשר תבוא מחוקים חדשים, ממשטר פרוגרסיבי, ממתן אמנסיפציה. והנה נתגעש הקרקע. ואותן העיירות שבהן ישבו אבות ובנים מדור דור התחילו פולטות את בניהן. התחילה הטלטלה היהודית הגדולה. נמלטו מפני המות, מפני הצבא, מפני הדלות, מפני השוד. הפליטים הסחופים והמדולדלים האלה, ללא תורה ותרבות, ללא רב ומורה, לא ידעו ודאי פי עליהם הוטל להניח יסוד לישוב עברי עצום וכביר. הגל האנושי הזה ניתן בארץ החדשה לניצול ללא כל הגנה, לחיי מרתף ובתי־זיעה. יסודות התרבות של העיירה הלכו ונשרו ודמות האדם הלכה ונישטטשה. נתרחש נס, ולאֱאֱתו זרם הבריחה הסטיכית נצטרף קילוח דק של אנשים צעירים, אשר הכניס לתוך האַנדרלמוסיה הזאת אידיאה וארגון.

צעירים ורעננים, חולמים ואמיצים. הם הבליעו את עצמם בתוך המחנה, נסאו בסבלו, הלכו כפועלים לבתי־הזיעה, השתתפו ביצירת קומונות חקלאיות, קראו למלחמה, לשביתות, לארגון מקצועי, הטיפו השכם והַטֶף, הקימו במות, יצרו עתונות וספרות. הם עוררו בתוך המרתפים האפלים את הזיק האנושי, עוררו את רגש הכבוד, צמאון לתרבות לשיפור החיים. מהמוני אדם מסכנים ועלובים יצרו חברה, מעמד, תנועה. בתוך השבטים והלנדסמנשפטים הרבים של המהגרים הכניסו את היסוד המאחד: העבודה, הסוציאליזם.

ואם בעשרות השנים האחרונות, החל מימי קישינב, מרגישה כבר הציבוריות היהודית העולמית כי הישוב היהודי באמריקה אינו אבר מדולדל, כי המוניו אינם רק חייטים פליטי עיירה, ועסקניו אינם רק גבאי בית־כנסת עם־הארצי — הרי קומץ הסוציאליסטים היהודים באמריקה יש לו בזה יד ושם. זכותם גדולה מלפני ההיסטוריה הישראלית.

ומכאן לחזיון הטרגי המלוה אותנו במשך כל המישים השנים, החל מן הפירוד בין ביל"ו ו"עם עולם". כשני מחנות שונים צוררים עמדתו שנים רבות. האינסליגנציה הסוציאליסטית, חניכת שאיפות הטמיעה וההתרוססות,

אשר בתוך ההגירה דבקה בהמוני עמה — שמרה על עצמה, בקנאות דתית, מפני רעיון הגאולה הלאומית. המוני הפועלים הסתפקו במלחמה הכלכלית אשר עמדה לפנייהם ובפסוקי התורה אשר קיבלו מפי מדריכיהם. שנים רבות היו ארץ־ישראל, רעיון התקומה, השפה העברית — „טריפה“.

רק בודדים, אמיצי מחשבה, יצאו מתוך המחיצות הללו. „פועלי־ציון“ הראשונים פרצו את הגדר. נחמן סירקין, חיים זיטלובסקי וחבריהם הורו, הטיפו, נלחמו, אולם המוני הפועלים נשארו אטומים.

אך מה שלא עשה הויכוח — עשה המפעל הארץ־ישראלי. תנועת הפועלים הממשית בארץ היא שכבשה. האנשים פתחו את שערי הלב ונכבשו מרצונם הטוב.

הכיבוש המסודר והשיטתי הזה, שעליו חלמנו שנים רבות, החל עם הינצר הסתדרות העובדים. ממפעליה הראשונים של ההסתדרות היתה המשלחת לאמריקה, ליסוד בנק הפועלים. מה מעטים היו אלה שנענו לנו אז. מ כ ס פ י י ן העיו להשיט לנו יד. ונענש. הוא שילם ביוקר על מלחמתו זו שפתח בה באש נעורים, בהיותו עומד על סף הזקנה. בין הראשונים שהרגשנו בהם ידידים נאמנים היו יוסף שלום ברג, שנבחר לקונגרס העבודה, ואברהם לנסין, המשורר ותלמיד־חכם, מאבות „הבונד“, אשר הגה במשך שנים רבות את מחשבותיו הלאומיות וטיפח בירחונו את החיבה לארץ, לספרות העברית ולמפעל החלוצי. בין אלה שהתחבטו הרבה ונאבקו הרבה עם עצמם עד שנכבשו על ידי הקסם של ארץ־ישראל היה אב. כהן, אשר ביקר בארץ פעמים ואשר שירת את תנועתנו בחום לב, באחזה ובנאמנות. חשוב איפוא שנפיר גם בימי ערפל, מה גדול פוחה הכובש של תנועתנו.

וסיכום נפשי ראשון של הכיבושים הללו הוא דבר בוא המשלחת. סיכומים פספיים וארגוניים כבר ראינו, אולם מי שהיה סבור כי מפעל המגבית הוא ענין של טכניקה ארגונית בלבד — אינו אלא טועה. שליחת המשלחת מעידה על הצורך הנפשי העמוק לראות את הארץ ואת הפעולה מקרוב.

אנו רגילים במשלחות. אפשר לומר, שבענו משלחות. ולא רק משלחות מבני הגזע העליון, השופט רמים. גם משלחות שלנו לא תמיד משיעוץ

אותנו נחת. טעמנו טעם „מומחים“, היודעים בטרם צאתם כי פה בארץ יושבים בטלנים, הרחוקים, כמובן, מכל „אפישנסי“, טעמנו טעם אפוטרופסים, הבאים הנה פ„נותנים“. ובלי לזלזל בשום אדם אשר איזה ניצוץ מקרקע נשמתו מביא אתו הנה, יש לנו לעתים הרגשה: עיפנו ל„אולרייטניקים“ הללו, הבאים אלינו כיצורים נעלים יותר, המביטים עלינו מלמעלה למטה, הרואים בנו את ה„מקבלים“, את הזקוקים, בלי שהם ירגישו את עצמם זקוקים אלינו, מקבלים משהו מאתנו.

זכות היא לתנועת הפועלים, שהמשלחת שלה באה לא כרביזורים, לא כמחפשי מומים, לא כמדריכים ומורי נבוכים. הם באים כחברים מן השורה. לראות וללמוד.

בשנים האחרונות עסקנו ב„הרחבה“. מימי הרצל ביקשנו את הרחבת התחומים. מעולם לא ראינו את הארץ פענין של הישוב בלבד. לעולם לא נפיר בבית לאומי הסוגר את שעריו בפני בני הלאום. וכל עוד ימצאו יהודים בגולה נבקש את דרכי ההרחבה והעליה. והנה עתה לפנינו שני נסיונות של „הרחבה“. הסוכנות המורחבת ו„הסוכנות של ההסתדרות“. שתיהן עדיין בראשיתן. מוקדם להוציא כל פסקדין. וגם לאחר האכזבות שנחלנו אין להרפות. כי ההרחבה הכרחית גם לבוני הארץ וגם ליהודים שבדרך. מוקדם לשפוט.

אבל יש לציין כי בעוד שהברית עם אילי ההון גילתה מימיה הראשונים סימני השתלטות, אפוטרופסות, חוסר אָמון לכוחות העממיים, אמונה מופרזת במשטר פקידותי — הרי עבודת ההרחבה שלנו, שהתחילה במגבית הגיורקשאפטין ומסתכמת עתה בקונגרס העבודה המתכנס בברלין — רחוקה היא מפל מגמה להטיל מרות, לא בכלפלה, לא בתרבות ולא בפוליטיקה. היא אינה מתמרת להתוות את דרכי הבניה מורשה ומנייר יורק.

היא מלאה אמונה באדם הנמצא בחזית, בחלוץ, בפועל. הכרת האחוז והשויון מלוח אותה.

אב תר״צ.

פּוֹלֵמוֹס וַיִּטְשֵׁפֶל

ידיעות-הסירוגין המגיעות מן הארץ אלי, השרוי בנכר בשליחותה של הארץ, מספרות על ההתרגשות העמוקה אשר תקפה את הישוב למשמע עמדת „פועלי-ציון“, והעיקר שליחי פועלי ארץ-ישראל, בבחירות בנייטשפל. גליונות בודדים של העתונות „הפּלֵלִית“ שנודמנו לידי אומרים לי, כי ישנה נטיה להפוך את הענין ל„מכתב זינבֵּב“ בשביל מפלגת פועלי ארץ-ישראל בבחירות לאסיפת הנבחרים. הוברר, כשמש בצהרים, כי אלה שליחי פועלי ארץ-ישראל, אשר אנשים תמימים וטובי־לב היו כמעט מוכנים לראותם כציונים גמורים, היכולים לעמוד אפילו כמעט בשורה אחת עם ציונים אמיתיים, חסרי הפגימה המעמדית, כי אלה הפכו בן לילה ל„בוודיסטים“, חסרי רגש כבוד לאומי, לאנשים אשר גִּנְטֵלְמַנְיוֹתָם לגבי מקדונלד קודמת להרגשת הפאב והעלבון היהודי. מילא, אם גזירה היא שבגלל הקשבר הפוליטי ובעֶטִיָה של ממשלת מקדונלד, יפרוץ בציונות נחשול חדש של משטמה לפועל ולהסתדרותו — נִשְׂאָהוּ, כשם שנשאנו את הנחשול בימי המשבר הפלפלי. גם אז היינו עדים לבני־לִנְיָה שהפך לבס לשטום אותנו, ולחתור, ולחרחר ולהתכפד בקלוננו וביסורינו. יחזור חזיון דומה לכך גם בשעה זו של מרירות נואשת ואבדן דרך לרבים. דוקא החלק המוכן לעמוד בכל תלאה נדון בכל שעת נסיון לשמש מטרה לחצים, לא רק לחצי אויב מחוץ. נוסף להתקפה של פֶּסְפִילֵד וצ'נסלור תבוא התקפת האַפְרָה הציוני הצרוף, האינטליגנט „המתפכח“.

כך הוא מנהגו של עולמנו, החוזר ועתיד, כנראה, לחזור עלינו תכופות. ואין אני מתכוון הפעם לצאת נגדו.

אולם אין לי כל ספק, שמלבד כל אלה המבקשים טרף והמשמשים טרף בשעה טרופה, ישנם בקרבנו רבים ושלמים אשר נפגעו קשה מעמדתנו בנייטשפל, אם מתוך ראיית העובדות אחרת מאשר אנו ראינון פאן ואם משום חשש לנימוקים שהביאו אותנו לידי עמדה זו.

ענין וַיִּטְשֵׁפֶל נצטייר, כנראה, בארץ בצורה זו: ניגוד בין עניני המעמד וענין האומה. והכריע המעמד. מתוך הקפדה על „פשרות“ מעמדית, מתוך חוסר אומץ־לב לעמוד בפני ה„מה יאמרו“, ואולי מתוך חוסר הרגשה

של מה שעוללו לנו, הסכימו שם בנייטשפיל להפקיר את כבוד האומה וכבוד הפועל בארץ. ניתנה ליהודי נייטשפיל ההזדמנות לעשות נקמה בממשלה הצוררת לנו, להכניס לפרלמנט באות-כוח יהודית-ציונית אמיצה, ו„פועלי-ציון“ הם אשר פרצו את החזית הלאומית ועשו פלסטר את המלחמה ב„ספר הלבן“.

ציור זה הנהו מוטעה משני צדדים עיקריים: הוא איננו תופס את הנימוקים העיקריים שגרמו לעמדתנו, והוא מחליף את המציאות הנייטשפילית (שאינן בה רוב יהודי כלל, ושהמועמדים שלה אינם שליחי הציבור היהודי, כי אם שליחי מפלגותיהם) במציאות דמיונית.

לא היה כאן שום ניגוד בין ציווי סוציאליסטי וציווי לאומי. שום מוסר סוציאליסטי אינו יכול לפקד עלינו לתמוך בממשלה, ולו גם ממשלת פועלים, אשר שאול חטאה לנו, לעמנו, לתנועת השחרור שלנו, לפועל העברי בארץ ולהמונים היהודים באשר הם. העמדה שלנו בענין נייטשפיל היתה פרי שיקול-דעת ציוני מתוך חרדה ואחריות לגורל תנועתנו.

השאלה העיקרית העומדת לפנינו, ועוד תעמוד בפוליטיקה הציונית, היא: האם הציונות בפוליטיקה הבריטית היא ענין של מפלגה, ואם אנחנו מעונינים לעשות את הציונות באנגליה לענין של מפלגה ולנהל את המלחמה בעד הציונות על פי קו מפלגתי. קודם כל דברים כהנתיים.

היחס לציונות באנגליה אינו נקבע לפי הקו המפלגתי. בכל מפלגה יש קצת ידידים טובים, הרבה אדישים, קצת אויבים. עמדה רשמית חיובית לגבי הציונות יש רק למפלגה אחת, למפלגת העבודה. כך הוא המצב במפלגות. וכיצד המצב בשעה שהמפלגות נמצאות בשלטון? מה ההתאמה בין הסימפטייות של גדולי המפלגות ובין הצרת צעדינו על ידי מגשימי הפוליטיקה של המפלגות? מי קרע מעלינו את עבר-הירדן ויצר לנו בכיה לדורות — האם לא ממשלת בלפור, לזיד ג'ורג' וצ'רצ'יל? מי עשק מאתנו את קרקעות הממשלה? מי זיכה אותנו בספר הלבן, בהכנעה ראשונה מפני פורעים, בנעילת שערים ראשונה? מי הוציא אותנו מכוחות ההגנה של הארץ? על איזו מפלגה נמנה צ'נסלור? על איזו מפלגות נמנה הרוב של ועדת-שאו? האם לא הצדיק צ'רצ'יל את הספר הלבן של פספילד בתכנון

בשעה שגינה את צורתו? האם לא הצדיק סמואל בנאומו „הצינוי“ בבית-הנבחרים את עושק זכותנו על קרקעות הממשלה, ואת המועצה המחוקקת הזאת, ונמנע בהפרה מלנגוע בעבר-הירדן? (אגב, פיצד התרשמו בארץ מהפתוס של סמואל, הקובל על הממשלה על שנכנעה מפני פורעים?).

לא אָמַנָה את כל הדברים. אולם לעולם לא נפיר במציאותנו הפוליטית, אם לא נעמוד על התהום המסרידה בין הרחשים הטובים של המדינאים העילאיים לבין הסד אשר בו אָנו נתונים זה שתיים-עשרה שנים, ואם לא נפיר שהספר הלבן של לורד פספילד איננו אלא חוליה בשרשרת אחת גדולה ואיומה.

אני מקוה, שלא תראו בדברי פננות סניגוריה על ממשלת הפועלים. אני רחוק מזה בתכלית הריחוק. אולם אַל נעוור במו ידינו את עינינו. רֵאִיה זו לא חדשה היא עמדי. הפאב והקלון רק חידדו אותה. עוד בימי סמואל ציינתי את הַרְזִיִים שלו כהפיכת משטר המנדט למשטר קולוניאלי. והקנוניות על חשבוננו התחילו מיום מתן הכרזת בלפור, אם לא קודם לכן.

אנו עומדים כאן בפני כבשונה של הפוליטיקה הבריטית לגבינו, ומגוחך הוא לתלות את הקולר במפלגה אחת, או לתלות תקוות רציניות בחילופי משמרות, ולבקש מוצא בנקמה מפלגתית. אולם, אפשר מעוניים אנו לעשות את ענינו לענין מפלגה, לזהות את הצינויות עם איזו מפלגה, ולזהות איזו מפלגה עם אנטי-צינויות?

אינני רואה צורך להוכיח את האבסורד שבהשקפה זו לגבי כל מפלגה שהיא, ועל אחת כמה וכמה לגבי אותה המפלגה אשר בה אנו קשורים קשרי גורל ועתיד, ואשר בטובי אנשיה חיה ההפרה על הצורך לשחרר את הפוליטיקה שלה ממארתה הקולוניאלי. וגם בשעה קשה זו, האומנם נעריך את עמדת ידידינו הנאמנים במפלגת העבודה, הפואבים את פאבנו ואת חרפתה, והנלחמים בפנים המפלגה בממשלתם, פחות מאשר עמדת כל אלה במפלגות האחרות, המצרפים יחד את ידידותם לרנח המפלגתי? (גם ה„מורנינג-פוסט“, הצורר, בתעמולתו למועמד השמרני, היה מנצל גם את האנטי-צינויות של הליבור והפרו-צינויות של גינס).

מה שיותר לבוחר יהודי סתם, הרואה בבחירות ענין של „להכעיס“ ונקמה למקדונלד ולפספילד, והשוֹפֵך בזה את מרי ועמו ומגלה בזה את זיקתו

לציונות, אינו הולם תנועה ציונית מדינית הדואגת גם ליום מחר, הרוצה לא באַפֶּקט של קנטור, כי אם בשינוי המצב למעשה, בלחץ שחיוב עמו, בריכוז ידידים נאמנים, בחינוכם, בהדרכתם.

הזאת היא שיטתנו הפוליטית: להפיל בכל מחיר את ממשלת הפועלים מתוך הבטחון התמים כי כל ממשלה חדשה תקרע את הספר הלבן לגזרים ותבער את ממשלת צ'נסלור מהארץ, והספר הלבן ישאר לדראון עולם לממשלת הפועלים (ולנו, כמובן, לא יזיק יותר), או חובתנו היא לא לסמוך על שום נסים של ממשלות חדשות, כי אם לאַמץ את כל פּוֹחֲנו להביא ממשלה זו דוקא, כל עוד היא קיימת, לתיקון המעונת האיום, אשר אין ערוך לתקלות הצפונות בו, לא רק מבחינת הגזירות המעשיות, כי אם מבחינת פתם־עולם אשר הוא בא להמיט על תנועתנו?

על כל פנים אין לשבת על שני פסאות. אי אפשר לגוף אחד שינהל פוליטיקה של חתירה תחת מפלגת הפועלים ויתבע ממנה את נאמנותה ועזרתה. מפלגה פוליטית (אם אין מאחריה אימפריה וצבא) איננה יכולה לנהל בבת אחת שתי פוליטיקות. היינו צריכים איפוא להחליט מהי דרכנו. בחרנו באחת. וממנה נבעו המסקנות.

כלום אני צריך להוסיף למעשה, כי עמדת „פועלי־ציון“ בבחירות לא היה בה לא „מהיפית“ ולא טשטוש המלחמה בספר הלבן, כי אם המרצה והפעלה ומלחמה ממש? כשנקרא המיטינג בוויטשפל היתה הכננה ברורה: הכרזה על בחירות מתוך מלחמה בספר הלבן, והחכמים שגרמו לו לִסְנֵל שירד מעל הבמה בלי שיאמר את דבריו — נלחמו לציונות על פי דרכם הם. ורוצה אני שהחברים לא יחשדו בנו בתמימות יתירה. יודעים אנחנו להבחין בין הבטחות של בחירות לנאמנות אמיתית. ואני אומר לכם: סְנֵל, שהפקיר את עמדתו הציבורית למעננו, פֹּאב את פֹּאבנו, מרגיש את האחריות, ולומד אפילו לראות את שאלתנו בכל גדלה, ולא רק הוא. בישבה שהיתה לנו אתמול — לא תחת לחץ הבחירות — עם קבוצת הנאמנים שבמפלגת העבודה, ראינו כי מסירותם רבה וכנה, אם כי הם חסרי־אונים בפני פּוֹחַ השלטון. טיפסנו עצות.

היה את לבי להוסיף מלים אחדות בשאלות „אָמוֹן“, להזהיר את החברים מאותו הֶלֶךְ־הרוח השולט בעולם הציוני, הרואה בשליחים רק את

האוביקט להטיל חשדות ולתלות קולרים. לא הייתי רוצה לראות מוסר ציבורי כזה משתרר אצלנו. אינני דורש צמון בלי כל תנאי, כל המרצה וכל דרבון הבו לנו, אולם אין טעם לאבדן אמון במרחק־מה ובמשך שבועות אחדים.

כסליו תרצ"א.

במערכה

(נאום בבית־העם, בתל־אביב)

אפשר רשאי אני לנתר הפעם על מסירת דין־וחשבון. במשך ימי שהותי בלונדון היו אנשים טובים, החרדים לגאולתכם, מפרנסים אתכם יום ויום באינפורמציה ובטלגרמות „מיוחדות“ על בגידותי ותעלולי. גם ברגע זה הוגשה אלי פיסת־נייר נדפסת, הפונה „אל ציבור החלוצים“, פולה שופעת אהבה ומתק־לשון. בה קראתי: „עכשיו אתה יודע כבר לשם מה יושבים הברל כצנלסונים שלך בלונדון“. ושמה אין עוד ציבור החלוצים יודע, הרי הכותבים טורחים ומפרשים לו: מתוך תאוה „לערוך נסיעות על חשבונך מקצה העולם ועד קצהו“ וכדי „להסב על שולחן אחד יחד עם הלורד פספילד על מנת לחתום על הספר הלבן ולכרות קבר לציונות“.

ציינתי זאת לא לשם ויכוח על השאלה הפוליטית. ליוצרי הספרות הזאת ברור, כמובן, שנשיאם הם, בעלותו מחר־מחרתים על פס המלוכה, לא ישפיל את עצמו כדי ישיבה אל שולחן אחד עם הממשלה הרשעה, אלא יגיש אולטימטום בן כ"ד שעות. ציינתי זאת כעדות על סגנון החיים ההולך ומשתלט בארץ בשעה זו. סגנון זה איננו מקורי ביותר. חוצות ברלין ומינכן ווינה הקדימו בזה את ירושלים. זהו סגנון חיים „פיוטי“ ומלא רגש פטריוטי כפיר. יד חרוצים שותלת אותו, מתוך השקפה ממלכתית רחבה ומתוך להט קנאות למולדת העברית, גם במולדתנו. אלא שבסגנון זה אין בונים מולדת. זהו הסגנון שבו מחריבים מולדת, גם את המולדת הקיימת.

ולעצם ההסתכלות במצבנו הפוליטי. מבין אני לנפש האדם מן הישוב המצפה לשמוע מאתנו, ולו רק רמז לאיזו ישועה ונחמה, אודה, בשורות

כאלה אין בפּי מבחינת הקלה מהיום למחר טרם הושג דבר־מה, ואין לי כל ערובה שהקלה זו תושג מחר. מבחינת התוצאות הפוליטיות הממשיות — אשר להן אנו מצפים — נמצאים עניינינו כל הימים האלה על כף המאזנים, אשר משקלות ואבני־מעמסה שונים נזרקים עליהם מפעם לפעם, ואין אתנו נביא או חכם אשר ידע מה הפך שתכריע בימים הקרובים ומה הרגע הקרוב בו תוכרע הפך. יש אנשים אשר להם ברור הדבר בתכלית. להם אין כל המערכה הפוליטית הדוויה שלנו אלא ענין של נאמנות או חריצות אישית. פאן — הבוגדים והכושלים, שם — הנאמנים והחרוצים. כל עוד יושבים אלה על פס השלטון — אין תקוה להצלחה. כשיבואו האחרים — ישתנו פני הדברים. לתפיסה זו ניתן ביטוי קלסי במימרה של ז'בוטינסקי. הציונות היא פרוצס. לא פרוצס היסטורי, חלילה, פרוצס משפטי. רוצה אתה לזכות בו — קנה לך סניגור טוב. נפלת בידי סניגור רע — ורע לך, אמנם, לפני זמן מועט ניהלנו פרוצס אחד, בפני ועדת שאו, פינה קטנה מן הפרוצס הגדול שלנו, ושכרנו לנו סניגור ממש, מגדולי הסניגורים, ויום יום נהנה כל יהודי מחריפות שכלו ומחכמת איסטרטגייתו, ואף על פי כן לא נחלנו נצחון בפרוצס קטן זה. אכן, יש גורמים אחרים „לזכיה בפרוצס" מסניגוריה טובה. „לא דבר שפתיים, עצה וגבורה למלחמה“.

נתבונן רגע קט, כיצד התנהל ה„פרוצס" שלנו במשך שתיים־עשרה השנים האחרונות, שנות וייצמן (אני מניח, פי יש לי רשות־מה לדבר על זה בחופש־מה. היו ימים שבציונות לא העיז איש עדיין לנגוע במי שהביא את הצהרת בלפור. ז'בוטינסקי, ראש האופוזיציה פיום, אך זה עוד ישב בועד הצירים בארץ ודרש לו מקום בקבינט של וייצמן בלונדון. ובאותם הימים העזתי אני לערער קשות על וייצמן ומשטר. אך לא נחד כבודי בקהל אלה החוגרים עוז לבעוט בעיטת־חמור במנהיג המתפטר).

האם כשרונות וקסמים חסרו לו לוייצמן? מי שהשיג בזמנו את הצהרת בלפור, את החלטת סן־רימו, מי שידע גם בהתפטרותו להטיל סערה פוליטית וללחץ את הממשלה אל הקיר, מי שהצליח בסיטואציה כה קשה לרפז פוחות כה כפירים לעזרתנו, לביים ככה את הויכוח בפרלמנט (אף על פי שסופרסקי הוא „היודע נעד" כי כל אלה הדברים נעשים מאליהם) — חזקה עליו שהנהו שר־חיצון לא מחוסר־כשרון. מדוע איפוא

עמידתנו הפוליטית היא כבעיר נצורה? האם רק מפאת חוסר כשרונו של וייצמן?

ביוקר רב שילמה התנועה הציונית בעד כל מיני השליות פוליטיות, שהציגו לפנינו את המציאות הפוליטית לא כמות שהיא, אלא כמו שהיה רצוי לנו לראותה. ובחלקה של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית מיום הינסדה עלה לקרוע בלי רחם את קורי ההשליה. נאלצנו להילחם ב„יורשי הרצל“ הנגטיים, ביורשי האוגנדיסטיים שפרשו אל מחוץ למחנה וביורשי ה„פוליטיים“-העקרים שבפנים המחנה. שנים על שנים שקדנו ללמד — ולא רק בדברים כי אם גם במעשים — שפוליטיקה איננה משחק דיפלומטי והעמדת פנים דיפלומטיים, אלא יצירת כוח ממשי. ומדי פעם פשמתגלה לעין כל כי גרמי החוץ אינם לטובתנו, כשההשליות הפוליטית התמימות מתנדפות באכזריות, שומה עלינו שוב לחנך את עצמנו ואת התנועה כולה להחזקת מעמד, לעמידה במצור.

הבעל-בית הציוני והעתונות „המדריקה“ אותו רואה את ההיסטוריה הציונית בשנים האחרונות באור פשוט ובהיר: היו חסידי אומות העולם שרצו בטובתנו, שבאו ותיקנו את קלקלת הדורות, והם שנתנו לנו את הצהרת בלפור, מדינה יהודית ונציב יהודי, והם המוכנים גם עתה לעמוד לימיננו. והנה הגיעה לשלטון מפלגה רעה, אשר לא ידעה את יוסף, ואיתרע מזלנו. תפיסה קלה ונוחה. מה טוב ומה נעים לתלות את רוע עמדתנו הפוליטית במנהיגים בני-חלוף, בממשלה ארעית, במפלגה נחותת-דרגה. למה להעמיק שאלה ולחקור: על איזו מפלגות נמנו שאו, בטרטון ומוריס שבועדת שאו, צ'נסלור וסימפסון, סיר ג'ון קמפבל (המשמש עתה בתפקיד היועץ הכלכלי למשרד המושבות), לורד לוי — מעמודי הפוליטיקה של אנגליה במזרח? מי זה יטרח ויקרא בעין בוחנת במאמרו של צ'רצ'יל ובנאומו של אַמרי, וירצה להבין במה הם מחולקים עם פספילד? מי זה יצא וישאל: מי נמי קרע מאתנו את עבר-הירדן, אם ממשלת אויבים או ממשלת אוהבים, בימי בלפור, צ'רצ'יל וסמואל!

היו ימים שראינו את מקור הרע באלנבי, בפולס ובחבריהם, בשלטון הצבאי. אחר כך היו מדברים על התהום שבין העמק וההר, בין ירושלים ולונדון, בין משרד המושבות והממשלה. כאילו אין כלל אידיאה פוליטית

שולטת, כאילו אין הוראות מלואת את הנציבים והפקידים והחוקרים, כאילו אין שום „שלשלת-קבלה“ בין שלטון לשלטון, וכל מיניסטריון חדש וכל נציב חדש מתחיל מאלף.

לא חפצנו להבין ולהפיר שישנם גורמים פוליטיים מסוימים, שהם הם המצרים את צעדינו, ובראותנו אותם כמות שהם, עלינו למרות מציאותם לחתור אל מטרתנו.

כאן היתה הנקודה העיקרית המשותפת לנו עם וייצמן, כשם שהיא משותפת לנו עם אוסישקין ועם רופין (עם כל המפריד בינינו): להיות ל„יש“ בארץ, בכל התנאים, ובכוח היותנו ל„יש“ — נשנה גם את המציאות הפוליטית, כאן הקו המפריד בינינו ובין חלקים רחבים בציונות, חסרי כל חוש לכוח של ממש וליצירה של ממש, אשר בילו את שתי-עשרה השנים שניתנו לנו בפוליטיקה של סרק.

עתה באים ואומרים אל היהודי ה„פשוט“, אל „החלוץ“, אל החבר מהשורה: ראה נא גם ראה, אלה „שלטו“, אלה אימצו את ידי המנהיג, אלה יצרו את הקרנות, אלה נשאו באחריות, והמצב ברע הוא, הם איפוא האשמים, הפושעים, הבוגדים.

ובשעה זו מעיז אני לומר: היסורים שניתכו עלינו באו עלינו בגלל שלא הצלחנו לרפא את התנועה הציונית מן הריקניות הפוליטית, מהמשיחיות הפזוזה, המתמירת להשיג הכל באפס יד ובשופרות ובקול תרועה, אילו הצלחנו להכניס בלב התנועה הציונית כולה את השגעון הקדוש ל„קטנות“, לכל סרטיפיקט, לכל דונם, לכל יחידה משקית, היינו עומדים פיוס גם במצב פוליטי אחר. והמלחמה הקשה והכבדה הזאת בתוך התנועה הציונית על פיבושים ממשיים בניגוד לנצחונות הבל וריק התנהלה מן הימים הראשונים. כשעמדו בארץ 8000 חיילים בני הגדודים העברים ואנו נלחמנו על הישארותם בארץ ובעבודה, ושרפנו את עצמנו במלחמה הקטנה והנזאשת הזאת, היה מר ז'בוטינסקי, „אבי“ הגדודים העברים, אומר: ילכו להם, אין דבר, יבואו אחרים במקומם. ומתוך תפיסה פוליטית עמוקה ורחבה זו הובאו אלפי בחורים מתנדבים ליציאה מן הארץ במפח־נפש. מתוך התפיסה הקטנה והצרה שלנו נלחמנו על כל נפש ונפש שתישאר בארץ. מתוך תפיסה זו נוצר העמק, נתחדש פיבוש העבודה, נגאלו מפרץ חיפה ועמק חוארת.

ודוקא בימים אלה נוכחנו לראות, מה משקלן הפוליטי של „הקטנות“ שלנו, לעומת הגדולות של האחרים. החזית שפגננו היא ארופה למדי: לונדון, הארצות השכנות, רומא, מוסקבה, חלקים מסוימים בגולה היהודית. ואנו עומדים בפני כל אלה. אנו מחזיקים מעמד. מדינה גדולה נאלצת לטפל בנו. בשער הפרלמנט הבריטי מדברים עלינו פעל אומה קולוניזטורית. מדינאים ידידים מדברים עלינו בהערצה. אויבים מדברים עלינו פעל פוח. מדוע? האם בגלל עיניה היפות של המפלגה הרביזוניסטית? האם בגלל הלשון המדברת גדולות של האפירים מאחורי הפירים? לא. הדבר האחד אשר עשה אותנו ל„יש“ פוליטי, המעורר כבוד והוקרה והתחשבות פעם פוח ממשי, הוא: יצירתנו בארץ, מאמצינו החלוציים.

יצירתנו זו היא שנתנה לנו גם את ידידנו הנאמנים בתנועת הפועלים העולמית. עכשיו, כשממשלת מקדונלד, שנמצאה שבויה במסורת הפוליטיקה הבריטית, בגדה בנו, אין זה רדאי מן הנאה להטעים שעוד יש לנו ידידים שומרי אמונים. אלה אשר רוממות הציונות המדינית בגרונם נוהגים עתה לחרף שבע ביום את מערכות „אדם“ ו„ישמעאל“ — סגולה בדוקה לכיבושים מדיניים. וכל המרבה לחרף את האינטרנציונל הסוציאליסטי שבגד בנו — הרי זה משופח. אולם פדאי לזכור שלפני שנים מספר לא היתה לאידיאה הציונית כל דריסת רגל בעולם הסוציאליסטי. כל השערים היו נעולים בעדנו. מאז ועד היום נשתנה דבר-מה, אם פי לא הכל. ואם פיום הזה מתפנסים בבריסל מטובי האנשים באינטרנציונל הסוציאליסטי, חברי הועד למען ארץ-ישראל העובדת, ותובעים את עלבוננו מממשלת מקדונלד — אל יהי הדבר הזה קל בעינינו. בשביל ונדרולדה ובלום אין ממשלת מקדונלד רק ממשלת חברים למפלגה בלבד, הם אינם מתכבדים בקלונה. אולם הם גם יודעים פי בפני נחשול הפאשיזם וההיטלריזם, בפני סכנת מלחמת-עולם חדשה העלולה לפרוץ כל יום — עומדת ממשלת מקדונלד. ולא קל להם במשהו להכביד עליה. ואף על פי כן ראו לעצמם חובה להשמיע קולם. אין לזלזל כלל וכלל בחברינו הנאמנים שבאנגליה, המתפרצים פנגד הממשלה שלהם, מרבים לעצמם אויבים, אינם נרתעים מהעמיד בספנה את עמדתם הפוליטית, והכל — מתוך הרגשת אחריות עמוקה. אחריות של סוציאליסטים בין-לאומיים, לגורל עמנו. ודאי אין בכל זה פדי לרפא את פצעינו, ואין

הדברים נאמרים כדי להשקיט את חרדתנו או להסתמך על כתפי ידידים מן החוץ. אולם מה עלובה אותה מדיניות, אשר בגודל לבה ובעוצם כוחה היא מזלזלת בגילויים כאלה של ידידות ונאמנות. וידידות זו של ננדרולדה, של סנל, של וג'בו, של בריילספורד, האם היתה נרפשת בכוח הציונות העקרה, הנבובה, הריאקציונית, הקוראת לעצמה „פוליטית“?

אם במשך תקופה זו היתה תנועה בתוך הציונות שפעלה מתוך אינסטינקטים פוליטיים עמוקים — היתה זו תנועת העבודה.

תלחי וחולדה, נהלל ועין-חרוד — אלה הם תאים ראשונים של כל

מדיניות ציונית ממשית.

להנתנו הוכיחה גם שנה זו מה רחוקה התנועה הציונית כולה, על מפלגות השלטון והאופוזיציה שלה, מבגרות פוליטית, מאחריות למצב, מחרדה אמיתית, מעשיה פלשהי, מחוץ לנרגנות ולהסתכסכות.

דוגמה אחת למידת התבונה הפוליטית. זכתה התנועה שהמנהיג יזרוק על כף המאזנים את כתב התפטרותו. אפשר להתיחס לוייצמן בכל הביקורת, אולם שום שפלות ונרגנות לא תוכל להכחיש שהיה זה אקט פוליטי, בעל משקל וחד. האם לא היתה חובתו של כל ציוני מדינה לסייע להגברת המשקל הזה? אולם החכמה הפוליטית של מפלגות ופדרציות שלמות, שאתמול היו בין נושאי-כליו של וייצמן, פקדה עליהן לבעוט בנשיא המתפטר, ולהכריז קבל כל העולם: סבורים אתם, שמפני הספר הלבן התפטר המנהיג? חס והלילה, בגללנו התפטר. אנחנו מאסנו בו. כלום יודעים אתם להעריך את החכמה הפוליטית העמוקה הצפונה בעמדה „רבולוציונית“ זו?

ובשטח העשייה. הפגנות מחאה נאדרות. מה השובר המעשי אשר בצדן? הבעות הזקרה לישוב? מה העזרה הניתנת לישוב שיבצר את עמדותיו ויעמוד במצור? האימה המחלחלת להון הלאומי ולהתישבות העובדת חורגת מכל המסגרות. מה הפעולה הישובית של ההון הפרטי שגויס על ידי כל אלה „המתפכחים“? למה כל משא כבד, פשיש אַמרת כנף אחת ובה המרפא: קונגרס. אנחנו העוננו, גם במקרה זה, לקחת על עצמנו את התפקיד הבלתי-פופולרי: התנגדנו לקריאת הקונגרס בחורף. אמרנו, פי לא מכירת שקלים ומלחמת בחירות נחוצה עתה, פי אם פעולת הצלה. שמעו את דברינו, רבים גם הודו בצדקתנו, אבל מי זה יעינו להתקומם נגד „רצון העם“, הרוצה

עכשיו לא בביצור הישוב ולא בהגנה פוליטית מאומצת, אלא בכינוס הקונגרס?

וככה אנו מוצאים שוב את עצמנו במערכה לא רק מול אויב חיצוני, כי אם מול מחנות ציוניים גדולים. לא רק נגד המוני הבעלי־בתיים הנבוכה והאובדת. כל הכבוד לברנדייס האדם, אולם את הברנדייסיזם, שעלה לשלטון באמריקה הציונית, ראינו השנה שוב כאכזבה קשה. ראינו השנה את הבלתי־ציונים שבסוכנות המורחבת נגועים ברפיון ודלות הרצון פציונים גמורים.

והרי אנו עומדים שוב באותה הרגשת בדידות טרגית, שבה התחלנו את דרכנו לפני עשרים וחמש שנה.

אולם משהו שונה מאז. נקודת־אור אחת מאירה לנו. קיבלנו על עצמנו להיות נושאי המהפכה העברית, הממשית, בניגוד למדיניות האורירית והפטפטנית. יצרנו את הלזו שבשדרה של תנועת שחרורנו, את הפוח החלוצי, המשדד את מערכות הגורמים הפוליטיים. שום נחשול לא יגרפהו, שום מגיפה ציבורית לא תוכל לו. הוא יחזיק מעמד גם בשעות חירום ועוד יחנך את העם לדרך ההגשמה האחת והיחידה.

טבת תרצ"א.

מעוללות אחד־העם

„בית אחד־העם“ הוציא ליום השנה הרביעי של אחד־העם בספר מיוחד את „פרקי זכרונות ואיגרות“. הזכרונות נדפסו בשעתם ב„רשומות“, קצתם ממה שרשם אחד־העם לעצמו בשנים קודמות ורובם ממה שהקריא למזכירו בשנים האחרונות בתשובה על השאלות שערכו לפניו בכתב ת. נ. ביאליק ורבניצקי. האיגרות שהוכנסו פאן באות בדפוס זאת הפעם הראשונה מתוך העזבונו, והן משמשות מילואים לששת הפרקים של „איגרות אחד־העם“. זמנן — חמש שנות חייו האחרונות, תרפ"ב—תרפ"ז, לאחר שבא להשתקע בארץ. ברוך שוחטמן העתיק את המכתבים מן העזבונו והוסיף עליהם הערות.

המית-נכאים עולה מתוך קומץ האיגרות: זקנה, מחלה, יסורים, תלונות והכנעה. „הזקנה והמחלה עשו שמות לא רק בגופי, פי אם גם בנפשי” — פותב הוא לא. ל. סימון. כמה מן האיגרות כתובות לא בעצם ידו, אלא בידי המזכיר.

„כמו שראוה אתה — הוא פותב לש. דובנוב, שבירך אותו לחג השבעים — אני פותב לך תשובה בידי עצמי, פי קשה לי עוד הפעם לכתוב לך בידי אחר. והנני מקוה, שבמשך איזה ימים אגמור את המכתב. „ומה אכתוב לך, יקירי! נתקיים בי מה שכתוב: רגלים להם ולא יהלכו. יותר מרגעים אחדים לא אוכל ללכת בלי עזרת אחרים ואני כמעט פלוא בבית. גם לכתוב ולקרוא קשה עלי מאד, ומה הם החיים בלי הדברים האלה? ירחמני ה' — אבל צר לי, פי דחית זמן ראינונו עוד לשנה ומחצה. אהה, יקירי, אין בלבי תקוה, שאחיה עוד זמן ארוך כזה, וה' יודע כמה חפצתי לראותך עוד בטרם אלך! — — העיפתי עין על מה שכתבתי ונבהלתי מפני מראה עיני. אבל חושב אני בכל זאת, פי ינעם לך לקבל את השורות האלה שנכתבו בידי ממש”.

ובמכתב לקלוזנר (כ"ו באלול תרפ"ה) הוא מצרף בכתב-ידו: „בקשו עלי רחמים שאהיה עוד פעם „אדם”.

ואולם קשים ממכאובי הגוף — יסורי הנפש בשלכת. לא רק הגוף, גם הרוח, הרוח היוצר, שח עד דכא. נגזר על אחד-העם לראות בחייו את קצו. הוא מוקף תפארה, ידידות והערצה, והוא עצמו חי על משואות חיו. בת-קול מהיכל חרב מנסרת בעלים העגומים. הנהו פותב שוב לדובנוב: „ואני בעניי מה אספר לך על אודותי? שבור ורצון אני ומצב רוחי מורד ואינו עולה. קרה לי דבר, שהייתי שוחק בכל פה אילו היה אדם מנבא לי כך לפני שנים: יושב אני בתוך אחים וידידים קרובים ומוסיף אהבה וכבוד מפל עבריים, וגם ילדי קרובים אלי קרבת מקום, ויש לי לעת עתה יכולת לעסוק בתורה במנוחה, וכל זה בארץ-ישראל, שימים ושנים חלמתי על זה. ובתוך כל הטוב הזה הנני חושב ומתגעגע — על לונדון! פן, על לונדון, פלומר, לא על אנשים קרובים וחביבים שעזבתי שם — פאלה אפשר יש שם שלושה או ארבעה — פי אם פשוט על לונדון, על רחובותיה ושנקיה ההומים מאדם, על ה„סיטי” החשכה שביליתי בה שנים הרבה כל

כך בלי אור ואויר, על הערפל המחניק, ועוד ועוד. הגעגועים האלה, מלבד הצער שבהם עצמם, מצערים אותי עוד יותר, בהיותם בעיני סימן מובהק, שאיזו מחלה מקננת ברוחי, פי לולא כך לא היה דבר כזה אפשרי. איך שהיא — ואני מבלה שנות זקנתי במצב רע מאד ואיני יכול להשתמש בהן לשם עבודה שיש בה יגיעת רוח וכל חלומותי על עבודה פזאת נעשו דברים בטלים”.

אולם גם במכתבי־שלכת אלה מפוזרות כמה הערות בודדות, הפרוכות לא בכאב הפרטי, אלא בכאב אחר, בכאב אשר מילא את רוב חייו של אחד־העם: כאב־האומה, כאב הציפיה והאכזבות.

בבואו לארץ כתב לו ידידו ותלמידו ליאון סימון מלונדון: „נודע לי שראשי הממשלה שמחים מאד לבואך לארץ, ומקיים שהשפעתך תעזור להיטיב את המצב המדיני. מובטחני שתקותם זו לא תהיה לשוא, אם רק לא יעכב מצב בריאותך”. ואמנם אחד־העם מודיע לו בתשובה, שהוא מקוה, לאחר פגישותיו עם הנציב העליון „ועם עוד איזו מראשי האדמיניסטרציא”, לדעת את המצב פה „יותר ממה שאני יודע עתה על פי השמועות הנפוצות בין אנשי שלומנו”. אלא שכנראה, כל מה שהוסיף דעת לא פחת המכאוב. עוד בימי סמואל הוא פותב (לשאול לוריא): „הגוברנמנט שלנו אוֹבֵנְקֵטִיבִי כל כך, שהערבים מפים אותנו לאורך כל החזית. הם משיגים אצל הממשלה כל מה שהם רוצים. ואנחנו — למרות „נצחונותינו” הפוליטיים הגדולים — איננו מצליחים בשום דבר”. ולאחר אישורו של המנדט הוא פותב (לל. סימון): „נראה מה יענה עמנו על המאורע הזה ואם באמת יש לנו הרצון והיכולת לבנות את הארץ, לפחות בגבולות שהגביל לנו המנדט. אהה, יקירי, ירא אני מאד, פי לא נעמוד בנסיון... ומה יהיה אז? ועוד: „למרות המנדט, המצב מבחון ומבפנים — נורא. הפל הולך ויורד. העם איננו, ובארץ שולטים הערבים, ואנחנו סובלים מפה אחר מפה. מצב הרוחות פה — אין לתאר בדברים. פרטים לא אכתוב לך, פי עצבי לא יעצרו פֹּחַ לטפל בזה, אבל אקוה שידעת די והותר, מתוך כתבי־העת ומתוך מכתבים פרטיים. ובתוך אַטמוֹספִירָא פֶּזוּ באות אלינו בשורות טובות בכתבי־העת, שחיים שלנו באמריקה עושה נפלאות גדולות ועוד מעט ונינשע. ושומעים אנחנו, והלב מתכווץ מכאב. אהה, יקירי, אין בכוחי לכתוב עוד על זה, פי השורות

האחרונות האלה כבר זיעזעו את עצבי במידה מרובה כל כך, עד שאני יושב ורועד פולי.

לפעמים רחוקות פורצת גם מלת-נחמה: „תתגבר על המכשולים ותבוא הלום לראות את פתרון חלומותינו. יש מה לראות, יקירי, אם כי, כמובן, זוהי רק התחלה קטנה. — אהה, יש ויש על מה להתאונן, אבל כשאני זוכר את המצב פה לפני שלושים שנה ועשרים שנה או אפילו חמש שנים, מוכרח אני להודות, שלא לחינם חיינו ועבדנו ושהדור הבא ימצא ירושה הגונה אשר לא פיללנו לה לפנינו“.

הקריאה באיגרות מעמידה לפרקים על ההבדל הנפשי הגדול שבין אחד-העם ובין רבים המתמרים להיות תלמידיו. הוא אמנם יודע, ש„צריך היה מאז לשפוך מים קרים“ על ראשי אלה המשמיעים מכל צד „שהקונגרס צריך „לדרוש“ זה וזה — דרישות שאין להן כל יסוד וכל תקוה, אלא נאמרו רק לשם תעמולה“, אבל הוא גם יודע, שעלינו „לבנות את הארץ לפחות בגבולות שהגביל לנו המנדט“, והוא יודע את ערפם הממשי של אותם „הנצחונות“ הפוליטיים שהוא מכניס אותם במרכאות, בשעה שתלמידיו, השמחים בחלקם, רואים ב„נצחונות“ אלו מרחק האופק ומוצאים בהם את מלוא ספקם המדיני.

ענין מיוחד יש במכתב לסיר ויגדהאם דיס, בשעה שהלה החליט לעזוב את משרתו בממשלת ארץ-ישראל. אחד-העם מבקש אותו לשוב ולעיין בשאלת התפטרותו. ואגב הוא אומר לו, לדידס (אנגלית): „לא פגשתי פאן אף יהודי אחד שאין לו האמונה המלאה בסימפטיה החמה שלו לאידיאלים הציוניים, ושלא יצטער צער עמוק על אבדן אחד הידידים הנאמנים והמסורים שהיהודים רואים בשלטון, ידיד, שעמידתו על יד ההגה בימי משבר ומצוקה היתה לבטחון לנו בכל שעת נסיון, אפילו אם לא כל תנועות האניה היו לרצון לנו...“ הוא מדגיש את חשיבות הדבר, „שמנהל במצב שלו ובכוח השפעה שלו ניגש לציונות ולאומיות מנקודת-השקפה דומה לזו, שאני ניסיתי במשך כל ימי חיי להדגיש ולפתח, ובשעה שהוא עוזר לנו לבנות את ביתנו הלאומי על יסודות מוצקים וחמריים — הוא באותו זמן עוזר לנו להשריש אותן השאיפות והמטרות שלנו, שבהן תלוי הערך של הציונות ושל כל אידיאל לאומי“. הוא גם משתתף בצערו של דיס

ומניח, שהלה „הצטער יותר מפעם, שהדרך שבה ניגש לפרובלימה זו או אחרת לא מצאָה הד בלבֹות אותם היהודים עצמם, שאת האידיאלים שלהם ניסה תמיד לסייע ולהצמיד קדימה“.

אבל הדרך שבה הלך שלטון המנדט בפתרון הפרובלימות של ארץ־ישראל לא תמיד „מצאָה הד“ גם בלבו של אחד־העם. הנה מכתבו לא. ל. סימון מכ"ג במאי 1923 :

„מאז כתבתי לך מכתבי הקודם נשתנה מצב רוחי — לרעה ולא רק מצב רוחי אני, כי אם בכלל נמצאים אנחנו כולנו עתה פה בארץ במצב מדוכא מאד. הצרות האחרונות משפחות את הראשונות. והצרה היותר אחרונה — הידיעות הבאות בימים האחרונים על דבר הברית שנכרתה בין אנגליה ובין המלך הערבי. אין אנו יודעים עוד את הפרטים, אבל בכלל, למרות ההכחשות הקלושות מצד ההנהלה הציונית ומצד ההנהלה המקומית — נראה באמת, כי באיזה אופן שהוא נכללה ארץ־ישראל במדינות הערביות העומדות להתאחד עתה, ואנחנו מה? — אין ידע לעת עתה. הננו כולנו תמהים ומשתוממים על פי המדינאים שלנו לא יכלו לעמוד בפרץ, ויש אומרים פה, שלא רק לא היתה התנגדות מצדנו, כי אם ש„שלנו“ גם הספימו לזה בפה מלא! מאשימים בעיקר את חיים. אבל מה נפקא מינה במי האשם? העיקר, כי אם באמת עתידים אנו להיות נתינים של המלך חוסיין, יבוא הקץ לתקוותינו ועבודתנו פה בארץ, ומי ידע, אם ומתי תתחדש שוב. בנוגע לי לעצמי, אינני מצויר לי את הדבר, שאהיה „ערבי“ במובן המדיני, ויש מחשבה בלבי, שאם כך יהיה — אשוב אל הגולה. טוב לי למות בנכר, בתוך הגולה, מלמות פה ולהיקבר באדמת אבותי, אם אדמה זו תישב ל„ארץ מולדת“ של הערבים ואנחנו זרים בה!“

האין להשתומם על ההבדל הנמרץ בסגנון ובעוז ההבעה שבין איגרת זו לבין שאר האיגרות שבקובץ? לנוכח פרספקטיבה זו של „ערביות במובן המדיני“ פגו בבת־אחת גם חולשת־הזקנה וגם מתינות־הדעת המדינית, המרפינה את הראש בפני „אי־האפשרות“. לרגע קט נתלקח בו, בוקן התרב והאומלל, רשף־אש מימי תקפו וגבורתו, מימי „עם פי יחרב“, וגם לשונו שנאלמה בפיו שבה אליו. באֵלה הזאת, „טוב לי למות בנכר, בתוך הגולה, מלמות פה ולהיקבר באדמת אבותי“ — — רועם החרון והועם של הקללה

העברית הקדמונית: בת בבל השדודה! ובסיפא, „אם אדמה זו תיחשב ל„ארץ מולדת“ של הערבים ואנחנו זרים בה“ מחלחל הכאב של נחמיה, שאחד-העם נשא אותו בלבו כל ימיו: „והארץ אשר נתתה לאבותינו לאכול את פריה ואת טובה הנה אנחנו עבדים עליה“.

שבט תרצ"א.

באסיפת הנבחרים לכנסת ישראל

(ירושלים, כ"ב בשבט תרצ"א)

חוגים שונים בישוב לקחו להם עמדות במונפולין. יש בתוכנו רודפי שלום, שהשלום אומנותם. הם לקחו להם במונפולין את השלום. אחרים לקחו במונפולין את הגנת חירותנו ועצמאותנו ומכריזים השכם והערב על התנגדותם למועצה המחוקקת. בהם נתקיים הפתגם התלמודי: „אל תקרא משנאי — אלא משנאי“.

הכרזות אלה יוצרות רושם כאילו הישוב כולו הוא בעד מועצה מחוקקת. ואני רוצה להודיע ברורות: מפלגת פועלי ארץ-ישראל קיבלה שלשום במועצתה החלטה מפורשת, השוללת את המועצה המחוקקת המוצעת בספר הלבן.

אם מישהו יסיק מסקנה משלילתנו את המועצה המחוקקת, שאנו חסידים של המשטר הקיים — אין טעות גדולה מזו. אנו כופרים בהגון המיוחד של המשטר הביורוקרטי הקיים ובכל שיטתו, למן מעשי הנציבות ועד סדרי המשפט ועד טיב המשטרה. ואני אומר בפירוש: אין אנו תמימי-דעים עם קבוצה זו בתוכנו, אשר אני מברך את הופעתם זאת הפעם הראשונה אתנו באסיפת הנבחרים. הם הגם, פידוע, מתנגדים גמורים לממשלת המנדט, ואולם — כל עוד לא היתה פנסת ישראל יצירה ארגונית שלנו, היתה אסורה עליהם, ורק לאחר שניתנה עליה גושפנקה של הממשלה, הואילו לבוא לשבת אתנו. עוד מעט ודאי יציעו לנו כאן דברים ברורים: הלאה האימפריאליזם, הלאה אנגליה וכו'. אכן, יש להם מן המוכן שלטון אינטרנציונלי אחר, אשר ממחרת בואו הוא תומך בציונות ובהגשמתה.

תנאי פעולתנו בארץ מחייבים משטר מיוחד על מנדט אינטרנציונלי, הם לא יתכנו מבלעדיו. אולם, מן המשטר הזה אנו דורשים תיקונים שיבטיחו לנו את המגיע לנו ואשר יתנו גם לערבים מה שמגיע להם בצדק, יתנו להם את הזכות לסדר את חייהם הם ברשותם, מבלי להשתלט עלינו ומבלי לשעבד אותנו, המיעוט פיוס בארץ. ואם אנחנו פוסלים מועצה מחוקקת זו וכל הדומה לה, הרי אנו מודים בצורך להכניס בארץ רפורמות פוליטיות, בצורך לתקן את המשטר הפוליטי על יסוד שיתוף שוה של העמים והגדרת השפעתה וחלקה של ממשלת המנדט במשטר הזה. אנו נספים לכל צורה הוגנת, אשר תתאים ביסודה לתנאים אלה, לבל נהיה תלויים בכל חיינו ומעשינו בחסד של נציב או פקידות. אין אנחנו שואפים להשתלט על אחרים בארץ־ישראל. אותם החכמים היוצרים מדינה בהבל פיהם — אין לי מה להתנחך אתם.

בצעקת „מדינת יהודים“ שלוש פעמים ביום אין מקימים מדינה. בדרך זו יש אולי לדחותה ולהרחיק את בואה, אך לא לבנותה.

כא לשם שעשועי אילוזיות בא הפועל העברי לארץ ודא לשם הקמת מוזיאום לאומי. אנו מאמינים בהעברת המוני ישראל לארץ ובהקמת עם עברי עובד ובן־חרין בתוכה. אתם, בעלי הגדולות, בזים לנו העוסקים בקטנות, במשק, בבנין. ואולם אנחנו, אשר נאחזנו בצפרנים בקרקע, אשר לא פסקנו מעליה לארץ ומעבודה בתוכה בכל ה ת נ א י מ, אנחנו איננו מתפעלים גם אם נותנים אותנו לסנבלטים. לא נוציא את המרץ שלנו להפגנות ריקות. ואת השיטה לדבר גבוהה ולהסתלק למעשה מן המערכה — לא נקבל. לא פסקנו מעבודתנו גם ביום ההגנה וגם למחרתו, וקראנו את העם לעבודה בלי להירתע. נמשיך את פעולתנו ומאמצינו בכל רזים, גם ברע ביותר. לכם יש אותו קמיע, שבו מקימים מדינה יהודית בלי משא־ומתן, בלי בני ברית, באפס יד. אולם הפרוצס של קיבוץ גלויות, שהוא הוא אידיאל הציננות, שהוא הרבה יותר מרוב יהודי בארץ־ישראל, אינו ענין של הכרזות. אין אנו רואים את המשא־ומתן ואת המצב של היום במשקפים ורודים. לא הלכנו למשא־ומתן זה מתוך תקוות מופרזות. אנו רואים את הדברים בכל קשיים ומרירותם. כשפולם עוד השתפכו בשבחים ובקילוסים לממשלת בריטניה ודיברו על „עשרת השבטים“, ביקשנו אנחנו את מקור

הפּוֹחַ. אוֹלָם כְּשֶׁעֲמַדָּה הַשְּׂאֵלָה: נַחוּץ מִשְׁאֲוֹמְתָן כְּרַגַע אִי לֹא? אִם „לְצַפְצֵף” בְּזוֹסְטָה שֶׁל גִּיבּוּרִים עַל הַמִּשְׁאֲוֹמְתָן — וְלִהְיִכְנַע לְמַעֲשֵׂה לְמַצַּב — אִי לְנִסּוֹת לְשִׁנּוֹתָו בְּהַתְאָזְרוֹת כֹּל הַפּוֹחּוֹת, יִדְעֵנוּ כִּי חוֹבְתָנוּ הַפַּעַם לְעִשׂוֹת הַכֹּל, כִּי מִזִּמַּת הַהֶרֶס הַרוֹצֵה לְקַצֵּץ בְּנוֹ לֹא תִקּוּם. יִדְעֵנוּ כִּי חוֹבְתָנוּ הִיא לְלַכֵּת לְמִשְׁאֲוֹמְתָן זֶה, אִם גַּם לֹא יִסְפֵּק אֶת הַצּוֹרֵךְ הַרְגִּשְׁנִי, בְּאִשֶּׁר טְמוּנִים בְּדֶרֶךְ זֶה מוֹקְשִׁים וּבְאִשֶּׁר עֲלִינוּ לְדַעַת מַה אֹמְרִים לָנוּ וּמַה אָנּוּ אֹמְרִים, וְלֹא לְהִשְׁתַּדֵּל לְהִירָאוֹת פְּגִיבוּרִים בְּמִקּוֹם שֶׁם מְנַדְבִּים אִוִּירוֹנִים לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל. הַשְּׂאֵלָה הִיא: לְזֵרוֹת הַלְאָה אֶת הַצַּעַת הַמִּשְׁאֲוֹמְתָן, לְהַמְשִׁיךְ בְּאוֹתָם הַאִיוֹמִים עוֹד וְעוֹד וְעוֹד וְלִהְשִׁיךְ יִהְבְּנוּ עַל הַפּוֹחּוֹת הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר יִגְנוּ עֲלֵינוּ בְּהַאֵג, בְּגִנְף, וְאוֹלֵי גַם בְּרוּמָא — אִי לְבִדּוֹק, אִם הַסֵּפֶר הַלְבָּן הִנְהוּ בְּאִמַּת הַמְלָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הַפּוֹלִיטִיקָה שֶׁל מְמַשֵּׁלַת הַפּוֹעֲלִים בִּיחַס לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל.

וְצָדֵק אֶרְלוֹזוֹרֹב: כֹּל מִי שֶׁהֵלֵךְ לְמִשְׁאֲוֹמְתָן זֶה — הֵלֵךְ בִּידֵים חֲפְשִׁיּוֹת. וְהַתְּפִקִּיד הִיא: לְבַרֵּר לְפָנַי כּוֹחַ פּוֹלִיטִי גְדוֹל אֶת עַמְדַּתְנוּ וְדִרִישׁוֹתֵינוּ. אֵילְמֵלֵא הִיוּ כְּאֵן חֲשַׁבּוֹנוֹת מְפַלְגִתִּים מְסוֹכְמִים לְמַפְרַע — פְּדָאִי הִיא לְשִׂאוֹל: אֵימְתִי יִשְׁבוּ בְּאֵי־כּוֹחַ מַעֲצָמָה גְדוֹלָה בְּמִשְׁאֲוֹמְתָן רִצִּינִי בְּמִשְׁךְ יָמִים וּשְׁבוּעוֹת עִם בְּאֵי־כּוֹחַ הָעַם הָעֵבְרִי? וְאִם נִמְצָא בְּנוּ בְּאִיוֹן מִידָה שֶׁהִיא כּוֹחַ פְּנִימִי וּמַחֲשָׁבָה פּוֹלִיטִית לְהַנְהִיל מִשְׁאֲוֹמְתָן זֶה — הִרִי בְּאִים וּמְכַרְיִזִים: בְּגִידָה, מְכִירַת הַמּוֹלְדָת. וְזֶהוּ הַחִינוּךְ הַמְדִינִי הַנִּיתָן לְעַם. וְחֹזְרִים וּמְכַרְיִזִים: הִלֵּא הֵם מְנַהֲלִים מִשְׁאֲוֹמְתָן עַל יְסוֹד הַסֵּפֶר הַלְבָּן. וְכִשְׂאֵתָה חוֹזֵר וּמְדַגֵּשׁ כִּי שֶׁקֶר הַדְּבַר, אֵינָם מְתַפְעֵלִים וְאוֹמְרִים: וּבְכֵן נִשְׁלַח מִכְתָּב בְּדוֹאַר, הַשּׁוֹלֵל אֶת הַסֵּפֶר הַלְבָּן כְּבַסִּיס לְמִשְׁאֲוֹמְתָן. אָכֵן, לְכֵם יִדְוֵהָ זְוֹסְטָה יוֹתֵר מִמִּשִׁית מִשְׁלִיחַת מִכְתָּב. וְלְמַרּוֹת זֶה אֵנִי חוֹזֵר: הַמִּשְׁאֲוֹמְתָן מֵהַצֵּד הַצִּיּוֹנִי לֹא תִנְהַל עַל בְּסִיס הַסֵּפֶר הַלְבָּן וּגַם לֹא עַל הַדִּינִי־חֲשַׁבּוֹן שֶׁל סִימְפּוֹן. בְּמִכְתָּב הַהַתְּפַטְרוֹת שֶׁל וִיִּצְמוֹן, בְּרַגַע הַמְּבֹכָה הַקְּשָׁה, נַעֲשֵׂה נִסְיוֹן לְהַסְתַּמֵּךְ עַל סִימְפּוֹן, בְּנִיגוֹד לְסֵפֶר הַלְבָּן, וְאֵנִי חוֹשֵׁב זֹאת לְשִׂגִיָּה. אוֹלָם כֹּל מִסְקָנוֹת הַמִּשְׁאֲוֹמְתָן הַיִּדְוּעוֹת לִי לֹא נִזְכַּר שֶׁם סִימְפּוֹן.

אֵישׁ מֵאֲתָנוּ אֵינּוּ יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה גַמֵּר הַמִּשְׁאֲוֹמְתָן הַזֶּה. לֹא נְבִיאִים אָנוּ וְלֹא בְנֵי נְבִיאִים, אִם גַּם יֵשׁ בֵּינֵינוּ מְתַנַּבְּאִים. אֲבָל עֲלֵינוּ לְהַמְשִׁיכוֹ לְהַבִּיאֹו עַד תְּכִלִּיתוֹ.

אִם הַמְדִינִיּוֹת הַגְּדוֹלָה אֵינָה יוֹדַעַת אֵלֵּא לְצַעוֹק: „שְׁקוֹלֵס נִי

ז'לים", הרי אין תנועתנו מצטרפת לחכמה זו. דוקא מפני שבחלק השני יש ענינים מכריעים וסכנות מכריעות — אנו מחייבים את המשכו ואת השתתפות הישוב המאורגן במשאומתן זה והשפעתנו עליו.

לשאלות המשטר המדיני בארץ

(במועצת המפלגה)

אל יהיה הדבר תמוה אם אומר, כי רואה אני את מפלגתנו כמפלגה צעירה, מתחילה. השיבה שזרקה ברבים מאתנו, מטען החיים העשיר אשר אנו נושאים בחובנו, העבר רבי־היחש של שתי החטיבות הציבוריות אשר מתוך צירופן והתלכדותן קמה וְתהי מפלגתנו — כל אלה אין בכוחם לערער את עצם העובדה, שמפלגת פועלי ארץ־ישראל, אשר ראשוני „העליה השניה“ נמנים על מיסדיה, הנה צעירה לימים. לא בת דור אחד היא, כי אם פרי מזיגה של דור ראשון עם בני „שילשים וריבועים“, של „העליה השניה“ עם העליות שלאחריה, אלה שבאו ואלה שעתידות לבוא. היא פוללת בתוכה אלפי בני־אדם העומדים בשחר חייהם והיא מצפה ומיחלת לרבבות אחים צעירים מאלה, הנשקפים אליה מרחוק. אך לא רק גילה הרך, ולא רק הרפכה הצעיר עושים אותה למפלגה „מתחילה“. צעירה היא גם מבחינת „נטל הירושה“. אמנם, נסיון חיים רב־תוכן עבר למפלגה בירושה, ודאי שהיא נושאת בדמה כמה וכמה תכונות „גזעיות“, תכונות הגזע החלוצי אשר חישל את נכסי־צאן־הברזל של תנועת הפועלים בארץ, אולם זוהי מורשתה פולה, ותז לא. מבחינה של מסורת פרוגרמתית, של שיגרה אידיאלוגית, של הלכה מפלגתית — לא רב הוא משא המוהר המעיק עליה בכבודו.

יש בזה משום זכות וגם משום חובה.

בימי המשאומתן על האיחוד היו מאתנו שהשתקפו להביא לידי ניסוח מקיף את עמדתה הרעיונית של המפלגה העתידה לבוא, בשטח חיי האומה והמעמד. לא כדי לצאת ידי חובה של חיבור „פרוגרמה“ וגם לא משום חשש של „מקח טעות“, חלילה, אם לא יתפרש הכל באר היטב, ולא

יושמו במקומותיהם כל הדגשים הכבדים. לא היה רצון של אמת, כי עם בוא האיחוד יהא נעשה נסיון רציני לסכם ולהִבָּר את מחשבתה החברתית של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית, הנאבקת עם עצמה ועם הפוחות העומדים לשטן על דרכה זה חצי יובל שנים. היתה הכרה פי חתירה מאומצת לקראת הבהרת העמדות בשטח העיון הסוציולוגי והתפיסה המדינית יש בה משום חובה למתאחדים, חובת היִוָּשֶׁר ההכרתי כלפי עצמם; גם משום הוֹשֶׁטֶת יד עזרה לקהל העובדים העומדים מן הצד, חרדים לאיחוד וחוששים לו, חוששים בעיקר לסתום המרובה על המפורש, ומצפים לראות מה „יעשה בו“; גם משום תריס בפני סילופים שבשוגג ושבמזיד, ומגן בפני המבוכה האידיאולוגית הזורעת מוקשים לרגלי הנוער החלוצי, וגם משום אסירת מלחמה רעיונית על האויב למינהו. אולם גברה הדעה אשר אמרה: נקדים לקיים את האיחוד, ואז יבואו הבריורים הרעיוניים בזמנם, כפרי בשל של עיון חברים, המבקשים לחזור לעצמם את דרכם האחת, ולא כבוסר, שנקטף אגב משא־ומתן של „צדדים“, העלולים להעדיף את קנאת מורשתם על ראיית הדברים לאמיתם. עכשיו, לאחר המעשה, כשאנו משקיפים על השנה הראשונה לאיחוד, אין אנו מטילים ספק בדבר, שאין לנו להצטער כלל וכלל על שהקדמנו הפעם „נעשה“ ל„נשמע“. יום הבחירות לאסיפת הנבחרים, — גילוי נהדר זה של כוח הפועל, של נאמנותו לעצמו והתלכדותו האמיצה מסביב למפלגתו האחת — משמש תשובה ניצחת לכל מי שהיסס בענין האיחוד. אולם מחוץ לבחירות, ולפני היותן, הצדיק האיחוד את עצמו צידוק עמוק בתקופת השנה הזאת, שנת מכאובים ולבטים פוליטיים אשר ירדו עלינו בכל כבדם. כשאני לעצמי, לא אוכל לומר שמוצא אני סיפוק מלא במה שפעלנו בשנת האיחוד ב„קום ועשה“, אולם רואה אני את גדל ערפו של האיחוד במה ששמר עלינו בשנה רבת־נסיונות זו מפני המוקשים הרבים שארכו לנו.

עתה, לאחר שביצענו את דבר האיחוד, לאחר שהקימונו את מכשיר הפעולה רב־התנופה. לאחר שטיהרנו את לבנו מ„מחשבות זרות“ שהפרידו בין אחים לחזון ולמפעל — אנו קרואים למלא את חובת הבריור, הלכה למעשה. לעצמנו ולזולתנו. זכות היא לנו שאין אנו כבולים בכבלי מסורת תיאורטית, החוצצת בין תפיסת הדברים ובין הדברים עצמם. זכות היא לנו

שאנו יכולים להתחיל בכמה ענינים מא'. זכות זו פירושה חובה. חובה עלינו להעביד את עצמנו בתקופה הקרובה עבודת מחשבה רבה. לא נעלים מעצמנו ששאלות חמורות, ואפילו מסוכנות, אפשר, זה מגורלה של כל תנועה החותרת אל חוף ההגשמה, שהיא יוצאת בשלום מבין סלעי מגור על מנת להיתקל בחדשים, איומים ומסופנים מקודמיהם. ואפשר יש כאן מהקשיים התהומיים שנתיחדו לתנועתנו אנו. עד הנה נעזרנו הרבה בכוח אינטואיציה רבת הפועמת במעמקי תנועתנו ובכוח קשיות העורף האיתנית, הטבועה בה והשומרת עליה מפני בזלמוסי רפיון ורתיעה שעושים שמות בכמה מבני־הלניה שלנו. ברוכים יהיו לנו שני הפוחות האלה. אולם בהם בלבד לא נסתפק. החיים מסיביב הולכים ומסביכים, שאלותינו הולכות ומחמירות. מפעל ההגשמה שלנו הנהו למרות זעיר־אנפיותו המכאיבה — עשיר לא רק בשאלותיו הפנימיות המיוחדות במינו, אשר את פתרונותיהן אנו חוצבים מסלענו אנו. הוא הנהו גם רב־צלעות ורב־הדורים, רב־מגע עם העולם, הקרוב והרחוק. והמגע איננו רך פלל וכלל. אנו היושבים פאן, על אם הדרך בין המערב והמזרח, בין התרבות והמדבר, נתונים שלא בטובתנו לתספוכת של חידות, פל אחת חמורה מחברתה, אשר רק באימוץ פל פוחות הנפש והרצון הגנוזים בנו, ובהפרה מלאה ומקיפה של הפוחות הפועלים מסביבנו, ובראיית דרכנו אנו למרחוק — נוכל למצוא את פתרונן, פתרון לחיים ולא לכליה. יתכן פי פיום הזה עוד רחקו מאתנו הפתרונים, אך השאלות מוצגות בתגרת יד הגורל. לא נתעלם מהן, אך אל נא נפגוש אותן במחשבות־שליייר.

מפלגת פועלי ארץ־ישראל נתבעת לקבוע את עמדתה לשאלות המטרידיני בארץ. אומר מראש, פי בעיני אין זה אלא פרט אחד מתוך צורך השאלות הגדולות, הפרוכות ביחסי שני העמים, אשר בגזירת ההיסטוריה הוטל עליהם לחיות בשכנות. אין חלקי עם אלה אשר מתוך פטיש־ציה של מונחים פוליטיים וקונסטיטוציוניים רואים את מרכז הכובד בקביעת הנוסחה המדינית, המישבת את פל הניגודים ומשקיטה את הרוחות. הזעזועים המדיניים העוברים על ארצות המזרח מאפילים עכשיו על ענינים

הרבה יותר חמורים, הגנזיים בחיק העמים הללו, והעתידים להתפרץ בסערה, לאחר שיתברר פי השינויים המדיניים המקווים אינם משביעים את ההמונים, אינם מסדרים את עניני הקרקע, אינם משחררים מידי נושכי הנשך, אינם משמשים מגן לאוכלוסים מפני העושק והשוד של הקפיטליום, הזור והמקומי, המתערה כאן, אינם מבטלים את משטר העריצות הפנימי, המדכא בכוח המסורת ובכוח שלטון המשפחות המיוחסות יותר מכל שלטון־זרים. ואם בארצות השכנות כך, על אחת כמה וכמה כאן בארץ. פי נוסף לפורענויותיה ה„טבעיות“ של הסביבה פולה: דלות, בערות, נשך, בקשיש, שלטון תקיפים, דלדול פרוץ הארץ מדור־דורות — הרי אנו בעצם קיומנו כאן יוצרים פרובלימות כלכליות וסוציאליות מסובכות ביותר, יוצרים אותן לעצמנו ולשכנינו. אנו הנוג, כמדומני, האומה היחידה ההולכת מן המערב למזרח לא כדי להשתרר על אוכלוסי המקום, לא כדי להתעשר מדלותם ומבערותם ומשעבודם, כי אם כדי לעבוד במו ידה, למצוא פאן את מחיתה בזיעת אפיה. ואת מחיתנו אי אפשר לנו למצוא על ידי כך שנחדור לסדקי הפלפלה הקיימת כאן וניאחו בהם, כי אם בזה שנשקוד על הקמת חקלאות אינטנסיבית ותעשייה מודרנית. ואת הפלפלה החדשה הזאת, הרצופה תאים תאים של משק־עבודה סוציאליסטי ותנועת פועלים מאורגנת, עלינו לבנות בתוך סביבה שבחלקה היא פיאודלית ובחלקה — בְּדוּית, נִמְדית, מְדַבְּרית. ציביליזציה זו מקיפה את עולמנו בכל ימות השנה בלחצה הפלפלי האיום, בזולתה ובשעבודה. לה יש מושגים שלה על טוב ורע, על מותר ואסור, על שכר ועונש, על יחסי־קנין ועל שלל, על ערך חיי האדם, על כבוד ועל נקמה, על האדם הזר, על פוחו ועל פגנותיו. במושגיה וביצריה היא פורצת מפעם לפעם לתוך חיינו אנו, כשם שפעולתנו אנו, גם שלא במתכוון, פורצת לתוך חיי שכנינו, ובימי פורענויות — רעב, בצורת, הדי מהומות, שיסוי — היא מסתערת עלינו, כשהיא נשואה בסופה של איבה דתית, הסתה שוביניסטית ופחדים מפני „השתלטותנו“. זוהי הסביבה אשר בתוכה התחלנו לעבוד לפני כמה עשרות שנים, בטרם היות כל השאלות הפוליטיות של היום, ובתוכה עלינו לפלס לעצמנו דרך במשטר המדיני הקיים ובוה שיבוא אחריו. תמימות יתירה היא לחשוב פי איוז צורת שלטון כשהיא לעצמה — ולו גם טובה ומוסכמת מצד הפוחות המעונינים — יש בה משום פתרון לסבך־

חיים זה. מרשה אני לעצמי לומר, כי מערכת תיקונים סוציאליים רציניים (המצאת קרקע לעובדים; חשיפת אוצרות המים בארץ; מלחמה בנשך ובבקשיש; ביעור העבדות; הגנת האשה והילד; שחרור ההמונים מעול המשפחות המיוחסות; הקלת עול המסים מעל החקלאי העובד) חשובה בעיני לאין ערוך מפל הצעות של פרלמנטריוס-למראית-עין, ואפילו של פרלמנטריוס בלתי-מזויף. אל תאפיל אצלנו, לפחות, שאלת צורת השלטון על יתר השאלות.

על צורת שלטון הארץ בתקופה הקרובה שוררות מסביבנו, בעיקר, שתי השקפות. שתיהן מתנמקות בטעמים לאומיים. האחת דוחה הקמת כל מוסד פרלמנטרי שהוא „כל עוד אנחנו איננו רוב בארץ“. ההשקפה השניה מקבלת ברצון את המוצעה המחוקקת שהוצעה בשעתו על ידי סמואל הוצעה שוב על ידי פֶּספילד בספר הלבן של 1930, ומוכנה לקבל כל הצעה של סורנט פרלמנטרי בדומה לזו, ובלבד שלא ניחשב כמונעי שלטון עצמי מאת תושבי הארץ. נעיין בשתי ההשקפות הללו:

ההשקפה הראשונה אינה תובעת מאתנו להרחיב עליה את הדיבור. יסודותיה הפסולים בולטים מאליהם: מוסר לאומי-הוטנטוטי, המציע לחברו מה שהוא פוסל לעצמו — שלטון חטיבה לאומית אחת על השניה פסול היום, כל עוד אנחנו מיעוט, אבל הוא יהיה פשר מחר, „כשאנחנו נהיה הרוב“; אמונה ילדותית תמימה שאינה מוכנה להתערער גם אחרי כל האכזבות המרות, פי בצל שלטון אדמיניסטרטיבי-אבסולוטיסטי נשפון לבטח, ונופל תמיד לנשום לרנחה, לגדול וליצור ככל אַנת נפשו; קוצר-ראות מוחלט לגבי הפוחות המתחוללים מסביבנו, ומושג מוטעה ביסודו על מהות פוחו של ה„לחץ“ המדיני שלנו. סבורים הם שלחץ זה פוחו גדול גם בעיפופ ההתפתחות ובזולזול בצרכים של זולתנו, ולא דוקא ביצירה החיובית שלנו. מ„מוסר לאומי“ כזה ומחכמה פוליטית כזאת חייבת תנועת הפועלים לברוח כמטחוי קשת.

ההודאה שלנו בסטאטוס הפוליטי הבינ-לאומי של ארץ-ישראל, העושה אותה לארץ קליטה לעליה היהודית וליצירה היהודית, אין פירושה השלמה

עם המשטר הפקידותי. השורר פיוס בארץ והעושה פלסטר לפעמים כל כך קרובות את עיקרי המנדט. על עורנו ועל בשרנו, כפועלים וכיהודים, בחיינו האזרחיים, במלחמתנו המעמדית, בפעולתנו הישובית, אנו חשים את טבעו הקולוניאלי והאבסולוטיסטי, אנו פואבים את ההשפלות והעלבונות שהוא גורם לנו. ממילא אנו נדחפים לבקשת דרכים לתיקונו.

מה נותנת לנו מבחינה זו „המועצה המחוקקת“?

הרכבו של המוסד, כמוצע: קרוב למחציתו פקידים ממונים מטעם הממשלה, והשאר שליחי קוריות לאומיות, אשר מספרם נקבע מראש: כך וכך לערבים, כך וכך ליהודים.

סמכותו: כל החלטה יכולה להיפסל במחי ידו של הנציב העליון, שהוא גם היושב־ראש, גם בעל ההכרעה וגם בעל הוטף. שום הצעה תקציבית אינה יכולה להיות נדונה בלתי אם הוכנסה מטעם הנציב.

איני רואה לי כל צורך להיכנס כאן בשאר הפרטים. טיבו „הפרלמנטרי“ של המוסד אינו מצריך כל הסברה יתירה.

לפני זמן־מה פגשתי בדפוס דברי אחד הנלהבים ביותר למועצה המחוקקת. הכותב רואה בקבלת המועצה ובדחייתה שאלת־מצפון, הוא, בן המערב התרבותי, שנתחנך על דמוקרטיה ומשטר פרלמנטרי, בוש להביט בפני ילדו הגדל כאן, כל עוד הוא חי במשטר בלתי־קונסטיטוציוני. עלה בדעתי שמוסר־פליית זה יש לו מרפא וגם מבחן: להעתיק מקום הישיבה — ולו גם לנסיון — למזרח הירדן. שם קיים „שלטון עצמי“ וגם „מועצה מחוקקת“. שם לא יכוסו פני האיש כלימה.

אודה. גם אני רואה את היחס לשאלת המשטר כשאלת מצפון. אולם מצפוני אני תובע לא נאמנות לפולחן של שמות קונסטיטוציוניים מקודשים, גם כשהם ריקים וכזובים, אלא נאמנות לעצמי, נאמנות לאותם עיקרי השאיפות, אשר בזכותם ולשמם נלחמנו על צורות שלטון פרלמנטריות. ולפיכך אין אני ניגש לשאלת המועצה המחוקקת מבחינת האיסטרטגיה הלאומית, מבחינת התקוות שתולים בה להתרצות אל המנהיגות הערבית, פי אם אני שואל את עצמי: מה אני, האזרח, הפועל, היהודי, הבלתי־מרוצה מן המשטר הקיים, מה אני מיחל מן „המועצה המחוקקת“?

אנחנו הנאספים כאן, אשר נאנקנו בימי נעורינו מתגרת ידה הקשה

של העריצות האבסולוטיסטית, יודעים יפה את טעמה של מלחמת־הקודש על צורות שלטון דמוקרטי. באש המלחמה הזאת נתחנכנו וגם נתחשננו. היינו מוכנים לעלות לשמה על המוקד. מדוע? האם רק מתוך פולחן של שמות קונסטיטוציוניים? חלילה. בצורות השלטון החדש הבהיק לנו חזון השחרור: שחרור משלטון העריצות, השרירות, האגרוף, הקורופציה; חופש הדיבור, הכתיבה, הארגון; צדק ומשפט; כבוד האדם וזכויותיו. מה היה פתרון החלומות — זוהי שאלה אחרת, אולם אלה הם הקסמים אשר קסמו לנו במלחמה הזאת: יקר־ערך האדם וחיינו. היש אחד בין כל הנלהבים למועצה המחוקקת, הפורך בה סיכויים מעין אלה, המצפה שתביא לנו משטר יותר אנושי מזה הקיים? שתעלה את מצב המשפט בארץ, שתפקיד את חיינו בידי שוטר יותר מהימן, שתשחרר אותנו משרידי המשטר העבד אל־חמידי, שעדיין אנו פוגשים אותו בכל אשר נפנה?

ואוסיף לשאול: בתוך הישוב היהודי כבשה לה האשה את זכויותיה הציבוריות. בגלל ההתנגדות לזכות האשה להיבחר לאורגני פנסת ישראל התנהלה מלחמה קשה בישוב, נתעכבה לשנים הקמת האוטונומיה הלאומית, משום שלא הסכמנו לקבל אותה במחיר קיפוח זכויות. מפל העיירות אשר בארץ הובטחה עד הנה זכות הבחירה לאשה רק באחת — בתל־אביב. אנו מנהלים מלחמה על זכות האשה בהתישבות, על זכותה השווה לגבר להשתתף בחתימת חוזה ההתישבות של המשפחה. אשה מן הישוב נלחמה בעקשנות על זכות להופיע במשפט כעורר־דין. מה יהיה גורלה של האשה בבחירות למועצה המחוקקת? מה יהיה גורל זכויותיה בכלל במשטר זה שיוקם על ידי המועצה המחוקקת, שרוב משתתפיו יש להם מושגים, מנהגים וצרכים אחרים בנדון זה?

ואשאל עוד: בכל מקום שהפועל נלחם על משטר פרלמנטרי הוא תולה בזה תקוות להתגברות מעמדית, לעליה מדינית, לחופש הארגון המקצועי, להשלטת חוקת הגנת העובד. הנתלה גם אנחנו תקוות כאלה במועצה המחוקקת? הנקווה ממנה שתגן על זכות השביתה ותחזק חוקים להגנת שכר העבודה, להבטחת זכויות האשה העובדת, למניעת עבודת הטרף? הנפקיד בידיה בלב שלם את מצבה המשפטי של הקבוצה, של המשפחה העובדת, את גורלו של בית־הספר לילדי עובדים ושל החינוך בכלל?

ולאור המצפון: הקמת סורוגט פרלמנטרי זה, המבטיח פסאות לגוש אֶפְנָדִים נוסף על פקידי הממשלה, האומנם היא מצנת־עֶשֶׂה כזאת, שלמענה מותר גם להעמיד בסכנה זכויות וכיבושים עיקריים של האשה, של הפועל, של כל אזרח בארץ? הרשאי מי שהוא לדרוש מן הפועל, לאור מצפוננו הסוציאליסטי, שמתוך יחסו השלילי לפקידות הקולוניאלית ומתוך שהוא חפץ ביחסי סולידריות עם העם הערבי העובד יקבל ברצון אותו משטר פוליטי, פרי זיווג של פיאודליזם מקומי עם פקידות קולוניאלית, אשר את דוגמתו ואת פירותיו הוא יכול לראות לא רק בעבר־הירדן, כי אם בכל נקודה מוניציפלית מסביבנו

ומבחינה יהודית. הישוב היהודי הנהו מיעוט בארץ. שיטת הקוריות הלאומיות מקציבה לו שיעור מסוים בתור מיעוט (אם שיעור צודק או בלתי־צודק — לא נדון הפעם) ועושה את השיעור הזה קבע. יש ללמוד משהו ממצב הענינים בעיריות. לפי שיטת הקוריות הוקצה בעיריות ירושלים וחיפה מקום מסוים ליהודים, הרבה פחות ממה שמגיע להם לפי מספרם בין תושבי הערים הללו, והמספר הזה לא נשתנה במשך כמה שנים, אף על פי שמספר היהודים תושבי הערים הללו הלך וגדל. למדנו מנסיוננו כי במקום ששולטת הקוריה מתעכבת כל חלוקה צודקת של המקומות, בכוח הרוב התקיף והביורוקרטיה העושה את רצונו. חלקם של הפקידים הממונים בתוך המועצה מוריד עוד יותר את משקלם היחסי של היהודים בתוכה. מה יכול היהודי לצפות ממועצה כזאת? היצפה ממנה לעזרה בפיתוח הארץ, בגילוי איניציאטיבה כלכלית, בקליטת העליה, ביצירת התישבות? דומה שהוא יכול לצפות רק לזה, שלאותן ההפרעות החוקיות, שפיוס הזה שמה על דרכו הפקידות הקולוניאלית, יתוספו אבני־נגף חוקיות של הגוש האֶפְנָדִי. פרצופה המעמדי והשוביניסטי של המנהיגות הערבית פיוס הזה מעיד על זאת למדי. ידוע יחסה לא רק לעליה ולהתישבות העברית ולפועל העברי ולארגונו, כי אם גם לזכויותינו האלמנטריות, כמו זכות הלשון העברית. אומרים: לשם כך קיימות „הערוכות“: הכרת המנדט, זכות הוטו של הנציב, ואולי גם הוצאת עניני העליה מסמכות המועצה (עוד לא פסו אנשים תמימים, הרואים בכל

מחסום ובכל מתג — רק דאגה להבטיח את עניינינו...). פירוש הדבר שבמוסד פרלמנטרי זה יהיה תמיד הנציב העליון שופט רמים בינינו ובין העם השני. הוא יצטרך לשמור תמיד על „שיווי-המשקל“. מאימת כל גזירה נרוץ אליו לבקש מחסה בצלו. האמונה הזאת באובנקטיביותו ובעליונותו של הנציב העליון, בא־פוח הגזע העליון, בנכונותו תמיד להגן על הצדק, צדקתנו, מפני כל המתנקשים בנו, האם אינה קצת אֶנְכְרוֹניסטית בשנת ה'תרצ"א? ואותן הערובות־של־נייר, הבאות לחייב על הכרת המנדט, ואולי אפילו להוציא את ענין העליה מסמכות המועצה, מה תקפן? פלום לא ראינו את האפשרות לעשות יום יום פלסתר את המנדט גם בשעה שמתבססים עליו? פלום תלויה העליה רק באותם החוקים הדנים בעליה, ולא בכל מערכת החוקים והפקודות שלפיהם מתנהלת הארץ? פלום אין השאלות הרגילות הנדונות בכל מוסד מחוקק: מכס, קרקעות, משפט, משטרה — עלולות לקבוע גם את גורל העליה וההתיישבות? פלום איננו מפירים פיצד מחניק עתה ה„אטאטיזם“ הכלכלי בארצות מזרח־אירופה את המיעוט היהודי, פיצד נהפך המונופולין הממלכתי לאמצעי חתירה בידי הרוב נגד המיעוט, בלי שיהא צורך להשתמש בגזירות שאינן לפי טעם הוּמָן הזה?

יש חוֹזִים לָנו ורודות: תורת „הינטיל“. המועצה המחוקקת תשמש צינור מאורר. יותן מוצא לנזים הרעים המסעירים אה הרוחות ומתפרצים החוצה במעשה אַלְמוֹת וְרָשַׁע. המועצה תיהפך לכלי מחזיק שלום לארץ. מענין לדעת, מהו הנסיון הפרלמנטרי המצמיח חלומות ורודים אלה? השמרה עלינו הדומה הרוסית, עם הוֹנְטִילִיָּה המצוינת שלה, מפרעות ומהסתה ומעלילת־דם? או הפרלמנט הבוקרשטי, או אפשר הרייכסטיג הגרמני מנע מחילול בת־קברות ומפריחת ההסתה ההיטלריסטית? מי שמפיר במקצת את אפיה של המנהיגות הערבית יכול להעלות על הדעת סברה אחרת, לא סברה של וְנְטִיל, אלא של „פרה חולבת“. אותה תופעה פטריוטית טְרַג־יקומית, שמעמד שלם החי על ממפר קרקעות ועל סרסרות בקרקעות אינו חדל להתריע על הסכנה שבקניוֹתֵינוּ, בידעו היטב שההתרעות וחגזירות אינן עלולות אלא להשביח את סיפויי הממפר, אותה תופעה ידועה של עתונאים ועסקני ציבור צוררים, העושים גם את השטנה וגם את „הידידות“ (חליפות!) לפרה חולבת — אותה תופעה עשויה שתתגלה

במהדורה מורחבת בעקבות הפסידוֹ-פרלמנטריזם בארץ. מי יודע, אולי עוד נזכה לראות במו עינינו על קרקע המולדת את גלגולו החדש של היהודי הגלוי אשר אין לו אלא לחבל תחבולות פיצד לעקוף את החוק, ולשלם דמי „לא נחרץ“ ולשגר דורזנות למען העביר את רוע הגזירות. אלה הם הסיפויים המעשיים הצפונים לנו במועצה המחוקקת.

אולם שאלת המועצה המחוקקת היא יותר משאלת חישובים של שכר והפסד בשטח המעשיות הרגילה. רואה אני את קבלת הפרינציפ המונח ביסוד המועצה המחוקקת כפוגעת בנפש הציונות.

אסביר את דברי. הציונות היא תנועת השחרור והעצמאות של עם ישראל. אין לה כל תאות שלטון על זולתה. אבל היא מתקוממת בכל פוחה נגד כל השתעבדות לזולתה. זרה לה כל שאיפה להטיל מרות. אבל אינה משלימה עם קבלת מרות. גם חזון „מדינת היהודים“ בפי הרצל לא היה בו כל טעם לפגם של בקשת השתלטות על עם אחר. הרצל גם לא ניסה לקבוע מה תהא צורת השלטון במדינת היהודים, ואם היא תתקיים כמדינה בלתי־תלויה או כפרובינציה אוטונומית בתוך חטיבה מדינית גדולה. ציונות־רבתי של הרצל, אשר לאורה עולה החלוץ לארץ, פירושה: יציאה מן הגלות. לא בית־נכאת לאומה, כי אם מקלט בטוח לעם בהמוניו. מקלט אשר יקלוט, בטוח מרדיפום, מגזירות, מפרעות, מעלילות, מעלבון. ולא שבט־סגולה אחד מכל פזורי ישראל, כי אם קיבוץ גלויות. תנועת הפועלים שומרת אמונים לחזיון זה גם בימי זוטא של תנועה, בימי רעה ומיעוט הדמות, ואפילו בשעה שאינה בוחרת להשתמש במונח זה, אשר הרצל עצמו חדל מהשתמש בו בשעה שהחליף את התכנית המופשטת בפעולה מדינית ממשית.

הבוקי־סריקי אשר נתלז במונח „מדינת יהודים“, לא רק על ידי אויבים כי אם גם על ידי „אזהבים“, מונעים אותי מהשתמש בו. כמה מדינות־יהודים איכא בימינו! מר בן־אבי, למשל, הנהו חסיד נלהב של מדינה. הוא גם אינו רואה כל קושי בהקמתה. הוא מוכן להכריז על יהדותם של כל הפלחים בארץ. ובלבד שנוכל להכריז על מדינת־יהודה. הוא מוכן גם להכריז על תל־אביב הקיימת פעל המדינה שהתגשמה. למה יגרע חלקה של

תל-אביב מ„נתיקניה“? מה לו בכך שמדינת-יהודים כזאת אין בה שום מזור למצוקת היהודים? מה לו בכך שהמוני ישראל בעולם יראו מדינה זו פהתקלסות בתקות גאולתם? העיקר, שגם לנו יהיו — אפולטים, קצינים, אמבסדורים, ואולי גם חצר-מלכות ומנהגי-חצר ומשוררי-חצר, בקיצור, כל תשמישי-נחשת-קלל של „מדינה“. לבו של פטריוט לאומי מתמוגג מנחת פשהוא רואה את כל אלה בחוץ, ומה לו עוד? אך אם זהו חלום מדינת-יהודים וזה שברו, כי אז — לא מעוקצו ולא מדבשו.

גם מר גרינברג, מה„ג'ואיש כרוניקל“, רוצה במדינת יהודים. הוא מתמרמר על מי שמכריו פי הציונות אינה רוצה לא לשלוט ולא להשתעבד. הוא אינו גורס זאת: אֵלפים שנה שלטו זרים בנו, מדוע זה לא נטעם גם אנחנו קצת טעם שלטון? אודה, אין לי חלק ונחלה בתיאבון מדיני זה, כשם שאין לי חלק במושגיהם של אותם צאן-קדשים ומנהיגם, הרואים את התגשמות הציונות בדמותה של מדינת פולין החדשה, אלא בשינוי זה שהערכים יהיו במצבם של היהודים, והיהודים במצבם של הפולנים — ולו גם בתוספת של התנהגות יותר ג'נטלמנית כלפי מי שאינו נמנה על העם השולט.

בשבילי אין זה אלא סירוס מוחלט של האידיאל הציוני. לא רק חוץ השחרור שלנו הוא אחר, גם ההנייה של תנועתנו הלאומית, המסיבות ההיסטוריות אשר בהן התחוללה המסיבות ההיסטוריות אשר בהן היא מתגשמת, גם צרכיה הפנימיים של תנועתנו שונים מזה בתכלית. דורנו היה יעד לכך, שעמים שואפי חירות אשר פרקו את עול השעבוד מעל צוארם מיהרו להכניס בעול זה צוארותיהם של אחרים. הכזה יהיה המאור שבתנועת שחרור לאומית? אנו, אם גם נחפוץ בזה, הלא תקצר ידנו. אבל אילו גם יכולנו והצלחנו בזה, הרי היינו ממיטים קלון על כל המרטירולוגיה הגדולה שלנו: במשך הדורות הרבים שבהם נרדפנו וגורשנו ונשחטנו הושמדנו, ידענו לא רק את כאב הגלות השעבוד, כי אם גם את הפזו לעריצות. האומנם לא היה זה אלא כמשל „השועל וענבי הבוסר“? הנטפח בנו עתה את חלום עבד כי ימלוך?

החוץ הציוני, דוקא זה שהולך לקראת גדולות, אינו מבקש לא השתלטות ולא פריבילגיות על חשבון הזולת. מדינת היהודים שלנו לא

תתבסס על „ורב יעבוד צעיר“. גם לא על דרך המליצה. החזון הציוני וגם הפוליטיקה הציונית המעשית אינם מצריכים לשון־רהב ודברי־שחץ ולא שאר תשמישי ההתהדרות וההתנפחות של הפטריטיות הרעשנית, הקנטרנית והגנחנית. אלה מקרב הציונים אשר בפחות מ„מלכות“ ומ„עטרת מלכות“ לא סגי להם, והמטפחים פולחן של שלטון ומושגי שליטים לקוחים מתוך מציאות זרה — אינם מסייעים לא לחינוך פוליטי בבית ולא להישגים פוליטיים בחוץ. תנועת הפועלים צריכה לשמור על עצמה מעבודה זרה זו, וגם מהטרמינולוגיה המתגרה העוטפת אותה.

אולם אם איננו גורסים מדינה לאומית יהודית, כלום נהיה גורסים

מדינה לאומית ערבית?

המועצה המחוקקת, עם כל אפסותה מבחינת כוח השלטון הממשי, עם היותה כפוחה בידיה ורגליה לפקידות הבריטית, עם היותה קריקטורה של פרלמנט, מביאה אתה את שלט המדינה הערבית; הכרות שלטון עם־הרוב הערבי על עם־המיעוט היהודי; הפקדת גורל הארץ בידי עם־הרוב.

ומזור הדבר: רבים מאלה החוששים ביותר למושג „מדינת היהודים“

ונלחמים בו כבסטיה שוביניסטית, אינם נפגעים, כנראה, מזה שפאן תוכרוז מדינה ערבית. ויותר מזה: דוקא אלה הדוגלים ב„דו־לאומיות“ לגבי ארץ־ישראל נאחזו בשתי ידיים בהצעת המועצה המחוקקת. חוששני, שהדו־לאומיות הפכה אצלם למה שהפכה מדינת היהודים בפי מר בן־אבי. האין דו־לאומיות והמועצה המחוקקת המוצעת — תרתי דסתרי? אם מדינה „דו־לאומית“ אינה מלה ריקה, שאיננה מחייבת לשום דבר (מלבד שלילת מדינת היהודים) הרי אין פירושה אֶתְנו־גרפי בלבד, כלומר: ציון העובדה, שעל גבי שטח מסוים יושבים להם שני עמים. מדינות שבגבולותיהן יושבים יחד כמה עמים אינן יקרות־המציאות בעולם, ועל ידי כך בלבד אינן נעשות למדינות דו־לאומיות או תלת־לאומיות, כל עוד לאום אחד הוא המושל בהן. בפולין, למשל, יש למיעוטים הלאומיים זכות בחירה לסיים ונוסף על זה כמה סעיפים המבטיחים את זכויותיהם, ואף על פי כן לא יעלה על הדעת לראות את משטרה המדיני של פולין כמשטר דו־לאומי או רב־לאומי. איזו היא מדינה דו־לאומית? זו ששני הלאומים שבתוכה הנם שוים לחירות ולעצמאות, למידה של שלטון ולזכויות של יצוג. ולאום מלאום לא

זאמץ. כל המונח „דו־לאומיות” יש לו טעם רק אם הוא מתבטא בנורמות מדיניות־משפטיות, המבטיחות את עיקרי השויון המדיני של הלאומים. והם שעושים את המדינה למדינת־לאומים, השונה בתכלית ממדינה לאומית. דו־לאומיות אינה מתקיימת על מליצות פציפיסטיות, שאין עמן כל פוח משרה שלום־אמת ביחסי עמים, אלא על יצירת צורות חדשות של שלטון ויצוג עמים, על בסיס של שויון. פירוש הדברים שמשטר מדיני דו־לאומי מכיר לא באוכלוסים סתם, אלא בשתי חטיבות לאומיות, אשר לשתיהן מובטחת אותה מידת ההשתתפות בעיצוב שלטון הארץ, ושתיהן זכאיות במידה שווה להתוות את גורלה. האם לא צחוק מר עושים לנו אלה אשר רוממות הדו־לאומיות בגרונם והויתור על זכותנו אנו לעצמאות ולחופש היצירה בידם? אכן דו־לאומיות מיוחדת במינה שמציעים לנו אינה, פנראה, מטבע עובר „לכל הגויים”, אשר דמם דידם סומק טפי, כי אם אמצאה מיוחדת לכבוד עם־סגולה בלבד, אמצאה העלולה להשתכן יפה בצוותא חדא עם שלטון מדיני מוחלט של זולתנו. דו־לאומיות זו אינה אלא פְּתִיב, הקרי הוא: מדינה ערבית.

מן הנאמר נמתחים הקיום לתכנית חיונית.

תנועת השחרור היהודית בכלל ותנועת הפועלים בפרט אינן רשאיות להשלים עם משטר הפקידות הקיים. משטר המנדט, אם איננו משמש פסות עינים לאינטרסים אימפריאליסטיים וקולוניאליים של המדינה האפוטרוֹפִּיסית, איננו מחייב שלטון פקידותי בלתי־מוגבל. תפקידו של המנדט — סיוע והדרכה לארץ על מנת להביאה לידי פיתוחה ועצמאותה ולידי תקומת הפית הלאומי בתוכה — מאפשר ומצריך פיתוח רחב של שלטון עצמי. יסודותיו: דמוקרטיה מוניציפלית, אוטונומיה לאומית ושיתוף אוכלוסי הארץ בהשפעה על הנהלת עניניה — שיתוף אשר ילך ויגדל — על בסיס הַפְּרִיטָטִיּוֹת של שתי החטיבות הלאומיות.

עצם מצבו של השלטון המוניציפלי בארץ אינו אלא פתב־האשמה קשה נגד ממשלת המנדט. לאחר י"ג שנים של השלטון הציביליטורי הזה חיות עדיין העיריות שלנו בתקופת עבד אל־חמיד. כל הישוב הכפרי בארץ,

על 900 נקודותיו בערך, אין לו אלא שלושים מועצות מקומיות (בתוכן גם... תל-אביב, הנקודה היחידה בארץ עם זכות בחירה לאשה ועם באות-כוח של פועלים. לאחר התערבות הממשלה וצמצום זכות הבחירה השתתפו בתל-אביב בבחירות, בפועל, כ־13.000 איש). על מצב זכות הבחירה בעיריות אפשר לדון לפי מספרים ממשלתיים אלה: מתוך 88.500 אוכלוסי ירושלים זכאים לבחור 3.900. מתוך 18.000 בני חברון זכאים לבחור 860. בכל 22 העיריות שבארץ השתתפו בבחירות פחות מ־15.000 איש (השוה עם תל-אביב!). בין קרוב למאה וחמישים נבחרי העיריות הערבים אין אף בא-כוח אחד של פועלים, רק בתוך הקוריות היהודיות בירושלים ובחיפה נבחרו פועלים. סדרי עבודת העיריות ידועים לתהילה בכל הארץ. הניצול המחפיר ביותר של העובד מוצא לו מקום בקבלנות העיריות. על הקורופציה שבעיריות, הנמצאות לגמרי ברשות כנופיות אַסנדים, התריעו, וללא כל תקנה. יחסה של הממשלה ליצוג היהודים בעיריות ולזכותם לקבלת עבודה ולסיפוק צרכיהם בתקציב העיריות ידוע אף הוא. האם יד המקרה בדבר, שכל הפטריוטים הערבים, בין אלה היושבים לבטח על כסאותיהם בעיריות בחסותה האדיבה של הפקידות הבריטית ובין יריביהם הפרטנודנטים החותרים תחתם ונכספים לבוא במקומם, לא ראו מעולם שום צורך לתבוע תיקון השלטון המוניציפלי, הרחבת רשת הנקודות, הרחבת הסמכות והרחבת זכות הבחירה, וגם לא את השחרור מאפוטרוֹפסות הפקידות? ולא רק הם. גם אלה החוגים היהודיים אשר אסרו את עצמם במרכבת המועצה המחוקקת לא ראו מעולם צורך לאסור מלחמה על תביעת דמוקרטיה מוניציפלית. אכן, גם הם אומרים שלטון עצמי רק לאשר יאמר האַסנדי שלטון עצמי!

בקונצפציה הפוליטית שלנו צריכה הדמוקרטיה המוניציפלית לתפוס מקום יסודי. כאן החינוך האמיתי של האוכלוסין לשלטון עצמי בשטח ענינים הקרובים אליו ביותר, כאן הגנת הענינים החיוניים ביותר של המוני העם, כאן גם הפתח לדיפּוֹנְצִיָּה מעמדיית על יסוד ענינים חיוניים. בתוך הנקודות המוניציפליות, כשתיכבש למענן זכות הבחירה הכללית, יכירו הפלח והעמל העירוני את עניניהם וילמדו להבחין בין מַנְצְלִים־מְתַעִים ובין חברים מנודים. המלחמה בסדרים הקיימים לא תהיה קלה. מאחוריה קיימים אינטרסים ממשיים. יושבי הכסאות היום, יחד עם הפקידות השוררת עליהם, יזעיקו את

כל חילם. הם ימצאו להם בני ברית גם בתוך הישוב העברי. אולם פדאית היא המלחמה. וראויה היא הדמוקרטיה המוניציפלית שפועלי ארץ-ישראל יצאו בצבאותיה.

האוטונומיות הלאומי אינו חדש עמנו. עמוקים שרשיו בהיסטוריה הישראלית. המחשבה הסוציאליסטית המודרנית — מימי סינפטיקוס-שפרינגרנר — זו שהציגה את מדינת הלאומים מול המדינה הלאומית, שקדה להגדיר את משפט האוטונומיה הלאומית. את תכנה ואת תחומיה. בימי ההשפלה היה השם „קהל” למפלצת, מטרה לכל שטנה. התעוררות המחשבה הלאומית החזירה לאוטונומיות היהודי את פבודו (דובנב, זיטלובסקי). הזרמים הסוציאליסטיים בישראל עשו את המלחמה על זכות האוטונומיה הלאומית לקנינם. בציונות שלאחר המלחמה העולמית היו נשמעים קולות פי אוטונומיה לאומית בארץ אינה אלא שריד גלותי, עיכוב הגאולה. תנועת הפועלים בארץ, עם כל ההרגשה הטריטוריאל-סוציאלית העמוקה שלה, לא יזלזה אפילו בימי התקוות המדיניות הגדולות ביצירת הפלים לחיים יהודיים אוטונומיים, בהפכה ברורה פי התאים הטריטוריאליים ורציפות הישובים עלולים רק להגביר את פוחה של הפנסת ולהעשיר את תכנה. תנועת הפועלים לא הביטה על האוטונומיה הלאומית כעל פריבילגיה יהודית, פי אם פעל צורת ארגון וסיפוק צרכים לאומיים של כל חטיבה לאומית בארץ. עוד המשלחת של „פועלי-ציון” בשעתה (אביב, תרפ”ט) בבררה את השקפותיה המדיניות הכניסה את הסעיף: „כל סיעה לאומית מקבלת אוטונומיה לאומית בשביל כל עניניה הפנימיים הלאומיים” („האדמה”, חוברת ט’, דין-וחשבון של משלחת „פועלי-ציון”).

ולמעשה גם ענין האוטונומיה הלאומית בארץ לא התקדם בהרבה. בחוקת „כנסת ישראל” טושטש היסוד הלאומי והוגבר היסוד העדתי. והכנסת נתונה במצב של פרודור מפולש: הנכנס נכנס והיוצא יוצא. אין חובה לאדם להימנות על החטיבה הלאומית שבתוכה נולד ובתוכה הוא חי. הרוצה לפרוק את עולה אינו זקוק אפילו להחליפה בחטיבה לאומית אחרת, הוא פשוט יוצא ונעשה פטור ממצוות. סמכות הכנסת להטיל מסים מצטמצמת מחמת ההגבלות השונות ומחמת זכות היציאה, העושה אותה הפקר. לערבים אין

שום מוסד לטידור חייהם הלאומיים. הרוב המוסלמי יש לו „מועצה מוסלמית עליונה“, בעלת נחלות רבות והכנסות גדולות. הנתונה בידי פנופיה „נכבדים“, מחוץ לכל קונטרולה ציבורית. כמזנו פועלים מעונינים בהקמת דפוסים דמוקרטיים לחיים הלאומיים. הם יביאו אתם: סיפוק הצרכים הלאומיים בידי האומה עצמה וברשותה, צמצום רשותה של הפקידות הזרה, דיפרנציאציה מעמדית פנימית ויצירת באות־כוח לאומית דמוקרטית.

נשאף להרחיב את היקפן ואת כוח פעולתן של האוטונומיה המוניציפלית והלאומית. בהתפתחות הדברים אפשר לתאר גם פעולה כלכלית וישובית מאומצת של גופים מוניציפליים שלמים, המאוחדים אם על יסוד הרציפות הגיאוגרפית או על יסוד שותפות אינטרסים כלכליים (ברית מועצות כפריות — ברית מועצות עירוניות). כל כמה שנרצה בהתפתחות זו לא נבוא להעמיס עליה תפקידים היוצאים מתוך תחומיה. האוטונומיה המוניציפלית והלאומית אינה יכולה לבוא במקום השלטון הארצי. הדמו־קרטיזציה של השלטון הארצי, העברתו ממשטר פקידותי למשטר־שלטון עצמי, הנה אחת הפרובלימות הפוליטיות המיוחדות של הארץ. שיטות המעבר הקיימות במושבות הבריטיות אינן יכולות לשמש מופת ודוגמה לארץ־ישראל. רמתן התרבותית־הסוציאלית של הישוב העברי, החובה המפורשת להבטיח לעם העברי את חופש היצירה והבנין, ההכרה הבין־לאומית בהקמת ה„בית הלאומי“ (הכרה, אשר למרות כל ערפיליותה המדינית מחייבת את שמירת זכויותיו הלאומיות של העם העברי ואת ריבוי הבלתי־פוסק בארץ בזכות ולא בחסד), כל זה מחייב לבקש את הפתרון בצורת שלטון כזו, אשר תמנע כל השתלטות של עם אחד על משנהו, צורה כזאת תימצא אם המוסד המחוקק יורכב על ידי שתי החטיבות הלאומיות שוה בשוה.

בגוף מדיני נבחר אשר כזה אין מקום לשיתוף פקידים ממונים מטעם השלטון. בעצם המבנה הפריטטי של מוסד כזה צפונות הערובות מפני התנשנות, מפני גזירה, מפני דחיקת רגלי החטיבה הלאומית החלשה יותר. היא לא תהא נאלצה לשים מבטחה בערובות של

נייר או לשאת עיניה אל חסד הַטוֹשׁ של הנציב העליון. כוח חיצוני לא יצטרך להכריע על כפות המאזנים את שתי החטיבות הלאומיות. „שיווי-המשקל“ נתון מאליו, ובאין יכולת לשום חטיבה להשתלט על חברתה, באין יכולת להיעזר בכוח חיצוני מכריע את הכף, יתחנכו נבחריו שני העמים מתוך עניניהם החיוניים לבקש דרכי הסכם ופעולה משותפת. אולם גם ה„הזדיינות“ הלאומית, העמידה במלוא התחמושת זה מול זה, לא לעולם תעמוד. באין סיכויים מרובים להתנצחות לאומית, בהינטל העוקץ מכל התנקשות, ובחלוף התקוה להצלחה בדרך זו, יתפוררו הגושים הלאומיים לרגביהם המעמדיים, ויפתח פתח לצירופים חדשים לפי קוֹי־השיתוף הסוציאליים. ואלה יפרצו להם סוף סוף אפיקים חדשים. התפתחות זו, לפי קו ההסכם בין שני עמי הארץ, היא היחידה אשר יש בכוחה להביא לידי הרחבה בלתי־פוסקת של השלטון העצמי, ובקרב הימים — לידי הרחבת חלקם של האוכלוסין בעיצוב השלטון האדמיניסטרטיבי ולידי העמדת האפוסטרופסות של ממשלת המנדט על המינימום.

יאמרו כי הלך־רעיונות זה אינו הולם את „המחשבה האנגלית“: צורות המעבר משלטון פקידותי לשלטון עצמי בנסיגה הקולוניאלית הן אחרות לגמרי. האוטונומיה הלאומית זרה להם, ועל אחת כמה וכמה יהיה להם זר ומוזר הרעיון על מוסד פרלמנטרי המורכב חלק כחלק מבאי־כוח שני העמים, ללא השתתפות של פקידים ממונים. יתכן. אין אני סניגור ל„מחשבה האנגלית“, ואיני יודע מה יבינו ומה לא יבינו האנגלים. אני מניח שאם ירצו להבין, אם יהיה להם ענין להבין — יבינו לנו. ואם יהיה להם ענין דוקא להתרצות אל האפנדי על חשבוננו ועל חשבון הארץ ושלטונה העצמי האמיתי — ינהיגו פאן מעין מה שהנהיגו במזרח הירדן, אולם ידנו אֵל תהי בזה. יעשו זאת מבלעדינו. לא נגזור את מאנינו ואת הכרתנו המדינית לפי צרכיו וחשבונותיו של כוח חיצוני תקיף, הרואה את התפקיד אשר נמסר לו מאת חבר הלאומים ככוח הרשאה לעשות עמנו כממשלה העושה בתוך גייטיבס „שלה“. ואין אנו חייבים לקבל את הדין למפרע. אם הכרת צדקתנו אתנו — ניאבק; אם רב או דל פוֹחֵנו למנוע מאתנו צורות שלטון פסולות ומזיקות לנו מבחינה יהודית, סוציאליסטית ואינטרנציונלית — בזה נינכח לאחר שנאמץ את כל פוֹחֵנו במערכה. אולם

אם גם נפסיד את המערכה הכבדה — לא אבדנו. לא מערכה אחרונה תהיה זאת. עוד לא תמו כל ההזדמנויות לתביעה ולנצחון. ההיסטוריה אינה עומדת. יחסי הכוחות הולכים ומשתנים. והכרת העולם אף היא אינה קופאת. אם ננחל מפלה ולא נפקיר את נשקנו — את הכרת צדקתנו, את שלימות שאיפתנו, את קשיות מאמצינו — פי אז עוד רשאים אנו ליחל לימים אחרים. הכרת מקומו של מפעל תקומתנו בהיסטוריה האנושית החדשה, הכרת בריתנו האמיצה עם תנועת הפועלים העולה — היא שתעמוד לנו בימים קשים, בעמדנו מול עולם תקיף. אולם אם אנחנו בעצמנו נסכים למיטת־סדום שאומרים למתוח לנו — מי יקום לרווחתנו?

בשנת־מצור זו נאלצנו — על כרחנו — לעשות מלאכת הסברה מרובה. טרחה זו לא תמיד היתה לשוא. כמה מושגים שהיו קודם נחלתנו בלבד (כמו רעיון העבודה העברית, למשל), בחינת „זר לא יבין“, מצאו מסילות למוחות זרים, ואחר יסורים רבים הוכנסו אפילו לתעודות מדיניות. אם יקום בנו הפוח לעמוד בשלנו, ביצירתנו, בקשיות־ערפנו, במלחמתנו — יתחנך העולם להבין לנו. סוף סוף גם יבינו פי עם ההולך לבקש לא שררה ולא פריבילגיות ולא ניצול יגיעו של הזולת פי אם זכות לישוב נשמות, „לבנות ולהיבנות“, להיבנות לא מחורבנם של אחרים — רשאי לתבוע משטר מדיני כזה אשר לא ינעל בפניו את שערי היצירה.

שבט תרצ"א.

העברת החינוך לבנסת ישראל

העברת החינוך לרשות הפנסת

(הרצאה באסיפת הנבחרים)

העולה לדבר בשאלה זו אינו דומה לשופט הבא לחרוץ משפט אלא למי שעולה על גרדום. אני יודע פי עלי לדבר באוירה בלתי־ידידותית, מלאה חרדה לא רק לעצם הענין, אלא גם מלאה חשדות וחששות להתנקשויות מדומות. תעיד העובדה שסיעתי, אשר היתה רשאית לתבוע לעצמה את ההרצאה הזאת, היתה מוכנה להסתלק ממנה לטובת אחד המורים המפורסמים בארץ, מתוך רצון למסור את התפקיד לאדם העומד בתוך מפעל החינוך, על מנת שיחפש הוא את הפשרה בין דעת המורים ודעת אותו חלק הישוב הרוצה בהעברת החינוך לפנסת. אולם חזקה על המורה הזה יד חבריו והוא נאלץ להסתלק. בינתיים, במשך השבועות האחרונים שלפני אסיפת הנבחרים, ניתן עלינו מטר מחאות מסניפי הסדרות המורים שהזכירנו את המחאות מימי פולמוס אחד־העם־נורדוי; כאילו לא די בעצם בירור השאלה וצריך היה לאחוז גם באמצעי זה. בין המחאות האלו היתה אחת שאמרה, כי בהחלטה על העברת החינוך „נסוך רעל“; החתימה על מחאה זו היתה „מורי העמק“. אני המכיר את העמק ואת מוריו ידעתי באיזו מידה מבטאה מחאה זו את יחס מורי העמק ממש. אולם לא רק בסניפים, גם מרכז המורים בכרוזו הפונה אלינו, צירי אסיפת הנבחרים, פגש את הרצון להעביר את החינוך לרשות הפנסת כדבר העלול „להמיט אסון“, והודיע כי ציבור המורים „הילחם ילחם בכל האמצעים אשר בידו נגד מסירת החינוך לכנסת ישראל באיזו צורה ובאיזו מידה שהן“. הכרזת מלחמה בצורה אולטימטיבית חריפה כזו איננה עלולה להקל על חבלי הלידה של המעבר ההכרחי. לשם ויכוח אתנו משתמשים גם בביאורים „פסיכולוגיים“, אשר רק הבוחן לבבות יוכל להעיד על אמינם. מישוהו החותם בן־יועזר מספיר ב„הארץ“ ברצינות גמורה, כי

הפועלים הם בעד העברה לא מטעמים חינוכיים, אלא משום שמוסדותיהם הם נמצאים „מחוץ לסכנה“. נימוק כזה בפי מחנך יש לו ערך חינוכי מיוחד. לא חפצנו להיות אנשי ריב ומדון לציבור המורים בארץ-ישראל, שאנו רואים אותו כעצם מעצמנו, לא במובן המפלגתי וההסתדרותי — כי יש לנו בין המורים גם חברים נאמנים וגם מתנגדים זועמים — אלא פכנים למחנה העבודה. אך מלבד הקרבה היסודית של כל עובד באשר הוא עובד — רבים הם הקשרים בין מחנה הפועלים ומחנה המורים בארץ. עוד זכורה לנו מלחמת השפות מלפני שבע-עשרה שנה. ודאי ישנם באולם הזה אנשים הזוכרים את הברית הנאמנה שנכרתה אז בין המורה והפועל ואת התפקיד שמילא ציבור הפועלים במלחמה ההיא. ולא רק במלחמה על הנחלת הלשון — גם במלחמת הפועל על זכות העבודה במשק היהודי יש לנו ולכמה מן המורים זכרונות משותפים פכני ברית. אמנם היו גם אֶלֶמנטים זרים לנו בקרב המורים, אבל היו קרובים ונאמנים, כמורים וכאזרחים, במתולה ובסגרה ובמלחמה ועד באר-טוביה, והיו גם שחרתו שמם לזכרון בתולדות תנועת העבודה בארץ. גם מבחינת היחסים החברתיים בישוב והרצון לקשרי ברית עם חוגים קרובים אין לכאורה לציבור הפועלים שום יצר של ניגוד וקנתור נגד המורים. אם פּי, כשם שאנו נאלצים לצאת לפעמים נגד חלק מציבור הפועלים בשעה שאנו רואים אותו נתפס למקצועיות פוזבת בניגוד לטובת הכלל, כך רשאים אנו לבדוק גם אחרי הפרופסינליזם של המורה. ואם החלטנו לאחר שיקול-דעת של שנים רבות — פי שנים רבות ניסרה בעולמנו השאלה — להעמידה להכרעה, הרי לא מחשבון של רנח מפלגתי עשינו זאת, כשם שדברים רבים שאנו נלחמים עליהם אינם פרוכים במתן שכר „בעולם הזה“, אלא הרגשת חובה קודם כל כלפי החינוך עצמו, כלפי הישוב והציונות.

ובטרם אגש להוצאת נימוקיני הייתי מבקש שלא ייחסו לנו נימוקים שהם פסולים בעינינו. יש אמרה שגורה — שחרור התקציב מסעיפים „בלתי-פרודוקטיביים“. מימי דה-לימה הוכנסה חלוקה פזו של סעיפי התקציב הציוני. תנועת הפועלים אינה חושבת את החינוך לדבר בלתי-פרודוקטיבי.

אדרבא. זוהי בעינינו אחד מסעיפי ההוצאה הפרודוקטיביים ביותר בתקציבה של אומה, על אחת כמה וכמה בתקציבה של תנועת תחיה לאומית. ושוב. רבים ניסו לראות בעמדתנו לא דאגה לחינוך, כי אם אמצעי לביצור פנסת ישראל — לתת תוכן לפעולתה, כדי להגדיל את משקלה. על זאת מכריז מרפז המורים בכרוזו, פי מסירת החינוך לפנסת ישראל אין זה אלא „אמצעי להשגת מטרת אחרות“. הנני מודה ומתנדה כי איני ניגש לשאלה גם מבחינת הפנסת. אבל על המורים הפוסלים אותנו בזה הנני להקשות: הנה נימק מורה חשוב אחד את התנגדותו להעברה בזה ש„בתור ציונים אין המורים רוצים שההסתדרות הציונית תישאר גוף בלי נשמה“. וכן אומר המרפז: „הוצאת החינוך מידי ההסתדרות הציונית פירושה: נטילת נשמתה, המעטת דמותה“. מותר אפוא להשאיר את החינוך בידי בעליו פיוס מתוך חרדה לתנועה הציונית ואסור להעבירו לידי הישוב מתוך דאגה לפנסת.

לי נראה דבר העברת החינוך פהכרחי לגופו של ענין החינוך. מהי חובת התנועה הציונית לחינוך ומה חובת הישוב? הספנו לכך שמכריזים עלינו עתה פעל עוזרי התרבות העברית. איני סבור שתנועת הפועלים בארץ-ישראל, עם ערכיה התרבותיים והפוחות שהשקיעה פלשון ובספרות וביצירת הני תרבותי בארץ, זקוקה ללימוד זכות על עצמה בנדון זה. אומר רק זאת, כי בשבילנו העבודה התרבותית בתנועה הציונית פולה ובתנועתנו אנו אינה ענין של פרפראות אלא מגופי הלכה; לא ענין טפל אלא חלק אורגני. כשם שאי אפשר לנו להקים את בנינו בלי עליה והתישבות, כך איננו מתארים לעצמנו שאפשר לכנס את פזורי ישראל וליצור משק בלי עבודה תרבותית מחונכת מכוונת ליצירת עם אחד. לגבי תנועת הפועלים, עם יהסה לבנין הארץ ולהקמת חברה חדשה, לא יתכן כלל הדבר בלי יצירת מכשירי תרבות חשובים, שבלעדיהם כל בנינו יהיה לא בית אלא גל לבנים. חובת התנועה הציונית כלפי החינוך היא ממש כחובתה כלפי המשק העברי החדש. לגבי המשק, שהוא בסיס הבנין פולו, אין אני רואה את חובת התנועה הציונית לפרנסו ולקיימו, אלא להקימו בלבד; להביא את היהודי לארץ ולהעמידו על רגליו — ולהתפנות כדי להביא אחריו עוד יהודי; כי אילו נמשך מצב זה שנים רבות, שהתנועה הציונית היתה מוכרחה לשאת במשקים החקלאיים ובמפעלי הרשות שהקימה מבלי להתפנות ליצירת ערכים

חדשים — אזי עם כל חשיבותם האבסולוטית של כל משק חקלאי וחרשתי, היה מפעלנו נדון להתנוונות. הוא הדין לגבי החינוך. פשם שהתנועה הציונית חייבת לצייד את היהודי שהיא מביאה לארץ במכשירי קיום, כך היא מחויבת לציידו במכשירי תרבות, לתת לו בית־ספר. פי לא יתכן שיבוא יהודי ויתישב במקום נידח ויקבל עליו עול חלוציות לכמה שנים, אם לא ידע שתקופת פיבוש זו קשורה בבטחון שבניו לא יגדלו כאן עמי־הארץ. כך הדבר לגבי הפרט וכך לגבי הכלל. התנועה הציונית היתה מחויבת להניח יסוד למפעל החינוך העברי, לברוא טיפוס רצוי של בית־ספר ולדאוג תמיד לעולים החדשים. אך פשם שלא יתכן שהתנועה תוסיף שאת בעול תל־אביב ופתח־תקוה ודגניה לאחר ביסוסה, כך לא יתכן להעמיס עליה את צרכי החינוך של החלקים שנתבססו.

אם נתבונן מהשקפה זו למה שנעשה בתקופה קדומה בציונות, נראה שהתנועה עשתה גדולות. עוד לפני ארבעים שנה, פשנוסד ביפו בית־הספר לבנים של בלקינד, עמד אחד־העם ונלחם עם חובבי־ציון על בית־הספר הזה ודרש שיעמיסו על עצמם את עול החזקתו, פי „בית־הספר ביפו חשוב מכמה קולוניות“. ביצירת בית־הספר הזה לא היתה הדאגה ליהודי יפו המסכנים, אלא מפעל לאומי אשר היתה הכרה פי בלעדיו לא תיתכן כל יצירה ישובית. המלחמה ב„עזרה“ היתה חיון חשוב לא רק מבחינת המלחמה ללשון, אלא כשלב ראשון בשחרור הישוב מאפוטרו־פסות בעיני רוח. מאז עשתה התנועה הציונית גדולות בשטח זה ולא מתפקידי פרגע לסכמ.

ועתה אנו באים ושואלים, מה חייבת התנועה הציונית לעשות לחינוך בארץ־ישראל, אחרי שיצאנו מתקופת יפו ומהתקופה שלפני המלחמה. אנו רואים לפנינו ישוב אשר עם כל מצוקתו החמרית וחוסר הבטחון שיש בו, הריהו בכל זאת אי של ברכה בהשנאה עם כמה גלוי־ות. קיומו איתן יותר מהן. משקו מתפתח. אלפי אנשים עובדים חיים בו מפרי עמלם. במצב פזה, אילו גם לא היה שום מחסור בכספים לתנועה הציונית ואילי ישבנו כאן במושב ציונים הדואגים לחלוקה נכונה של הכנסותינו — נדמה לי פי היינו חייבים לבוא לידי מסקנה פי החזקת הרשת הענפה הזאת של מוסדות חינוך היא מחוץ לגדר האפשרות של התנועה מטעם פשוט מאד. יש בארץ ריבוי טבעי. הישוב גדל, צרכיו החינוכיים גדלים וההשקעות בחינוך ותרבות מן ההכרח

שתעלינה משנה לשנה. גם אילו היה הכל כשורה בקופה הציונית, היינו מגיעים לכך שחלק זה של ההוצאות היה אוכל את כל השאר. אמנם אפשר שהיו נמצאים אז אנשים מרוצים שהיו אומרים: הביטו, איזה מפעל תרבותי אנו מקיימים ואיזה אחוז גבוה מתקציבנו מושקע בחינוך. אבל אנו יודעים פי תרבות היא רק חלק מההתישבות. וגם אם יהיו לנו בתי־ספר מצוינים, והלשון העברית תשלוט, והמורה העברי יעמוד על הגובה — אם לא תהא עליה והתישבות וקרקע, לא יהיה לנו ממה לינוק, והתלמיד הגומר את בית־הספר לא יהיה לו על מה להישען פאן והתרבות תישאר גם מצומצמת וגם חלשה. ואֵל יראו בזה זלזול בתרבות אם אומר, כי כולנו קיימים בזכות „חנינא בני“, זה ששמו החקלאות העובדת, אבל אותו אנו מפרנסים משנה לשנה בקב חרובים ממש, עד שתצא נשמתו. עברו עלינו שנים ללא כל קדמה התישבותית. כדאי שהמורה העברי בארץ־ישראל יעשה את חשבון תלמידיו, עבודתם, מצבם, חייהם, סיפוייהם. לכאורה צריך היה לאמור, כי התנועה הציונית אינה חייבת לדאוג ל־170.000 יהודי ארץ־ישראל, אלא עליה לדאוג לעולים חדשים, להקמת משקים ולסיפוק צרכי החינוך והתרבות של העולים; ולישוב הקיים צריך היה לאמור: רדו לכם משולחן האומה שאתם סמוכים עליו. צריך היה לקום סדר כזה שבמידה אשר איזו מושבה מתבצרת חלקה בתקציב הלאומי פוחת, ולעומת זה מוטלת על התקציב התחייבות מיוחדת כלפי כל נקודה חדשה. אבל מי שיודע פיצד מתנהלים הדברים למעשה, יזכור איך אנו נאלצים להילחם על תקציב לכל בית־ספר בנקודה חדשה, באשר אין לו „חוקה“, בעוד שהמוסדות הקיימים הם הפרָטנדנטים הראשונים. לא אטריחכם במספרים, רק אחדים לדוגמה: בית־הספר בנהלל — מקום קצת יותר מבוסס מאחרים, אך חדש לגבי המושבות הישנות — מקבל תקציב של 250 לא"י בשביל 118 ילדים. לעומת זה בית־הספר בנס־ציונה — 232 לא"י ל־69 ילדים. השנאה אחרת: בראשון־לציון התקציב הוא 1130 לא"י ל־336 ילדים, 3,3 לא"י לילד, ובשכונת־ברוכוב — דאי לא יותר עשירה ומבוססת — 250 לא"י ל־111 ילדים, קצת יותר מ־2 לא"י. השיטה ברורה: מקום המבוסס יותר מקבל יותר מהתקציב. ושוב: בפתח־תקוה התקציב קרוב לארבע לא"י לילד ובעמק — משתים עד שתים וחצי לא"י.

ואני שואל, מבחינת חובת הישוב לעצמו ולתנועה כולה: בתור אנשים כובשים היינו זכאים לעזרה ולצידה. אבל קיבלנו צידה הגונה. שום ישוב לא קיבל בכוחות אנושיים וכספיים כמונו בתקופת הביסוס. אך האפשר להשוות את הקרבנות שמקריב הישוב למען חינוך בניו עם מה שעושות בזה קהילות ישראל אחרות? הייתי זה לא כבר בארצות מזרח אירופה וראיתי מה עושה היהדות הליטאית למען בתי-הספר שלה — יהדות המתבוססת במחסור ואף על פי כן יודעת שעליה לתת אמצעים לחינוך. הישוב הזה פעל גדולות גם בהשלטת השפה העברית בבתי-הספר. נניח לרגע שהיינו יכולים לנתר על החוב כלפי העם ולכלכל ביד נדיבה את החינוך בארץ-ישראל מכספי האומה, אילו היה הפל כשורה. אך לא מפני צרות-עינה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, אלא באשמת פולנו — אולי מפני שלא ידענו להשתמש בתקציבים שניתנו לנו — עובדה היא כי כשל כוח העם ואסור לנו להוציא את כל מאמציו להחזקת בתי-הספר. בית-הספר תופס מקום חשוב בתקציב הלאומי, אולם כל מה שמסביב לו מצטמק. לחזיון שאנו עדים לו יש בנין-אב בהיסטוריה, העומד לפנינו פאזהרה. לפני שבעים שנה נוסדה חברת „כל ישראל חברים“, אשר היתה בראשיתה לא מוסד פילנטרופי סתם, אלא מאמץ לאומי לפי מושגי הזמן ההוא. לפי הרעיון שהגו כרמיה וחבריו. ומה עלתה לחברה זו? מתוך שכל רצונה היה להיות בעל-הבית על מוסדותיה ולא לפתח את החינוך ברשות העדות ובאמצעיהן — הרי באמת נשארה בעל-בית, אבל את פעולתה לא פיתחה ובעצמה לא התפתחה. סכנה כזו נשקפת גם למפעלנו החינוכי. בלי התישבות תשא הרוח את עבודת הרוח שלנו. ומה שהמורים רואים כנכסי-צאן-ברזל — תקציבה של הסוכנות — כספים אלה יבואו מתוך התלהבות עממית, ובלעדיה ילכו ויפחתו.

יש אומרים: אין זו שאלת כספים; זוהי שאלה פרינציפיונית. לא למעננו קיים החינוך הארץ-ישראלי אלא למען העם כולו ולא יתכן כי העם יעשה את הישוב הקטן לממונה על גורל יצירתו התרבותית. אכן ממושגים כאלה טוב לפעמים לקרוע את הקליפה ולהתבונן לתכנם האמיתי. מה פירוש הדברים? כי האדונים קיש, הפסטר וסינטור — אין לי כל כננה, חלילה,

לזלזל בכבודם — נאמנים יותר על חינוך הדור מדיד זלין, בן־צבי והרב אוסטרובסקי? הדואגים לתנועה הציונית ומסרבים לקבל מידה את המפעל החינוכי מחשש פן תתרוקן הציונות מנשמתה — מאמינים ודאי בזה בתום לבם. אולם אני ראיתי את המראה הנהדר של הקונגרס בשעות המוקדשות לחינוך ולתרבות עברית — איזה קשב שרר שם אז ואיזו התענינות, ואיזה תוכן ממשי נותן הדבר לתנועה. ראיתי שם בועדות פרופסורים אנשי־שם ורבנים מוכתרים חותכים את גורל החינוך, וראיתי את קרבנם הרבה לענינים. אין פונתי לפגוע במישהו, אולם נדמה לי כי מוטב לשבת פאן עם מורים רגילים מאשר למסור את פתרון שאלותינו למומחים המתכנסים לשבוע ימים מלודו או מניו־יורק, יהיו מי שיהיו. ועוד אמרים, כי אי אפשר למסור ליהודי ארץ־ישראל את גורל החינוך משום שהם מתכנסים מפל התפוצות ומביאים אתם ירושה של תרבויות שונות. ובכן יהודים המתכנסים מפל קצוי ארץ לקונגרס הציוני אפשר להפקיד את ענין החינוך בידם, ואילו יהודים הבאים מאותן התפוצות להתישב יחד בארץ־ישראל אינם נאמנים על כך. ומנהל ממונה על ידי פנסת ישראל — היוכל להשתוות עם ממונה מבחוץ? ושוב, אין פונתי לזלזל, אבל האם מקרה הוא כי משום שאמריקה תקיפה נתמנה אמריקאי להנהלה, ואילו, למשל, היה קיסר וילהלם מנצח במלחמה העולמית, היתה יד הציונים הגרמנים על העליונה והמנהל היה גרמני. יבוא מחר פדגוג יהודי גדול מרוסיה או מליטה — היזפה בעיני גדולים מקצוי תבל, אם גם יזפה לאמון בארץ?

אומרים: הישוב אדיש כלפי החינוך, בשעה שההסתדרות הציונית אחראית. טוענים שההורים אינם מתענינים. אולם אני שואל את עצמי, כיצד זה כל יהודי בעולם דואג לחינוך ילדיו, כיצד זה גילתה היהדות בכלל מאמצים כאלה בשדה החינוך — לא אדבר כבר על הישיבות הגדולות, אלא על מה שנעשה בתקופת ההשפלה מימי יוסף פרל, ובתקופת ההתעוררות הלאומית — וכיצד זה קרה שבקרוב קיבוץ שהוא מסלחה ושמנה של האומה מוזנח ענין החינוך? והתשובה ברורה. הקולר תלוי בזה שהישוב חונך על חוסר דאגה בעניני החינוך, מימי ה„אליאנס“ ועד היום. נוצר פאן טיפוס של אב שאינו דואג לחינוך ילדיו. ואף על פי כן יש ויש מוסדות שבהם נתגלתה אקטיביות ציבורית. הגימנסיה בראשיתה ידעה להקים ועד מפקח צר, ידעה

לשתף הורים. וגם עכשיו, מי שידוע כיצד מתנהלים עניני בתי־הספר במשקי העובדים, מי שילך לעין־חרוד ולנהלל ויראה איזו ערות ישנה שם לגורל החינוך, וכן בבית־הספר לילדי עובדים בתל־אביב שיש סביבו אוירה ערה — יבין כי במקום שהישוב נושא באחריות שם גוברת גם ההתענינות. על כל פנים זה מראה כי לא יבש בארץ־ישראל מקור הדאגה לחינוך. מבחינה זו, של דאגה לטיב בתי־הספר, ולא רק לקופת העם, מעונין הישוב שיוטל עליו העול, למען נגיע ליחסים אחרים של הורים ומורים ולאווירה אחרת סביב בתי־הספר.

אין מתפקידי לבקר את בית־הספר הקיים. אצטט רק דברים אחדים מאורגן המורים („הד החינוך“). הנה פותב עזריהו: „דומני שלא אגלה סוד אם אגיד בפומבי שאין כמעט אף אב אחד בארץ, שהוא מרוצה מבית־הספר הקיים“.

אם מורה הממלא תפקיד חשוב במחלקת החינוך פותב כדברים האלה — סימן שלא הכל כשורה. ואנחנו הרי בונים בארץ־ישראל לא רק בית־ספר עברי לאומי, כי אם בית־ספר לעם ההולך לישוב ארץ, היוצא מחיי אור לחיי עבודה. בית־הספר צריך להעניק לילדים שרשים במולדתם החדשה. השאלה היא באיזו מידה מכניס בית־הספר את תלמידיו לחיים בארץ. על הנושא הזה יכולתי לדבר הרבה, גם לספר מפגישותי המרובות עם יוצאי בית־הספר הארץ־ישראלי בגולה — על רכושם התרבותי ועל יכלתם הנפשית לשוב לארץ ולהיות בה להועיל. יכולתי לצטט גם את דבריו של ד״ר מוסינון אל בוגרי הגימנסיה אשר באמריקה. אבל כאן הנני רוצה רק להביא כמה דברים מפי מורה חשוב המתאונן על מצב לימודי הטבע. הוא מתאונן (ב„הד החינוך“) על תלישות בתי־הספר והסמינרים מחינוך רציני במקצועות מולדת ועבודה. כאדם הקרוב לענינים אלה לא חדלתי מהרגיש בזה כל ימי שבתי בארץ. אני מניח שרמת התרבות של המורים היא פזאת שיבינו כי לא לשם קנתור אני מצטט. פונתי להציג את השאלה: כיצד קרה שרשת בתי־הספר הקיימת זה כמה שנים, בעלת אמצעים גדולים ואידיאות מסוימות המכוונות לא רק לדיבור עברי אלא להחזרת עם למולדת והשרשתו בקרקע — שמפעל חינוך זה לא יהא ממלא את תפקידו? משום שהעבודה החינוכית מסורה לא בידי הישוב עצמו, אלא בידי גוף שאין לו מסורת בחיי הארץ, שמנהליו

מתחלפים וכל אחד צריך להתחיל ללמוד הכל מחדש, ואנו מגיעים לידי כך שמאמצי מורים פוילקומיק, עליו השלום, או יצחק אפשטיין יכולים ללכת לאיבוד בשביל דור שלם של מורים ומנהלים. לעומת זה פשיש עול על הישוב יש התקדמות.

אומרים: ההעברה לפנסת תהרוס את אחדות החינוך. כמה דברים מרים נזרקו כלפינו, המפוררים, המקימים במות לעצמם. באותה חוברת שמרפזו המורים המציא לי קראתי דברי מפקח הקובל עלינו, המסדרים חינוך מעמדי נבדל. הוא מספר: באו פועלים בתל-אביב ורצו להקים בית-ספר מיוחד. ועד החינוך הדואג לאחדות לאומית לא מצא תקציב לכך. אבל העירייה קיבלה סוף סוף את המוסד תחת פנפיה. אילוסטרציה מצוינת לכך, מה הם מושגי המפקח על „אחדות החינוך“. אם הורים אמידים מקיימים בתי-ספר תיכוניים בתל-אביב ובירושלים — מוסדות אלה חשובים וראויים לתמיכה. בזה אין התבדלות. הלא כל אחד יכול לשלוח שמה את ילדיו, אם רק ישלם שכר-לימוד. כמו שאמרו: החוק שיה לכל — גם לרוטשילד אסור לישון תחת הגשר. אבל אם הורים עובדים רוצים להקים בית-ספר פרוחם — זה פסול מבחינת האחדות הלאומית. אם אחדות החינוך פירושה: עיקרי חובה מסוימים — לשון עברית, נכסים של תרבות עברית, גם של תרבות קדומה, חובות אלמנטריות של השפלה, היגינה, עבודה — הרינו הקנאים הכי-נלהבים לאחדות פזו. אבל אם גורסים אותה בנוסח פרוסי, שכל זרם חדש או ישן שאינו שולט הנהו פסול — בהשקפת הציונים הכלליים הרואים עצמם כגזע ואת הפועלים והחרדים כענפים — נילחם נגדה. קודם טענו שהתנועה הציונית עדיפה מן הישוב מבחינת הנאמנות לתרבות עברית. אך האם גם הסוכנות עדיפה? כאלו הסוכנות על 50% הבלתי-ציונים שבה נאמנה יותר על תרבות עברית ועל אחדות האומה מאתנו היושבים פאן. באחדות מאונס המדכאה זרמים חינוכיים איננו מודים. אם יש לתימנים צורך בחינוך מיוחד שלהם בהתאם להני ולמסורת אוי (בשמירה על עיקרי ההיגינה והפדגוגיה) חובה לעשות להם זאת. איני מאמין באחדות שתעקור אדם מעדתו ותרבותו על ידי מורה חניך סביבה אחרת לגמרי. אני מוסר פאן הודעה: אין אנו שואפים להשתלטות על החינוך. אבל אנו דורשים

אולם אנו סבורים כי ההעברה תבוא בין פה ובין פה. ומוטב שנעשה את ההכנות הדרושות בעוד מועד, ואז נבטיח לישוב תנאי העברה יותר נוחים. אביא לדוגמה את ענין בית-החולים בתל-אביב. סוף סוף נחתם החוזה עם „הדסה“. פסבורים אתם שאילמלא נחתם החוזה עם „הדסה“ בטרם באה הידיעה על הקיצוצים החדשים בתקציבה, היתה העיריה גם עכשיו מקבלת את התנאים הנוחים שקיבלה? חוששני, שאם הישוב ילך וידחה את ההסכם עם הסוכנות, הוא לא יקל, אלא יחמיר על עצמו. נכון הדבר, שעוד אין הישוב מסוגל לפרנס בעצמו את כל מפעלי החינוך. אך אין לי כל ספק שיש עוד מקום למאמצים מצד הישוב. הנה ראינו שמושבה כחדרה נושאת בעול תקציב החינוך בתשעים או בתשעים וחמישה אחוז, בעוד שפתח-תקוה מקבלת (מלבד כספי פיק"א) כשלושת אלפים לא"י מן הסוכנות, וראשון-לציון — כאלף לא"י, וכדומה. אילו אמרו לנו לפני זמן-מה, שעיריית תל-אביב תשתתף בתקציב החינוך בסך של 14.000 לא"י, היינו רואים זאת כהזיה. ועתה פולנו רואים את החלק הזה של התקציב כבטוח ביותר, על כל פנים בטוח לא פחות מתקציב הסוכנות.

צבת בצבת עשויה. ביצור הפנסת יקל על מצב החינוך, והכנסת דאגת החינוך לתחומי הפנסת יבצר גם אותה. צריך לדאוג לכך שהפנסת לא תהיה כעיר פרוצה, שכל מי שרוח יציאה עוברת עליו קם ויוצא. צריך לדאוג לקבלת החלק המגיע מאת הממשלה. אין אני חושב על הממשלה כל כך הרבה טובות, כאשר חושבים עליה הרביזיוניסטים, המצפים לקבל מידה את כל הסכומים הדרושים לנו לצרכי חינוך והסומכים גם על טיב החינוך הלאומי שיונתן לנו בכספי הממשלה. אולם, גם בלי כל הפרזה רביזיוניסטית עוד רחוקים אנו מקבל את החלק המגיע לנו באמת, הן לפי חשבון חלקנו בהכנסות הממשלה, הן לפי מספר תלמידינו לעומת המספר הפללי של התלמידים בארץ, והן לפי חלקנו באוכלוסי הארץ. סבורני, שזמן המעבר הוא זמן הפושר לתביעה מאומצת מאת הממשלה.

גם „אחדות החינוך“ עלולה להרויח על ידי ההעברה. נקל להשפיע על העברת מוסדות, שנוסדו על ידי חברות חוץ (כגון בית-הספר של „אגודת אחים“ או של „אליאנס“), לידי הפנסת מאשר על העברתם לידי הסוכנות.

מי שיסתכל במספרים יראה שהשתתפות הישוב בהחזקת החינוך הולכת ועולה. נתרבו מוסדות החינוך הפרטיים, העולים ביוקר רב ושאנשי הישוב משקיעים בהם אמצעים מרובים. לפי הערכת הרב אסף מוציא הישוב מכספיו של כ-100.000 לא"י לצרכי חינוך. לעומת זה משתתפת הסוכנות ב-75.000 לא"י. מגמת ההתפתחות ברורה. מכאן נשקף לנו המוצא. אין אנו רוצים שהסוכנות תסתלק מעניני החינוך. פעולת החינוך הכרוכה בעליה חדשה ובהתישבות חדשה תחול תמיד על הסוכנות המיִשבת. הצעתנו — שנקבל כאן החלטה פרינציפיוֹנית, המיִפה את פֹּחַ הוֹעֵד הלאומי לנהל משא־ומתן עם הסוכנות. נבוא בדברים עם המורים, נבוא בתביעותינו לממשלה, נבטיח לחינוך את קיומו, ולישוב — חיוק בעמידתו ברשות עצמו ושחרורו מאפטרופסות.

שבט תרצ"א.

בְּהַסְתֵּר

במועצת הנוער העובד

(רחובות, ד' בתשרי תר"צ)

הערות לויכוח

בויכוחכם על צרכי הפעולה החינוכית העברתם את מרכז הכובד לצורת-הארגון: קבוצה או לא קבוצה. בהצגה זו של השאלה רואה אני, לכל הפחות, הפרזה. הניגוד לקבוצה, כצורת ההניית התרבותי בהסתדרות הנוער, והנטייה לראות בקבוצה את המפתח להצלחה — שניהם מפנים את השאלה מן התוכן אל הצורה. אנו מבקשים את הפוך המחנך בהסתדרות הנוער. מהו המחנך? פלום צורת-ארגון זו או אחרת? המפעל הוא היוצר את האתמוספירה המחנכת. מפעל הקבוצה החקלאית, חדרי-המלאכה בערים, טיול מוצלח בארץ, מפעלי עזרה הדדית, הדאגה להמצאת עבודה לחבר — אלה הם המהווים את היסודות החינוכיים בתנועה ולפיהם תמצאנה גם הצורות הגרעיניות.

במה פוחה של הסתדרות הנוער העובד גדול? אני זוכר לה „חסד נעורים" — את פעולתה בשנותיה הראשונות, כשירדה לשכבות-נוער הנמוכות ביותר, לדלת-העם בכל המובנים — גם במובן הרוחני — והעלתה את הנוער הזה לחיי חברה פעילים ותרבותיים. זוהי זכותה הגדולה ביותר. אז, בשעה שמפל צד הביטו עליה בחשד ואת מעשיה ליוו במנודר-ראש, ידעה לגשת אל חוגים עזובים ורחוקים מפל תנועה חלוצית ולקרב אותן אל המעין של תנועת הפועלים בארץ. מפל הסתדרויותינו היא שמצאה את הדרך לעדות המזרחיות וסייעה לליכוד שבטי ישראל בארץ ולשיתופם במפעל המאחד. מאז התבגרה ההסתדרות. יצרה מפעלים. כבשה פיבושים. „הופרה" בציבור, ועתה היא עומדת בפני כמה שאלות מורכבות ביותר. אפילו

שאלת „הבוגרים“ בלבד כמה היא מורכבת וכמה כוחות תרבותיים היא דורשת לפתרונה! אולם אם מתוך גידול ההיקף, ריבוי הפעולות והעמקת הענינים תזנח נקודת-המוצא, פי או יצטרך לבוא מישהו, איזה גוף ציבורי חדש, אשר יחדש את הפעולה מנקודת-מוצאה דוקא, מן הטיפול בשכבות הנוער העממיות העוזבות לגמרי לנפשן. חזיון זה מצוי בתנועותינו הציבוריות: הסתדרויות גדלו והתפתחו ושכחו את מקור מחצבתן, עזבו את נקודת-המוצא אשר בזכותן באו לעולם — וסופן שהפסידו.

נבוא חשבון. ממי תקום בשנים הבאות הסתדרות הנוער העובד? אילו היתה צפויה לנו בקרוב עליה מסוגה של העליה הרביעית — אפשר היא לבנות את הסתדרות הנוער העובד על יסוד העליה (גם הבחרות קמה מתוך העליה הרביעית). יש להניח שהעליה הקרובה תהי עליית חלוצים ופועלים. ממנה לא תיבנה הסתדרות הנוער העובד. גם לא מחוגי הנוער הלומד. הסתדרות הנוער העובד תיבנה מילידי הארץ: מן הדור השני של תנועת העבודה, ילדי המשקים והמושבות, מילידי הדלות העירונית ומבני העדות המזרחיות. לאלה צריכה הסתדרות הנוער לכוון את פניה.

לי נראה שחובתנו קודם כל לפנות אל הפינות הנחשלות בארץ: נוהר שלום, ירושלים העתיקה ושכונותיה המזרחיות, התימנים במושבות. אם זו תהיה הפעולה — תתגלנה גם הצורות הנאותות בהתאם לכך. ואזי תהיה הסתדרות הנוער העובד זכאית לתבוע עזרה מהסתדרות העובדים. אמצעיו של הועד הפועל מצומצמים מאד. אבל הנוער העובד יבוא ויאמר: אני החלוץ במקומות שהסתדרות הכללית אינה יכולה להגיע — ויבואו המאמצים המיוחדים.

גם לטיפול בילדיהם של בני העליות הקודמות יש ערך ממדרגה ראשונה. במושבות הגליל, אשר כל המצב שם — המשק, ההני ובסחוף החיים — זועקים לשינוי סדרי-העבודה, שם יוכל הנוער העובד למלא תפקיד חלוצי. הוא יוכל ללכד ולמזג את בני האפרים, ילדי המושבה, עם תנועת העבודה בארץ ולגשר על פני התהום אשר הבדילה בין שכבות שונות של עולים-עובדים, אשר נתרחקו זה מזה במסיבות החיים.

בעבודתה בין העדות המזרחיות נעשית הסתדרות הנוער העובד לנושאת איחוד האומה למעשה. בסניפי הנוער העובד, במשקו, בחדרי-

המלאכה מתקרבים ומתמזגים יחד נידחי האומה מפל השבטים והתפוצות. הארגון המעמדי של הנוער העובד, הטיפול בצרכיו הכלכליים ובהגנת עניו, מלא שליחות לאומית-תרבותית חשובה.

ארגון זה מלא גם תפקיד פוליטי-חינוכי חשוב. הטיפול בענינים החיוניים של הנוער, בצרכיו האמיתיים, בדאגותיו הממשיות — הציל אותו מן הפחים אשר טמנה לו ה„פרקציה“. עכשיו תש כוחה של הפרקציה בארץ-קסמיה סרו, תלגשותה וכובה נתגלו לעין כל. כשזורקים עכשיו לתוך צריפם פרזקלמציאות על „מרד הפלחים נגד האפנדים“, יכול גם הנוער התמים ביותר לעמוד על ערפם האנושי של הדברים. אולם היו ימים והפרזיאולוגיה הרבולוציונית-הפוזבת עוד לא פג ריחה, מחוגי הנוער הלומד נפלו רבים ברשתה, ודוקא הנוער העובד, הנתון בכל המצוקות הכלכליות, עמד איתן בחזית זו.

עכשיו אפשר לומר כי חזית זו אינה קיימת יותר. אולם נתגלתה חזית חדשה: הפרזיאולוגיה הלאומית הפוזבת. אף זו מפה על נימים רגשניות. אף זו דרכי העבודה והיצירה זרים לה, אף פי יש לה פתרונות קלים ומהירים לכל השאלות החמורות. אורבת עתה לנוער בארץ סכנה של זיוף הרגש הלאומי החי ברגשות של הירות, רברבנות ושחצנות לאומית. במקום מילוי החובות הגדולות של יצירה לאומית באה ההתנפחות הלאומית, הרהב הפטריוטי. אם הפרקציה הבטיחה לנוער להביא לו על נקלה, בלי שיטרח הרבה, את „המהפכה הסוציאלית“, אשר תחלץ אותו במחירי אחד מכל המצוקות, מבטיח לו הרביזיוניזם את „מדינת היהודים“ הבנויה, אשר תוקם בהבל פי הפגנות ותרועות.

למוד נסיונות רבים וקשים, לא נפתה הנוער העובד אחרי התפאורה הציונית הנוצצת, הבאה להחליף את מאמצי-היצירה האפורים. הרביזיוניזם נואש מן הפועל והסתדרותו ואסר עליהם מלחמה. הנוער הרך עלול יותר להיות לטרף לכל מיני תנועות מלודרמתיות. וכאן, בכל פעם שנפתחת סכנה חדשה, צריך הנוער העובד להקים חומה בצורה: להעמיד מול הדרכים הקלות והנכובות את דרכו הקשה, דרך-היצירה.

מן השאלות שדנתם בהן נראית לי שאלת הנוער המתבגר חמורה ביותר. היכן הוא פיוס הנוער העובד שהתבגר? ומה גורלו? אם תסתדרנה הקבוצות לעבודה תרבותית שדיברתם עליה, הייתי מציע שאחת מהן תקח על עצמה לערוך אַנקיטה זו: מה מצבם של יוצאי הנוער העובד? נדמה לי שבחקירה כזאת יש מן התועלת להבנת מצבו של הנוער. ולא רק זה. אפשר שבאַנקיטה זו צפונה הערכת ערכה של ההסתדרות. מה „הצידה לדרך“ בה הוציאה את חניכיה לאויר־עולם?

אתם מבקשים את התרופה בהארכת הגיל של חברי ההסתדרות. מספק אני בתרופה זו בכלל. לעתים אינה אלא סימן לחוסר יצר־כיבוש, לחוסר פוח מושך חוגי־נוער חדשים. מספק אני אם יש בכוחכם להזין את השכבה הבוגרת ולספק את צרכיה, מבלי להזניח בגללה את פיוש השכבות הצעירות וסיפוק צרכיהן. מתוך התבוננותי אני מרשה לעצמי לומר שאתם לא עמדתם ברחבות־הלב המלאה על הצורך לקיים את המשרת המתבגרת של הנוער העובד בתור גוף חברתי החי לו את חייו הציבוריים המלאים. חוששני שהתפורותם החברתית של יוצאי הנוער העובד הנה תוצאה של החינוך שהם מקבלים בתוך ההסתדרות.

אנחנו שוללים את החינוך המפלגתי בנוער. די־פּרנציפּיאלית מפלגתית בגיל רך, בחוסר הכשרה תרבותית, אינה אלא מעבירה את החבר הצעיר על דעתו. דמורליזציה, סכסוכי חברים, טמטום המחשבה, דלדול המושגים. אולם אי־מפלגתיות אין פירושה אי־פוליטיות. ויש דוקא שהשמירה ממפלגתיות מחנכת את הנוער לנזירות פוליטית וציבורית. הפשטות של הבלתי־מפלגתיות יש שהיא נהפכת לשיטתיות סתם, לפחד שבמודה מפני „כבלים“, מפני „שלילת־החופש“. ולמעשה אין זאת אלא בִּדְלוּת ופסיביות חברתית. הבלתי־מפלגתי דוגל בשם החופש. יש פאן טעות: בן־חורין איננו זה המקבל את גזירות החברה בפסיביות, כי אם זה המגלה את רצונו והמקיים את השפעתו. במידה שאדם אינו עושה זאת הרי הוא מנתר על זכות־אורח מלאה בציבור ומסתפק במצב של „נתין“. ההבדל בין אורח המדינה ובין נתינה ודאי ברור לכם. שאיפתנו שכל חבר ההסתדרות יהיה אורח במדינת־העובדים, אולם החלק הבוחר לעצמו את הפסיביות הציבורית יוצר ממילא „נתינים“ במדינתנו. אילו זכינו לכך שהארגון הכללי של מעמד הפועלים —

פלומר, ההסתדרות הפללית — יקיף גם את כל צרכיו הפוליטיים, כי אז אולי היתה שאלת האקטיביות או האזרחות של הפרט נפתרת מאליה. אך „העוונות גרמו“, או ההתפתחות החברתית גרמה, שיהיה לנו צורך בארגון לשם התלכדות פוליטית ורעיונית ששמו „מפלגה“ (שם זה יש לו חסרון גדול: הוא אינו מביע את התוכן החיובי שבאיחוד רעיוני ומדגיש את „הפילוג“). ארגון זה, לאחר איחוד שתי מפלגות הפועלים בארץ, מִכְפֵּז בקרבו את תמצית נסיון החיים של תנועת הפועלים בארץ במשך חצי יובל שנים. הרשאי הנוער העובד המתבגר להתעלם מעובדה מכריעה זו בתולדות התנועה? היכול הוא, מבלי שידלדל את עצמו, להינזר מפוח היצירה המגובש הצפון באיחוד זה?

ודאי, שאלה זו נתונה לפתרון של מתבגרי הנוער העובד. אין ההסתדרות יכולה בענין זה להחליט דבר. אולם להקמת הבחורות המאוחדת וכניסת בוגרי הנוער העובד לתוכה יש חשיבות רבה גם לגבי הסתדרות הנוער העובד עצמה. זו זקוקה לכך שהמשמרת המתבגרת לא תלך לאיבוד בשביל עצמה ובשביל ההסתדרות. הנוער העובד צריך להביט על מתבגריה, חברי הבחורות העתידה, כעל משמרת מדריכים בשביל שכבותיו הצעירות. פי אחד התפקידים העיקריים של הבחורות צריך להיות — עזרה לנוער העובד.

השארית המתבגרים בתוך הסתדרות הנוער העובד יכולה ליהפך למעמסה. אם הסתדרות הנוער העובד תרצה לספל בעצמה במתבגריה פי אז יגרם הדבר להזנחה בטיפול השכבות הצעירות. וכדי להבטיח לנוער העובד את עזרת מתבגריה מספיק סידור זה: בוגרי הנוער העובד מגיל שמונה עשרה ומעלה יכולים להישאר כחברים להסתדרות הנוער העובד, אם ההסתדרות תמצא את הדבר רצוי לה. הפוסק האחרון היא ההסתדרות עצמה, לפי צרכיה ולפי הערכתה היא את ערכו של כל בוגר בעבודתה.

המאורעות האלה שעברו עלינו יש להם, גם בלא־יודעים, ערך מכריע בחיי הדור. התסיסה שהם מעוררים יכולה להתגלות באפיקי יצירה וגם באכזבה ורפיון. מהי התשובה הגומלת בלב הנוער בימים אלה? ארגון המשמרות המתבגרות פירוש: הכשרת האפיק לתסיסה היצירת.

עברו שנתים מאז דובר לראשונה בנוער העובד על קשריו עם הגולה. הזהירות והמתינות בקביעת עמדה בשאלה זו היא סביעית ובריאה. לפני שנתים עוד לא הרגיש הנוער העובד בקרב פוח למימוש קשריו הנפשיים עם חבריו בגולה. אולם מאז באה התבגרות המשמרת הראשונה של הנוער ומאז באו המאורעות אשר זיעזעו את חיי הנפש של האומה כולה. מה שלא הובן בעם בימי ביל"ו, בימי העליה השניה, בימי תל-חי — הובן הפעם. אפשר שאנו עומדים בפני נקודת-מפנה מכריעה בהרגשה הטמירה של העם, כמו שהיו בשעתן עלילת דמשק והפרעות בקישינב. אנו עומדים בגולה לפני אפשרויות של כיבושים ממשיים אשר עוד לא היו לנו כמוהם. מעולם עוד לא היתה לנו הזדמנות כזאת לעשות עבודה גדולה בנוער היהודי. לפעולה זו נתבע גם הנוער העובד. קיים בגולה שלט של „ברית הנוער“ (אני אומר שלט, כי מרגיש אני בקיומן של הסתדרויות-נוער שונות, הנמנות על „הברית“ ושאינן נמנות עליה, אולם איני מרגיש בקיומה של הברית עצמה). יש שטחי-פעולה עצומים. בין כל ההסתדרויות הרבות והטובות ישנה אחת — „החלוץ הצעיר“ — המרגישה קרבה מיוחדת לנוער העובד. התפקיד החינוכי העיקרי הוא ללמד את צורות העליות הבאות עם יצירתן ורוחן של העליה שקדמה להן. בנדון זה יכול להיות לנוער העובד, המושרש בחיי הארץ ובמסורת העבודה, תפקיד חיובי מיוחד.

על הלשכה המשותפת

(במועצת ההסתדרות, י"ט באדר תרצ"א)

הויכוח בדבר הלשכה המשותפת והסכמי העבודה עושה רושם כאילו רוצים ולשאינם יודעים. וההסתדרות, וכל זרם, וכל שליח, חייבים קודם כל לדעת מה רצונם. נדמה, שהפעם לא כל זרם יודע זאת. אם נדון על מציאות האנשים מחולקים לשני חלקים: החלק האחד — „פשרנים“ לתיאבון, שאין ברדיקליוזם לשמו. גם אני נוטה לחלק את העולם לשנים: ליודעים מה שהם להם כל חפץ אחר אלא שלום עם האכר במושבה בכל מחיר; והשני — הרוצה

הפועל בארץ לפי מה ששמענו במועצה, יתקבל הרושם כי השאלה המרכזית והבוערת של פועלי ארץ־ישראל כיום היא — הלשכה המשותפת, כי היא היא הנוקבת עד תהום המעמדיות ועליה נכון מ. יערי להכריז מלחמה עד כדי מרד בהסתדרות. אך איש לא טרח לברר, מהי לשכה משותפת זו ומה תכנה למעשה. כל שאלת הסכמי עבודה צומצמה בענין הלשכה בלבד, והמתנגדים גם לא טרחו לקבוע את עמדתם, אם הסכם עבודה פסול בכלל, ואם לאו — במה רע ההסכם אשר לפנינו, מבחינת הענינים החיוניים שלנו. אינני שולל את ההגיון והעקביות שבשיטת הרדיקליזם הפוליטי. הוא מודד כל פעולה כלכלית באמת־מידה אחת: אם הוא מביא או מאיט את ההתפרצות הפוליטית. אך רדיקליזם כלכלי שאין עמו סיפויי הרדיקליזם הפוליטי — מה טעמו? מבחינת רדיקליזם פוליטי כל הסכם עבודה שהוא, אף המוצלח ביותר, אינו אלא מזיק. אך אם המטרה היא השבחת תנאי העבודה וריבוי עמדותיה — כי אז יש לשקול אחרת את הדברים. בשבילנו העליה היא הקריטריון לכל, וכל שיטה כלכלית תיבחן בזה אם היא מביאה לריבוי העבודה. כך הוא הדבר כיום בתנועת הפועלים בעולם: תתגבר על חוסר־העבודה — תציל את עצמה, ואם לא — לא יעזור שום רדיקליזם, והפועל יהיה טרף לכל זרמי ההפקר והאנרכיה. בשביל הציונות שאלה זו היא המרכזית מקדמת דנא. כך נוסח הדבר עוד בימי הינסד „הפועל הצעיר”. אולם מאיזה מקור „רבולוציוני” יונק הפתוס נגד לשכה משותפת ונגד הסכם? לפתע התברר שיש בידי ההסתדרות נשק מעמדי שאין דומה לו — הלשכה ההסתדרותית (עוד מעט יתחילו להאמין שנשק זה נוצר דוקא על ידי מתנגדי הלשכה המשותפת ולא על ידי תומכיה, חלילה), והנה באה מפא”י הבוגדת ורוצה להפקיר את הנשק הזה. מאימתי צומצמו מושגי המלחמה המעמדית עד כדי לראות בלשכה את חזות הכל? היכן הוא הנסיון הלשפתי המאמת את הדעה הזאת?

אני מעיז לומר, שבעיני יש ללשכה תפקיד אחד: להרבות עבודה. מבלעדי זה אין לה כל ערך, עם כל המעמדיות כפולת־שמונה שיטילו עליה. ואני אעריך כל לשכה — מעמדית או משותפת — רק לפי זה: אם היא מרבה עבודה. אילו הייתי אָכר הייתי מסכים בכל לב לקיום לשכה מעמדית של פועלים שאינה מחייבת אותו לשום דבר ונותנת חומר למאמרים ב„בוסתנאי”.

אולם פיון שאינני אֶכָר — אינני רוצה בה. לא הפוח המעמדי יצר את הלשפה, אך החולשה המעמדית, הסתלקותו של האֶכָר מפל דאגה. בראשית היות הפועל במושבה חפצנו לשתף את האֶכָר, ולא עלה בידינו, פי האֶכָר לא רצה לקבלה. בהֶפָקרא ניחא לו. רעיון הלשכה המשותפת לא תמול נוצר. עוד בתרע"ג, בימי היות בארץ ועדת הביקורת של ההסתדרות הציונית (מוצקין, סוקולוב, גולדברג), הצענו לאֶכָרים הקמת לשכות משותפות ומוסדות בוררות. הם דחו.

ואשר ל"מרד". נניח שהלשכה המשותפת היא אֶסוֹן, נניח שפועלי פפרסבא, למשל, שאין להם הסכמ, ישיגו יותר מזה, וגם פועלי נס־ציונה. אבל הן גם הזרם המתנגד להסכמ מעונין בהגברת פוח הפועל. ובמה יגבירו? האם בזה שהוא מוכיח עתה לעיני נותן העבודה והציבור, פי חתימת המרכז החקלאי אינה אלא פיסת נייר, פי חתימתו של הצד השני חתימה היא, ואילו ההסתדרות איננה בר־חתימה על חוזה? פדי להצדיק דבר צריך, פמובן, להמציא אֶסמכתא פוליטית. ליערי משמשת א. ל. פ. ביחסה למפלגת העבודה דוגמה. מה היא מורדת — אף הוא כן. אך א. ל. פ. הלא עומדת בתוך מפלגת העבודה ברגל אחת, הרגל השניה — על הסף. האם גם יערי פך בהסתדרות?

הועד הפועל החליט על קרן מלחמה פוליטית. נניח שלאורנשטיין וליערי יש הצעות אחרות למלחמה זו. דומה שיש הרבה במות להשמיע אותן, ואני לא שמעתי. ודאי שהם רשאים לדרוש מהועד הפועל שישמע אותם. אולם מי שסבור פי כל פעולה שהיא פרי מצב של חירום לא תצא לפועל בטרם תתכנס מועצה, איננו מבין מה זה גוף הסתדרותי בר־פעולה. האומרים אתם להפוך את ההסתדרות לפדרציה? הנימוק שהפעולה משקפת רק את דעת הרוב ולא את המיעוט, איננו מספיק עדיין לשתק את הפעולה. התדרשו שפעולת ההסתדרות תשקף דוקא את דעת המיעוט? למפלגה המאוחדת לא היה כל הכרח (מבחינה מפלגתית) לעשות את הפעולה דוקא תחת שלט ההסתדרות, היא יכלה לעשות זאת באורגנים משלה. אלא היא היתה נאמנה להפרתה שיש תוכן מדיני משותף להסתדרות, והיא היתה סבורה שהמלחמה בספר הלבן מן הראוי שתתנהל בשם ההסתדרות כולה. הסתלקותה של „מפלגת הקיבוץ הארצי" מפעולה זו אולי סיפקה רדיקליזום של סוג ידוע

מחבריה, אבל ערך פוליטי לא יכול היה להיות לה אלא אחד: שלא כל חברי ההסתדרות רואים צורך להתקומם נגד הספר הלבן. אני מדבר עתה לא מטעם „דבר“. לא עבדתי באותם הימים במערכת, אולם גם אילו הייתי כאן, לא הייתי מסכים לפרסם או את גילוי־הדעת נגד „הקרן הפוליטית“, שהוא בעיני מעשה אנטי־הסתדרותי. בעצם שביתה בנס־ציונה לא אדפיס מאמר הבא להכשיל את השביתה. לאחר הפעולה אפשרי בירור. בעצם הפעולה אין לתת יד למפריעים ולבאים להכשיל.

בוועידה הרביעית של ההסתדרות החקלאית

(חל־אביב, כ"א בסיון תרצ"א)

פ ת י ח ה

השנה מלאו עשרים שנה לוועידה החקלאית הראשונה בגליל (אום־ג'וני, פסח תרע"א) ולועידה החקלאית הראשונה ביהודה (עינגנים, שבועות תרע"א). כשנתבקשתי מאת המרכז החקלאי להשתתף בפתיחת הוועידה, עלה רגע קל בדעתי לסקור את הדרך אשר עברנו במשך עשרים השנים הללו, אולם חיש מהר נוכחתי פי קצרה ידי. רק לפני יומים קיבלתי לקריאה רומן רחב־מידות ורב־ענין, רומן בלתי־רגיל, שבלעתי אותו בחטיפה, הלא הוא הרומן של חמש שנות ההסתדרות החקלאית. זה כמה שלא קראתי ספר מלא דרמטיות פדין־וחשבון זה על מספריו וטבלאותיו. ומתוך עיון בעבודת חמש שנים זו הוברר לי ביתר בהירות, פי אין לי לקוות לכך שיעלה בידי להקיף ולבחון את מפעל עשרים השנים בעיון של שעות ספורות אשר נשארו ברשותי.

אסתפק איפוא בהערות מספר לשאלות ההווה והפעולה הקרובה. שאלות אלו, העומדות עתה במרכז הוועידה החקלאית, נראות בעיני כעומדות במרכז תנועתנו כולה, במרכז הציונות.

קו כללי אחד מתבלט מתוך הסתכלות בקמה שפעלנו: עודנו רחוקים מאד ממה שקוראים בשפת־היום „משק תכניתי“. הפעולה הציונית המחושבת

בארץ (וגם פעולתנו אנו בתוכה) לא נתברכה בתפיסה מקיפה הרואה את הבאות מראש, וגם לא ביכולת לקבוע תכנית פעולה לזמן ממושך ולהגשים אותה. היצירה הישובית היתה כולה ספורדית, ארעית, חטופה, בתגלים. מעולם לא היו בידינו אמצעים להגשמת תכנית מכוונת. השפעתנו על מהלך ההתישבות לא זרמה באפיק של מפלגת שלטון, אשר בידה הסמכות הפרלמנטרית או הדיקטטורית, הבנקים, המוסדות המיִשבים, אשר בידה הכוח לקיים או לדחות. רק רצון היצירה העז שלנו הוא שהיה מדביר את הכוחות השולטים, המחוקקים, המנהלים. רצון יצירה זה הטיל עלינו לחדור לכל סדק של המשק הקיים בארץ, לא להקל בשום הזדמנות של התבצרות ישובית, להפעיל כל מה שניתן להפעלה. הוטל עלינו להיאחז בכל נקודת-אחיזה שהיא על מנת להפוך אותה לעמדת בנין. אם רוצים אתם. הרי פרוכה פעולתנו תדיר בהסתגלות למציאות, לגורמי חוץ, אולם הסתגלות זו משמעה גם סיגול המציאות לצורך הבנין, לצורך יצירתנו.

הסתגלות זו כמה סכנות, כמה שלילות כרוכות בה. יש שהיא מתנוונת עד כדי פגיעה בפני המציאות. היו שעות שציפור הפועלים כולו, הפרט והכלל כאחד, עמדו נדהמים בפני כוחות המציאות, לא מצאו בה את ידיהם ורגליהם, נסחפו בנחשולה או נסגרו מפניה בד' אַמזתיהם, מבלי להכיר בצורך לכבוש אותה ומבלי להרגיש את היכולת לכבוש אותה. ולו גם על ידי הכרתה ו"הסתגלות" אליה. עד היום הזה אנו משלמים את מחיר שגיאותינו בתקופת הגיאות הכלכלית של "העליה הרביעית". לא נמצא בתוך ציפורנו הכוח היוצר אשר ידע להשתמש בשכר העבודה של רבבות פועלים, בהון ההמוני שזרם לארץ, ובמרץ-החיים של המוני ישראל, זו דלת העם הקרויה משום מה "מעמד בינוני", ולשים אותם כנדבכים בבנין. יצאנו איפוא משנות הגיאות לא ברכוש רב, לא בשיטות עבודה מסוימות, לא באמצעים להתישבות ולא במפעלים מבוצרים. וכשבאו שנות הרעה והמצוקה לא היינו מזוינים לא בכלפלה ולא ברכוש אידיאולוגי, ועמדנו מחוסרי שרשים בתוך הסערה. לפיכך היו התוצאות כל כך קשות.

מתוך הסתכלות במצב הפעולה הציונית בשנים אלה, הלומות-משבר, למדנו כי אנו הפועלים, אף על פי שבעצם איננו אלא קומץ קטן וגם לא בעלי יכולת יתירה, אף על פי שהרבינו לשגות ועודנו שוגים ונדאי עוד

נשגה, הרי יש לנו מקום מיוחד בתוך המפעל כולו. אולי מתקיים בנו הפסוק „והיה פאשר ירים משה ידו וגבר ישראל”. לא בכוחנו אנו להקים לבדנו את המשק העברי בארץ, לא בכוחנו לפתור לבדנו את שאלת העבודה, את שאלת ההתישבות, אבל יש בנו מין כוח דינמי כזה העלול להביא לידי תנועה את כל שאר חלקי המכונה. ואם אנו נופלים לתוך חולשה ועייפות, ואם אנו לוקים בחוסר עזות המחשבה לכיבוש גורמים חדשים ולעיכול יסודות אשר טרם הכנסנום למסגרת הרעיונות שלנו — אין לנו תקנה. משל למלח שפגם בשליחותו.

אתחיל לא לפי סדר היום שנקבע בוועידה, כי אם לפי הסדר שלי. אתחיל מהפועל במושבה.

תקופות שונות עברו על הפועל במושבה. היו תקופות שהמושבה הפכה לפינה נידחת, ויש שהיא נעשית לראש פינה. פשהפועל היה בורח מן המושבה, לא מתוך נחת היה עושה זאת. הפניסות למושבה היו פרוכות באבידות קשות, במפלות ובעלבונות, ומסתיימות על פי רוב ביאוש מר. אך עם כל התחדשות הסיכויים לעבודה היו המושבות מתמלאות מחדש פועלים עברים. במשך כל השנים הללו, מחוץ להפסקות קצרות פשהמושבות היו לגמרי סגורות בפנינו או פשנדמה לרגע קט ששערים אחרים נפתחים לרנחה, היתה המושבה בית היוצר לפועל. בה היה החלוץ לפועל, בתוכה הוא נלחם עם עצמו, בה הרים את דגל המלחמה על זכות העבודה. המושבה היתה לנו גם מקור־כלכלה ומקלט עליה. פיבוש עבודה ועליה הרי הם בעצם שני צדדים של מטבע אחד — באין עליה אין פיבוש עבודה. העובד אשר פבר חדר למשק נתון לשמירת העמדה הפבושה או ליצירה משקית עצמית, וכשאין גלי עליה אין כוח אשר יוסיף לחדור למשק הפרטי הקיים, ואזי אין תקוות לכיבוש עבודה, לכיבוש עמדות חדשות במשק הקפיטליסטי היהודי והפיין־לאומי המוקם בארץ. ומאידך, אין מקום לעליה בלי שתתנהל מלחמה בלתי־פוסקת על זכות העבודה של הפועל העברי, קודם כל במשק היהודי, ואחר כך במשק האחרים. ברגע שאנו מנתרים על פיבוש עבודה, על מאמצי החדירה שלנו, ברגע זה אנו מנתרים ממילא על המוני חברינו המידפקים על שערי הארץ, אנו מנתרים גם על האפשרויות ההתישבותיות הצפונות בעבודת המושבה. לפיכך רואה אני את שאלת העבודה במושבה כמר כזית לציונות

פולה. ואין התנועה הציונית יכולה להתעלם הימנה. משום שבלי עבודה עברית אין לציונות תוכן מוסרי, לא תוכן כלכלי-עממי וממילא גם לא תוכן פוליטי.

מהו נשקו של הפועל במושבה? היסתפק באמצעים הרגילים שנותנת לו האגודה המקצועית או שמוטל עליו לחדש לעצמו מכשירי מלחמה? התשובה כבר ניתנה בעברו של הפועל, החל מהעליה השניה. פוחה הרגיל של האגודה המקצועית חלש מכדי עמידה בפני תנאי שוק העבודה כאן, בפני ההתחרות הזולה, בפני כל הכוחות המסייעים לעבודה הזולה והמכשילים את העובד היהודי. לפיכך צירף הפועל לארגונו המקצועי קורקטיבים חשובים. כבר בראשיתו נגלה לו הסוד של עזרה הדדית, של קואופרציה, של מטבח משותף, של קופת-חולים, של בנינים משותפים. מארגון מקומי („ועדי פועלים“) עבר הפועל מיד לצורות ארגון מחוזיות (גליל, יהודה, שומרון) וארציות. אוטומבילים טרם היו בארץ, וקשרי רכבת היו זעומים, וגם לא לפי פיסו של עסקן הפועלים. אמצעי התחבורה העיקריים היו: שתי הרגלים והחמור. ואף על פי כן נמצאה בהקדם צורת ארגון כללי, בעלת פוח בלתי-רגיל גם לגבי תנועת הפועלים בחוף-לארץ. פעולות יום יום, חיפוש עבודה ועזרת חברים, רותקו יחד בכוח האידיאה והחזון. בשעות מלחמה, שביתות והשבתות, נוכח התקפת מטרה, היה ארגון הפועלים עם עתונותו ועם דעת הקהל אשר נוצרה מסביבו — המשען העיקרי של הפועל במושבה. ותוספת משען נשקפה לו לפועל ברגע שגילה את סוד היצירה המשקית ברשות עצמו. סוד זה ניצנץ לפועל עוד בראשית ימיו: ביסודם של עיירגנים, נחלת-יהודה וכפר מל"ל (זה האחרון נוסד מתוך תקוה להתפרנס בעבודה שכירה של כפר-סבא, שעדיין לא נבנתה) כבר פעלה ההכרה שיש הכרח ללוות את פיבוש העבודה במושבה ביצירת נקודות משקיות בעלות ערך איסטרטגי מבצר.

ועוד כלי-זין אחד היה בידי הפועלים, כלי-זין מיוחד במינו: הציונות. אינני חושש להשתמש במונח אחד, שדורשים אותו בחוגים ידועים לגנאי: „אפֿלֿציה למצפון הלאומי“. אֵל נבוש בזה. חינוך דעת הקהל היהודית להפרת חובת העבודה העברית, טיפוח ההכרה כי הצידוק המוסרי של המפעל הארץ-ישראלי הוא רק בהיעשותו בעמל כפים יהודיות, נטיעת

המושג פי ענין העבודה העברית אינה אינטרס של המעמד בלבד, אלא של העם כולו — כל התפיסה הזאת, שנחתחדשה בבית-מדרשו של הפועל בארץ, הלכה ונעשתה בימינו לחלק אורגני של ההכרה הציִונית. בראשית חיבת-ציון עוד היו משגרים מכתבים מהֶכָּא לְהֵתָם ומדברים בהם על לב ישראל שיעלו, ובין שאר הנימוקים לשבחה של הארץ היה גם הנימוק של פועלים זולים המצויים לרוב. ועוד בימי העליה השניה היה אדם פאחד-העם משלים עם עבודה זרה במשק היהודי ואינו רואה בכך פגימה מוסרית לתנועת השחרור. שינוי הערכין שהוכנס על ידינו הפך לנשק מעשי במלחמה על זכות העבודה. לשם אילוסטרציה אספר מה שסח לי הלל רוגוב: נודמן לו פרדסן, חבר ה„אגודה“, ושפך לפניו את מרי לבו על ההסתדרות. הוא טען שההסתדרות פאן מסופנת פי כמה משאר הסתדרוֹיֹות פועלים בעולם. מדוע? פי אינה טוענת בשם ענינים מעמדיים בלבד, אלא גם בשם הענינים הלאומיים. אולם מה שהבין אותו פרדסן אגודאי לא תמיד מבינים אצלנו. אנו נתונים בתוך מציאות כלכלית, הפתוחה — ללא שום חוקים והגבלות ומחיצות — לגלי עבודה זולה. מפני זה כל כך קשה המלחמה על מינימום התנאים הדרושים לקיומו של עובד בן-תרבות, משום זה אין תקוה לקיים שכר עבודה מוֹנפּוֹלי בגובה ניכר, משום זה אין לנו תקוה להצליח במלחמה על זכות העבודה ועל קיום בעבודה אם לא תצורף לזה פעולה ישובית מתמדת ועזרה נאמנה של התנועה הציִונית, אם לא נצליח לרפז מסביב למלחמתנו פֹּחַ ציבורי-עממי התומך בה.

מבחינה זו עוד רבה העבודה. לדוגמה: החיים המוניציפליים. הודות לרְזוּיִם הפוליטי הקיים פאן, הודות לשפל המדרגה של המוניציפליות בארץ, מרשות לעצמן המושבות שלנו (הגאות על היותן גאנת הציביליזציה במדבר אשר מסביב) „ליהנות“ מסדרי עזה גַּנְבְּלוּס¹. פֹּחַ הנהלת עניני המושבה הוא פֹּחַ ממשי, הנוגע בענינים החיוניים ביותר של תושביה, וכוח זה נתון פמעט בכל המקומות בידי פנופיות קטנות, המחזיקות בז בחזק יד לבֵּל יפּוֹל, חלילה, בידי חוג יותר רחב. הפחד הזה מפני השפעת הפועל והתושב מובן מבחינת האינטרסים האֶפְנֵדיים של תקיפי המושבות, אולם מבחינת הענינים

¹ [היא — שָׁקֵם]

של הישוב פולן, של המוני התושבים במושבות, יש למלחמה על שינוי הסדרים המוניציפליים ערך חיוני מאד.

יש ויש לעשות עוד במושבה לשם קביעת יחסי עבודה מסודרים. מעריכים אצלנו את הכיבוש, אבל אין יודעים להעריך את הביצור. לפיכך לא שקדנו על יצירת חזיו־עבודה קולקטיביים, כתובים וחתומים. חזוים שכמות אלה הם הם המשמשים בסיס לחוקי עבודה, הם משמשים קו הגנה נוח לביצור. חוששני, שבנדון זה יש לציין במחננו הפרה מעמדית נמוכה, יותר נכון, הפרה מעמדית מדומה, ומושגים אֶנְכְרֹנִיסְטִיִּים. על קביעת חזיו־עבודה קולקטיביים ניהלה תנועת הפועלים מלחמות רבות וקשות. אולם לפני כך, בשנות התשעים למאה שעברה, עוד היתה רוֹנַחַת דעה פי הספמי עבודה אינם אלא בגידה במלחמת המעמדות. בגרמניה התנהל אז ויפוח גדול בשאלה זו, ורק בשנת 1899 קבע הקונגרס של התנועה המקצועית בגרמניה עמדה חיובית. ורק אז נתגלתה ההתנגדות הקשה של בעלי התעשייה, התנגדות שנשברה רק לאחר שורה גדולה של שביתות. לאחר נסיון של שנים רבות, לאחר האפשרות להשוות זה לעומת זה את תנאי העבודה של הפועלים העסוקים לפי חזוים קולקטיביים ושל אלה שעוד לא הגיעו לכך — אין זו שאלה לויפוח. אך יש, כנראה, מי שחושב שמשק אשר יחסי העבודה בתוכו אינם מסודרים, אשר יש בו יותר „מרחב“ להתפרצויות ולזעזועים, אם מצד הבעלים ואם מצד הפועלים — רצוי יותר, מובן מאליו, שלא רק בין הפועלים ישנם בעלי הפרה מעמדית „עקבית“ מסוג זה. בין נותני העבודה הם מצויים הרבה יותר וגם חוקים יותר. עובדה היסטורית אחת: פשנה לפני המלחמה הציעו באי־פוח הפועלים בארץ לקבוע הסכם עבודה בשאלות הלשפה, הבוררות וכו', אולם ההצעה נדחתה על ידי באי־פוח התאחדות האפרים.

לא נעלם ממני, שהמלחמה הציבורית על הספמי עבודה אינה קלה. ודאי יש חוגים אשר בהפקרא ניחא לחם ואשר אינם מעונינים בשום יחסי עבודה מסודרים עם הפועל המאורגן. ודאי תבואנה חתירות מצד ארגוני פועלים קיקיוניים. ובתוך ההסתדרות גופא ימצאו תמיד שכבות עולים אשר בארצותיהן לא קנו לעצמם ידיעה בהגנה ממשית של עניני פועלים. אולם ההסתדרות החקלאית צריכה להתגבר על כל זה, אין לתלות בחזוים

הקולקטיביים תקוות מוגזמות. הם נכרתים בתוך מסיבות מסוימות ואינם עשויים לצאת מגדר תנאי העבודה הנתונים. אולם יש בהם פדי לבצר כמה הישגים הנמצאים בתחילתם: מס מקביל לקופת-חולים, ביטוח מחוסר-עבודה. זהו כייבוש ראשון ועיקרי של ציבור הפועלים, שאף על פי כן תמיד קמים עליו להתנקש בו. כלום ציפו חברינו בכפר-סבא, בשעה שהתיחסו בביטול להסכם העבודה שהוצע לפניהם על ידי המרכז החקלאי, שאצלם, בשרון, יש סכנת התנקשות בהסתדרות?

ההסתדרות החקלאית רשאית אולי לומר שהיא באה לוועידה ברכוש גדול: עשרת אלפים עובדים בוגרים במושבה. אולם אינני יכול להסיח אפילו לרגע את דעתי מן העובדה המרה, שכל זה נקנה בקרבנות עצומים, כלומר, לא רק בקרבנות הכרחיים, כי אם גם בקרבנות מיותרים ובאבידות מיותרות. פירוש הדבר, שהיינו יכולים להשיג יותר ממה שהשגנו, אילו היתה תנועתנו יודעת להעמיד את המכסימום שבידה לשירות פועלי המושבות. עברתי היום על טבלה אחת פרזואית מאד, אבל רוויית צער ודמעות, ומי יודע, אולי גם דם. עברתי על הרשימה הארוכה של כל אותם הקיבוצים אשר נתקיימו במושבה: מהם שקיימים גם עתה, מהם שנתאחדו עם גופים קיבוציים יותר גדולים, מי שהוא עבר גם להתישבות, אולם בתוך כל אלה מניתי יותר מחמישים גופים שהיו בשעתם פועלים, סואנים, חיים, נאבקים, ולא נשאר מהם כל שריד זולתי זכר בספר ומועקה בנפשות משתתפיהם. אם שמור לתנועתנו נאד דמעות ואם יש מי אשר יספור ומנה את דמעות בני התנועה, כי אז היה צריך לעשות את החשבון הזה של מאמצי חיי אדם, אשר לא מצאו מקלט לכף-רגלם, אשר לא מצאו את היד העוזרת להשתרשות במושבה.

בשעת הגיאות העירונית לא הבין הפועל, לא הבינה ההסתדרות ולא הבינה התנועה הציונית להפוך את חלום התישבות הפועלים העירוניים לממשות רצינית. הבינונו זאת רק באיחור זמן. ועדיין אנו נענשים על כך. אל נחזור על השגיאה הפטלית הזאת לגבי הפועל במושבה. נפיר בזה שהאמצעים הלאומיים המוקדשים להתישבות הנם מצומצמים, נפיר שידנו תקצר להמציא התישבות מלאה לאלפים בתקופה קצרה, נראה למצבו של

הפועל הרוצה לקיים משפחה במושבה ואינו מוכן לדחות כל סידור עד הגיע תורו להתישב, נראה למצבם של הפועלים, המקצועיים והפשוטים, המוכנים להסתפק בקורטוב של התישבות — ונסיק את המסקנה. תבוא הועידה ותעמיד על סדר יומנו את תכנית הבנין של הפועל במושבה במלוא היקפה ובכל ההדגשה: נקיף את המושבות בחגורה של שכונות עובדים, שכונות גדולות, רחבות, רבות אוכלוסים, בעלות חיים עצמיים, עם בסיס בשביל קאופרציה, עם התחלות משקיות, עם סביבה רצויה לחינוך הילד (גם זוהי דאגה רצינית לפועל במושבה!). מפעל בנין אשר כזה ישמש מנוף חדש גם לקליטת העליה גם לכיבושי עבודה חדשים.

ומן המושבה — להתישבות החדשה. רבות דובר אצלנו על הסכנות שבהתישבות האלף, הסכנה של דרישת כספים מאת המתישבים, סכנת השתלטות אדונים חדשים על הרשויות הרבות המחליפות בלי הרף טלגרמות ארוכות בין ירושלים, לונדון, ניו־יורק וברלין. כן, עוד יש ויש מקום להרבה חששות. אולם בביקרתנו ובחששותינו אל נא נשכח פי לא ניתן לנו להירגע על גבי האידיליה הישובית שנוצרה לפני כ"א שנים, עם לכת הקבוצה הראשונה לאום־ג'וני. לאחר מלחמת שנים אחדות נגד משטר האופטרופסות שהיה קיים בארץ (לא רק בפקידות הברונית, פי אם גם בראשית הפעולה של ההסתדרות הציונית), יצרנו לנו יחסים אחרים לגמרי עם המשרד הארץ־ישראלי, ואחר כך עם הקרן הקימת, ואחר־כך גם עם ההנהלה הציונית. קבענו יחסים אחרים לגמרי ממה שהיה מקובל קודם בארץ, בין המוסד המישוב ובין העובד־המתישב. אחר כך באו מתוך הציונות גופה התקפות שונות על כיבושינו, ואנו עמדנו בפניהן כמגינים על דבר־מה קיים. נניח שדחינו את כל ההתקפות, הנוכל גם לשחות הלאה במימנוחות אלה? הנוכל להסתפק גם להבא באמצעים אמצומצמים ובקנה־המידה הקיים, ללא התנקשות אמןם, אך גם ללא יצירה? או שעלינו להרחיק נדוד ולומר: כל דרכי התישבות העלולים ליהפך להתישבות עובדת — אין אנו פטורים מהשתמש בהן ומטפח אותן. יהיו מעקשים בדרך, אולם נלך בה ותוך כדי הליכה נישר ככל אשר נוכל. פי אין דבר יותר

מסוכן מאשר עמידה על מקום אחד. ותנועה הבוטחת בכוחה ובאמיתה תמצא את דרכי ההוכחה וההשפעה והפיבוש גם בצאתה מן התחומים הצרים ו„המשפחתיים“, ולא תירָתע גם מפני סכנות.

אחד החידושים שבהתישבות האלף הוא בזה שהתקשרנו עם אנשים „אשר לא ידעו את יוסף“. אין זה אלא נמיון. אולם אם התנועה תהא נאמנה לעצמה, אם לא תפרוץ בגידה מבסנים, אם ציבור הפועלים ידע להגן בכל משקלו המוסרי על זכות הבחירה העצמית של המתישבים, על שויון צורות ההתישבות — פי אז לא יוכל שום כוח חיצוני להכשיל את הנסיון, ואפשר נפתח בזה צינורות להתישבות עובדת.

גם טיפוס המשק שבהתישבות האלף אינו חפשי מסכנות. טיפוס זה איננו יכול להיות הטיפוס הפולל של משק עבודה, וגם לא הטיפוס האידיאלי, באשר הוא כמעט כולו משק של אֶכספורט. מתוך חשבון יותר רחוק יש לראות את המשק שלנו בעמק־הירדן כמחוסן יותר מפני פורענויות פלפלויות, אולם דלים אנו מדי שנוכל לעשות את החשבון הרחוק הזה. בחשבונות התישבותנו איננו רשאים לבזו לקונינקטורה. המצב במטעי הדר כיום הזה עושה אותם בסיס לאשראי התישבותי, ועלינו להסתגל לבסיס הזה, וכשנעמוד עליו נעשה כל אשר בידינו כדי להרחיבו.

ועוד חידוש, שמתיחות רבה כרוכה בו: המגמה להקים ישוב עובד באמצעות עבודה שכירה, וגם פאן — הסתגלות. כל עוד ציפינו לקפיטלים התישבותיים גדולים, הלכנו לקראת התישבות מלאה. התקוממו נגד „ועדת הריאורגניזציה“, שדרשה — מתוך פרינציפ — את השתתפותו הכספית של המתישב. ודאי היו לנו נימוקים חשובים. ויותר מזה, באותה צורת ההתישבות (בעמק, באין כל עבודה צדדית) ובתנאי העבודה והקיום של הפועל באותם הימים היה זה רחוק מאד מפל מציאות לחשוב על השקעת שכר עבודה בבנין המשק. אך באה המציאות המרה ואמרה: אם רוצים אתם בהתישבות זו — תסתגלו אלי. אין בידי לתת לכם התישבות מלאה כאשר חפצתם. אתם צריכים למתוח את מאמציכם, גם הפספיים במשמע, עד קצה הגבול. ואכן, נכנסנו מפני המציאות הזאת. אם תעשו עכשיו את החשבון של קרקעות הקרן הקימת באזור המטעים, ותחקרו פיצד נרכשו ומי היה הפיננסיסט אשר איפשר לקרן הקימת את חרכישות הללו — יתברר לכם פי ידו של הפועל-

המתישב והסתדרותו היתה בזה. ואילמלא מאמצים אלה היו ההחלטות הטובות של הקרן הקימת מחפות עוד הרבה שנים להתגשמותן. נזכר אני עתה בויכוח שהיה לנו לפני שבע־שמונה שנים בענין שכונת־עובדים. הגינותי אז במועצת ההסתדרות על ההצעה, שאנחנו נשתדל להמציא לקרן הקימת כספים בשביל רכישת הקרקע. חברים התמרמרו אז על ההצעה וטענו: למה יגרע חלקנו? הלא בזה ינצר תקדים רע — הקרן הקימת תתרגל בכך שפועלים הרוצים להתישב צריכים להעמיס על עצמם גם דאגת כספים לקרקע. טענה צודקת. והחברים ניצחו: לא המצאנו כספים, אולם גם קרקע לא נרפשו. ושכונת־עובדים גדולה בקרבת תל־אביב עדין מחפה למגשימיה. אפשר להצטער על זה שדאגות כספיות כבדות כאלה נעמסות על המתישב חסר האמצעים. אולם עובדה היא שבחפצנו להזיז את ההתישבות מנקודת־הקפאון נאלצנו ליהפך לבנקאים ולשמש גורם פיננסי בצורות שונות — אם על ידי הנאות שלנו לקרן הקימת, אם על ידי רכישת נפשות המספיקות להלוות לקרן הקימת, ואם על ידי צירוף הכנסות העבודה השכירה לבנין המשק, ואם על ידי חסכון בצורות שונות. לא נתעלם מן הסכנות החברתיות הפרוכות בזה, אך לא יכולנו שלא ללכת בדרך זו אם לא חפצנו להישאר על נקודה מתה. ונבטח בעצמנו שימצא בנו הכוח להתגבר עליהן מתוך יצירה.

מלים אחדות על המצב המדיני בו מתפנסת ועידתנו. אל נשכח אפילו לרגע אחד שאנו יושבים ודנים בשאלות הבנין בשעה ששערי הארץ נעולים. מי יודע אם אנו חשים בכל סבלה וטרגיותה של התנועה החלוצית, בסכנת הדלדול והמטמוט האורבת לה, כשהמפעל הציוני פולו נתון בלי הרף למהלומות קשות, ואפילו האפשרות היחידה להימלט מן הספיקות המענים ולברוח אל הארץ — גם זו ניטלת מן הצעיר היהודי. ואולי עוד לא זה הוא המסוכן ביותר, ואף לא התקדים הפוליטי אשר יצרה הפעם ממשלת הוד מלכותו, בעשקה גם אותן הזכויות המינימליות אשר קבעה למינוח. אכן, במאי 1930 עדיין לא ידעו פקידי הממשלה כי צד צריך לסגור את העליה. עדיין לא היו זריזים כל כך, פיקחים כל כך, ועשו מלאכה גסה:

מלחמתנו במשך השנה הזאת חידדה את שכלם והגבירה אצלם את ההבה נתחכמה". והם מצאו את הדרך פיצד לבטל את העליה בלי כל גזירות מרעישות. אכן, יותר מכל זה מפחידה אותי החולשה הנפשית אשר בה קיבלנו אנתנו — הציונות, הישוב ואפילו הפועלים — את הגזירה. ודאי ישנם כמה נימוקים מסבירים: דכאון, חוסר-עבודה, אולי עייפות, אולי אכזבה מהמערכות הפוליטיות הרבות אשר ניהלנו במשך שנתים אלה. הסברות תימצאנה. אולם שגזירה כזאת תעבור עלינו בלי שנודעו ונזעזעו, בלי נסיון רציני לגייס שוב את הכוחות לביטול הגזירה — זהו אולי התקדים המסוכן ביותר. איני יודע להציע שום סגולה בדוקה לפתיחת השערים, אולם ברור לי כי בלי מלחמה לא יפתחו.

ומשהו יש גם לתנועתנו ללמוד מענין מר זה: כל אותה שיטת הסרטיפיקטים, הקובעת מכסות לחצאי-שנה, היא שיטה המועדת לפורענות. לפוגרומים ממש ולפוגרומים פוליטיים. ואם נזכה לתקופה של מלחמה מדינית מחודשת, נצטרך להסתער גם על חוקת העליה הקיימת.

ולא רק על העליה מונפת החרב. במעבדות הממשלה מכינים לנו גזירות חדשות בסיסמה נאה, סיסמת ה"פיתוח". האין הדבר מוזר, שמעל במת פועלים, בפי אנשים אשר קשרו את חייהם עם פיתוח הארץ והרמת פריזנה ואינטנסיביותה המשקית, תצורף המלה "גזירה" למלה "פיתוח"? אולם, לצערי, אין בפי שם אחר לפקודה שקיבלנו בימים האחרונים מאשר "גזירה". מה טרגי הוא הדבר, שהפועל בארץ, חברו לעמל של האריס, היודע את סבלו ואת עניו והמעונין בשלומו ובעליית רמת חייו, נאלץ לפגוש פקודה של ממשלת פועלים על הגנת האריסים במרירות ובאירוניה ובכפירה בכנות פונתה. אין אנו רואים בפקודה זו דאגה נאמנה לאריס, לא מצאנו בה שיפור תנאי עבודתו, הקצאת חלקת קרקע למענו לשם אינטנסיפיקציה ויצאה לרשות עצמו. הדאגה לאריס מופיעה רק במקרה אחד, כשבעל הקרקע מוכר אותה ליהודים (לומר בפירוש "יהודים" אין, כמובן, צורך). ומידת ההגנה על אריס זה אינה מוגדרת בחוק, אלא נתונה לשיקול-דעתו של הנציב העליון (קרי: הפקידות). מתוך רצון טוב לראות בהטבה כלשהי של מצב האריס היינו מוכנים לקבל גם נסיון-הגנה זה, אולם מתברר כי לשוא מתנוסס שם האריסים על פקודה זו. יותר משהפקודה

באה „להגן“ על האריסים, היא מגינה על המשלחים את בעירם בשדה אחר. סוג זה הידוע לנו עוד מתוך „ארבעה אבות נזיקין“, סוג זה שהנהו האויב של האריס והפלח וכל פיתוח חקלאי אמיתי — הוא הוא שזכה להגנה מיוחדת במינה. מי שמעלה את עדריו על אדמה חקלאית, מי שמשקה את בהמתו בשדה־שלחין, מי שפֹּרַת עצים או קוֹטל קנים — קיבל פֶּאן זכויות מיוחדות. ולא חשוב כלל אם ה„קטלא קניא באַגמא“ או המבַּעַר בשדה אחר קנה לו את חזקתו בזכות כלשהי. דִּיֹּו שהיה נסבל, שעובד האדמה לא מנע אותו בשעתו — והרי הוא בעל חזקה, והרי הוא נכנס ברשימת המוגנים. אֶכּוּ, לא הגנה על עובד האדמה, הנתקף על ידי איש־המדבר, פי אם הגנה על מנהגי המדבר מפני התרבות החקלאית!

פקודה זו, הראשונה לפקודות הפיתוח, פותחת לנו אשנב לראות מתי מגמת הפיתוח, המנסרת בחלל הממשלה, גם לאחר „איגרת מקדונלד“ ושוב, אֶל נפחד לומר את אשר עם לבנו מפחד פֶּן יתלו בנו בוקי סריקי ויתנו אותנו כאויבי פיתוח הארץ. מי עוד כּמוֹנו מעונין בפיתוח כל האפשרויות הפלפליות של הארץ, ומי עוד כּמוֹנו מעונין בהעלאת רמת חייו של החקלאי העובד בארץ. הרי אנו מעונינים בזה לא רק מתוך סולידריות של אנשים עמלים, אשר לבם נכמר למראה העוני והדחקות והשעבוד והזוהמה. הלא תקוותינו לרמת חיים אנושית, לריבוי עליה, לפיתוח חרושת, למניעת התחרות במכירת התוצרת החקלאית, לאויר של שלום בארץ — הלא כל זה, שהוא לנו צורך חיוני ולא מתק־שפתים בעלמא, מסתייע בעלייתו של הפלח בארץ, וכל זה מתעכב על ידי עניותו ובערותו. אָנו, אשר חיינו ועתידנו קשורים בארץ הזאת, פּלוֹם לא נקדם בברכה כל נטיה של ממשלת המנדט במגמת הפיתוח?

אֶכּוּ, פּולנו מחוננים במידה הגונה של רצון טוב ותום לב לגבי כל מה שדוגל בשם דאגה להמוני עם, לגבי כל מה שמתעסף באיצטלה של רפורמות פרוגרסיביות, כל מה שמבטיח להחזיר זכויות למקופחים, עד שאין אָנו נוהגים לבדוק אפילו אם הדאגה הזאת לבאי־עולם אינה מכוונת להוציא אותנו מן הכלל, אם הגנת המקופחים אינה פסוֹת־עינים לקפח את זכות חיינו אָנו, ורק לאחר שֶאָנו נוחלים מכות קשות ונאמנות, לפעמים גם בידי

מאֵהבים — ולו גם שלא במתכוון — מתעורר בנו חוש הביקורת. מה נדהמנו בהפירנו לראשונה כי יש אשר מתחת לפרזיאולוגיה הומניסטית, רדיקלית וקואופרטיבית שוכנות מזימות אַנטישמיות. כמה שנים עברו עד שנועזנו להבחין כי יש אשר בקפלי אידיאולוגיה סוציאליסטית-קוסמופוליטית מסתרת תאנת הטמיעה או הניצול של האומה השלטת! וכמה נסיונות ואכזבות, וכמה מאמצים של התנערות לאומית סוציאלית נדרשו מאַתנו עד שכבשנו לנו את ההכרה המוסרית האמיתית, שאנו איננו הדום לרגלי אחרים, ושזכות חיים ועבודה ויצירה זכות חוקית היא לנו כמו לכל באי-עולם, וזכאים אנו להתקומם כנגד כל תכניות-הצלה המתימרות להקים עולם של אושר — אמיתי או מדומה — על חורבננו אָנו. כבשנו לנו את הזכות לפסול כל צדק כזה כצדק מזויף.

ובזיוף הצדק הסוציאלי משתמשים נגדנו גם כאן באַרץ, ובחריצות רבה. אזכיר רק דוגמה אחת: הרפורמה האַגררית בימי הרברט סמואל. כלום לא היתה חלוקת קרקעות בית-שאן רפורמה אַגררית חשובה? כלום לא היתה משמעותה — אַכספרופריאַציה של קרקעות הממשלה ומסירתן לעובדים? כלום לא היה צדק בתביעה להעמיד על הקרקע את משפחות האריסים אשר עבדו אותה מדורות? כלום לא היה זה מפעל ציביליטורי לקשר לחיי קבע את שבטי הַבְּדוּים הנודדים בערבות אלו? וכלום לא היו בינינו אנשים טובי לב ויפִי־נפש אשר קיבלו ברצון את הרפורמה הזאת וקיוו שלאחר שיסופקו כל התביעות הצודקות הראשונות יבוא גם תורנו אנו (הלא תורנו אנו לעולם איננו „ראשון“, תמיד יש תביעות צודקות קודמות לנו)? אך עברו שנים והרי אנו יכולים להתבונן עתה בתוכן הציביליטורי ובצדק הסוציאלי שברפורמה אַגררית זו...

ראינו, ראשית, מי הוא שזכה ברפורמה זו: לא רק אנשים שהיתה להם איזו חזקה באדמות אלו, גם בדוים, אשר מטעמים פוליטיים רָאָה סמואל צורך להעניק להם קרקעות, גם אפנדים, תקיפים, עירוניים, באים מרחוק, בעלי יד בחוגי השלטון, נהפכו ל„אריסים“ חסרי קרקע ובעלי „חזקה“, אשר מחובת המדינה להנחיל להם מאדמותיה. ראינו מה היחידה הקרקעית אשר נקבעה להם לעיבוד. באזור זה, אחד היקרים ביותר בכל האַרץ כולה, אשר מי מעינות זורמים בו לרוב, נקבעה יחידה משקית של 150 דונם, פי עשרה

ויותר ממה שאנו קבענו להתשובות האלה. ספק אם יחידת־ש' לחי' כזאת למשק עבודה יש דוגמתה בעולם. אך מהר נזכחנו פי יחידה זו נקבעה רק למען הנמושות. החשובים והמיוחסים זכו מן ה"רפורמה" במאות וגם באלפי דונמים. ראינו גם באיזה חפזון, באיזה חוסר קונטרולה נעשתה החלוקה, ראינו גם את התוצאות המשקיות של הרפורמה. ראינו מהי מידת האינטנסיביות של המשק, ראינו פיצד זורמים שם המים לבטלה, ראינו פיצד מבקשים האריסים שאין להם צורך בשטחים אלו למפור את זכויותיהם בכסף מלא, ראינו את האפנדים מירושלים ומרמלה ואת הגרמנים משרונה מקימים לטיפונדיות על הקרקעות שנתחלקו לאריסים. ועם זה ראינו שהעובד החקלאי העברי, זה הרעב לקרקע והמוכן להפוך את הערבה הזאת לגן רוה, פשם שהפך את ערבות דגניה וכנרת, ולהחיות בה עם רב — לו לא נמצא מדרך פך־רגל באדמות הללו.

כך הגשימה ממשלת ארץ־ישראל פרק חשוב בפיתוח הארץ: נטלה מאזור גדול וחשוב את אפשרות פיתוחו וסגרה אותו בפני העובד העברי המחוסר קרקע. עכשיו בא ההמשך. מה יביא בכנפיו לנו ולארץ?

את התכנית טרם ראינו, עדיין מעבדים אותה. אך פיצד נתן אמן במגמת התכנית אם לפתחה רובצת העלילה היותר איזמה עלינו ועל מפעלנו? במרטרולוגיה הארוכה של עמנו לא די היה, כנראה, בעלילת־הדם הישנה, והנה נוצרה עלילת־דם מודרנית, בטעם המאָה העשירים, עלי ל ת המנושלים. איני מאמין שעלילה זו היא המצאָה ערבית, חושבני שהיא נתחדשה בבית־מדרש אחר. אכן, צחוק מר הוא של ההיסטוריה, שאנחנו הננו הנאשמים בנישול. היחידים שיצאו מאירופה לארץ מזרחית לא לשם פוליטיקה קולוניאלית, אלא לשם מפעל קולוניזציוני, לא פדי להעביר את מישוהו, כי אם פדי לעבוד בעצמם; היחידים שהלכו בלי צבא, בלי מיסיונרים, בלי מגלבת־נוגשים, בלי מכשירי "ציביליזציה" ושמד של בני הגזע העליון; היחידים אשר לא נהנו מן ההפקר ולא לקחו שום דבר בזרוע, אשר שילמו בעד כל טובת הנאה ופיצו וריצו חלף כל זכות וכל חזקה כאשר לא עשה איש מלבדם — אלה הוקעו בפני העולם כמנשלים, מפני רשעים אלה באים צדיק־אירופה להגן על העשוקים והמנושלים. היש עיוות פעיוות דיננו?

עתה אומרים לנו: בטרם יגשו לפיתוח הארץ יש לחקור את ענין

המנושלים, את מספרם ואת מצבם. לכאורה, אין לנו אלא לשמוח לחקירה חדשה: סוף סוף יושם קץ ללגנדה. היש מעוניין יותר מאתנו שענין המנושלים יחקר עד תומו? אדרבא, אל יעדר אף אדם אחד שנושל בגללנו, ואם יש למישהו עוד תביעות צודקות שלא סופקו בשעתן — יסופקו! פדאי לנו גם שיחקר מצבם של אותם האריסים שהשתווינו אתם, למען דעת אם הורע מצבם בגללנו. כל בעל לב באירופה ישתתף בצערך של „אריס מנושל“, אך אנו כפאן, היודעים מה הן הכנסותיו של הפלח והאריס הבלתי־מנושל, רשאים לקוות שלאחר חקירה יתברר כי האריס המנושל שסודר על ידנו לא הפסיד, חלילה, ובכן — עלינו לקדם את החקירה בברכה. ואף על פי כן — אני מתיר לעצמי גם כפאן ספיקות קשים, ולאחר נסייננו בועדת שאו ובסימפסון, אולי לא תחשדו בי שאני חושד בפכשרים.

מדוע אין הממשלה יודעת עד כה את מספר המנושלים? הלא זה פשנתים שכל חלל הארץ ותיקי הממשלה מלאים „מנושלים“? הלא ועדת שאו עסקה בהם וסימפסון חקר אותם? מדוע נבצר מממשלת הארץ לקבוע את מספרם? האם לא ידעה הפקידות למצוא בשעת הצורך 12.000 מחוסרי־עבודה בין „הפרוליטריון“ הערבי? ואילו היתה הפקידות קובעת על פי אומדנה איזה מספר שאיננו מופרוז ביותר, לא היינו מתקוטטים אתה: יהא כך, כך וכך נישלנו — אשמנו. נתקן, וחסל. אך אם אחרי כל הדיבורים והדינים־וחשבונות הפקידותיים והועדות שהיו, אין הממשלה יודעת כמה יש לה מנושלים, אבל היא יודעת שהם ישנם ושהם מרובים, ושאין לקבוע שום תכנית פיתוח בטרם יחקר הדבר, ויש לה צורך לשלוח מנהל מיוחד, בעל משכורת גבוהה, ונדאי בעל עמדה חשובה, לשם חקירה — אי אפשר שנשקוט בתמימותנו ונחשוב שהכל כאן כשורה, שאין כאן איזה מוקש חדש, איזו מהדורה חדשה של שאו וסימפסון. ופשגמת הפקידות בארץ ידועה, וכשכל נועדה חדשה נהפכת לדוד רותח, וכשהקריאה תישמע: „בואו, בואו, מנושלים, היאספו מפל כנפות הארץ!“ וכשטיב העדויות בארץ ידוע אף הוא — מדוע לא יתגלו פתאום רבבות „נשמות מתות“, מדוע לא יקומו לתחיה „מנושלים“ מימי הינסד פתחת־קוה, מדוע לא יתברר פתאום שכל ערבי בארץ הנהו בעצם מנושל?

הפקידות הבריטית נתמלאה פתאום אהבה ורחמים לפלח, וראה זה

פלא: דוקא לפלח שבארץ־ישראל, לא לזה שבעבר־הירדן ובעיראק. ו„החרדה לפלח“ הזאת רואה את עיקר תפקידה לא בהשבחת משק הפלח, כי אם בהרחבת שטח אדמתו, לו ולצאצאיו אחריו. השקפה רדיקלית מאד! ואני מעיז לחשוב כי לא מרפורמה קרקעית כזאת נשע הפלח (כאשר לא נושע מהרפורמה של בית־שאן) אלא מרפורמה חקלאית־משקית, העשויה לשחרר אותו מנשך, ממסים כבדים, להמציא לו הדרכה חקלאית, לגוון את משקו בענפים מכניסים. והאם לא מן הראוי לשים לב לדבר, שבאותה שנה שחקר אותנו סימפסון עשו בארץ שני מומחים אנגליים חשובים — סטריקלנד וגרט — ושניהם באו לידי מסקנות אחרות משל סימפסון, שניהם ראו את האפשרויות לעזור לפלח ולפתח את הארץ מבלי להתנקש בנו, שניהם ראו בנו את הכוח המפתח של הארץ, — אך דבריהם הם נשאר מונחים בקרן־זוית, וסימפסון היה לראש־פינה. האין זה בא ללמד על הרוח המנשבת אצל תוכני הפיתוח?

ועוד הערה אחת: כדי לדון על ערכה ועל תכליתה של תכנית יש לשאול: מי נמי המגשים אותה? חיים וזמות, אמת ושקר בידי המגשים. תכנית סוציאליסטית בידיים פאשיסטיות תביא רק פרי באושים. אין פיתוח הארץ ניתן להיעשות בידי ביורוקרטיה, לא כל שכן בידי ביורוקרטיה הצוררת לכוח היהודי המפתח את הארץ. אין לקבל שום תכנית פיתוח פרוצינית, אם היא לא תימסר לידי איניציאטיבה ציבורית בלתי־כבולה, לידי הציבורים המעונינים.

איני יודע אם הוועידה הזאת תראה לעצמה אפשרות להתעמק בפרטי השאלה. אבל רואה אני חובה להסתדרותנו שלא תירתע מפני נוסחאות הנראות כפרוגרסיביות ותאמר גלוי את דברה נגד כל המזימות והתככים. אנחנו רוצים בפיתוח הארץ, אנחנו רוצים בהרמת מצבו של הפלח, אולם איננו רוצים שתכנית הפיתוח תיעשה פלסטר, ושיעשו ממנה קרנים לנגם אותנו. לא יתכן פיתוח הארץ מבלעדי כוח יצירתו של העובד העולה היהודי; ולא יתכן שום תכנית־אמת של פיתוח אשר תעקור איזה פרט ותעשה אותו עיקר ותעמיד אותנו ב„תור שני“.

כל תכנית לפיתוח הארץ שאינה כוללת את העליה וההתישבות היהודית אינה אלא תרמית, גם מבחינת עניניו של הפלח. פיתוח כזה לא

יעלה ולא יבוא, כשם שאיננו בעבר־הירדן. אנחנו איננו באים הנה לשם גאולת הפלח, אנו באים הנה לשם גאולת עצמנו, אולם עלייתנו והתישבותנו עשויות לשמש מנוף פביר לגאולת הפלח. אמרתי פעם למגנס: איני מודה בכך שמוטלת עלינו התחייבות מוסרית לעזור לעם־הארץ דוקא. אינני מודה בזה בשום מקום וגם לא בארץ־ישראל. אולם אני מוכן לכך מתוך חשבון, מתוך רצון לעזור לעצמנו. ישוב יהודי קטן בארץ, ולו גם בן מאות אלפים, עם בתי־החולים שלו והאוניברסיטה, לא יוכל להעמיס על עצמו את משא הפלח. אך העם בן המיליונים יוכל גם לשלם מחיר גבוה, למען גאולתו וחופש יצירתו.

הלך־המחשבה הזה חל גם על כל תכנית־פיתוח. כל מפעל כזה אינו נעשה חינם אין פסף. מי שהוא צריך לשלם בעדו, קרן וריבית. אנו נהיה מוכנים לשאת בעול מלוה ותשלומיו רק אם יובטח לנו מקומנו אנו במפעל הפיתוח. מבלעדי זה לא נעמיס עלינו עול זר, וגם האחרים יתבדו.

בויכוח על העבודה העברית במושבה

ודאי לא מקרה הוא שהויכוח מתרחק מדברי המרצים ומתרכז בנקודה אחרת. „זקני“ התנועה באו לוועידה בתכניות התישבות, ברעיון פעולה מאומצת של הפועל להתישבות עצמית, בתכנית־פעולה מיוחדת במושבה, אך הדברים הללו אינם מוצאים, פנראה, הד. המתנכחים לא הרבו לטפל בביקורת התכניות הללו, פשוט ביטלו אותן, ונמצא גם מי שהכריז כי „אפילו הרצפֿלד אינו מאמין בהן“.

במקום זה עובר מרכז הויכוח לשאלה אחת: מקום הפועל היהודי במשק היהודי. לא אנחנו קראנו לויכוח זה, אך אם פאן יש בינינו חילוקי דעות, הרי שהויכוח דרוש לתנועה. בשאלה כזאת, שהיא עיקר העיקרים לפועל, לא תיתכן פסיחה על שתי הסעיפים. מהעמדה בשאלה זו נובעות מסקנות גם לגבי כל הפעולה המעשית (העבודה במושבה. תביעת עליה) וגם לגבי חינוך הדור בגולה והשרשתו בארץ. העבודה העברית זוהי דגלה של התנועה.

השאלה היא חמורה למדי, מבחינה שימושית וחינוכית. אנשים הפועלים יחד במסגרת תנועת פועלים אחת אינם מעוניינים בכך, שיוקיעו זה את זה לעמוד הקלון, אלא שיוכיחו זה לזה, שישפיעו זה על זה. לפיכך כל כך גדול הצער, שבראשית הויכוח נעשה נסיון להוציא שם רע על פועלי ארץ־ישראל¹, להכתים אותם בקלון של דר־פרצופיות, של צביעות. ומה מוזר הדבר, שהוצאת לעזו זו נעשתה ביד קלה על ידי בא־כוחו של „השומר הצעיר” דוקא, זה שהצליח להופיע בוועידה זו בשני מצעים, אחד ארוך ואחד קצר, מצעים השונים זה מזה במידה כזו, עד שלכל ציטטה שאתה מצטט מתוך המצע הקצר, עונים לך: אבל תקרא נא במצע הגדול. אך זה קראנו במצע הקיבוץ הארצי פי „שיטת האפליציה למצפון הלאומי היא פסולה” — קצר וברור. וכאן, מעל במה זו, מפרשים לנו שפגנת הדברים אינה אלא ששיטה זו „איננה חזות הכל”. באותו מצע קראנו פי עבודה עברית במאה אחוז אף היא פסולה, וכששאלנו כֵּאן, מעל במה זו: ובכן, לכמה אחוזים אתם מסכימים, ענו לנו: אנו בעד עבודה עברית מפסימלית, פאילו יש באמת הבדל בתוכן בין שאיפה למאה אחוז ובין שאיפה למכסימום. ולמען האמת ההיסטורית. לא אנחנו המצאנו את המונח „מאה אחוז”. לפנים היו אומרים אצלנו: „על סהרת העבודה העברית”, בניגוד ל„עבודה מעורבת”. המונח „מאה אחוז” הונהג על ידי אלה הקובעים שיעורים ואחוזים לגבי עבודה עברית והפוסלים את המשק היהודי הבנוי כולו בידיים יהודיות.

לפנים ידענו מי נמי הפוסלים, ומי נמי הנלחמים על עבודה עברית שלמה. על כל פנים, הפועלים פולם היו במחנה אחד. עכשיו נתערבבו התחומים: „בוסתנאי”, טרנזפולר ואורנשטיין פוסלים יחד את העבודה העברית השלמה ומודים יחד בזכותו של הפועל האחר.

החבר אורנשטיין הכריז כֵּאן, שהדרישה למאה אחוז עבודה עברית אינה אלא על־תאנה המכסה על ההתנכרות לציונות גדולה, שהוא דוקא הוא דוגל בה. הרי שהויתור על מאה אחוז עבודה עברית היא הסגולה הבדוקה להגשמת הציונות הגדולה. אכן, החיים והמות ביד הלשון.

¹ [עיין ב„הערות” בסוף הספר]

מחיתי קודם נגד הלעז של „שתי עמדות“, כביכול. אני חוזר ומכריז פי בכל הופעותינו החיצוניות. בכל התעודות המדיניות שכתבנו, עמדנו על מלוא זכותה של העבודה העברית במשק העפרי, הגיננו על זה בכל המסיבות, גם הבלתי־נזחות ביותר. החבר אורנשטיין אינו מדבר על „שתי עמדות“ שלנו, פי אם על סתירה בעמדתנו. הוא סבור, פנראה, פי קיימת סתירה בין שאיפתנו לחיי שלום ופעולה משותפת עם המוני העובדים הערבים ובין התביעה שהמשק הנבנה במאמצים יהודיים יעמוד פולו לרשותו של הפועל היהודי.

אכן, זוהי השאלה. אם המצפון אינו שלם עם תביעת העבודה העברית אי אפשר להילחם עליה, אי אפשר לחנך עליה את הנוער. רבו בציונות בזמן האחרון אנשים בעלי מצפון חולה, אנשים המודדים את זכותנו לחיות ולעבוד במידת המקום שמשאירים לנו אחרים ברצונם הם. האם גם בתנועת הפועלים החלוצית יש מקום למצפון חולה? האם זכות העבודה והקיום של המוני עמנו — יסוד מוסד הציונות — איננה חלק בל ימוט בהכרתנו המוסרית, במוסר הסולידריות הבין־לאומית? האם זה יהיה מוסרנו, שדמנו הוא סומק פחות מדמי אחרים?

מי שאינו מכיר באופי המיוחד של מלחמת המוני ישראל על זכות העבודה, מי שאינו מודה בזכותם של המוני ישראל להקים לעצמם מסגרות כלכלה ומשק, אשר בתוכן יוכלו לעבוד וליצור בלי ספנה מתמידה של דחיקת רגלים — זה לא עמד מעולם בסודה של הציונות, זה לא למד כלום בחקר הפרוצסים הכלכליים והחברתיים של ההיסטוריה הישראלית החדשה, ההיסטוריה של עם מחוסר־עבודה. אותו פועל יהודי בגולה, שלהלכה הנהו כופר במציאות כלכלה לאומית מיוחדת של יהודים, הולך ומקים לו לשכות מיוחדות לשם „מלחמה על זכות העבודה“, מקדיש לכך את מיטב המרץ של התנועה, מתנגש בגלל זה עם הפועל בן האומה השלטת אשר את קרבנו הוא מבקש. „מתחרה“, דופק על דלתי השלטנות, מבקש לחדור למקומות תפוסים — בצפרנו הוא נאחו כדי להציל לעצמו כל פיסת־עבודה. והחלוצ העולה לארץ הרס — בגלל תביעת זכותו לעבודה — את כל האידיליה של חיבת־ציון הישנה, זו שהיתה מבשרת לגולה, פי בארץ־ישראל, ברוך השם, יש פועלים בזול והם מצויים לרוב. הוא גם הרס את כל

המושגים החשבוניים והמשקיים אשר שלטו בישוב ובציננות. הוא העיז לפסול את זכותה המוסרית של התנועה הלאומית אם אינה מתקיימת בידיהם ממש של בני העם. הוא העיז לראות את כל המשק היהודי, גם זה הנבנה לכאורה בהון פרטי והשייך לבעלים פרטיים, כחייב בעבודה עברית, כחייב לפתור את מצוקת חוסר־העבודה של העם העברי ולהסיר מעליו את חרפת הבטלה והאוריריות. ועם כל זה לא ראה את עצמו הפועל העברי בארץ כמקפח את מי שהוא: הוא לא בא להציע את ידיו לאֶפנדי הערבי, הוא לא בא להתחרות עם הפועל הערבי, לא במחיר ולא במקום העבודה הטבעי שלו. הוא בא על מנת ליצור במו ידיו משק חדש, מקום עבודה לעצמו. ואת כל מה שנברא בכוח תנועת השחרור הלאומית, בהשפעתה ובגללה, ראה הפועל היהודי כמקום עבודה שלו.

וגם עתה, לאחר 27 שנים, לאחר שנוצר מעמד פועלים עברי בארץ, לאחר שכבש לו כמה עמדות במשק היהודי ובמקצת גם במשק הממשלתי, עלינו, בהסתכלנו לתוך המציאות הכלכלית הסובבת אותנו, לומר: עוד שנים רבות אין כל תקוה שהפועל היהודי יחדור למשק החקלאי הערבי. וכל עוד המשק הזה סגור בפניו אין לפועל היהודי כל דרך אחרת של הגנה על קיומו מאשר תביעת זכותו המלאה במשק העברי. הפועל העברי יהיה נאלץ לעשות זאת, אם תפץ חיים הוא, גם אם לא ימצא לכך נוסחה מן המוכן בספרות הסוציאליסטית הקיימת, הוא לא יהא פטור מזה גם לאחר לגלוגו של אליעזר הכהן, הבטוח באדיקות של „גר“ מרפסיסטי, פי לנו, לבני המציאות הכלכלית היהודית (וגם ל„השומר הצעיר“ בתוכנו) אין כל צורך בשום נוסחאות, הסוֹטוֹת מדרך־המלך.

המלעיגים על הנוסחאות המקוריות שלנו המציאו אף הם נוסחה מקורית: זכות הפועל הערבי הקבוע. מתברר שזכותו של הפועל היהודי במשק היהודי נתחמו לה תחומים: „בלי לפגוע בזכותו של הפועל הערבי הקבוע“ (נוסח נס־ציננה). והיות שהפועל הקבוע הזה, שאסור לפגוע בזכות העבודה שלו, קובע את גורלנו, פי זכותנו אנו לעבודה אינה קלה אלא על השטח הפנוי שהוא מותר לנו, הרי תתירו לנו לעיין היטב בדבר ולשאל: מי נמי הוא הפועל הקבוע, ומהי מידת זכותו? והרי אני שואל:

א. מאימתי מתחילה הקביעות? היחשב לקבוע פועל שעבד כל ימיו במקום פלוני, או מספר שנים, או שנה אחת, או חצי שנה, או עובד במקום מפרק לפרק, בימות העונה?

ב. מי נמי זכאי להגדיר את מידת הקביעות? האם רק אתם, כפי רצונכם, פיד התיאוריה הטובה עליכם, או גם הפועל הערבי רשאי להביע את דעתו: למי יקרא „קבוע“?

ג. האומרים אתם לנעול שער בפני פועל ערבי בלתי־קבוע?

ד. הסבורים אתם שאפשר לקבוע מידת קביעות אחת לפועל הערבי ומידת קביעות אחרת לפועל היהודי? האפשר לחשוב את הפועל העולה מעזה לנס־ציונה לבלתי־קבוע ואת הפועל העולה מירושלים או מלובב לפועל „קבוע“; ואם לא כן, מדוע יהיה עדיף הפועל העולה מן החוץ על הפועל „בן הארץ“?

אָל נא תתרעמו עלי שאני תובע בטרדנות תשובות על הקטנות הללו. אם ההגדרה של „פועל קבוע“ וההודאה בזכויותיו המיוחדות לעבודה אינן לשם התעמלות תיאורטית ולסיפוק הצורך בטרמינולוגיה „מדעית“, אלא הלכה למעשה, הרי חובתכם לומר ברורות גם לפועל היהודי וגם לפועל הערבי למה אתם מתכוונים. ואם מודים אתם בזכות העבודה של הפועל הערבי הקבוע במשק היהודי, בזכות עודפת או בזכות שיוון, הרי מחובתכם גם להסביר לו, מדוע אינכם מודים בשיוון זכותו של הפועל הערבי הבלתי־קבוע לזכותו של הפועל היהודי הבלתי־קבוע. חוקי ההגיון הם אכזריים, אָל נא תסמכו על כך שהפועל הערבי לא ידע להשתמש בהם.

ישאלוני: ואתה, כלום אתה כּוֹפֵר בזכויותיו של אותו פועל ערבי שהשקיע כמה שנות עבודה במשק הפרדסן היהודי? לא, חלילה לי מפפירה זו. אני מודה בזכות הפועל שעבד כמה שנים במקום עבודתו, כשם שאני מודה בזכותו של האריס העובד את הקרקע. אולם גם אני וגם אתם, הנושאים עלינו את מלוא האחריות לרכישת העמק ולישובו בידי פועלים יהודים, הפרנו בזכותם המלאה של האריסים לפיצויים, לסידורים הוגנים, אבל לא הודינו בזכותם למנוע אותנו מלישב את אדמת העמק. לא ראינו את זכותם פזכות ישיבה לצמיתות. כך אני רואה גם את זכות הפועל הערבי באותו משק שבתוכו הוא קנה לו, בעמלו ובזיעתו, זכויות. זוהי זכות הפרט הערבי

לתגמול, לפיצויים, לסידור, אבל לא זכות העם הערבי למקום עבודה זה דוקא. אך את זכות הפועל העברי בפרדס העברי אני רואה לא כזכות ראובן או שמעון שירד אתמול מן האניה, כי אם כזכות העם היהודי. אסור בתכלית האיסור להתעלם מזכות הפרט, ואנו, הפועלים העברים, בכל מקרה שידנו תהא המכרעת נשקוד על כך שעניניו של הפועל-הפרט הערבי לא יקופחו, אולם לא נביט על מקום העבודה היהודי, שבו עסוק פיוס פועל ערבי, כאחוזות נחלה לעם הערבי ולבניו אחריו.

מונים אותנו לא רק ב„סתירה“, כי אם גם באוטופיות. טרנופולר ובך טוב מלגלגים עלינו, שהלכנו בדרך העבודה העברית 25 שנה ולא ניצחנו. בקול ענות תרועה מלמדים אותנו כי גם פיוס אין העבודה העברית בטוחה כלל וכלל. כל זה נאמר בטון של „שישו בני מעיי“, בטון של נצחון, כאילו אנחנו היינו אומרים שהנצחון הושג, שהעבודה העברית כבר יצאה מכל סכנה, שאנחנו מרוצים. לא ולא, אנחנו איננו מרוצים כלל וכלל ממצבה של העבודה העברית, איננו חושבים אותה לבטוחה כלל וכלל כל עוד אנו מוקפים רבבות ומאות אלפים פועלים זרים, המזכירים את עצמם ואת נשיהם ואת טפם בחצי חינום. כל עוד יש יהודי אחד מבקש עבודה במשק יהודי ואינו מוצא — לא נאמר כי הצלחנו. אנחנו הננו מפלגה של „מאה אחוז“, כידוע, ואם גם באולם זה הננו כ־82 אחוזים, אין אנו מרוצים ושואפים דוקא לאיחוד מלא, במאה אחוז, של פועלי ארץ־ישראל.

אין לנו כל ענין ללמד זכות על המצב הקיים או להסתפק בהישגינו. אולם למשמע כל שפע „המדע“ והסטטיסטיקה הבאה להוכיח, בשמחה תיאורטית, כי מאמצי הפועל העברי העלו חרס — יש הכרח לבדוק את „המדע“ הזה. בְּרִטּוֹב, למשל, ספר ומנה ומצא על פי חכמת הסטטיסטיקה, שבמושבות השרון גדל שטח המטעים פי שבעה, ואילו מספר הפועלים העברים גדל רק כפולים. ובכן, ראייה חותכת על פשלוּנה של העבודה העברית במגדיאל וברעננה. אולם נעלם מעין הסטטיסטיקה המובהקת, כי בינתיים התחדשו כמה חידושים בסדרי העבודה, הונהגה רציונליזציה, עלה פרוץ העבודה של הפועל, נתרבו המתישבים העובדים בעצמם ובידי בני משפחותיהם. — ותצא המסקנה הזאת! אכן, כדאי לתנועתנו שתעשה פעם חשבון צדק של עליית העבודה העברית. אני לא אלאה אתכם במספרים

ואגיש לכם חשבון קטן: בשנה שלפני המלחמה ערכתי מפקד מטעם המרכז החקלאי (זה היה, כמדומה, המפקד הראשון של הפועלים החקלאים במושבות). והמספרים אמרו: כ־5000 פועלים ערבים במושבות, וקרוב ל־2000 פועלים יהודים. מה נחרח מאז? מספרים מדויקים על העבודה הערבית לא היו לנו אז ואינם גם עתה. אולם לפי כל האומדנות עומד מספר הפועלים הערבים באותו גובה, ומספר הפועלים היהודים עולה ל־8500; אז היינו, לכל היותר, 2000 בין 7000, עכשיו הננו 8500 בין 13—14 אלף. האומנם זהו גידול מבוטל? האומנם רשאים אבירי המספרים להתעלם מזה? האומנם יש להסיק מכאן פי לשוא עמלנו וכי שיטחנו „פסולה“?

כשם שהתיאוריה של „הפועל הקבוע“ אינה סוציולוגיה צרופה, כך גם הסטטיסטיקה הפסימית של הישגינו במושבה אינה סטטיסטיקה לשמה. לכל אלה יש מטרה שימושית: להוכיח שהמדע בכבודו ובעצמו גוזר פי השאיפה לעבודה עברית מלאה אינה אלא „השלִיה“. במקרים אלה מצטרפת ל„מדע“ גם הפיכחות המעשית. החושבת כל הרכנת ראש בפני „סטאטוס קבו“ למרום התבונה הריאליסטית. אך האומנם כל „סטאטוס קבו“ הנהו חומה בצורה אשר אין לפרוץ בה? „האומנם ניתן גבול לעבודה עברית, גבול ולא יעבור? הרי רק לפני שנים אחדות „הוכיח“ מ. סמילנסקי (ואף הוא במספרים חותכים) שאין מקום לעליה נוספת ולפועלים עברים נוספים. האם היתה תל־אביב גם לפני עשר שנים עברית כמו שהיא היום? אולי פדאי שתדעו, שלפני המלחמה היה קבלן ידוע נוהג לענות לדרישת עבודה עברית במימרה זו: „אינני ערב בעד הפתלים“, ושעד מאורעות מאי תרפ״א היתה עבודה ערבית חזיון מצוי בתל־אביב. ואילו קיבלנו לפני עשר שנים את ההשקפה המכריזה כי „מאה אחוז“ היא שיטה פסולה — מה היתה אז צורתה של תל־אביב? מה היה מצב בטרם היתה כוח פיבושיו של הפועל בתוכה?

אפשר מאד שכל העובדות הללו ידועות למתנכחים, כשם שידוע להם שלגבי עבודה עברית יש „איזה“ הבדל בין מגדיאל לבין פרדסי רוקח־גזונדהייט. בין פרדסי גוט־הלף לפרדסי צֶרְקוב בנס־ציונה, בין יבנאל שעברה פולה לעבודה עברית ובין מֶסְחָה, שאין בה מקום לפועל עברי. הלא כל אלה הם משקים קפיטליסטיים, הנכנעים לאותם חוקי־הברזל, מדוע זה איפוא כאן

עבודה עברית וכאן ערבית? אולם הסוציולוגיה של בן-טוב אינה אוהבת להתעקב הרבה על חידה זו, שלא לתת מקום, חלילה, גב ל„אפליציה לאומית“ בין שאר הגורמים המשפיעים על מצב העבודה העברית במשק יהודי, וזו הלא הוכרזה ל„שיטה פסולה“. בשעת הדחק, אמנם, כשבעבודתו של „הפועל הקבוע“ אינם רוצים או אינם יכולים לפגוע, תובעים עבודה דוקא ב„גך רוח“, מקום „אפליציה לאומית“, אולם ליחד לזה מקום כל-שהוא בקונצפציה האידיאולוגית לא פדאי, כי אז הלא תיפגע שלמותה וטהרתה של המעמדיות „העקבית“, זו המקפלת את כל תספוכת המציאות החברתית במימרה אחת: עיניו אך לבצעו. מימרה זו כל כך קלה להפצה וכל כך נוחה לחינוך, למה נבוא עוד ונסבך אותה בציון כל צירופי הגורמים הפועלים אצלנו? למה להסביר לנער באגודה ובקיבוץ, כי חיי החברה שלנו הם מסובכים יותר, כי אינטרס-הרנח של נותן-העבודה הנהו גורם מכריע, כמובן, אולם לא יחידי; כי יש אינטרס הבטחון שלו עצמו, אינטרס כלפלה של הפלל, אשר בתוכו הוא חי וממנו הוא נזון, ודעת הקהל שממנה הוא מושפע; שמציאותו של הפועל היהודי יוצרת עובדות כלכליות חדשות, שמציאותו של בעל-אחווה קטן העובד, הוא ומשפחתו, ומתפרנס לפעמים אפילו מעבודה שכירה (עיין גנים, מגדיאל, רעננה, הרצליה וכו'), אף היא יוצרת סביבה אחרת לגמרי לגבי הגנת העבודה העברית. — למה כל אלה, אם אפשר להסתפק במימרות קצרות, „מדעיות“, שאין בהן כל שעטנו וכל „סטיה“?

אל נא תבואו להסיק מתוך דברי, כי בפניה בלתי-פוסקת אל המצפון הלאומי, בחינוך דעת הקהל הציונית, בטיפוח העיקרון המוסרי והחברתי של עבודה עברית, כי בזה בלבד אני רואה את התרופה הפלי-יכולה. לא. בלי עליה עממית, בלי תנועת פועלים חזקה ומאורגנת ונלחמת בלי הרף על זכותה — תעלה האפליציה הלאומית חרס. אולם כל הפוסל אותה, כל הנמנע להשתמש בה, כל המחנך לזלזול בה, אינו מגביר את פוח הפועל העברי, כי אם נותן נשק בידי המתנפרים. אילו באתם וסיפרתם לנו כי שיטתכם אתם בנס-ציונה הביאה לריבוי הפועל העברי ולביצורו, היינו יושבים ולומדים מכם, אולם אתם הראיתם בנס-ציונה כי פוחכם חזק לא בכיבושים מעמדיים

אלא בהפחדה מעמדית, הפחדה שאין עמה פוח ואין עמה נצחונות. לכל הפורענויות של הפועל במושבה יציעים לנו תרופה אחת, מלת

קסמים: „ארגון משותף“. נזכר אני במשל המפורסם שהמשיל ד. רָמזו על הרביזיוניסטים — משל העכברים והחתול. נמצא לעכברים היועץ החכם אשר ידע מה לעשות לחתול: לתלות פעמון על צוארו. ורק שאלה אחת טרם נפתרה: מי יעשה זאת. אתם פתרתם את השאלה. מפל הבאים בחשבון להיות נושאי ארגון הפועל הערבי (בעבודת הממשלה, במשק הערבי, במשק ההון הבין־לאומי) מצאתם אתם את הנושא העיקרי והראשון: הפועל במושבה.

בשעה שדנים אצלנו בשאלות ארגון מקצועי, פוליטיקה כלכלית מעמדית, קל להכיר שלא נסיון פועלי־מקצועי מדבר מתוך גרוננו. אֵל נא תרגזו עלי אם אביע בגלוי את החשד, כי רוב הנאספים אינם בני־בניהם של פועלים פרוליטריים, וכי מבית אבא לא הביאו אצלנו ידיעה ממשית במלחמות מקצועיות וארגון מקצועי. לפיכך יש שמדברים אצלנו בשאלות אלו לא מתוך תפיסה של מציאות עכורה, מציאות כמות שהיא, כי אם מתוך התלהבות ואידיאליזציה יתירה. המונחים המקצועיים מתפשטים מתכנם הממשי הפרוזאי והופכים למלות קסמים, למלות מגיות, פל־יכולות. צריך רק שהמלה הנפלאה תיאמר והפל על מקומו יבוא בשלום. יבוא נא הארגון המשותף — ומחירי העבודה יעלו, ובעל־הבית יקבל על עצמו את עול העבודה המאורגנת, והתחרות העבודה הזולה כעשן תכלה, והמְשטינים יקפצו פיהם, ועוד ועוד.

החזון היפה הזה הופך לכתב־אשמה נגד ההסתדרות: אילו רק חפצה ההסתדרות, אילו הקדישה לזה מכוונתיה! לאן פגה כל התפיסה המדעית, המטריאליסטית? שאלת ארגונו של הפועל הערבי (ולא פועל ערבי סתם, כי אם פועל ערבי חקלאי דוקא, שבכל העולם, פידוע, אינו נוח ביותר לארגון) אינה תלויה איפוא במציאות־ברזל כלכלית, כי אם ברצונה של ההסתדרות. המְרפסיסטים הופכים פאן לולונטריסטים!

אך האומנם פשוט כל כך הדבר בחיים כשם שהוא חלק על גבי הנייר? „הארגון המשותף“ אינו שואף לחנך פועלים ערבים בודדים לקליטת רעיונות חדשים. כדי להשיג את מטרתו — השבחת התנאים הקיימים במושבה, הרמת שכר הפועל — יש לו צורך להקיף המוני פועלים ערבים, כפריים, פרוליטריים למחצה. מי מכם שאל את עצמו, באיזו מהירות

מתקדמים דברים אלה לא בארצות ערב, כי אם בארצות אירופה? מהי מידת המהירות של ארגון הפועל החקלאי בעולם, גם במקום שהוא יודע קרוא וכתוב? וגם זאת לדעת, אין פועלים מתארגנים ומכניסים את ראשם לתוך מלחמות כלכליות רק משום זה בלבד שמי שהוא מוכן לארגן אותם ולהסביר להם, כי 25 גרוש ליום זה יותר מ־12. פועלים יוצאים במלחמות קשות תחת לחץ הרעב, תחת שוט המצוקה. אין פועל נלחם בגלל מותרות, כי אם לשם מילוי צרכים הכרחיים. והפועל הערבי החקלאי, על צרכיו שלו ועל משקו הפפרי, פלום יש לו הכרח להילחם על גובה שכר העבודה הנראה הכרחי לפועל העברי? ובמציאות הכלכלית של הפפר הערבי, בתנאי החיים של הפלח והאריס, לעומת שכר העבודה בקיבולות הממשלתיות, פלום באמת כל כך רע ודחוק מצבו של הפועל הערבי במושבה היהודית — שדוקא כאן הוא ירים את נס המלחמה? האומנם יעשה כל זאת רק בגלל מתק לשוננו? ואם יספיק לכם ויפנס למלחמה, כיצד יעמוד בפני מחנות הפלחים והבדווים, המוכנים כל רגע לתפוס את מקומו? או אפשר סבורים אתם כי מפירי־שביתה קיימים רק באירופה ובאמריקה ואצל פרידמך־אידלשטיין, אבל לא במקום שיש חזיון־פלאים „ארגון משותף”? וכלום סבורים אתם שהפועלים הערבים יהיו משולים לפועלי נס־ציונה ויכניסו את ראשם מפעם לפעם לתוך מלחמות כלכליות גם כשאין עמן תקוות הצלחה?

וכאן אני רואה גם את הצד הפוליטי שבשאלה. יש תולים תקוות פוליטיות גדולות ב־ארגון משותף: שחרור ההמונים מהשפעת המופתי, ברית אמונים לפועל היהודי, תמיכה בדרישת עליה וכף (עיין „אחנת פועלים“). לא נדון עתה בזה. זהו פרק לחד. אך גם מי שאינו פורך בארגון הפועל הערבי תקוות מזהירות כמו אלה רשאי לשאול את עצמו: כיצד ישפיע הארגון המשותף במושבה על יחסי שכנים? וכאן אני מרשה לעצמי לומר, שאותו ארגון משותף, המוכרז לא במשק הממשלתי והביק־לאומי, כי אם בתוך המשק החקלאי היהודי דוקא, עלול לגרור אחריו קומפליקציות פוליטיות קשות. אין הפועל ההמוני הולך לאגודה מקצועית לשם שמים. הוא נוהר אליה כשהיא נותנת לו נצחונות חמריים ועוזב אותה לאחר כל כשלוץ. תעיינו נא במספרים של התנועה המקצועית ותראו את המיליונים של פועלים מאורגנים הפונים עורף לארגון המקצועי לאחר

מאמצים שלא הצליחו. אפילו תנועת הפועלים היהודית, החסידה והנלצבת, יודעת יפה יפה צרה זו. היש בידכם להבטיח לפועל הערבי במושבה נצחונות רבים במלחמתו? היש כוח במציאות כלכלית זאת לקיים תנועה מקצועית מצליחה? אם הסתדרותנו החזיקה מעמד למרות כל אלה, הרי זה רק משום שצירפנו אל הארגון המקצועי פעולה משקית, עזרה הדדית וחזון לאומי כפיר. מבלעדי כל אלה לא היתה גם הסתדרותנו מחזיקה מעמד. ואם התנועה המקצועית שתקום בגלל הארגון המשותף אין אֶתָּה בתנאי המציאות הכלכלית הקיימת להוליך את הפועל הערבי אֵלֵי נצחונות כלכליים, האם לא יהפוך לאויב לה, האם לא יתמלא מרירות, האם לא ישמש לו הלקח הארגוני המעט אשר הוא קיבל בתוכה למטרות הפוכות? שימו נא לב גם אל זאת. מי שמאס בכל אותן האפשרויות הרבות המחפות לנו בארגון ובהרמת מצבו של הפועל הערבי, במקום שיש המכסימום של תנאים להצלחה והמינימום של ניגודים לאומיים וסכנות מפלה (בעיר — בעבודות הממשלה, בתעשייה, בעבודות ההון הבין־לאומי, בכפר — במשק הערבי), ובחר דוקא בנקודה המסובכת ביותר, רבת הניגודים ומעוטת הסיכויים להצלחה, מקבל על עצמו אחריות כבדה, אחריות בפנינו, בפני הפועל היהודי וזכותו לעבודה, אחריות בפני הפועל הערבי וארגונו.

נגד הרביזיוניזם

בקונגרס השבעה-עשר

(בויל, ט"ו בתמוז תרצ"א)

בויכוח על הנדרת המטרה הסופית

בשם סיעת הפועלים הנני מציע לכם לעבור על ההצעה הרביזיוניסטית לסדר היום. אני מביא לפניכם את הצעת תנועת העבודה בציונות, אותה תנועה שקמה בשנים הקשות ביותר לציונות, בשנים שלאחר אונגדה, כשכל הדרכים הפוליטיות היו נעולות בפנינו, בשעה שהנוער היהודי במזרח-אירופה נכנס ראשו ורובו לתנועת-המהפכה הרוסית, בשעה שמנהיג הציונות הלך מאתנו והתנועה עמדה ליפול. אז ניצלה הציונות בידי אותה קבוצת האנשים הקטנה, שפנתה עורף לדרך הקלה של צ'ארטר ודיפלומטיה ובחרה בדרך הארוכה והקשה של עבודה בארץ-ישראל, והתחילה ליצור בעבודתה בני-אב חיוביים למשק, לעליה, לתרבות ולעתיד הפוליטי שלנו.

אני מדבר בשם התנועה שעברו עליה ימי עבד אל-חמיד וגזירת ה"פתקה האדומה", בשם התנועה שעמדה על המשמר בשנות המלחמה והכיבוש, שיצרה את "השומר" ואת ההגנה העצמית היהודית, שנתנה לציונות את תל-חי והקימה לוחמים בתנאים אי-לגליים קשים ברוסיה הצארית הסוביטית, שהפכה את הציונות מתנועה של דבר-שפתים לתנועה של מעשי גבורה אמיתית, של הגשמה אמיתית. בשם התנועה הזאת אני מציע לכם לעבור על הצעת הרביזיוניסטים לסדר היום. איני רוצה להשתמש בנימוק פוליטי חיצוני, אם כי אני, ויחד אתי גם הישוב וכל ציוני המבין ומרגיש את אשר יצרנו, יודע להעריך את מספרם וכוחם של הרביזיוניסטים. איני רוצה ללכת בדרכם של אלה שכפפו עלינו את הויכוח הזה המזיק לנו, משום שהתוצאה שלו אחת: לגייס נגדנו את כל שונאינו במשך

שנים ולמלא בקרבנו את התפקיד המזור של אותו האיש שבעברו דרך יער עבות הוא צועק ומוזעק על ידי כך את כל הדובים.

רצוני לדבר מנקודת־מבט ציונית פנימית בלבד על התפקיד אשר רזולוציה זו ותתעמולה סביבה מילאו בחינוכו של העם היהודי לקראת הגשמת הציונות.

אלפים בשנים פיללו היהודים לתוכן המלא של הרעיון הציוני, הכניסו אותו אל תפילותיהם, קינותיהם וספריהם. רק דבר אחד היה חסר להם: הפוח לרצות שחזונם יהפך למעשה. לכן קמו אצלנו תנועות של משיחי שקר, לכן נכסלו כל הנסיונות הממשיים, מצין אלה של דון יוסף נשיא והנה בא מורנו ומנהיגנו הרצל ורצה לעשות את החלום הציוני למעשה, רצה ללמדנו כיצד לרפא את העם היהודי מליקוי־פוחו של הרצון וליצור תנועה המסוגלת להוציא את הרעיון שלה לפועל. מעוף הדמיון הגדול נופץ אלי שלע התנאים הפוליטיים הקשים ואי ידיעת הדרך להגשמת הציונות. אז באה תנועה קטנה, חלשה ובודדה, שהראתה לאדם מישראל כי אפשר לקשר את הציונות בחיי הפרט, כי כל אחד יכול להגשים את הציונות בחייו הוא, כי הציונות היא דבר התלוי בעבודה בקרב ההמונים היהודים, וכי רק אלה ההולכים בדרך פעולה פוליטית ריאליית מובילים את הציונות אל הגשמתה.

ואילו כל המדברים גבוהה על מדינה יהודית מתעים את העם. בשנתים האחרונות, השנים הקשות ביותר לתנועתנו, שנות הסכנה הגדולה ביותר, שבהן עמד לנו והציל אותנו רק הרצון האיתן של העם, הכריו אנשי המדינה היהודית שלנו את סיסמת ה„הפסקה“, את הסיסמה לא להמשיך בעבודתנו. זו היתה תשובתם המעשית היחידה בצר. בשנים אלו, שבהן צריכים היינו להנחות את הנוער היהודי בדרך החלוץ פמעט בחוק־יד, היה עלינו להגיד להמונים היהודים: איש לא יעזור לכם, הפל נגדכם, ואם רוצים אתם להיגאל תלמדו לא לדבר פי אם לעשות, לשתוק ולעבוד כשבשרכם נישא בשיניכם ורוחכם עליכם תתעטף, לעבוד במסירות־נפש ולדעת פי רק פוחכם ומעשיכם יכריחו את העולם לשנות את המצב הפוליטי הבלתי־נוח שבו אנו שרויים. אין אנו מתעלמים מהקוניונקטורה הפוליטית הגרועה, אלא שלא בהיסט־ריה, צרחנות, מלים נאות ותקיעות ותרועות אפשר לעורר את פוח היצירה ורצון הגאולה של העם היהודי. לא לכבוד

ולרצינותה של תנועה פוליטית לשנות את התכנית הפוליטית שלה השפם והערב. תכנית פוליטית נוצרת רק פעם אחת. זהו מתן תורה. הרצל, המְפָסִימִלִיסט הגדול, יצר את המסגרת הצרה של תכנית בּוֹיֵל, והתנועה, מרצון ושלא מרצון, קיבלה אותה — וכך נולדה הציונות. יבוא אולי פעם גם הזמן לשנות אותה, אולם לא כל קונגרס שהוא ולא כל ועידה מפלגתית רשאית לבטל תכנית היסטורית. קיימת שאלה של חינוך תנועתנו, שאלה כיצד עלינו להמשיך בבנין ולהתקדם בדרכנו על אפם וחמתם של כל מתנגדינו ועל אף חולשת עצמנו, שאלה על מצבנו הפוליטי ויחסינו לשכנינו, שאלה על האחריות לעבודתנו בעתיד — והנה בלי להשיב על כל אלה אתם מפטמים את העם היהודי, כמו תינוק, בסופריות שאינן עוזרות ואינן מרפאות. המצב קשה ביותר והציונות חלשה עוד מאד, משום שבשביל רבים אין הציונות אלא אפשרות של נסיעה לקונגרס, ומשום שההמון הגדול נותן להוליך את עצמו בצלצלי־אומר. ומכיון שאנו רוצים ומחויבים, במקום תעוועים בתוהו לא־דרך, להנחות אתכם בדרך הקשה והיחידה של עבודה ויצירה, הרינו מציעים לפניכם לעבור לסדר היום.

בפני עובדת המפקד

ממשלת ארץ־ישראל עורכת מפקד אוכלוסין. מול העובדה הזאת, החמורה ורבת־התוצאות, הוצא תותח־ילדים: התעמולה הקונדסית להחרמה. הלהקה ההיפּר־פּטרי־וֹטִיטִית, זו העוזבת את אסיפת הנבחרים, המחרימה את הבחירות לקהילה, העומדת ברגל אחת בתחומי ההסתדרות הציונית פשרגלה השניה מחוצה לה — להקה זו אשר ישע ופדות עמה ומרפא לכל מדוי עמנו, מצאה גם את הסגולה הבדוקה פנגד כל הספנות הפרוכות במפקד: מחיקת שם ישראל מספר הפקודים.

דורנו היתום והאומלל נתברך בכמה הופעות של גבורת־סרק, גבורה של הליכה על קַבִּים, גבורה של רדיפה אחרי „רקורדים“. לסוג זה שייכת גם הגבורה „הלאומית“ העילאית, אשר כל מבחן־חיים וכל פורענות אורבת — משחק לה. גבורה זו ששה לרוץ לקראת כל מלפודת. מי יודע מה יש יותר

באותה גבורה, אם חרדת־אימה המטרפת את הדעת, אם יאוש שאין לאחרינו כלום, אם היסטוריה של מי שאין לו מה להפסיד, ואולי רק נחיתות מתרבה המשתעשעת בהרגשת „עילאותה“, בחינת ילדים הנהנים מהתמודדות של „מי לעילא“, ולו גם לעילא מן השכל הישר, לעילא מאינסטינקט הקיום של הכלל, לעילא מראיית הסכנה הנדאית.

וכנגד אותה הגבורה המהלכת על קבים, יש להציג את החובה

הפשוטה והישרה: התפקוד!

אין אתנו משקפ־יורד. אין אנו מתעלמים מהפחים הטמונים לנו, מהתקלות אשר דרך המפקד רצופה בהן. לא נעסוק בבחינת לבבות. אולם אם גם תהיינה פונותיהם של יוזמי המפקד כשרות ביותר — כשרות לכל ממשלה בת־תרבות, הרוצה לדעת את אשר לפניו — אין בו, במפקד, פדי למלא את לבנו תקוות. דיינו שהמפקד בא לא לאחר שנים של גידול, כי אם לאחר שנים של מועקה, של סתימת מקורות, של נעילת שערים, של הטלת פחדים. אין צורך לדחות את הנימוקים התרבותיים של הממשלה העורכת את המפקד, פדי לפקפק בתכלית הפקפוק, אם האוירה המזועזעת של הארץ, שבעת תמרורים, פרוצות, ועדות, רפורטים וספרים לבנים, זקוקה עכשיו ל„התמודדות“ של עמיה. ואַל נא יתרעמו עלינו השלטונות אם נאמר, שלאחר המחקר ה„מדעי“ מעשה ידי מר סימפסון בעזרת האדמיניסטרציה הארץ־ישראלית, אשר עמדה לימינו והדריכה אותו בעצותיה, לאחר התשמישים ה„מדעיים“ בחיפוש המנושלים — אם לאחר כל אלה לא נוצרה בארץ האַתמוספירה המגבירה את האַמון בתרבותיותה העילאית ובמדעיותה הצרופה של האדמיניסטרציה הארץ־ישראלית.

ובכן, מבלי להתעלם ממצאוֹתנו כמות שהיא: עובדה חמורה, הרת סכנות, רצופת תקלות. עובדה, אשר אם אפשר למנוע אותה — מוטב, ואם אי אפשר — החובה לעמוד על המשמר, להשקיף בשתי עינים פדי להפחית את הרע הפרוץ בה. המלחמה נגד המפקד עצמו — אילו גם היתה תקוה „לנצח“ — אינה עשויה לרומם את קרבנו. פתחוֹן־פה היא לצוררינו לומר: מפחדים היהודים מפני האמת.

אך לא מפני האמת אנו מפחדים, אם גם עגומה היא, אלא מפני

זיופה של האמת. אנחנו — המעט, אמת זו אין אנו מעלימים, אולם הסכנה

צפויה שגם המעט הזה יצומצם ויצומק, ושהמרוזים אשר מסביבנו יטביעו אותנו במספריהם המנופחים. ומפני סירוס האמת — עלינו להגן על עצמנו. זהו מה שנשאר לנו. ודאי אין בזה משום גבורה עילאית אם נאמר כי על המעט שלנו עלינו לשמור מפל משמר, לבל יתנדף, לבל יתמעט, לבל יֶעֱשֶׂק; אם נאמר כי כל הזנחה וכל רשלנות עלולות להוריד את מספרנו, למעט את דמותנו, להפחית את משקלנו בכל מלחמת־חיים שניקחם בימים הבאים. בדרך זו של עמידה על המשמר זכינו עד עתה לנצחון מעט: כבשנו את הזכות להרשמת העולים הבלתי־לגליים. נצחון מעט, אשר התנפלו עוד להמעיטו, ואשר בצפרנינו הגיבנו עליו. אם נוסיף לעמוד על המשמר, אם לא נגרע עין מן האורב לנו — נדע אולי למלט את עצמנו מעוד כמה התנפלויות. מה מציעים לעומת זה „תופסי המרובה“, עם יודעי תרועה? „נחרים את המפקד“. אזי נינצל מפל הסכנות הפרוכות בו. אזי ידעו כל עמי העולם כי עם רב ועצום אנחנו בארץ ולמספרי המפקד הממשלתי לא יושם לב...

מה תהא התוצאה המעשית של התעמולה הפטריוטית העילאית? אין לפקפק: יהיה לה שומע. כמובן, לא הרבה רבבות. אבל מאות ודאי, ואולי אלפים. מה קשה לגייס המונים למצנת עשה. אך אין קל מקריאה: איש לאוהליך ישראל! קריאה זו הביאה את פריה גם בשעתה. הפטריוטים שלנו „יצליחו“. כל הנמושות וכל הנחשלים יִקְפּוּ לזכותם. הם ימעיטו את מספר שמות ישראל במפקד. והם לא יהיו בודדים: יסייעו להם אלה המשתדלים לנפח את מספרי שכנינו, להוסיף נשמות מתות ושמות בדויים. יסייעו להם פוקדים בורים אשר מתוך עם־הארצות ואיבה יצמצמו את מספרינו ויפסחו על ספינו. הם יצליחו!

מול התעמולה המופקרת הזאת, מול המדיניות „צרופה“ אשר לעולם אין לה מה להפסיד ותמיד היא עשויה אך „להרויח“, מול הפטריוטיות הזאת, המאשיטה יד לכל צורך ומתנפל — יש לחייב את כל ברה־הכרה בישוב, כי ישא חלקו לפיזור העלטה בפניות הנידחות, לביעור קורי הכזב אשר בהם מסבכים את מחשבת הפוסר של דור צעיר. כל המחסיר את שמו או את שם קרובו ושכניו מגליונות הפקדים מחסיר את פוחו של הישוב העברי וממעיט את דמותו של מפעלנו.

חשון תרצ"ב.

באסיפת הנבחרים

(כ"ב אדר א' תרצ"ב)

על המצב בארץ ובציונות

תסלחו לי, רבותי, אם אֶרְשֶׁה לעצמי לפקפק בכל התועלת של הויפּוּחִים הפּוֹלִיטִיִּים שלנו בקונגרסים, בוועידות ואף באסיפת נבחרים זו. איני יודע אם גם יתר העמים, בהיותם במחלת, חלשים, מדוכאים, גילו לכל העולם את תכניותיהם וטכסיסיהם, אם גם הם דאגו שדרכיהם ומסעיהם האיסטרטגיים יֵעָשׂוּ לנחלת־הרחוב, נוכח כל אויב וצורר. אולם אנחנו עם חכם ונבון, ואין לנו דרך אחרת לפעולתנו מאשר אותם הבירורים העמוקים והרחבים המגלים לפני כל העולם פולו את כל סברותינו ואת כל טכסיסינו, בלי להשאיר טפח מכוסה. ולא רק עמים מדוכאים. איני יודע אם גם עם גדול כמו צרפת מגלה את כל הקלפים שלו, כמו שאנחנו עושים. לפיכך אני מרשה לעצמי לפקפק בעצם הויפּוּחִים הזה, בנחיצותו, בתועלתו. אפשר היה למצוא צד של תועלת בדבר אילו היה מישוה בא ואומר: הנה מצאנו את האור־ננטציה הנכונה, את בן־הברית החדש אשר תחת דגלו אנו יכולים להזעיק את האנשים. מי שהיה אומר כך, היה אומר דבר־מה, היה מראה איזו דרך, ואפשר שהיה צודק בהתוֹיֵת שיטה לעתיד, אם אפילו היה בזה פדי לחמיט עלינו צרות בהוֹה. אבל אחרי מה ששמענו כאן ובכל מקום, בתוך אותה המציאות המדינית שאת מרירותה אנו מרגישים בעבודת יום יום, ושהיא יותר קשה מכל מה שאומרים עליה — אם בזמן הזה אנחנו מרשים לעצמנו לשחק בויפּוּחִים פּוֹלִיטִיִּים, אין זה מוכיח על חדירה למציאות המדינית ועל חרדת־אמת למצב. מה יכול ויפּוּחִים כזה להוכיח מחוץ לזה שאין לנו בני־ברית, פלומר, שאין אנו קיימים בתור בן־ברית? פלום עלול ויפּוּחִים זה לבצר או לחנך לנו בני־ברית לעתיד לבוא?

כמוכּוֹן, אם הטרחה היא לגלות שאנו חכמים ונבונים, אפשר להשיג זאת בדרכים שונות. אפשר להתפאר, למשל, בחוש הנבואה ולהביא ראיה ממכתב שנשלח לפני שתיים־עשרה שנה, שבו ראה החכם את הנולד. אך בשביל חינוך פּוֹלִיטִי ובשביל היסטוריה פּוֹלִיטִית אין הדברים מספיקים פּלֵל. מכתבים מלאי מרירות ואכזבה מן האדמיניסטרציה הבריטית כתבו

הרבה מנהיגים ולא־מנהיגים, אך האם היה בכל אלה יותר מאשר התרשמות בלבד? הלא בעל המכתבים הנבואיים פירסם לאחריהם את מאמרו „אל תגזימו“ (בביקורת השלטון הבריטי), ובמשך עשר שנים ניהל פוליטיקה שקשרה אותנו קשר מגוחך ומזיק עם השלטון, אשר לא אנחנו קראנו לו ולא בכוחנו להרחיקו מהארץ. איני יודע אם אותה האידיאולוגיה שקשרה את תנועת השחרור של עם ישראל קשר כל־ינתק עם האינטרסים של אנגליה במזרח, בסואץ, האידיאולוגיה שהכריזה על הדומיניון השביעי — וראתה בו את פסגת המדיניות הציונית — האידיאולוגיה שתלתה את גורלנו בכוח חיצוני, איני יודע אם היא הביאה לנו תועלת למעשה, אך דבר אחד היא השיגה: היא הציגה אותנו בפני כל העולם כ„סוכן“ של מישוה. הם פיטמו את ההמונים היהודים באמונה בעם התנ״ך או בעם הסואץ, הם יצרו במדיניות העולמית מושגים כוזבים על תנועתנו וגם הפחיתו את ערך האמונה בכוח יצירתו של העם עצמו, ועכשיו הם באים אלינו ומתפארים בראיית הנולד, ואומרים שיש להם פרוגרמה חדשה, אלא שרק ביולי יגלו אותה. אכן, תעודה מספיקה גם לפיקחות המדינית וגם לאחריות בהפרחת סיסמאות ובעזיבת סיסמאות.

ואשר להרצאה שנשמעה הערב. יתכן שלא נמצא בנו הכוח לנהל פוליטיקה ציונית עם שלטון המנדט, בלי אמונה במציאותם של כוחות חיוביים לגבינו בקרבן ואפשרות להגביר את הכוחות האלה. אפשר להעריך, אולי גם לתמוה על אותו יושר־הקו ואומץ־הרוח אשר בו הולך החבר ארלזורוב לקיים את הברית הפוליטית הציונית, למרות הנסיגות הקשים שבהם נתנסינו כולנו ושבהם מתנסה הוא יום־יום. מבין אני שלא קל הוא התפקיד לנהל פוליטיקה חיובית עם ממשלת המנדט, המניחה יום־יום מעצורים על הדרך הזאת ואינה נותנת כל הזדמנות למי שמנהל את הפוליטיקה הזאת לבוא לפני שולחיו ולהראות להם את פרי מאמציו.

בלי כל רצון להשחיר את הצבעים עלי להגיד כי הקו שנתגלה בבחירות שאין אחריה כלום מימי ועדת שאו לא נשבר. אולי הוא נשבר לרגעים במשאומתן, אך לא נשבר במציאות הפוליטית האדמיניסטרטיבית. זוהי העובדה, האמת הפוליטית. אין כאן שאלה של פרט זה או אחר, של משפט זה, גזירה זו, או קיפוח זה. כזאת היא השיטה השוררת. עובדה

אחת מלמדת על הכלל. מצב העלייה בשנה זו, שאינו עומד בשום התאמה למציאות הכלכלית של הארץ, גזירת העלייה המתבססת על שלילת זכויותינו בעבודות הממשלה — עובדה זו פשלעצמה שוללת אפשרות של „קואופריישן“ בינינו ובין שלטון הארץ.

החבר ארלזוורוב ראה צורך להביע אנוס ידוע לבא־פוח העליון של השלטון בארץ. יכול אני להבין הסברת־פנים מדינית לאדם חדש, ואולי גם את ההוקרה האישית, אולם חייב אני להגיד פאיש מן השורה, בלי להקל בכבוד מישוהו, כי החדשים הראשונים של הנציב החדש אינם נותנים לנו שום יסוד לשום נחת־רוח. איני יודע, אגב, אם זהו קומפלימנט להגיד על הנציב שהוא איננו משוחד. אפשר שזהו קומפלימנט לפקיד פשוט, אולם לא לאדם שעליו הוטל לנהל את הארץ בשם ממשלת המנדט. מה זה להיות משוחד לגבי הוראות המנדט או רוח המנדט! לא אטפל עכשיו בפוליטיקה גבוהה. אך גם בענינים הקטנים של הפוליטיקה המקומית לא ראינו עדיין מאת הנציב שום נסיון לשינוי המצב לטובה. דוגמה קטנה לכך: המשא־ומתן הממושך בדבר הסכום הנדרש מעולים בעלי הון: 1000 לירה או 500. ענין אשר כבר הובטח בשעתו ממשד המושבות. ענין קטן אך מאַלף. הוא הדבר ביחס לחלקנו בתקציב החינוך. הרי לא מתוך „זכויות מיוחדות“, אלא מתוך זכויות אזרחים פשוטות רשאים אנו לדרוש השתתפות הוגנת בהחזקת החינוך וגם את הדבר הזה לא יכולנו להשיג. הנה עומדת הממשלה לאשר תקציב עבודות ציבוריות לשנה הבאה. ההביאה אותנו הממשלה בחשבון פלשהו בחיבור התקציב?

כל הדברים האלה מעוררים בי ספק גדול אם הסוכנות שלנו — אשר אין לקנא במצבה ואשר אין להטיל בה אשמה או אחריות לנצחונות שלא נחלנו; קטרוג זה ענין הוא רק לאנשים שכל ים להם עד הברכים¹ — יכולה להתברך בשבירת הקו המדיני הקיים. שום הקלות, שום גילויים של שינוי יחס לא הושגו גם במשך שלושת החדשים של הנציב החדש.

וכשם שאני מפקפק אם האנוסים האלה שחילקנו בזמנים שונים לכל מיני נציגים יש בהם כדי לדרבן ולהמריץ אותם ליחס חיובי אלינו, כן

¹ [לפי הפתגם הרוסי; לשיפור הים עד הברכים]

מפקפק אני אם יש בהכרזה זו על הקשר ההיסטורי בינינו ובין מדינת המנדט כדי להקל על מצבנו, ואם יש בה משום תועלת לימים הבאים. נדמה לי כי האמת של התנועה מחייבת אותנו להגיד זאת, הפאב של התנועה מחייב (הרי אנחנו עומדים בשנת החמישים של התנועה, ואנו צריכים להודיין בכוחות לעוד כמה שנות עמל).

יש לנו אורגניזציה אך אחת: נכרות ברית עם זה שיהיה נאמן לנו ויפיר בצדקתנו ובזכותנו. אין אנחנו מתחייבים על ברית עם מישהו אם אין לו יחס־כבוד וצורך בנו. אם עוד לא שתינו את הקובעת עד תומה, אם הימים הבאים עוד יוסיפו להוכיח לנו שההתגוששות וההיאבקות הזאת אתנו זוהי השיטה המדינית של מדינת המנדט, אין אני חושב כי נצטרך לשמור אמונים לשלטון כזה. כמו כן אין לשלול למפרע ברית עם עמי המזרח. ברית זו תתאפשר ברגע שעמי המזרח יפירו בצדקתנו, בזכות חיינו וגידולנו.

אולי עוד רחוק היום אשר ימצאו לנו אזנים קשובות במזרח. אף על פי כן יש חשיבות מיוחדת, גם מוסרית גם מדינית, שזדעו שם פי לא נגדם פנינו מועדות, אלא נגד אותה התפיסה הריאקציונית השולטת אצלם ואינה מודה בתביעת חיינו. ואם יש חילוקי־דעות בינינו ובין אלה הדוגלים בשם ברית עם הערבים הרי זוהי הפלוגתה: מה יהיו עמודי הברית הזאת, — חירותנו וקיבוץ גלויותינו או שעבודנו והיותנו מיעוט נסבל.

לפי שעה אין זה אלא מזמור שיר לעתיד לבוא. במחנה הערבי עוד רחוקים מאד מהפיר בזכות קיומנו וחיינו. רחוקים אפילו מהודאה בזכות לשוננו. לא פחות רחוקים מאתנו גם הפוחות שקוראים להם „מתונים“. אפשר הם מתונים לגבי הממשלה, אך לא לגבינו. איני מניח שכרגע אפשרית בארץ איזו אורגניזציה על הפוחות האלה. אין עדיין בתנועה הערבית פיוס מי שיעזו או יוכל להודות בתביעותינו. בעמדתם לגבינו הם עומדים על המדרגה היותר נמוכה של הפרה בזכות העם האחר.

אנו נמצאים איפוא במצב שהברית הקודמת הופרה, ואין בן־ברית לנו. גם בקרב הערבים אין כוח פוליטי שיהיה לנו בן־ברית. מהי המסקנה מכאן?

המסקנה שבה דוגלים נושאי המדיניות הצרופה היא לענות על כל זה בצעקה. הגבירו את הצעקה! הנואם הראשון אמר פה בתרועת נצחון: אתם,

אנשי־המעשה, הלא סגרו לכם את העליה, ומה יכלתם עשות? ואני עונה: יכולנו גם יכולנו! בשביל תנועה שיש לה רצון פוליטי אין תנאים שבהם אי אפשר להתקדם. תנועת השחרור של עם ישראל היתה לקויה מעודה בחוסר רצון אמת. ובכל זאת היו יהודים בודדים שבאו גם בשעה שלא היה רשיון, והם אלה שיצרו את האפשרויות. ואחר הפל אָנו נמצאים עתה בתנאים אחרים, ועם כל הלחץ הרי היו וישנן אפשרויות של בנין. תחת לקמוץ שפתים, לחרוק שן ולעבוד, פיורנו את כוחנו לריק ויצרנו בעם ישראל בקלות רבה את האַתמוספירה של יאוש זל, שאין בו כל כוח בזנה.

מה הספיקה עד עתה המפלגה המזמחית לצעקה? נראה לי שמאז המושב הראשון של אסיפת הנבחרים הולכת השפעתה ופוחתת. אך בדבר אחד הצליחה: להפיג את הרצון לארץ־ישראל ולהשפיע על העם שיחכה עד שיבוא בן־הברית החדש. בינתיים אין איש מנצל את האפשרויות שישנן עוד בידינו. הנה אָנו עומדים בכל יום לפני גזירת קרקע חדשה (גם אחרי ששמעתי את ההרצאה אין לי כל בטחון, כי מחר לא יפיעו שוב אותן הגזירות שהושמו לזמן־מה בתיקיהן). ואחר כך תבואו ותטילו על ראש הסוכנות, שהיא אשמה בענין נדי־חוארת. רק אנשים חסרי־לב, שאינם יודעים בצערם ובעמלם של השוקדים על עניינינו הקרקעיים ועומדים על משמר קניינינו, יכלו לדבר על נדי־חוארת כאשר דיבר הנואם הרביזיוניסטי.

למרות נדי־חוארת, למרות מה שנעשה במפרץ חיפה, היו אפשרויות גם במשך השנתיים ליצור עמדות חשובות. ואתם מה? תכריזו בכל הזדמנות על קנטון בעבר־הירדן ותספקו את הרגש הפטריסטי שלכם, ואת העם תחנכו שישב ויחכה עד שיתנו לו מן המוכן ארץ עם משקים, עם תרבות ועם אפולֶטיס¹. כן, לא עשינו כלום. כלום עמק יזרעאל זהו מעשה? כלום 30 אלף פועל זה מעשה? כלום כוחו של הישוב לעמוד בכל משבר — זהו מעשה? אין אַתם מעלים אפילו על הדעת שבלי זה היינו נופלים אחרי אב תרפ"ט כעמיר אחרי הקוצר. ואם אחרי כל האימים מחוץ וההסתה מבפנים יש בנו כוח להחזיק מעמד, הרי שאָנו מתחילים לקצור את אשר זרעו האנשים

¹ [כאן נשמעה קריאת־בינים של הרביזיוניסטים: „אתם הייתם בשלטון ולא

„שהכשילנו“ את הציונות. אין איש זקוק לתודותיכם, אך מעט ישר-לבב לו היה לכם. תבינו שאפשר להכשיל את הציונות לא רק על ידי אַנטי-ציונות גלויה, אלא גם על ידי אותו החינוך המביא לידי אטרופיה של הרצון, אטרופיה זו השולטת בכל תפוצות הגולה.

אתם עושים לכם קרנים מהכרזה, כי המצב הפוליטי קשה. אך איך עושים מיד משטר פוליטי יותר קל? מה לעשות מחר — איש מפס לא אמר. אָנו אומרים: משטר פוליטי נוח לנו לא יבוא אלא כתוצאה ממאמצים בלתי־פוסקים. ולא ממאמצי שפה, אלא מאותם המאמצים הנמשכים מתרמ"ב. לא על גשר של נייר יבנה משטר פוליטי. רק תנועה אמיתית העוברת את כל מצרף היצירה, ורק אחרי עבודה ישובית מאומצת ומתמידה, תוכל לשנות את המשטר.

רגע אחד נדמה היה לכם כי זכינו בהכרזת בלפור מן ההפקר, משלל־מלחמה, אך משלל המלחמה העולמית לא הרנחנו. אולי גם הפסדנו. בנין הארץ אינו ענין של הכרזה אלא של כוח העם, ואם היהדות הרוסית יצאה מן החשבון, הרי זה הפסד שקול נגד הרבה רנחים. יצאנו מהמלחמה שבורים ורצוצים. רגע אחד נתאחו העם באילוזיה של נייר — נתאכזבנו וגם הופינו. והשאלה פרגע היא, אם יש לנו כוח להמשיך את העבודה, להמשיך בכל סדק, אם יש לנו כוחות חיים שיהפכו לגורם מדיני, או שנבזבו את מעט המרץ שיש לנו להתנפחות מדינית ונעמיד בספנה את מעט הכוחות שישנם עוד.

דוגמה מזהירה לפעולה „פוליטית“: הנזאם הראשון התפאר בענין המפקד. אילו הוכיח פי על ידי אי־השתתפותם במפקד לא הגשימו אותו, פי אז אולי היה לו להתפאר בכוחו, אלא מה? הם הוכיחו פי על ידי זה אפשר להקטין בכל התעודות הרשמיות את מספר היהודים בארץ־ישראל! אלה שהקטינו את מספרנו הם, על כל פנים, לא הגדילו את כוחנו ומציאותנו בארץ־ישראל.

אם אנחנו מדברים כאן, לא במיטינג ולא בשיחה פוליטית סתם, אלא באסיפת הנבחרים, עלינו להפנות את הויכוח משאלות אור־ננטציה כללית לענינים מעשיים: מה יכול הישוב לעשות במציאות הפוליטית הקיימת. הישוב הוא רְזוּרוּאָר של כוח פוליטי. הישוב נמצא בפרוצס בלתי־נפסק של גידול והתבצרות. מפעם לפעם הוא מתנער מתקופת השפל. ומדוע אינו

הופך לגורם ישובי חיובי, משנה? על השאלה, מה יכולים אנו לעשות בענין עליה, אומר: יכולנו, אילו היה פוח לשוב העברי להכניס עבודה עברית למשק העברי. נסגרה לפנינו הדלת, אך עוד יש החלונות. נגזר לשעה על העליה העובדת, והיכן היהודים בעלי-האמצעים? מדוע נתנו שאותם היהודים שיכולים לעשות דבר-מה נשארו שם? ואחרי כל התרועעות והאפוטרופסויות הרבות על „המעמד הבינוני“, שכל אחד אחוז בכנף בגדו — מה עשה הישוב כדי לפתוח את פטרהמים הזה ולהציל את החלקים היכולים עוד לבוא לארץ? יש בישוב כספים וכוחות. יש ביכולת הישוב גם לשבור את גדר העליה, הן על ידי איניציאטיבה משקית והן על ידי אוירה בריאה. אין דבר מוכיח יותר על הטרגיות שלנו, מוכיח יותר מפל הגזירות הרציחות, מאשר הפסקת העליה בזמן שהארץ פורחת, כובשת שנקים. גזיח את הויכוח על הענינים הפוליטיים הדקים. נדבר על הענינים המעשיים העומדים אצלנו על הפרק. נדבר על זה מה יש בידינו לעשות. נעמיד במרכז הענינים את דרישת העליה, כלפי חוץ וכלפי פנים: באו, עלו ובנו!

ז' ע' ד'

מ"בני משה" עד "אחדות-העבודה"

(הרצאה בנשף היובל לא. ז. רבינוביץ, למלאות לו שבעים וחמש שנים)

חג כפול ומכופל: חג לסופר, למורה, לתלמיד, לנוער, לפועל. חג התורני וחג הסוציאליסט. ועל כל אלה — חג האדם, האדם העובד. ולכל זה מוסיף לוית-ענין מיוחדת דבר המזיגה המופלאה של הפעולות הרבות והתכונות השונות באישיות שלמה אחת.

אודה מראש להנאתם של המקטרגים: אין זה לנו חג ספרותי בלבד. היובל הזה, המוחג ברוב עם ובהתלהבות אמיתית, בעצם ערב סופה וסגריר זה, אינו יובל של כשרון ספרותי בלבד; רחשי האהבה של הרבים לאז"ר אינם נובעים מאהבת ספרות בלבד. כל עוד מושגינו מבחינים בין מה שקוראים כשרון ומה שקוראים אישיות, בין כוח-השליטה בניבים, בצבעים, בצלילים, לבין כוח-הנפש של האדם בשרשו — לא נחדל גם לחוש ולהפיר, כי רק במידה שהכשרון מצטרף לאישיות, הנוגעת בנו בלי חציצה, רק באותה מידה הוא מכה גלים בלבנו ומפרה את חיינו.

פועלי ארץ-ישראל מכירים את אז"ר מקרוב פעשרים וחמש שנים, כמעט מראשית "העליה השנייה". אין ספק כי ארץ-ישראל אשר הגבירה את עבודתו הספרותית של אז"ר גם נתנה לו כמה וכמה קוראים חדשים, אשר לא ידעוהו מקודם. אולם רבים מאתנו חייבים הרבה לאז"ר עוד מלפני כן. המעייני יפיר כי כ"ה השנים האחרונות אינן עומדות לחוד, כי הן המשך של מסכת החיים האחת.

לי אני יש "חשבון פרטי" עם אז"ר. הוא נגלה אלי בשמו בשחר לידותי. הספר העברי הראשון אשר הגיע לידי, ואני בן שבע, היה סיפורו (המנוקד! מי, מלבד זאב יעבץ, טרח אז לנקד ספרים למען תינוקות של בית רבן?) "ילדי העברים". תכנו: שני נערים, יעקב ויאשה, האחד תלמיד החדר

והשני תלמיד הגימנסיה הממשלתית, שניהם יתומים מאם — פורתים ברית. שיתוף הגורל המשפחתי וגורל האומה מקרבים אותם. הנאמנות התמה והצרופה למסורת־אבות של האחד, הקוממיות והמרד של השני — נפגשים. גדעון מתגלה בחלום־הלילה והולך להושיע את ישראל. פורח משא־הנפש. הם חותרים אל המטרה, מתקוממים כנגד אבותיהם, — זה כנגד אביו האדוק, וזה כנגד אביו המשפיל — ונפגשים סוף סוף שניהם בעבודה „בארץ הצבי“. אם רוצים אתם, הרי כאן, בסיפור־ילדים פשוט וזך זה, כל התורה כולה של אז״ר. ואולי זהו הסיפור „החלוצי“ הראשון והרמז הראשון לדמות של בן־ביל״ו בספרות העברית. את לבי שבה אז כליל, ואת חסדו לא אשכח.

אז״ר הוא, כידוע, אחד הסופרים העמלים, אשר לא הסתפק בכוח היצירה המקורית אשר ניתן לו והלך והשקיע פוחות בתרגומים. וכשם שעבודתו המקורית משתרעת על פני כמה שחיי ספרות ותורה: סיפורי הני, סיפורי היסטוריה, אגדה, פובליציסטיקה, חינוך ומחקר, כך גם בתרגומיו: הוא נתן לנו את בכר וגם את דוסטובסקי ואת טולסטוי, את קורולנקו ואת וִירָה פיגנר ואת גרשוני, ואת גליקל מהאמלן. אין הוא מתרגם על פי „הזמנה“. בחירת תרגומיו אינה לו דבר שבמקרה. הוא אינו מתרגם אלא מתוך קרבה נפשית ליוצר וליצירתו.

וכשאני מבקש לעמוד על שרשיו הרחנניים של החזיון אז״ר, הריני הולך גם אחרי המקורות שלנו וגם אחרי התרגומים אשר בהם הזין את נפשו. בעולמנו העברי אני רואה את קודמיו לא בספרות ההשכלה, כי אם בספרות המוסר הפשטנית של רייסין לפני כמאה וחמישים — מאתיים שנה. אני נזכר בר' אלפסנדר זיסקינד מהוראדנא בעל „יסוד ושורש העבודה“ או בר' צבי הירש מקיידאנוב בעל „קב הישר“ שקדם לו. אלה לא היו „פטישי הברזל“, „עוקרי הרים וטוחנים בסברה“. הם לא כתבו פסקי הלכות, ולא פלפולים חריפים, ולא דרושים מחופמים. בהסברם הקל והפשוט דיברו על לב העם והדריכוהו ב„מסילת ישרים“. בחיבורים מסוג זה תמצא על נקלה את עקבות „הניגודים המעמדיים“ שפקהילה העברית מאותם הימים. הם לא התעלמו מן החומר העכור. הם חיבבו את הדלות הגינו על העניים מפני תקיפי העדה, לא התעלמו בכלל מעניני ההני החברתי. ומי שמעיין בסיפוריו ובהרהוריו של אז״ר, או שומע אותו דורש בפני הקהל, הרי הוא

רואה לפניו את ההמשך של ספרות המוסר, בת־דורות ובת סביבה תרבותית מסוימת, זו העומדת על הגבול בין התורנות של וילנה והחסידות של לאדי. ועבודתו התרגומית אף היא יש לה שרשים. יש פאן יניקה מעולם

תרבותי ומוסרי מסוים, מחזיון „העממיות“ המיוחד לתרבות הרוסית. חזיון זה, שהיה גורם עצום בחיי הרוח של רוסיה, שהקים והזין דורות של רבולוציונרים, הוגי־דעות ואנשי־מעשה, שהטביע את חותמו על הספרות הרוסית במשך עשרות שנים — חזיון זה פעל אולי הרבה על יחידים מישראל, אשר לבם הלך שבי אחרי אהבת העם הקונקרטי שחיתה בסוציאליזם הרוסי, אחרי האידיאליזציה של ה„איואן“, אחרי האמונה בכוחות הנפש הכפירים והאידיאלים החברתיים הספונים בהני של המוזיק הרוסי, אולם בגילוי עברי לא נודע לנו כמעט.

תנועותינו הציבוריות, אשר נושאייהן היו בני העם, עצם מעצמו ובשר מבשרו, לא לקו מעולם באידיאליזציה יתירה של המוני עמנו. תחת זה לקו הרבה בהפשטה רעיונית, בהתנכרות ובהתנשאות. היסוד של פשטות עממית היה יקר־המציאות לא רק בהשפלה (אשר ההתרחקות מעל המון בית ישראל והפרישה ממנו בדיבור, בלבוש ובמנהגים היו מאותותיה המובהקים), כי אם גם בציונות, ועוד יותר מזה ב„ציונות הרוחנית“. וחוסר עממיות נגלה במידה מרובה גם בסוציאליזם היהודי, שלכאורה בא לעולם למען הרים את „בונצ'ה שנייג“ מדכאונו, ולמעשה היה צר לבו מהכיל את המוני העם היהודי, וענין הפועל היהודי הפך אצלו במידה מרובה לענין של שכבה אריסטוקרטית מיוחדת, בדלה ומתבדלת. בספרות ובציבוריות שלנו יש לחפש בנרות את ההידבקות — לא ברעיון המופשט של האומה או העובד, אלא — בעם החי ובהמון העובד החי. ואחד היחידים אשר גלם בספרותו ובחיייו את ההידבקות הזאת, לא העתיק אותה מרוסית, אלא „תירגם“ ללשוננו ולחיינו, היה אז״ר. וכאן ניטל מזה ריח התרגום. הדברים הזארו באור קדום, אור „אהבת ישראל“. אהבת־הכלל ואהבת־הפרט, אהבת הישן ואהבת החדש קברו יחד להוות את הסוציאליזם של אז״ר. יש מי שצירוף זה לא נעם לחפו. יש מי שסבור כי סוציאליזם זהו מה שהוא קרא בחוברת פלזנית או שנה בפרוגרמה אלמונית. אולם חגוי הנפש מכילים יותר מפל הסעיפים, ואישיות עדיפה

מפרוגרמה. הסוציאליזם של אז"ר אינו טעון ביקורת בפני בית-דין של בעלי פרוגרמה. הוא טבוע ביצירתו, בחייו, במהותו. יש בו מה שפל פרוגרמה שואפת להשיג — אישיות סוציאליסטית.

אז"ר היה, פידוע, מחלוצי הסיפור הסוציאלי בעברית. מן המוסכמות האסתטיות לראות את הסוג הזה פנחות דרגה. אולם מי שלא יעגן אל המוסכמות ויפנה אל המקורות, ימצא פי תפיסה אסתטית זו רחוקה מחדירה לחי ספרותנו. הסיפור הסוציאלי בספרותנו ציין שלב חשוב בהתפתחותה ובהיקף עולמה. מה דל היה עולמם המדיני והחברתי של גדולי המספרים מימי ההשכלה! הטלת כל העוונות על הרב ועל ה"שולחן ערוך", פריעת-ברך לפני ברק כפתור השרד הנוצץ, התעלמות מן האור הגנוז במעמקי ההנייה היהודית (אור זה שנגלה מתקדש בימי פייאברג, ברדיצ'בסקי, פרץ) — אלה היו ממושגיו של הדור. אולם מה שמפליא ביותר: בגלל מלחמת "הדת והחיים" נתעלמו ממבטם אלה ממכאובי היהודי אשר לא ב"שולחן ערוך" יסודם, מכאובי היהודי באשר הוא בשר ודם ונמק בדלות ובעוני, בעושי זכויות ובלחץ תקיפים, בחוסר-אוויר.

שונה מזו היתה ראייתם של הסוציאליסטים העברים. הנה הענק יל"ג ובעל הפיוטים הדלים ד"ר יצחק קמינר. בשעה שהראשון ראה את העולם היהודי כולו פורע תחת הכובד של "קוצו של יוד" שבגט ושל חשש-חמץ בפסח, ראה קמינר את "בעל הטכסא" ואפילו את "הגביר ליברל" אשר אלוהיו ה"מטבע". בנסיגותיו הבלטריסטיים של ליברמן תמצאו בכלל גישה חדשה אל האדם היהודי: המלמד אינו דוקא נלעג, בחור-הישיבה מעורר כבוד, ומן המשפיל-הגביר הוסרה העטרה. ליברמן העיז אפילו להוקיר את החסידות — דבר אשר לא יתכן בפי משפיל פרוגרסיבי מאותם הימים.

התפיסה הסוציאליסטית עוברת בכל עבודתו של אז"ר, ויותר מזה בכל ראיית חייו. בסיפורו "עלבון" רואה ילד החדר את רבו האהוב והנערץ בקלקלתו: מחניף לגביר ומבייש את אבא המספן. "האומנם בשביל שהוא עשיר ואבא עני? אבל הלא זהו אסור מן התורה!?" — זאת היתה הפעם הראשונה שראיתי את היחס הבלתי צודק השורר בין בני-אדם. זה היה המאורע הראשון שהרס את עולמי הטהור". על היחס הזה בין בני-אדם מסופר בכל מה שכתב: "באפס תקוה", "בצל הכסף", "חטאת הציבור", "סדר

מאוחר". שנים האחרונים תוקנו ורופכו קצת במהדורה החדשה וזה נתן מקום לסברה, פי אז"ר „חוזר בתשובה“. אולם הגדול בסיפוריו הארץ-ישראליים „מחורבנות החלוקה“, שנכתב לעת זקנה, — אגב, אולי הסיפור היחידי החשוב בספרותנו מעולם „הישוב הישן“ — בא וגילה פי טביעת עינו, החברתית ביסודה, לא עזבתו (בגלל סיפור זה זכה להיות „מוחרם“ על ידי רבני צפת).

יש סבורים כי נטייתו של אז"ר למסורת היא מגילויי הזקנה. טעות היא. לפני ארבעים שנה, בשנת תרמ"ט, בעודו סופר צעיר, פירסם ב„האסיף“ החמישי את מאמרו: „לתולדות משפחת שניאורסון“. מאמר זה, המלא הערצת החסידות החב"דית, נכתב לפני דובנוב, לפני פרץ, לפני ברדיצ'בסקי, לפני יהודה שטיינברג, בטרם היתה החסידות מטבע עובר לסוחר. בכל ספרות ההשכלה נמצא רק סופר אחד, אליעזר צבי הכהן צויפל, אשר דרש (לפני ששים שנה) ריהאביליטציה של החסידות בספרו „שלום על ישראל“ (שמואל יעקב ביק, מחבורת משפילי גליציה, אינו בא בחשבון: הוא, פשוט, הרים יד בהשכלה וחזר אל החסידות). צויפל נאשם בימיו בדוד-פרצופיות ובהתחסדות. כיצד נפגש מאמרו זה של אז"ר? במחנה החרדים ה„מתנגדים“ כתבו אז: סופר שחציו משפיל וחציו חסיד. במחנה המשפילים הרימו קול: הריאקציה הולכת!

מלב פותב המאמר, המעיד על עצמו: „ימים רבים התאבקתי בעפר רגלי הרב ר' שניאור זלמן האחרון בן הרמ"מ ז"ל ועיני ראו רבות בהליכות הרב והחסידים ובעד אמת לא אכחד את תהילתם וגם ממגרעותיהם לא אעלים עין“ — מתפרצת הקריאה:

„אהבתכם, חסידים יקרים! מי יתן לי ידים ארוכות וחיבקתי אתכם ולחצתי אתכם אל לבי. די לי המידות היקרות האלה המתנוססות בלבבכם לאהוב אתכם אהבת-עולמים! די לי פי בקרבכם בוערת אהבת תורתנו הקדושה פאש, אף אם תלבישוה לבוש אשר לפי דעתי לא נאוה לה. די לי פי תדעו ותכירו אשר אחים אתם בני אב אחד ורוח אחת בכולכם ולא תתגאו איש על רעהו. — ולא דמים קרים כדמי הדג יזלו בעורקיכם.“

ומזיגה זו של חסידות וסוציאליזם, הרואה באלה ובאלה „דברי-אלוהים חיים“, היא שהנחתה אותו בדרך המובילה מ„בני משה“ ל„אחדות-

העבודה" — דרך בלתי־מצויה. אך אדם אחד מ"בני משה" זכה לגשת גישה ישרה אל הפועל בארץ: יהושע ברזילי. אבל מה רבים הם לעומת זה בני גילן אשר לבם היה אטום בפני המתהווה פאן. אז"ר זכה לראיה אחרת, במידה ידועה היה מוכן לראיה אחרת: חסידותו וסוציאליזתו עמדו לו. אולם סייעה גם הראיה הבלטריסטית. הוא, "שְׁרֵיָה הסופר", הציוני התמים וטהור הלב, ראה את "העלבון" המעמדי עוד בציונות שבגולה.

ב"סדר מאוחר" (תרנ"ז), סיפור מלא צער, יודע נחום שלומזון, "איש אשר האמונה וההשפלה אחד התאחדו בו, ובדברים שאינם נוגעים למשא־זמתן הוא נוטה אחרי האורתודוקסים", והוא גבאי בתלמוד־תורה וחובב־ציון ו"מוציא פעשרים רובל בשנה לספרים חדשים ולמכתב־עת עברי", ו"האידיאליות שלו אינה מזיקה חלילה לעסקיו", פי "בכמה פרטים משרת נכרי יפה לבו מעברי, לו אני אומר: עשה, והוא עושה, ואינני צריך לבקש אמתלאות ולהצטדק לפניו", הוא גם יודע להעביד את "המשרת העברי" שלו בליל הסדר בחנות של חמץ. ובניו רואים מה טיב האידיאליות שלו. ובסיפור "צרת הבן" חותם "הרב מטעם" הציוני לפני ידידו שר השוטרים על "כתב התחייבות שמהיום והלאה לא יתעסק בציונות". ובנו פותב: "מדוע אני מתיחס בשלילה אל הציונות? — יען פי גודלתי בבית ציוני. — ראיתי ציונים עשירים שלא עלו לארץ־ישראל ולא קנו שם גם ד' אמות, ראיתי ציונים נלהבים שממהרים בפקודת הפריסטב לחשוך את ידיהם מן הציונות — לא! מוטב שאמות בריקניותי, ולאידאל זול פזה לא אתן להיכנס אל לבי".

ראיה זו היתה בה מן ההכנה לקראת חיי הארץ והערכת הפוחזת הפועלים בה.

ובבואו, והוא בן חמישים, לא נסתתמו מעינותיו, ולא פהתה עינו. פולנו תמהים על פשרון העבודה וההתמדה שגילה בשנים אלו. אולם יותר מזה מפליא פשרון ההקשבה וההאזנה למה שצומח מסביב, הכשרון לראות את "דברי אלוהים חיים" בגילוייהם הרבים והגלמיים. קוראים לרעננות זו: נעורים, ואולי אין זה אלא זקנה מבורכת. והיא שעמדה לאז"ר להיות מנשר גשרים בין דור לדור, בין עולם לעולם, להעביר צינורות ההשפעה בין אילנות עתיק־יומין ובין שיחים ודשאים אשר אך התחילו לבצבץ.

הלצה יפה אמר אז"ר על עצמו: הוא קנה לו ידידים רבים „בויל הזול“. יש בני־אדם שעליהם אמרים: קונה עולמו בשעה אחת. בטוח אני כי אז"ר קנה את עולמו לא בשעה אחת אלא בהרבה שנים של עמל ויגיעה. אין אתנו יודע את דרך הרוח. כיצד התגבשה אישיות הרמונית זו, הוא לא גילה לנו את הסוד הזה (בכל כתביו יודע אני רק שני עמודים ליריים שבהם הוא מספר על מלחמת היצר, על היותו עוזב מאלוהים, על בדידות ועל שעמום, אולם כל זה חלף כחלום רע עת פקח עיניו וירא כי מעולם לא רחק ממנו אלוהים). ומעת נגלה לנו, הריהו עומד לפנינו כאילן זה שאליו המשיל אותו דויד שמעונוביץ. לא בהברקת פתאום קנה את העולם הזה שבתוכנו ואת העולם הבא בספרות העברית. הוא נסתייע לכך בכוח אותה מתנה יקרה מבית־גנזיו של הקדוש־ברוך־הוא ששמה: „אריכות ימים“. לאו כל אדם זוכה לאריכות ימים, ולא כל מי שזוכה יודע להשתמש בה. אז"ר הראה נאמנה כי יודע הוא להשתמש במתנה זו כהלכה, וכי ראוי הוא לכך שהפקדון אשר הופקד בידיו ישמר בידיו לעוד שנים רבות, למענו ולמעננו.

שבט תרפ"ט.

ללא התגלות

רק אשר אבד לי — קניני לעד.
(רחל)

רק מעטים מן המעטים ידעו מה הוא לנו אליעזר שיין אשר ליוינהו אל העפר. עוד פחות מזה מספרם של אלה אשר שיערו בחייו מי הוא המהלך בינינו. ואני, הכותב, לא אתימר כי ידעתי, באשר לידי ידיעה לא הגעתי כלל, אבל חשתי בגדולתו, בעיקלותו, חשתי בו משק כנפי נשמה גדולה. ציפיתי להתגלותו. ועתה ראיתיו בקצו.

תמה פרשת חיי אליעזר שיין. האור הגנוז לא נגלה.
לא אזעק ולא אקונן.

בן בית אני בחצר מות. מילדותי, מיתום־ילדותי. דרך חיי זרועה קברים, מבחר הקברים. אחרים היו חיי שלי ואולי חיי הדור שלנו, אילמלא

כמה מן האבידות הללו, אשר בני־אדם קוראים להן „בלא עת“, אילמלא העוֹשֵׁק האכזרי הזה אשר נעשקנו. לא ספדתי לַמְּתֵי בְרַבִּים, גם לאלה מהם שהיו לנחלת הרבים. מדוע אני מתיר לי הפעם לצאת „מגדרי“? מהו השוט המצליף על גבי ואומר: בן־אדם, שא קינה על גבר עמיתך? האם מאחר שממסכת החיים נעקרים החוטים היקרים ביותר, והעולם מסביבך נעשה דליל יותר, נפגם גם פֹּחַ ההבלגה, והרי אתה מוציא את אבלך לבין הבריות? או אפשר סבור אתה לקיים בזה את נחלתו, כביכול, של אליעזר שיין? לא ולא. את פאב החדלון הייתי פֹּאֵב לבדי באין איש אתי. ולמען אליעזר הייתי בֹּחֵר בדומיה. אותם השבחים שאנו עלולים לספר עליו עלִוְבִים־עִלְוֹבִים הם לגבי מה שהוא היה באמת, והשארת הנפש אשר פזאת איננה פדאית לו. אך פאב אחר, אולי זה, פֹּוֹתַח את סגֹר פִּי: עלִבְוֹנוֹ של הדוֹר, אשר בקרבֹו התהלך אחד מופלא ומופלג והוא חלף בצל מבלי שירגישו מי היה בתוכנו — עלִבְוֹן זה כבד הוא מנשוא. ולמען החיים, למען אחי ורעי, אדברה בו. כאשר אוכל.

הוא נגלה עלי בימי נעורי, כשפל חדרי הלב היו פתוחים לקראת הגדולות, כשפאב־אסֹן־האומה היה עוד חדש עמנו, פאב זה שכבש אותנו לצמיתות. איני יודע אם זקנינו שהיו קמים בלילות ועורכים „חצות“ ושופכים דמעות על קשי השעבוד ומרי הגלות פאבו ככה פאשר פאבנו אנחנו, נערים סעורי מהפכה, את שבר העם ואת קלֹון העם. נחשולי עולם הציפו אותנו, יין המהפכה השפירנו, בצבאותיה יצאנו, בסערותיה טולטלנו, בתבוסותיה ניגפנו. ובתוך כל אלה היינו מועטים בין המרוזים אשר שום סערה לא עקרה את שרשינו מתוך קרקע ההנייה הישראלית. עמדנו על נפשנו, סוככנו על נאמנותנו לעצמנו, נאמנות של בנים שגלו מעל שולחן אביהם. תרועות־הנצחון וחרדת־המפלֹות מסביב לא חריושו את הפאב של אֶבְדֹן־עַם ו„חציר העם“. בהקיץ ובחלום ראינו את להט החרב המתהפכת, את פליוֹן הגוף ושריפת הנשמה של המוֹנִי יִשְׂרָאֵל. אותות מבושרי רעה נשקפו לנו בכל: שקיעה בתוך „תחיה“, פניעה בתוך מהפכה, התכחשות בתוך שחרור. בסימטאות האפלות של וילנה היהודית, ברעבֹון ובכלִלֹכֶן ובזמזומן על קיוֹם

של פרוטה, נשמנו את אויר הפליזן. דבקנו בדלות, במרתפים, במחנות מהגרים, בחולי, ביסורים. בערנו באש הכפירה והיאוש ושלאחר יאוש. דנו את עצמנו להיקלע באין מוצא. באין נתיב. וראינו את עצמנו אחרונים.

אז קרבתי אליו. ידעתי מקודם פאיש המות. פאיש האמת, פאיש מידות. אך עתה ראיתי באור חדש. ראיתי את האש הגדולה, את היסורים המשיחיים, את הבורע ואינו אופל. ניתנה לי הזכות להידיבק בעולמו הפנימי של אחד גדול. חשתי בסערות רוחו, במלחמתו עם האלוהים ועם השטן ועם אנשים, ויותר מכל עם עצמו. ראיתי לזהט ביסוריו, נאבק בד' אמותיו פארי בתוך סוגרו, מלא רחמים לעולם ומתאכזר לעצמו, מבקש את האמת בכל מחיר, ומחשבתו חותכת פחרב ואינה נרתעת. ובעצם כל יסורי הכפירה והיאוש הללו היתה פורצת להבה פנימית של אמונה עמוקה, אהבת־חיים ואמונה בערפם, דביקות ביקום וחתירה אל היש הכמוס. היתה הרגשה פי אדם זה חש את נשמת העולם. היקום אינו בשבילו חומר עכור, ומקרי החיים אינם דברים של מה בכך. מגעו הפך זוטות החיים למאורעות. מבט עיניו חושף מהויות גנוזות. בחיי שעה הוא מבחין חיי עולם.

ובכל אלה, בכל היותו נתון לעצמו, לנבכי נפשו, להניתו המיוחדת, היה „יהודי־יהודים“. פאילו נשמת הדורות איותה אותו למשכן לה. פאב האדם התלכד בו עם פאב האומה ויהיו לאחדים. מעולם לא היה לבו מחוץ לחיים, לסבלותיהם, להסתבכויותיהם ולמלחמותיהם. מחשבתו המתחבטת בכבשונו של עולם לא הפילה בפניו מעולם על עמק הבכא, על המצוקה והשעבוד והשפלות. מעולם לא ביקש להשתחרר מעמק הבכא. מעולם לא ביקש להירגע בחיבון של ספירות המחשבה העליונות.

מראהו היה של בחור ישיבה, בדול מן הבריות. פזה היה גם בהיותו נערץ ורב השפעה בקהל פועלים ובחבורות־הגנה ובאגודות־חשאיין. הספרים החדשים, הלימודים, המחשבות ואפילו החברה החדשה לא שינתה פמעט את חיצוניותו. במסיבת האינטליגנציה המלוטשת, המושלמת, המוסמכת, היה נטע זר. שום גיהוץ, שום צחצוח. בין פשרונותיו המרובים נעדר, פמדומה, לגמרי פשרון ההסתגלות אל עולם חיצוני. ואולי היה לו פשרון מיוחד לעבור פחשאי בין הבריות, שלא ירגישו בו.

ואף על פי כן הרגישו בו. והרגישו קודם כל אנשים „פשוטים“, בני

„העם“. אולי לא בכדי ידע הוא להוציא „יקר מזולל“ ולהתקרב אל נחותי דרגה. יהודים פשוטים מבאי בית־הכנסת, פועלים צמאי גבורה והתמכרות, אשר הקיפוהו בהערצה ובאמון בלתי־מוגבל, יהודים מרוחקים אשר הניצוץ האחרון טרם כבה בהם, והעיקר — ילדי ישראל — כל אלה הרגישו בו, חשו, הוא „שונה ונבדל מהשאר“.

קשרי החברות לא העבירו אותי גם אז על דעתי. החיצוניות הדלה, ללא שמץ של הידור, לא יכלה להעלים את היופי והנהרה. מעט מזער ראיתי בחיי פיופי שהיה שפוף על עיניו ועל ידיו. במהרה נוכחתי כי אין בכוחי לדלוף אחריו. יחד היינו יוצאים לשוט בשדה ספר ועיון — אך מיד נאלצתי להודות לעצמי הודאה מרה ומעליבה, כי אני מפגר. כל שיחה אתו באותם הימים היתה פטיסה אל על. קורת־הרוח היתה מלונה סחרחורת. ביגיע נפש הייתי מתאמץ להחזיק מעמד באותם העולמות אשר הוא מהלך בהם כבך בית, ובכא־לב הייתי נאלץ להפיר, כי השערים הנפתחים לפניו לרנחה נשארים סגורים בפני. למרבה הבושה קניתי לי את ההכרה, כי לא רק את חריפות מוחו ודקות תפיסתו אין לי תקוה להשיג, אלא גם את צר הדעת שלו. צר דעת זה לא ידע ליאות. אדם יפה־גוף זה, אשר כל שנותיו נאבק בתחלואים ובאימת המות, ואשר כל ימיו עברו עליו בסערות־נפש, בתלאות ובמאמצים בלתי פוסקים — לא ראיתיו מעולם במצב של עייפות אינטלקטואלית. מעין האנרגיה הרוחנית היה מפכה בו בלי חשך. דומת, כי שכלו הגדול, הרציונלי והאנליטי, היה מסתייע בחיו הנפשיים הא־רציונלים. אני מבקש להגדיר לעצמי את הפוח הרוחני הזה, ואיני מוצא לו הגדרה. רק זאת הרגשתי, כי לפני אדם קרוץ מחומר אנושי מיוחד, שממנו קרוצים גדולי אדם, ראשוני אדם.

בחיבורו של ילד קטן ממרחביה מצאתי פתוב עליו בתום־לשון: „אש התנ״ך בערה בעיניו“. אש זו ראה הילד בתוך עיניו בשעה שלגדולים היה נדמה, כי הוא הולך ודועך! אך לא רק בעיניו, בכל ישותו בערה אש התנ״ך. האש הקדמונית, המלפפת את עמודי הנהיה, המדברת משפטים עם אלוהים ועם אדם, המבקשת לחדש מעשה בראשית, המצרפת ומטהרת ומדליקה משואות מדור לדור, אש זו בערה בכל ישותו.

מציאותו המוחשית של אדם זה בעולם היתה לי לאות ולמופת על

עילאותו של הגזע האנושי, על יסודות האמת והטהרה הפזורה באדם, ורמזה על האפשרויות הרוחניות הגנוזות לו, לאדם אשר לעתיד לבוא. דרכינו נפרדו. אני, איש הדרך הקצרה, מצאתי לי את נקודת-האחיזה האחת והיחידה — ארץ־ישראל. והוא, אשר לא ידע מעודו את הדרך הקצרה, אשר כבש לו כל נקודה בחיבוטי־חיים מרובים, נאחו בצפרניו בגולה, ביקש זמן־מה להשלים עם הגלות, בחר להתענות עם הגולה באשר היא. ואת אחיותו ביקש — בילד היהודי. וכך היה אליעזר שייך מורה בישראל. מורה עממי. אין בידי למסור כמה חיי נפש שוקעו בהחלטה זו, ובאיזה כוח הוצאה לפועל. ככל אשר עלה בידו לקפל את חיי הרוחניים קיפל אותם בנקודה זו. כאן צערו, כאן שמחתו, כאן פיבושיו. גם עול גבאים, ועדים, סביבת אינטליגנטים זרה קיבל על עצמו בגלל זה. וגם כאן לא חדלו הנדודים. דומה, את כל סוגי בתי־הספר היהודים שבגולה עבר במקלו ותרמילו. למען תינוקות של בית רבן לא חדל ללמוד בעצמו ולרפוש לעצמו ידיעות. בכל אלה לא הלך מעולם בדרכים כבושות, אולם מעולם לא עשה את ידיעותיו ואת חידושיו קרדום לחפור בו, גם במובן הנאצל של המלה, במובן ה„תכליתי“ הרוחנית. לא היה לבעל „מקצוע“, לבעל „שיטה“.

הוא הביא אתו לבית־הספר דבר־מה שהוא מחוץ לכל שיטה: את גישתו הוא לילד. הוא ראה בילד את האדם. ניגש אליו כאל עמיתו. עינו הדולה עמוקות, עין פסיכולוג־אמן, אשר כל פניה וכל משוא־פנים וכל התנשאות זרה לו, עמדה לעזרתו בכל אשר פנה. הוא ראה את הילד כאשר יראהו אדם אשר עולמות רבים פתוחים לפניו ואשר מבשרו חזה רבות.

שנים על שנים ציפיתי לבואו. עוד בימים הראשונים לבואי, בבדידות וביתום אשר אפפו אותנו כאן, בשעות הכאב המתוק של פגישה ראשונה עם אדמת החוץ ותהיה הרת־פחדים על מה שנעשה כאן על פני אדמה זו, הייתי צופה לבואו. ובהתעטף א. ד. גורדון ביגונו, והיה פונה פה וכה ומבקש: אי אדם, — הייתי מנחם אותו: ישנו בעולם אדם אחד, אליעזר שייך, הוא יבוא. הוא מוכרח לבוא. נחפה לו. בלבי היבהבה תקוה חרישית שהוא יבוא ויתגלה בקרבנו. שלישי לא. ד. גורדון ולי. ת. ברנר.

הוא בא. באיחור רב. המלחמה העולמית גדרה בעדו את הדרך. עברו

עליו שנים איזמות מכל הקודמות. שנים של פלות־נפש ושריפת־הגוף. הוא הביא אתו את כל אוצרות נפשו: את האינטלקט הכביר, את אהבת התורה ואהבת האומה, ועל כולם — את אהבת־האמת שאינה מקבלת שום אונאה ושום השליה, את נאמנותו אל האדם העובד, את בריתו עם כל נדפא, את עיניו הרואות לפני ולפנים, את טוהר לבו ונסיחון חייו. כל אלה היו אתו, אך הפלי המחזיק אותם היה סדוק.

ידידים ותלמידים ימנו אחד לאחד את אשר קיבלו ממנו, את אשר הותיר לנו. מה מכאיב החשבון הזה למי שיש בלבו מושג כל שהוא על מה שהיה בידי אליעזר שיין להנחיל לנו, לכולנו — לתלמידים, למורים, לתנועה — ולא קיבלנו, גם לא ידענו לקבל.

אכן, גם זהו גורל: מ ב ו ע מ י מ ח י י מ ל ל א א פ י ק.
אבותינו ידעו לספר על התגלותם של צדיקים. הם ידעו, פי צדיק טעון התגלות. אליעזר שיין הלך מאתנו ללא התגלות.
כעיורים נגשש.

אייר תרצ"א.

עשר שנים לפטירתו של א. ד. גורדון

עשר השנים שעברו מיום פטירתו של א. ד. גורדון לא הפיגו את קסם הנשמה הדגולה. חידת־פלאים היה לקרובים ונס לדור. אנשים שישבו אתו תחת קורת־גג אחת, חרשו בניר אחד וראו יום יום את הליכותיו בבית ובשדה — היו מלווים אותו בהשתוממות ובהערצה. פרשת חייו והתהוותו טרם סופרה. אנשים רבים ושונים אֶרְחוּ בזמנים שונים לחברה עמו, אך מכל אלה אשר הניתו קרנה להם, אשר ינקו ממעינותיו גם כשחלקו עליו, אשר שאפו את צלו גם בשעה שלא הבינו לו, אשר הביטו עליו ביראת הרוממות גם כשהתאכזרו אליו — מכל אלה טרם נמצאו בני־לִנְיָה אשר ידעו לספר מה היה להם גורדון, אשר ידעו לספם את אשר הנחיל לדור בכתביו ובמשנתו, ויותר מזה — בחייו ובאישיותו.

שבת תרצ"ב.

חיים חיסין

בעצם שנת יובל ביל"ז דעכו חייו של דוקטור חיים חיסין, אחד האישים המסוימים שבין אנשי ביל"ז. בין הטיפוסים הבולטים של בני ביל"ז היה הוא אחד השלמים באפיו ובדמותו. איש אמת, שזנא פראזה והשליה, שומר נפשו מהפלגה והפרזה ומהתלהבות עשויה, מבקש לנתח כל דבר באיזמל השכל הישר, בורח מדמיונות והזיות, מונע עצמו מפשלון דיבור פתטי, ועם זה שמר את אורו ואת חומו הנפשי עד לימיו האחרונים.

גימנוזיסט בן שבע־עשרה, תלמיד המחלקה השביעית, יליד מיר העיירה וחניך מוסקבה, ספוג התרבות הרוסית ותפיסת החיים של האינטליגנציה הרדיקלית הרוסית, רציונליסט גמור, הוא נתקל יום אחד בפרעות ובפורענויות, ומחשבתו פונה באינטנסיביות מרובה לשאלת המוצא. והמוצא אינו אלא יציאת־מצרים חדשה. הנער בן השבע־עשרה רואה את הענין לא רק כשאלה תיאורטית. הוא מבקש את המוצא לעצמו. ואם האב והאחות לא ילכו אתו — ילך לבדו. לאן? בויכוח שבין „הפלשתניאים” והאמריקאים הנהו תחילה על צד האמריקאים. תחת השפעתו של גימנוזיסט שני, אף הוא תלמיד המחלקה השביעית, יחיאל צ'לינוב, הוא חוזר בו ובוחר בארץ־ישראל. הנימוקים בשני המקרים, בעד ונגד, הנם ילדותיים למדי. אולם לא הנימוקים העיקר, אלה, חריפים ותפלים, חזרו ונשנו בנתר עמקות וגם בנתר תפלות במשך חמישים השנים. העיקר — ההחלטה. חיסין היה אחד הראשונים להחלטה ולהגשמה.

פרשת חייו של חיסין בתקופתו הראשונה בארץ, חמש שנות פועל ומתישב (תרמ"ב־תרמ"ז), הלא היא כתובה על דפי יומניו ורשימותיו, אשר נדפסו בשנות השמונים בחוברות ה„ווסחוד” הרוסי ולוקטו ותורגמו משם והוצאו על־ידי ועדת התרבות של הסתדרות העובדים בשם „מיומן אחד הביל"זיים” (תל־אביב, תרפ"ה). ספר זה הנהו אולי האפוס הראשון והיחידי של שיבת ציון בימי „העליה הראשונה”. ספר־קריאה קלסי לכל חלוץ. חיסין חונן בעט סופר בהיר, ישר, פשטן, אמיתותו, התרחקותו מאפקטציה.

ההסתכלות האובייקטיבית במאורעות ובאנשים, חוש ההומור, חוסר הפניות האישיות, אי־ההתפארות וההבלטה העצמית, מציינים אותו לטובה מרוב פותבי הזכרונות. רשימותיו, שהיו נדפסות בשעתן בירחון רוסי אַנְטִי־צִיֹנִי, היו ממיטב הספרות הארץ־ישראלית של הזמן ההוא ועוררו אִמון גם בחוגי המתנפרים. בשביל היהודי הקורא רוסית היה זה החומר האינפורמטיבי העיקרי על הארץ ושובה. לא דפרי מליצה והתפעלות, אלא תיאורי חיים, עובדות ויחסי בני־אדם. לאחר חמישים שנה הן משמשות תעודות היסטוריות מעולות לידיעת המעשים והחניות של החלוצים הראשונים.

בחמש השנים הראשונות היה חיסין פועל במקוה־ישראל, פועל (בלשוננו היום — „בעבודות ציבוריות“) בראשון־לציון בתקופת סודה, היה בין חופרי הבאָר הראשונה, סוללי הרחוב הראשון ובוני הבתים הראשונים במוֹשבה, היה בין המתישבים בגדרה, שימש גם אַגְלוֹן בדרך ירושלים—יפו. לאחר חמש שנות נדודים, רעב, חיפוש עבודה, „תמיכות“ ועלבונות ויאוש מכרסם, לא עצר פֹּחַ והחליט לעזוב את הארץ. את מרי יאוש ולבטיו הוא מגלה — ללא בושה והסתר — בזימונו וגם במכתביו לחבריו.

„בימי נסיעותי לירושלים הייתי משתדל שם בכל פוחי למצוא אֶסֶק כל־שהוא לפרנסתי — וכלום לא עלה בידי. — וגדרה עדיין היא נתונה במצבה העלוב. הברון היה בארץ — ולא סר אליה גם לשימת־עין כל־שהיא. אני אינני נואש, בטוחני שלא תאבד גדרה שלנו, עוד יבנו בה בתים, הריה יעטפו נסיעות, אף יקנו עוד אדמה להרחיבה — אבל עד היום ההוא עוד הרבה מים ילכו אל הים. ואני איני יכול להשפיל את נפשי עוד: חמש שנים הייתי אוכל, שותה ומתלבש על חשבון זרים. זה — נורא! — תמיד הייתי מקבל תמיכה מתוך הרגשת גועל בנפשי, אך חשוב חשבתי כל הזמן, הנה היום־מחר אֶפְרוֹץ לי דרך. — אני נוסע מכאן, ורק אז אשוב כשאוכל בעצמי להסתדר. אין אני מתחרט על חמש שנות עמלי פה; הרבה הפסדתי במשך השנים האלה, אך עוד יותר הרנחתי — אני יוצא מלא אמונה“ (בסיום „מיומן אחד הביל־ויים“).

יצא — וחזר, לאחר שמונה־עשרה שנה. שב כִּדְרֵר חיסין, פרופא וכשליחם של חובבי־ציון. את לימודיו עשה לא כסטודנט צעיר, אלא כאדם

עמוס שנים ותלאות, בעל אשה (בת־לויתו פניה פריזר, מבנות ביל"ד) ואב לילדים. ובשוייץ, אשר שם למד, היה חיסין „הסטודנט הזקן“ היחידי המסמל את הארץ־ישראליות הממשית בין שאר הסטודנטים, הציונים והאנטי־ציונים. גם אויבים רחשו כבוד לגילוי זה של חלוציות. אשר כמותו לא ידעו בימים ההם.

שובו של חיסין לארץ חל בראשית העליה השניה, ואף על פי שבינו ובין בני העליה השניה רבץ מרחק של דור חיי אדם, היה הוא בין העסקנים המעטים אשר לא פנה עורף לעולים הצעירים, אלה אשר בגלל דעותיהם והשקפותיהם „לא יצלחו לבנין“, פאשר חשבו רוב בני גילו של חיסין. הפרק החשוב ביותר בעסקנותו של חיסין הוא דבר הקמת „עין־גנים“, המושב הראשון של הפועלים בני העליה השניה. זוהי נקודת ההתישבות הראשונה אשר הוקמה ללא כל אפוסטרופסות פקידותית, במקומה באה בחירה עצמית של המתישבים וגם מידה מסוימת של עזרה הדדית, מידה הנראית מצומצמת בימינו, אבל נועזה מאד לפי מושגי הימים ההם. דרכיו של חיסין בעסקנותו הציבורית, התרחקותו מאפוסטרופסות וממתן „תמיכות“, אשר חיבבו אותו על מתישבי „עין־גנים“, הם שהשניאוהו על חוגים מסוימים מתושבי יפו, אשר ראו אותו כמקפח „פרנסתם“.

בשנים שלפני המלחמה, כשמספר הרופאים עוד היה קטן בישוב, היה חיסין נמנה עם טובי הרופאים.

בינתו, רוחב דעתו וחוש הצדק שלו עשו אותו גם לאחד הבוררים המקובלים ביותר בסכסוכים ציבוריים וגם בסכסוכי עבודה. הקרתנות והפנופיתיות התל־אביבית לא דבקו בו. המגמות „האזרחיות“ שהתחילו מתגלות בין „פני“ תל־אביב לאחר המלחמה היו ממנו והלאה. כל כמה שהיה נפגש בחיי מעשה עם הפועלים, בין כרופא ובין כבורר ובין פעסקן ציבורי, אף על פי שחושו הביקרתי לא עזבהו מעולם, היה מתבצר באמונתו בציבור הפועלים. „גם אני באתי לארץ בחולצה אדומה, וכשבאתם אתם, פלום לא הבטנו זה על זה פורים?“ — אמר פעם בשיחה גלוית־לב עם אחד מבני הדור השני. זקנותו לא ביישה את ילדותו.

אלול תרצ"ב.

א. ליטוין

(למלאות לו שבעים שנה)

אין זה מן השמות הנישאים בפי רבים. לא למענו ידפקו ידידים על שערי מערכות ויזפירו פי שעת יוכלו הגיעה. לא הוא יתבע בפה — לא בעצמו ולא על ידי שליח — „רשימות“ ו„נוטיצין“ ודברי הערכה, כמו שנוהגים בעונותינו הרבים גדולים ומפורסמים ממנו. ספק אפילו אם א. ליטוין מצפה לכך שמישהו בארץ־ישראל יעלה את זכרונו לפני הקורא, ולפני הקורא העברי דוקא. ואולם ראוי הוא לכך, פי לא רבים אתנו כמוהו. א. ליטוין (אין זה אלא שם ספרותי שדבק בו ושהשפיה את שמו בחיים — שמואל הורביץ, הוא הוא „מי שהיה“ לפני ש. ל. הורביץ, מפרסם מתרגמי היינה ב„לוח אחיאסף“) שייך לאותה משפחת המועטים בקרב האינטליגנטים היהודים, אשר עם כל גלגוליהם הרעיוניים לא עקרו את עצמם — לא רק להלכה, פי אם גם למעשה — מקרקע העממיות היהודית. והו חזיון יקר־המציאות: לפולחן העממיות, בגלוייה הלועזיים, שילמה האינטליגנציה היהודית מס לא קטן. לא רק אותם הנערים והנערות מישראל אשר שפכו דמעות כמים על גורל המוזיק הרוסי (לא זה ה„גוי“ המוחשי שהיו רואים אותו בכל יום א' ביריד שבעיירה ובבית־המרזח של אבא, אלא זה האָפּר האידיאלי ששימש נושא לסיפורים רוסיים נוגים המוצצים את הלב) או שהתמוגגו על זמירות שְבֶצ'ֶנְקוֹ, ובעינים חלמות ולחות היו מאזינים לאַפּוֹס־הגבורה של הפטריוטיות הפולנית — לא רק באלה נתבטאו ההערצה וההפלאה שלנו כלפי העממיות הלועזית. מאות ואולי אלפי נערות מישראל הלכו ונעשו לחובשות בכפרים נידחים, על קידוש שם האנושות, וכמה בחורים מישראל הגיעו עד למכרות־הדוֹן ועד לסיביר ונעשו שם לחוקרי שבטים עלזבים, לאַתְנוֹגְרַפִּים ולפּוֹלְקֶלֶרִיסְטִים רוסיים (זכור: אַנְ—סקי!), וכמה מאלה — פולחן העממיות הרוסית הביא אותם לגרדום (הַסִּיה הַלְפֶמֶן!). ואותו הזרם אשר מרד בטמיעה ואשר הגה את מחשבתו הציבורית בתחומי ישראל, ואשר מצא את כר פעולתו בתוך עמו — מה רחוק היה הוא למעשה מעממיות יהודית. אידיאולוגיה לאומית — ככל אַת נפשך, ביסוס תיאורטי — מלוא חֶפְנִים, אידיאליים לאומיים — כן. אך

כל זה נשאר בעיקר בשטח המושגים המופשטים של „עם ישראל“ ו„יהדות“, אך לא בשטח ההני העממי. הפולחן העממי, הקרבה להמונים כמות שהם, הצורך לחיות בתוכם ממש, הוקרת תכונותיהם והליכותיהם ועולמם הרוחני — מה זרו כל אלה לאינטליגנט היהודי, אם הציוני ואם הבונדאי. אם ננפה מתוך תנועותינו הציבוריות את „המטיף הלאומי“ ואת „המלמד של החדר המתוקן“ — אלה החזיונות התמימים ברובם שלא זכו בעצם להימנות על מערכות האינטליגנציה ממש — ונטלנו מתוך ציבוריותנו את שרידי התמימות העממית, את הטיפוס של אנשי־תרבות אשר בתוך עמם הם יושבים. א. ליטוין — ש. ל. הורביץ — הנהו אחת המעטים אשר כל ימיו היה

במובן זה שונה במהותו משאר חבריו האינטליגנטים. מבחינה רעיונית עברו עליו כל מיני גלגולים: עברית ואידיש, חיבת ציון ותנועת פועלים, יסוד „פועלי־ציון“ (היה מהראשונים במינסק) וחלומות על חקלאות בגלות. אולם לא בזה כוחו וערכו של האיש. העיקר הוא שבכל מעשיו וגלגוליו הרעיוניים היה ונשאר תמיד איש אשר שרשים עמוקים לו בהנחת העם. ולפיכך כיתת את רגליו בכל תפוצות ישראל (גם לארץ־ישראל הגיע), ולפיכך מצא את עצמו גם בחדרי הרבולוציה וגם בבתי־מדרשות, גם במרתפי הדלות הפרולטרית וגם בחורי החנגנות והרוכלות, ולפיכך ניסה בכל מיני נסיונות של פעולות הקלה והפצת השכלה בהמונים (ירחון „לעבען און וויסענשאפט“, תעמולה למען קואופרציה, הטפה בלתי־פוסקת לחקלאות ולהבראה כלכלית בכל התפוצות), ולפיכך זכה לחבר ספר מיוחד במינו, אוצר שלם של פולקלור יהודי („יידישע נשמות“, בששה כרכים. פרקים ממנו נמסרו בעברית על ידי אז״ר), מלא אהבה אמיתית לא ל„עם ישראל“ המופשט וההיסטורי, כי אם לאדם מישראל החי. ולפיכך אינו חדל כל ימיו מהשפין שלום בין זרמים שונים וסותרים זה את זה בציבוריותנו, ולפיכך אינו נמנע בפעם האלף מלבקש נקודות־אחיזה לפעולת השכלה והבראה עממית.

ולשלימות התמונה: א. ליטוין חי כל ימיו בקב־חרובין, ותמיד הוא נתון או לחומר פולקלורי שהוא מאסף (מעשיות, עובדות, זמירות, אמרות) או לאידיאות שבהן הוא חי.

ישא ברכה ממרחקים, ברכה יהודית, שיזכה לראות בנחמה.

אב תרצ״ב.

נח שפירא

נסתלק נוח שפירא, אחד הראשונים בארץ לפעולות ארגון פועלים לשעבר מזכיר הסתדרות הפועלים שהיתה קיימת בארץ לפני בוא „העליה השניה“. בן ששים ושמונה.

המנוח עלה לארץ מקישינוב לפני ארבעים ואחת שנה ועבד כפועל ברחובות בתקופת יסוד המושבה. שם יסד יחד עם אחדים מחבריו את אגודת הפועלים. היה מחבר שירי-עבודה. קצת משיריו נדפסו ב„לוחות“ של א. מ. לזנץ בכתומת „בר-נש“. מיחסים לו גם את הזמר „יהי לי עמלי לי“, שנתקבל כשיר עממי בארץ, והושר עשרות בשנים, אף נתגלגל לחוץ-לארץ, לכל חוגי הציונות העובדת.

כשביקר הנדיב אדמונד רוטשילד לפני שלושים ושמונה שנים בארץ, התיצב המנוח לפניו יחד עם עוד שנים מנבחרי הפועלים בדבר סידור הפועלים הותיקים על הקרקע. בתוצאות השתדלות זו נוסדה אחרי כן מתולה. אחר כך נשלח שפירא מטעם פועלי היקב לפריס לנהל משא-ומתן לסידורם. בגלל שליחות זו הורחק מהעבודה.

בשנים האחרונות התפרנס מעבודות משרד וחנננות זעירה. הועד הפועל של הסתדרות העובדים שם לב למצבו ורכש ממנו תעודות שונות לתולדות תנועת הפועלים בארץ שנשתמרו בידו. אשתקד הזמין אותו הנוער העובד בתל-אביב לספר מזכרונותיו בימים הראשונים לתנועת פועלים בארץ-ישראל. הדבר גרם לו קורת-רוח מיוחדת. בודד ומרוחק מהציבור חי את שנותיו האחרונות.

טבת תרצ"א.

דברים

שלא נשתלבו בפרקים הקודמים

לבוא הנשיא

נשיא־עמ־עני סר שוב הביתה, אל אחיו, לראות ביצירתם ובסבלותיהם. סר לשעה קלה, בין מערכה למערכה, בהפסקה הקצרה אשר בין המערכה הכבדה בלונדון, שבה עמד בקלעו ובחציו מול הכוח הזר, המבוצר, משורין ומזויין, כולו פלדה, ועד למערכה הכבדה ממנה בני־יורק, בה יעמוד מחר במקלו ותרמילו מול המחנה הקרוב, המתפורר ומתפרק, התחוח כעץ רקבון.

גורלו של נשיא בישראל, ממערכה למערכה הוא נקלע, הלודר העברי! מגיבורי יהודה השבויים המתגוששים בזירת רומא ועד רבני ישראל הנאבקים על קידוש השם בויפוחים עם הכמרים, ועד השתדלן היהודי, הנזותן עצמו למשיסה ולשמצה על הצלת עדה קדושה מצפרני הצורר, ועד המנהיג הציוני, הנאבק — יותר מאשר עם כל אויב וצורר — עם המפלצת של הגלות. אחד הוא הגורל.

לא ענוד זר פרחים בא עתה הנשיא, אולם זר אחר, זר־עינויים, עָטרה לראשו שנה זו. יותר מאשר בשנות ההוד והתפארת והתלהבות המונים גילה הנשיא בשנה זו את עוֹזו ואת קסמיו, את דביקותו בשליחותו, את עמידתו האיתנה בשעות צרה ואת כוחו להשיב מלחמה שערה.

לא בצלצלי תרועה וגיל נצחון יפגוש עתה העם את נשיאו. וכך יאה. ולנאי שהיינו מפחיתים בקול ענות תרועה גם בשנים קודמות. טרם שלמה המערכה הכבדה, ועל הכל — טרם חזרנו לעבודת היצירה.

אין גיל ואין צהלה, אך יש ויש המית־נפש וחרדה וציפיה. מחר־מחרתים תיפתח שוב הזירה, ושוב המשך המערכה הלונדונית. ובאותם הדברים הפרוזאיים, היגעים, הפרוטרוטיים שבהם יטפלו המומחים — שם צפונות האפשרויות ואי־האפשרויות של פעולתנו. שם טמונים המוקשים יותר

מאשר בכל ההתנקשויות החשאיות והשטנות הגלויות. הישאב המנהיג כאן בארץ, ממעינות היצירה החלוצית, את הכוח הנדרש לקרב חדש זה, המסוכן מכל קודמיו?

ועוד יותר מאשר למערכה החיצונית חרדים הלבבות למערכה הפנימית, זו המשתרעת על פני כל כדור העולם, מהכרך הגדול באמריקה ועד העיירה הקטנה בפולין. היודעים שם את מכאוב הישוב? ישוב זה העומד על משמרתו בפני כל הנחשולים ונושא את מצוקתו יחיל ודומם, ישוב זה — לא נסתיר זאת — מתנסה עתה בנסיון הקשה מכל הנסיונות. הישוב ידע לשאת חצי איב. אך קשה שבעתים ממימות איבים ומגזירות שליטים הוא הרפיון והמבוכה של אחים, הקפאון של המחנה, ההתפוררות בעורף. הולכת וגוברת ההרגשה המרה כי אנו כאן הולכים ונהפכים לחזית בלי עורף. בגידת העורף מעפכת את ספינות חיל המילואים מהגיע אל החוף. השממה קוראת לגאולה ולעבודה כאשר עוד לא קראה בשנים קודמות. ועל הכל — מארת הבטלה. ורועות החלוץ משוועות לעבודה ואין דורש להן. התישמע אנקת חלוץ?

אדר תרצ"א.

איש הקרן הקימת

היום עומד לשוב לארץ מנחם אוסישקין ממסעו לארצות הברית, למען אדמת ישראל.

בתקופת חמישים השנה שאוסישקין עומד במשמרות הראשונות של הציונות קשר את שמו בהרבה דפים של המפעל הארץ-ישראלי החי. אולם זכות יתירה עמדה לו לאוסישקין שבתקופה האחרונה איננו מספור את כוחותיו למלאכות רבות, כי אם הולך ומרכז אותם במפעל המפעלים — בגאולת הארץ. אוסישקין, אחד האישים המעטים אשר שרדו לנו לפליטה מדור הראשונים לציונות, איננו חי על חשבון העבר, איננו רועה על מי־מנוחות. מפעם לפעם הוא קונה לו את עולמו מקדש, העולם הזה, אשר בו קשר את שמו ואת חייו בשנים אלו, הוא עולם הקרן הקימת. יכול אדם להיות תמים־דעים עם אוסישקין או להתנגד אליו בתכלית בשאלה מדינית פלונית, או

בשאלה ישובית אלמונית, אולם לא זהו הקובע פרגע את מקומו של אוסישקין בציונות ולא זהו היוצר את היחס הנפשי אל אוסישקין בכל מקום אשר אנשים חיים את חיי הקרקע בארץ־ישראל. למעלה מפל הסכמה ומפל התנגדות היא הדמות של איש הקרן הקימת.

סגולה מיוחדת לאוסישקין, שבימי שפל ומבוכה גזכרת קשיות־ערפול. בימי רעה הוא מתאזר וחורג ממסגרת העבודה הרגילה. וכשבאה שנה זו ושטנותיה ואימת גזירותיה קם האיש, לא פנה לעצת יועצים אשר הניאוהו, וביצע את אשר לא ניתן לו לבצע קודם: יצא לארצות הברית להזעיק ולהקהיל את הנאמנים ולהטיל עליהם בחזק יד את עול מצנת הקרקע. לא לקראת שושנים היתה הליכה זו. כמה שנים לפני כן תבע לו אוסישקין „ויזה ציונית“ לשם פניסה לארצות הברית, תבע ולא נענה. סירבו לא הציר האמריקאי, כי אם האמפלים של הציונות האמריקאית, השמחים בחלקם, המסתפקים במה שיש להם, ונוהגים לדחות כל הצעת עזרה באנשים מעבר לאוקיינוס. שום שעה לא נראתה להם כשעת־כופש לפנותה לאוסישקין ולמען הקרן הקימת. ובינתים התחיל המשבר הפלפלי ואחר כך המבוכה והמבוקה הפנימית. וכשהוזה ניתנה סוף סוף נצטרפו אליה אזהרות ועצות טובות, אשר פירושו: היפכד ושב בביתך.

אולם אוסישקין לא שמע. הוא כבש לו את זכות מסעו לאמריקה. התוצאות החמריות של מסע־הפיבוש הזה לא נסתכמו עדיין, אולם תוצאה אחת נדאית כבר נשנה: הרמת קרנה של הקרן הקימת.

מסע אוסישקין הוציא את הקרן הקימת מתוך קרן־זוית, אשר היתה שרויה בה שם פל הימים, והעמיד אותה בקרן אורה. הוא לימד את נאמניה מידות וחישובים, אשר לא הספינו בהם, והתנה להם תכנית פעולה מרחיבה ומבטיחה. הוא זרע על תלמי הציונות האמריקאית גרעינים של יחס חדש והבנה חדשה ל„דונם“, לדונם של הקרן הקימת.

אין ספק, זכאי הוא אוסישקין לקצת מנוחה לאחר עמל הדרך. אולם המרגוע אינו מחכה לו כאן. שועת האדמה אשר הדריכה אותו במסעיו היא שתדריך את מנוחתו גם בשובו. הימים ללא מעשה גואל הולכים ונערמים לאבנים כבדות. העינים פלות למעשה מנחם.

ניסן תרצ"א.

נעמוד על נפשותינו

ברלין, וינה, קראקא, נרשה, וילנה — שמות של השבועות האחרונים. קהילה אחרי קהילה. אוניברסיטה אחרי אוניברסיטה. עוד מעט ולא ישאר אף היכל מדע אחד באירופה הנאורה אשר על שלביו ובאולמיו ובעזרותיו לא נסחט דמנו.

היש אתנו צופה הרואה את מה שעומד להתחולל על ראשנו, מחר-מחרתים?

זה חמישים שנה שהוחזרנו — לאחר הפסקה קצרה ואולי גם מדומה — אל אותו מעגל הדמים אשר תקופת ההשפלה והאמנספיציה לימדה אותנו לראותו כנחלת דורות שחלפו, דורות ההולכים בחושך, „אשר אור הציביליזציה לא נגה עליהם“. מהו קו חיינו מאז? גם אלה שהעיוז או להיות „רואי שחור“, פלום העיוז לראות ולהביע כמו את אשר נשקף לנו? פלום לא ביקשו אצלנו טובים וכן שלמים להירגע ולהינחם אחרי פרעות תרמ"א, פי יעברו ויחלפו הימים הרעים האלה? פלום לא נחשב גם בשנים שלאחר כך לפגיעה בטעם הטוב כל נסיון לראות את הענין הגס הפיסי של פרעות לא לענין חולף, ובלשוץ הדיסקוסיה: „לבסס את הציונות על פרעות? אך הלא כמשחק ילדים תמימים היו „הרעמים“ בתרמ"א לעומת קישינוב, הזמל, ז'יטומיר, ביאליסטוק הנחשול של ימי אוקטובר 1905. וכל אלה, שזיעזעו את עמודי עולמנו, מה הם לעומת טבח אוקראינה שלאחר המהפכה? ומי פתי והאמין עוד לפני שנים מספר כי גל ההשמד הפיסי יפרוץ ויפנה מערבה, אל ערש ההשפלה והבריחה מן הגיטו, ומאה וחמישים שנה לאחר מנדלסון — לאחר ריסר, לאחר לסל, לאחר ראטנוי — יהיו חיי יורשיהם תלואים להם מנגד, וכמו זקני זקניהם ירעדו אף הם מחמת המציק, מפני חרוץ עם הארץ?

לא לתנות את מר גורלנו פננת הדברים הללו. אין חפץ בקינות, וגם תביעת צדקתנו הוכחת צדקתנו היתה לזרא. האין הוכחת צדקתנו עלובה ונקלה שבעתים מקבלת המהלומות, החביטות והסטריות? האין טוב יותר

להיות חטאים כבני־אדם מלהיות צדיקים כמלאכי־השרת ולהפיל תחינה לפני ריבוני הצדק השולטים בך הבודעטים בך, וללמד זכות על דמינו המוגרים, ולבקש מאתם פי יפירו בצדקת חללינו?

אכן, נחדל לבקש להיות צודקים בעיני זולתנו, — אך אל נהיה נקלים ומסואכים בעיני עצמנו.

והאם איננו הולכים ונקלים בעיני עצמנו? הלא לא פחות מאשר מחרידה חשרת העבים הנישאת על שמינו, והעומדת להתפרץ יום יום במטר האבנים אשר ירצץ את גולגלתנו ויחריב את קניינו אשר שרדו מהטביחות הקודמות — מחרידה גם השאננות המיזרה של אחינו הנפגעים המופים באשר הם. פאילו לשוא עברו עלינו ימי קשינו. פאילו לא נכתב מעולם משא נמירוב. פאילו לא היתה ההגנה בעיירות ישראל, פאילו לא היו הפלוגות היהודיות באוקראינה, פאילו לא היה „השומר“ בארץ, פאילו לא עבר עלינו מה שעבר, מהומל ועד מאה שערים. פיצד קרה הדבר הזה? האם לא היתה עמידה בשער על נפשנו, על נפש אחינו וטפנו, לעצם מעצמה של תנועת־התקומה בישראל, של המהפכה, של תנועת הפועלים היהודית לכל זרמיה ואגפיה? האם לא היה חוש החדש הזה לאחד הקנינים היקרים בחינוך המונינו ובני־נעורינו? מדוע אין אנו יושבים פאן מרגישים עתה במציאותו, לא בקורפירסטנדם ולא בעזרות האוניברסיטאות, ולא ברחובות ורשה?

האם נפגם דבר־מה בינתיים בנוער העברי וחוט המסורת החדשה, אשר לימדה אותנו לא להימלט על נפשנו מפני הרשע, פי אם לעמוד בפניו ולהתקומם פנגדו — ניתק?

תצא איפוא מכאן, מן הארץ, הקריאה אל כל הנוער העברי המתחנך לאורה של ארץ־ישראל העובדת, באשר הוא שם, הקריאה הקצרה ורווית־היסורים של דורות ונסיון של דורות: נעמדתם על נפשותיכם.

כסליו תרצ״ב.

כִּלְפֵי פְּנִים

לפנים בספרים היה נדפס מעבר לשער: „וזאת לחכמים וכי, שבכל מקום שנדפס עפ"ם — הפננה לגויים הקדמונים, ולא חלילה לעמים הנאורים שבימינו, אשר בקרבם ישפון ישראל לבטח". וכן עלי למסור מודעה מראש: אם אנו נמצאים במצב הדומה למצב של חולה מסוכן — הרי מי שעומד ומכריו על כל הסכנה שבמחלה, אין פירושו של דבר שאין הוא מאמין באפשרות של הבראה.

אכן, אני רואה את תנועתנו נתונה במצב חמור מאד, וההצלה אינה בזה שנפחד לראות את הדברים כמו שהם, אלא בזה שיהיה בנו הפוח לבקש את ההצלה.

במשך שנים רבות התרגלה תנועתנו לסגנון ידוע לגבי עצמה ולגבי אחרים. לגבי אחרים היינו חריפים מאד בביקרתנו. איני יודע אם התעמקנו למדי לראות מדוע הציונות כה חדלת־אונים למרות גידול המפעל, אך שמחנו „שלא שם חלקנו פהם“, וראינו את עצמנו כמי שניצל מאותה הבעל־ביתיות והקטנות וכי; אבל בינתים קרה דבר־מה, ועלינו לבדוק אם לא גם אנחנו הננו הגורמים לפשלון בציונות.

אנחנו היינו ה„שאר שבעיסה“, ובאמת לא פעם הצלנו את הציונות מתוך עמידתנו על המשמר. אבל הנה זה שנים אחדות שחדלנו לעמוד בפרץ. נכנענו. נמשלה עלינו השאלה של חכמי אַתונה: מה יַעֲשֶׂה לְמַלַּח פִּי יְבִאֵשׁ? אם אני חושב שמצבנו חמור הרי זה לא מפני שנתקלנו בגורם הערבי או האנגלי ושקשה להתגבר עליהם. לא זו השאלה המכריעה בגורל התנועה. לכל שאלה אחרת קודמת השאלה: אם בנו נשתמרו הפוחות המאפשרים לנו לעמוד בפרץ בשעת סכנה. דוגמה קטנה שתסביר עד כמה נפלנו בשנים האחרונות וירדנו מהעמדות החשובות שהיו לנו ושכוחן היינו מה שהיינו: התפיסה הציונית מאז המלחמה¹ לא נשתנתה הרבה, והחולשות אשר נתגלו היום נעוצות בימים הראשונים שלאחר המלחמה. בשבילי היתה המכה הגדולה ביותר — חוסר־העבודה לפועלים וחוסר אפשרות ללגיזנרים

¹ [המלחמה העולמית הקודמת]

להישאר בארץ בעצם ימי החגיגות של ועד הצירים. בעיני היו אלה סימנים טרגיים לציונות. ראיתי בזה את חוסר כשרונה של המנהיגות הציונית להרגיש מהו העיקר. בניגוד לתפיסה השולטת באה התפיסה שלנו. אזכיר עתה את פעולת ה„התאחדות“ לפרוץ דרך לעליה, אזכיר את הפכישים הראשונים, את פיבוש העמק — אלה הם דברים שהוציאו את הציונות מן המיצר ושהזיזו אותה פדי יצירת עובדות מכריעות בהיסטוריה היהודית החדשה. אבל לא מעטים גם הכשלונות שאפשר לזקוף על חשבוננו. כל תנועתנו צריכה לכאוב ולהתבייש בזה, אם היו דברים שאפשר היה לנצלם לפעולה ולא עשינו זאת. אזכיר דברים אחדים: עמדתנו בשאלת ההתישבות העירונית העובדת ב־1923—1924, עוד לפני גל העליה הרביעית. עובדת הליכת הפועל לבנין העיר יצרה את תל־אביב העברית עם עבודה עברית ב־100%, אך לא גילינו כל חוש של ראיית הנולד ולא הפכנו את הפועל העירוני לכובש ההתישבות העירונית. התנפחנו על „שכונת־עובדים“, אך לא עמדנו על ערפה האמיתי ונשארנו עם הסיסמאות בלבד. זוהי דוגמה, איך תנועה שלמה — מלאת רוח פיבוש ובלתי־דוגמתית — לא ידעה לראות את הנולד ולהיאחזו מתוך אינסטינקט ישובי־בנקודה בלתי־מחוררת עדיין במידה מספיקה. להיפך, לא הצלחנו להפוך את הפועל העירוני ואת האמצעים שבידו לגורם להתישבות.

כמו כן — חוסר הכשרון שלנו „להידבר“ עם העליה הרביעית, לגשת אליה פיהודים, כאחים, כפועלים מנוסים, שכבר כבשו להם צורות־חיים ידועות ושיכולים להקנות גם לאחרים את נסיון חייהם ויצירתם המשקית. את רעיונותינו החיוביים ידענו לבטא רק בצורה ביקרתית, שלילית, תוקפת. גם לזה היו תוצאות פטליות בשנים ההן ואולי עד היום. בודאי שאין אדם יכול לקפוץ מעורו, מחינוך ידוע, מגיל ידוע ומושגיו ונטייתיו; אך תנועה כמו זו שלנו חייבת להתגבר על זה למען העיקר. לא עשינו זאת ובעד זה אנו משלמים כל הזמן מחירים יקרים מאד.

יצאנו לדרך־המלך של ההסתדרות הפללית. את ענין נהלל ועין־חרוד ראינו לא כענין מסויים את ההתישבות העברית, לא כגולת הכותרת — אלא כהתחלה. את הקרנות ראינו כפתיחת דרך, שאחריה תבוא הלנאה לאומית. יצרנו פלים קלסיים, שתפקידם היה להוציא את התנועה לדרך

יותר רחבה, הגדלים מעצמם ויוצרים אפשרויות חדשות. עכשיו אנו עומדים בשטח ההון הלאומי במצב כזה, שנחשוב לטוב אם יעלה לשמור על הרמה הנוכחית של הכנסת הקרנות, ואין חולם פיוס על אפשרות מלוה לאומי בימים הקרובים. גם ידינו אינן נקיות בענין זה. לא עשינו בשביל הקרנות מה שהיינו יכולים וצריכים לעשות. העובדה שאנו לא נתנו „משוגע“ אחד לענין ההלנאה הלאומית, שיפקיר את עצמו ושלוש או חמש שנים יתהלך ויחפש את הדרכים הפיננסיות — זוהי בעיני תעודה רעה לנו לכולנו.

זה שנים אחדות שההסתדרות חדלה להיות כוח דינמי, מחדש, השואף לכיבושים, כי אם נשארה יושבת על הכלים — להחזיק את מה שיצרנו. לפעמים יש לי רושם שכאשר אנו מגיעים באיזו פעולה למצב קריטי והכוחות אינם מספיקים להמשיך את הקו, משתרר אצלנו רגש: להיפטר מן הצרה. וכך קרה שנעשו כמה ליקודציות של מוסדות ושל רעיונות ושאיפות. לא רק שעשינו ליקודציה לרעיון של קבלנות לאומית גדולה, אלא גם ביחס למוסדות שקיימנו אותם — כאילו שכחנו את תפקידיהם. איני אומר שזה הצועק הוא דוקא הצודק. לא כל קובלנה והתמרמרות הן פרי רצון יצירה. מבחינה אובזקטיבית גם הצועק על העליה אינו טוב מן השותק בענין זה, כל עוד אינו מגלה מאמצים לאפשר עליה. העיקר שתהיה חרדה לא רק לעובדת העליה, אלא גם לתנאים ולמקורות המאפשרים עליה. והתמימות הזאת, החושבת שנאמנות לעליה יכולה להסתפק בהתמרמרות נגד הממשלה ובביקורת על ההסתדרות „שבגדה“ בעליה — אינה עשויה לקדם אותנו. השאלה היא: היכן מאמצינו בשנים האחרונות לאפשר עליה? מלבד מאמצים ידועים לכיבוש עבודות — של מרכז העבודה — ולכיבוש עבודה במושבות, לא עבדה המחשבה של התנועה בדרך אל העיקר. אם יש חכמה פוליטית בתנועתנו, היתה צריכה לדעת ברגע הנכון גם להסתלק מעבודה פוליטית, ולהפנות את כל הכוחות ליצירת עובדות חדשות. יש שעות ארוכות בגורל תנועות שבהן אין תקוה לכיבושים פוליטיים למרות כל המאמצים. וראינו שאחרי המאמצים הפוליטיים הגדולים של הרצל באו שנים של גמישות פוליטית. אז באה תנועת העבודה — ולא מתוך שלילת הפעולה הפוליטית, אלא מתוך תפיסה ריאליסטית נכונה — ואמרה: חדלו לכם מזה, כי לא זה העיקר, כי דרך זו גדורה בפנינו פיוס הזה. והנה באנו אנחנו

עתה למצב כזה שכל פיבוש מדיני ממשי הוא כמעט מן הנמנע. מפני שבינתים הפסדנו את הכלים הדרושים לכיבוש מדיני. ומה התועלת בהתחכמות פוליטית על פני כל החזית? מה התועלת בזה אם את המינימום של פוחות שיכולים להביא פעם לידי ממשות — איננו מקיימים ואנו מפרקים אותם.

אם רצוננו באמת בעליה — אין אנו יכולים לקפוא על שמרינו בשאלות יצירת הון. הפועלת בזה, לפחות, מחשבתנו?

ביחס להון הפרטי קיימות בתוכנו שתי תפיסות: האחת מכירה (ומוכנה להשלים עם זה) שבמשך כמה שנים אין תקוה לקרנות הלאומיות, והאפשרות היחידה — עליית הון פרטי שיצור עבודה ויגרום לעליה; ותפיסה שניה — הרואה ביחס חיובי להון הפרטי ליקודיציה של התישבות עובדת, או הרואה בהון הפרטי דבר שיבוא „ממילא“ ואינו נוגע לנו. אולם ענין אחד צריך להיות ברור: או שתנועתנו היא תנועה של פת, והיא אומרת: „מה זה עסקי? המציאות הולכת לא באפיק שלי, מה אני יכולה לעשות?“ או — שתנועתנו אחראית להגשמת הציונות, לגורל של עם, ואז אינה יכולה לעמוד מן הצד לחזיונות חיוניים, ואולי מכריעים, בחיי העם, ועליה לדעת גם „להסתגל“ להם, כלומר, להפנות אותם אל אפיקה. התנועה שלנו, שלא למדה לקח מהעליה הרביעית וממשיבר 1926, חייבת לדאוג לגורל אותם ההמונים המבקשים מפלט בארץ, הקרויים משום מה, בעניותנו, „המעמד הבינוני“. אנו יכולים לשמש גורם חשוב בענין זה, ואיננו משמשים, כי לא היתה לנו ההבנה הרצינית של ענין זה בשעתו.

אך יש שאלה אחת, שלגבי דידה אין לכאורה מקום לספיקות, באשר היא כלולה בכל התכניות שלנו ובמסכת חיינו: מה ערכו של מעמד הפועלים העברי בארץ בתור כוח מִשְׁבָּב? הכרונו על יצירת „חברת העובדים“ ו„גיר“, אבל במשך הימים התרגלו לראות בהם אוטופיה, אם כי הסכמנו ואישרנו אותם. התנועה לא הגיעה להפכת צורך אמיתי לקיים את הדבר. והנה הפקרנו את החברים המתישבים לתאנת השלטון של פלוני ואלמוני, וחלקים של הציבור — מתוך צמאון להכוח שרשים בקרקע — יצאו מתוך מעמד הפועלים. וכשנעשה נסיון לעשות דבר-מה בדרך של התישבות האלף, נוכחנו כי אפשר בכוחותינו ובעזרתנו גם לגאול קרקעות, שאילמלא זה לא

היו נגאלים. אך הדבר לא נעשה על ידי האיניציאטיבה של ההסתדרות פולה, אלא על ידי יחידים שראו בחוש את הנולד ונשאו עליהם את העול, וההסתדרות עמדה בידיים ריקות בלי רעיון ובלי איניציאטיבה.

זה שנים אחדות שתנועתנו הוציאה מידיה את האיניציאטיבה הישובית, וחדלנו לגבי התנועה הציונית פולה להיות תנועה חלוצית. את „ביר“ הקימונו לפני שש שנים ולא עשינו אותה לדבר חי ולגורם מפרה בהתישבות, המסוגל לעשות את ההסתדרות פולה גורם שיכול לבוא במשאומתן עם כוחות פיננסיים אחרים. הקימונו בנק פועלים, מוסד שעליו גאנתנו, שיש לו שם טוב בעולם הכספים, המצטיין בסולידיותו והעושה בודאי לטובת המשקים והקיבוצים. אבל אני שואל את עצמי — האם זהו מה שתפצנו מהבנק, האם זהו מה שהוא יכול היה לעשות, האם צריך להסתפק בכסף המזומן שהוכנס לתוכו? בשום אופן לא אאמין כי הבנק צריך היה להישאר במצב של עמידה במשך שנים. הבנק יכול היה למצוא דרכים וסכומים ולהפכם לגורם התישבותי חשוב. ואם גם החכמה המעשית תאמר, שמה שעשינו זה היה המפסימיום האפשרי — לא אקבל את גור-הדין הזה.

גיבורים אנו להקים כלים נאים. אך כשצריך להפעיל את הכלים — אנו שוכחים אותם ורודפים אחרי יצירת כלים חדשים. הקימונו בציונות את הסוכנות ואצלנו — את קונגרס העבודה, את הליגות. ומה קרה אחרי היצירות החשובות האלו? לא יכולנו למלא את הסוכנות תוכן, וגם בענין הליגות השקענו כוחות ואמצעים בכינוסן ויצירתן, אך לא הפכנון לכלים פועלים. ידעתי כי כל הצעה מעשית חדשה עתידה להתקבל בביקורת. שאלה גדולה היא אם במצבנו פיוס — ערב שינויים פבירים אולי, ואולי להיפך, ערב החמרה נוספת על המצב — יש אפשרות להציע דבר שיש בו משום הוצאה למרחב מיד. התנועה במצב כזה זקוקה גם ל„קיצור החזית“, להסתלקות מפל הטפל והמיותר וגם להעזה של פייבוש.

יש לחנך את התנועה ככה שתוכל לעמוד ולא להתמוטט במצבים הקשים הצפויים לנו, בארץ ובחוץ-לארץ. זה שנים שלא שאלנו את עצמנו, אם הרמה התרבותית של החבר שלנו מספיקה כדי שהתנועה תחזיק מעמד.

יש למצוא בנו את הכוח לעשות את דבר ההתישבות לענין מרפוי

של התנועה. אנו נתונים במצב כזה שאילמלא מאמצים פרטיים ואישיים לא הייתה הקרן הקימת גואלת את שטחי הקרקע שגאלה בזמן האחרון. גם השטחים שנחשבים כבר לשלנו — לא שולמו עוד, או לא נושבו עוד, והם בכל ספנה. אם לא נדאג עתה לקרקע — תישאר כל העליה העובדת העתידה מחוץ לאפשרות של השתרשות. ועלינו לסחוט מתוך עצמנו את כל הפוחות שישנם אצלנו, כדי להיהפך ליצררי ההתישבות, במקום שהיינו רק נושאי ההתישבות. צריך להקים את „גיר“ כמסד חי ופורה, ולא רק כשלט. יש עוד אמצעים בציננות, ואילו היינו מגייסים מתוכנו פיוס הזה 15—10 אלפים לירות — היינו מרפזים סביבנו גם אמצעים אחרים. אפשר גם להוציא את הבנק שלנו מקפאון, וגם מוסדות כמו „הסנה“ אפשר להגביר ולהרחיב. יש עוד אפשרות לרפז את תשומת-הלב של הציבור למאמצים התישבותיים. זוהי נקודת המבחן לתנועת הפועלים בארץ.

אדר ב' תרצ"ב.

ה א ב ו ב נ ו

רבים הלבבות אשר חרדו מקרוב ומרחוק לידיעה כי אל פסגת דר זייד הותקף והופה וכי גיורא בנו נפצע בהגינו על אביו. זייד הותקף על משמרתו: שמירת היערות של הקרן הקימת. ה„מסורת“ הממאירה של ביעור יערות, של פרייתה, עקירה והשמדה, עודנה שולטת בארצנו. והקרן הקימת מנסה להילחם ב„מסורת“ זו: את יערות הקדומים הנכנסים בתחומי קרקעותיה, החרשים העזובים, המגודלים פרא והקרוחים, אין היא מפקירה להבער ולעקירה, כי אם מבקשת לקיימם ולהקים אותם מחורבנם. היערות הולכים ומתחדשים לעינינו במאמציה ובקרבתיה של הקרן הלאומית — מעשה אשר לפי שעה על כל פנים אין שכרו בצדו — אולם לא ממשלת הארץ היא המגינה והשומרת על מפעל תרבותי-ארצי זה. הקרן עצמה זקוקה להעמיד על חשבונה שומרים, הצפויים תמיד לאלותיהם ולכדוריהם של המבעירים והמשחיתים.

שמו של זייד יקר לא רק לכל אלה אשר עמדו אתו יחד במשמרות העבודה וההגנה, פי אם גם לרבים־רבים, אשר נתחננו מרחוק על מופת־החיים, מופת הגבורה והנאמנות של בית אלפסנדר וצפורה זייד.

לפני עשרים ושמונה שנים בא אלפסנדר זייד לארץ. נער בן שבע־עשרה שנה. וכאז פן עתה, „עודנו מחזיק בתומתו“. אין פל מחיצת־נפש בינו ובין המפעל, אשר לשמו בא ובו שיקע את חייו. הוא היה בין הראשונים לבנין בית־העבודה. בין הראשונים אשר נודעו עד היסוד למראָה קלוֹך הישוב, שפאן, על אדמתו, היה למס־עובד לכל מיני תקיפים, לשודדים, הפקר לעולים מן המדבר. לא היה זה זעזוע רגשני ההולך ונמוג, פי אם זעזוע מפרה, הקובע את גורל חיי אדם. מזעזוע זה של מתי־מעט נוצרה אותה פרשה רצינית ועמוקה וטרגית, אשר שמה: „השומר“. ואותם החושים אשר נעורו ובאו לידי גילוי נהדר בטובי „השומר“ לא נרדמו בלב זייד גם לאחר עשרים ושמונה שנים. הם היו לעצם מעצמו. לא פעם אחת סיפן את חייו „בגלל אשכול ענבים“, השייך לאיזה בעל פרם, אשר גם לא הבין מה השגעון הזה של שומר־השכיר. לא פעם אחת נתן גוף למכים, ולא פעם השיב מפות למחרף ולמכה. עוד לפני יותר מעשרים וחמש שנים, והוא עודנו שומר טירון, אשר טרם למד את חכמת השמירה וטרם הפיר את כל הפחים הטמונים לרגלו, ספג מפות עד כדי זעזוע־מוח וחלי ממושך. אולם הוא לא ברח מן המערכה. ומאז: פרשת סְגֶרָה ומסחה ויבנאל ורחובות וחדרה וכרכור ותל־עדשים וכפר־גלעדי ותל־חי. פרשה ארוכה. מה רבו הנדודים, התלאות, היאבקות והמפות, ולא רק מפות־אויב. וראָה זה פלא: „המקצוע“ והתלאות והשנים (אף הן!) לא השמו את לבו, לא יבשו את לשדו. בועידות פועלי הגליל, כשהוא, עמוס־הלשון, היה קם לאמור משהו בקולו החרישי, היו הפל מטים אֶזֶן: הרגישו פי הוא דולה את דבריו המעטים והפכדים ממעמקים. וגם עכשיו, אחרי כל מה שעבר עליו, לא זקן לבו, ובית הזיידים הבודד ביער הקרן הקימת נהנו עד היום מקלט ומרכז לצעירים עורגים ומבקשים. וגם עכשיו, למוד נסיונות מרים כל כך, איננו קופא על נחלתו. שום אבק של שובע, של פיליסטריות לא דבק בו. גם עכשיו איננו נרתע מלהטריד, מלתבוע, מלהתריע על סכנות, מלגזול את המנוחה של העומדים על גבו, מלספן את מצבו. השמירה נשארה מה שהיתה בשבילו בראשית

ימיו: איננו מבקש תגרות, אולם רכוש האומה וכבוד האדם מישראל אינם הפקר!

וגיורא הבן, היוצא לעזרת האב — כמה יש בזה מן ההבטחה ומן הסמל! שנים על שנים חרד הלב לגורל הדור השני אשר ינלד על ברפי הפועל בארץ. מה יהא טיבו, מה יהא אפיו? התדבק גם בו אותה „פיפחות“ של כמה מילדי הישוב, הישן והחדש, אותה קרחת שבנפש, המיבשת כל לשד ולזוכת כל נימה חלוצית, מעפילה? הירצה, היוכל הוא לתת את נפשו על אותה יצירה, אשר למענה באו אבותיו, אשר בה חיו ועליה מתו? היה מפני מה לפחד. והנה התשובה הולכת וניתנת: מתחילים להיגלות ניצנים ראשונים, ניצני הבחרות הראשונים של ילדי תנועת העבודה: חלוצים בני חלוצים. ורואים אנו: בנים לאבותיהם ולאמותיהם. ורק בזה נוכחנו כי יש שכר לפעולתנו, כי לא לשוא עלו ולא לשוא חיו הוריהם ומחנכיהם. גיורא הבן, שבאותו גיל ממש אשר בו עלה אביו לארץ, חש הוא לעזרת אביו, מעיד על עצמו, על גזעו ועל בני-גילו.

כ' תמוז תרצ"ב.

פתיחה ל"ילקוט אחדות-העבודה", כרך ב'

מאז יצא הכרך הראשון של „ילקוט אחדות-העבודה“ עברו יותר משלוש שנים. בין הוצאת הכרך הראשון והשני רובצים מאורעות אב ומה שבא בעקבותיהם. בצוקה-העתים ניטלה האפשרות לקיים את מצנת-הפינוס, אשר ועידת הנעילה של „אחדות-העבודה“, ערב יצירת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, צייתה לחבריה. מגמת הפינוס בשדה ספרות-העבודה לא נתגלתה בפרק-זמן זה אלא בשני קבצי מאמרים שהזמן גרמם (מ. בילינסון — „בימי מסה“ וד. בן-גוריון — „אנחנו ושכנינו“, שניהם בהוצאת „דבר“) ובילקוט אחד קטן-הכמות מעובדו של חבר (אליעזר שייך — „נתיב“, הוצאת ועד מוסדות החינוך).

הכרך השני, הניתן בזה, אינו מכיל אלא מדור אחד: „הפועל בעמו“.

אשר סוגיותיו הענפות שלובות זו בזו, והוא מעין ספר מלחמות הפועל בתוך התנועה הציונית (במידה שמלחמות אלה לבשו ביטוי בספרותה של „אחדות-העבודה“; מידת הביטוי על גבי הכתב לא תמיד הקבילה למידת האינטנסיביות של פרקי החיים והמלחמות).

מדור זה פותח בימים הראשונים לאחר נפילת המשטר התורכי, ערב יצירת „אחדות-העבודה“, כשקומץ הפועלים בארץ (אוד מוצל מעזיבות, מגירושים ומנגישות), זה שכבש עצמו לעבודה, לחוש המולדת, לדביקות בקרקע ולעמידה ביחידות על משמרתו בפני כל רוחות הטלטלה, ולו גם במחיר של עצימת עין ממרחבים וממרחקים, ראה את עצמו יום אחד בתוך קרן-זויתו, כמי שבא על גמולו: שערי הגשמה נפתחו לרנחה. מאז נפתחת הפרשה הארוכה, שמיעוטה נצנוצי חזון ואפשרויות הגשמה ורובה — היאבקות עם „מציאות“ פגומה ומקצצת. פרשה זו עוברת במדור הניתן בנה על סוגיותיה השונות: הנסיגות הראשונים של הפועל להביע את מאניו בציונות המחודשת, לעצב את השקפותיו ולשרטט את הקוים העיקריים של מפעל ההגשמה בכללותו; התגבשות ההכרה העצמית, הכרת האחריות והשליחות ההיסטורית של המעמד העובד בחיי העם ובהגשמת הציונות; הרצון העז לצאת מקרן-זוית של פת-מגשימים לנפשם ולהטביע את החותם על מהלך-הענינים הכללי בישוב ובציונות; האכזבות המרות מן השעה הראשונה; ההתנגשות הבלתי-פוסקת בין העודרים במערכה ובין שליטי התנועה, הממונים על גורלה; ההכרח להילחם על עצם ההגשמה, זו שהולכת ונדחית על ידי כל מי „שיש לו פנאי“ לחכות מפל מיני טעמים הגיוניים, פוליטיים, משקיים ומעשיים סתם; ההכרח להילחם בפנים התנועה הציונית על עליה, על קרקע, על התישבות; ההכרח להילחם על הממשיות שביצירה כנגד הציונות הדקלרטיבית, המעדיפה את ההכרזה, את ההפגנה, את הטקס, את התפאורה וכל תחליף אחר הבא במקום מאמצי בנין כבדים; ההכרח להילחם כנגד משטמה מעמדית עיוורת, כנגד „התיאבון“ הסוציאלי של בעל-הבית, עקרה-היצירה, אשר עינן צרה ביצירתו ובהישגיו ובעמידתו החברתית הזקופה של הפועל; ההתקוממות כנגד יצר-האפוסטרופסות המתנשא כפעם בפעם להשיב אחורנית את גלגל התישבות ולגזול מאת המתישב את עצמאותו ואת הכרת-ערכו ולדלדל את מניעי-יצירתו; העמידה בפני תאביר

שלטון העושים להם קרנים משקיות, פוליטיות ו"לאומיות" לנגח בהן את הפועל; ההגנה על הציונות, על אפיה המשחרר, על תכנה העממי; טיפוח הרעיון של יצירת הון לאומי כגורם עיקרי במפעל ההתישבות; הגנה נאמנה על הקרנות הלאומיות מפני הנסיונות שאינם פוסקים להעמידן בקרן-זווית; העמדת גאולת הקרקע במרכז המאמצים של הציונות; מלחמה גלויה בספרות בקרקע המוצצת את דמי המתישב ומרוששת את המוסדות המישיבים, וגילוי הלוט מעל הספרות המתעטפת בגלימה "לאומית"; המלחמה בדלדול הרצון ובמיעוט הדמות ובאבדן הפרת צדקתנו ובגילויי ההתבטלות מפני הזולת; המלחמה בממלכתיות הפוזבת, המסתאנת ומתגעשת, הקנטרנית וההרסנית, המעלה בעשן את יצר-הגאולה — פרשה של תגרות כבדות בשדה המעשה והרעיון, של הסתערויות וכיבושים והתבצרויות והדיפת התקפות ועמידה במצור, של שמירת-אמונים בימי שפל ואזלת-יד, בימי משבר ומחנק ומגיפות יאוש ובריחה.

אין זו פרשה של התקדמויות והתנבירויות בלבד. וקרה-עריכה הנקוט בילקוט לא התכוון למסור את הדברים רק בעליותיהם ובסיכומי נצחונותיהם. פשם שאין הילקוט בורר לו הלכות פסוקות, כך אינו נאחו בשיאי-עליה דוקא, אלא מבקש לראות השתלשלות חיה של המעשים והמחשבות כמות שהם. גם חזיונות אשר לא קמו, גם מחשבות אשר הזמן טפח על פניהן, גם ענינים ועמדות וחניות אשר לאחר זמן אנו עלולים לראותם רֵאיה ביקרתית — לא נמחקו ולא טושטשו עקבותיהם. לא כל שלא נתאמת בשעה מסוימת פסול כשהוא לעצמו, לא כל מה שנדחה בתוקף המסיבות מן השטח העליון של החיים אל מרתף-ההזיה ראוי לשכחה, והכרת התנועה פהניתה פירושה לדעת לא בלבד את תקפה והישגיה ושיאיה, אלא גם את קוצר-ידיה ואשליותיה ונסיגותיה.

פרך זה מסתיים בעצם יצירת הסוכנות המורחבת. מפני ריבוי החומר היה הכרח להפסיק בנקודה זו. מיד לאחריה באו ימי המסה החמורים — מאורעות אב ואשר בא בעקבותיהם מחוץ וגם מבית. הבירורים והויכוחים וההיאבקות של הימים ההם — ימי בדידותו הגדולה של הפועל בארץ-ישראל, שאינו מסתחף עם "פטריוטיות" קלוקלת עצבנית ומיאשת ולא עם "ריאליסטיות" נכנעת ומתפרקת ומתבטלת מפני תקיפים, חתירתו לפלס לו

דרך משלו בין חתחתי השעה — עתידים לבוא במדור מיוחד באחד הכרכים הבאים.

הכרכים הבאים, העתידים לבוא ראשונה, מוקדשים למלחמת העבודה העברית על זכות קיומה, על חייה ועל תנאיה, למעשה ההתישבות ולזרמים ההתישבותיים והרעיוניים שבתוך תנועת הפועלים. אפשרות הופעתם אינה מובטחת מאליה. היא תלויה שוב, כמו הופעת שני הכרכים הראשונים, לא רק במאמצי המסדרים והמביאים לבית־הדפוס, פי אם גם ביחסם וברצונם של הקוראים. הכרך הראשון זכה לקבלת־פנים חברית ונפוץ כולו במשך שבועות אחדים. אם גם הכרך הזה, הנדפס במספר טפסים מוגדל, יוסף כהלכה, תינתן לנו האפשרות להמשיך. נקווה פי ההמשך יבוא.

כ' תמוז תרצ"ב.

מ י ל י א י ם

א

ל"ב' בתמוז (תר"צ), עמוד 120

בזה ניתנים דברי ברל שנאמרו סמוך לזמן ההוא, בו' באב תר"צ
בתל-אביב (בפגישה מזכירות מפלגת פועלי ארץ-ישראל עם חברים
פעילים במושבות), שלא פורסמו עד כה.

על עניני השעה

מראשית המאורעות ומיד אחריהם חי בי הרגש כי הדבר המסוכן ביותר
בשבילנו זוהי מבוכה פנימית. לא חששתי כל כך לערבים, לא חששתי כל כך לאנגלים,
לא חששתי כל כך למצבים פוליטיים, חששתי קודם כל לזה שמצב הענינים בציונות
עלול להתגלגל למבוכה רעיונית ונפשית פנימית, דבר שיכול לעלות ביוקר לתנועתנו,
אשר המונח „מבוכה“ תופס בה מצב מיוחד, כנראה, כבר מימי „מורה נבוכים“.
כבר בשנות 1904—1905 סבלה התנועה מהמבוכה של הטריטוריאליזם, אחר כך
מהמבוכה של שפות, מהמבוכה של הסוציאליזם והלאומיות היהודית. ומי שרואה
את ראשית המבוכה בין הנוער של העליה השלישית ומה שמתרחש במידה לא קטנה
בתוך הנוער שנולד כבר כאן בארץ, מי שרואה כל זאת מוכרח להודות שבתנועתנו
אנו, שאינה הולכת בדרכים סלולות כתנועות פועלים אחרות, המומנט של מבוכה
הוא רציני עד מאד, שמוכרחים לדאוג לו כמו לענינים פוליטיים. ולא חשוב הדבר אם
באיזו שאלה פוליטית אקטואלית קיימות בין חברים במפלגה אחת סכרות שונות
ונטיות שונות; אבל חשוב מאד שבדברים הנפשיים, שעליהם מתבססת הפעולה
הפוליטית, יהיו הערכה משותפת ורצון משותף.

אביא דוגמאות אחדות, איך דרכינו בארץ הולכות ונפרדות לפעמים לא מתוך
זה שאין אנו עושים ביחד את הדברים המעשיים, כי אם משום שהגישות ונקודות-

המוצא הן שונות לגמרי. אביא, למשל, דוגמה מתולדות „ברית שלום“. הקבוצה הזאת נוסדה בערך לפני חמש שנים. נדמה לי שזו היתה השנה הראשונה של „דבר“. „דבר“ פגש בשמחה את השביתה אצל וילנר. והיה ויכוח על זה. אורי צבי גרינברג יצא נגד. בילינסון כתב אז מאמר, אם אינני טועה, בשם „השעה הדוחקת“. ובערך בזמן ההוא באה קבוצת אנשים, כולם ידידים פרטיים, אנשים הגונים, ויסדו את „ברית שלום“. הוזמנתי אז והזמן גם בן-גוריון; אינני יודע אם ארלוזורוב הוזמן אז לשיבה הראשונה. הישיבה היתה מענינת. השתתפו בה אנשים כד"ר י. טהון, ד"ר רופין, הוגו ברגמן, י. שפרינצק, יצחק אפשטיין. והנה הם שאלו אותנו: אתם מדברים על „ארגון משותף“ (מתוך שיגרה כללית אני אומר „ארגון משותף“, אולם אינני גורס את הטרמין הזה), ובכן אתם בעד ארגון הפועל הערבי, אנחנו פה רוצים ליסד מין חבורה, שהיא עומדת על חשיבות הדברים. אם כי אין פרוטוקול מהישיבה ההיא, אולם אני זוכר בערך את הדברים שאמרתי או. אמרתי: אנשים אינם יכולים להתאחד רק על יסוד זה שהם מאוחדים ביחס אנושי לערבי, — דבר שהוא אצלם היסוד של כל הפרובלימות הפוליטיות — יחס אנושי לשכן, או ההכרה הפוליטית של השאלה הזאת, או הרצון לפתור אותה בדרכי שלום. אין זה מספיק, לפי דעתי. אני אוכל לפתור את השאלה הערבית יחד עם האנשים שאני מאחד אתם בשאלות החיים העיקריות, שאני מאחד אתם בשאלת הציונות, בשאלת העליה היהודית, שאני מאחד אתם בשאלות הסוציאליות. אינני מתאר לי שגישה סוציאליסטית אל השאלה הערבית וגישה קפיטליסטית היא אחת. בדברים אלה היה או משום הבעת עמדה מעמדית, מכיון שלא יכולתי לומר לאנשים שישבו שם: אתם אינכם חסידים גדולים כל כך של עליה, אתם אינכם הרצליסטים; אתם אינכם מאמינים שבארץ-ישראל יהיה כוח-משיכה ליהודים. לא היה יסוד לדבר הזה. אבל אמרתי שני דברים יסודיים: אינני „אחד-העמי“; בשבילי יש צורך בציונות המבקשת פתרון להמונים יהודים; אני רואה את שאלת השכנים מתוך השקפה סוציאליסטית. בשיחות עם הוגו ברגמן ור' בנימין הייתי אומר להם: מדוע אתם מתחילים את הפרובלימה הערבית דוקא מפרלמנט? אצלנו פרובלימה זו מתחילה מדאגה לפועל הערבי. ואין זה מקרה. עכשיו כותב הוגו ברגמן שזה פטאלי, שהסתדרות עומדת עדיין על ההשקפה של סקציות לאומיות ואינה עולה על הדרך של בין-לאומיות. בכל החבורות של „שאיפתנו“ לא העלו אנשי „ברית שלום“ שום שאלה בענין „הארגון המשותף“. אמרתי להם, תקדישו חוברת לשאלה זו. אולי זוכר מי שהוא איך היו מזכירים לפני

שלוש־ארבע שנים בעתון „הארץ“ את „הארגון המשותף“, זה היה כעין ביטוי שאינו בגדר הטון הנאה בחוגי האינטליגנציה הלאומית. אפילו בחוגי האינטליגנציה הפרוגרסיבית. ואז ניסיתי לפנות לחוגים של „ברית שלום“ ואמרתי להם, אולי אתם תקבעו יחס לדבר זה. ואנו רואים שהאנשים לא יצאו לדבר בשאלה זו. נזכחתי שלא יתכן לגשת לדבר אם אין בסיס משותף. במחשבות מסביב לשאלה הערבית נתגלו תהומות נפשיים, לגמרי מחוץ ליחס לערבים. מגוחך יהיה לחשוב שבתוך כל הישוב העברי ישנה רק אותה הקבוצה, הבטוחה בעצמה ומכריזה על כך השכם והערב, כי היא מלאה אותו היסוד ההומניסטי, אותו היסוד האנושי החפשי מכל צל של שוביניזם, ושנחננו שקועים כל כך ביצרים שוביניסטיים. במשך הזמן האחרון הוברר שהניגודים היסודיים הם לאו דוקא מסביב לשאלה הערבית. מאחורי זה עומדים דברים חשובים יותר, כמו היחס לאומה, היחס לתרבות העברית, היחס של כבוד ואמון לאיש האומה. לעתים קרובות, כשאני רואה מה שאנשים אלה פותבים, אני מזדעזע. ולא מפני שהם פותבים מה שכותבים מתוך אי־אמונה בציונות, כאנשים בעלי דעות פוליטיות שבעיני הן דילטנטיות, כי אם משום שלדעתי חסרים להם דברים עיקריים, ראשוניים. אתם זוכרים, למשל, את הפורמולה של אחד־העם, „עבדות בתוך חירות“, פורמולה שבזמנה היה בה אומץ־לב מיוחד. היהודי ממזרח אירופה, מרוסיה, שחי בשעבוד פנימי ולא טעם טעם אירופה מעולם, העיו לזרוק אז את חמוסג הזה לעיני כל היהודים הנהנים כבר במשך דורות מהאָמנספיציה המרגישים את עצמם כבני־חורין, פרופסורים, רבנים רפורמיים. לא עלה על דעתנו, שנצטרך בתוך הציונות להתקל בכמה וכמה חזיונות שהם גלגולים חדשים של „עבדות בתוך חירות“. אנחנו רואים זאת במשך השנים האחרונות בכמה וכמה עיניים. החזיון הזה של הערכת לוק אצל אָרנסט סימון, הכבוד הזה, הבטחון הזה שזהו פקיד חשוב מאד — כמעט שאי אפשר לפרש זאת מתוך סברה הגיונית. בארץ יושבים אנשים שאינם מסוגלים להעריך פקיד טוב, איש תרבות, והנה נמצא בינינו אדם חשוב, שהוא גילה אותו! אגב, הוא לא נפגש אתו אף פעם, הוא לא עבד אתו אף פעם, כי אם באיזו שהיא אינטואיציה הרגיש באור הנהר מלוק. זהו חזיון פסיכולוגי אנושי כמעט יוצא מן הכלל. כשם שבשעתו הודעונו בויכוח על ה„קונסולידציה“; משום מה נודעונו? האם בגלל השאלה אם יש מקום להתישבות חדשה, אם היא בריאה? גם בינינו היו ויכוחים על זה, אולם בינינו היה להם אופי אחר, היתה להם צורה מעשית. אבל כששמענו את „הקונסולידציה“ יוצאת מפי

הציונים הגרמנים הרגשנו משהו אחר, הרגשנו את אי־האמון האנושי, את אי־הכבוד האנושי למעמד הפועלים בארץ. ברצון שלנו לאֶכַספנסיה ראו הם דמגוגיה. הם ראו חוסר אחריות לעבודה בארץ אצל אותו האיש העומד בתוך העבודה בארץ. במקרים רציניים, ביחוד בחיי תנועה, הויכוח איננו ויכוח חיצוני פוליטי, כי אם ויכוח הנוגע בדברים רעיוניים, בדברים נפשיים, דברים שהם קנינים עיקריים של התנועה. לפעמים פשאני קורא את דברי „אֶחַנת הפועלים“ או את דברי אנשי „ברית שלום“ (הם כותבים לפעמים תזכירים שאינם מפרסמים אותם. ידוע המכתב של אַרנסט סימון לשיבת הסוכנות בלונדון, שם הרצה פרוגרמה פוליטית שלמה) — אני בא לידי הכרה, מה רבות התהומות בזמננו גם בתוך המחנה הציוני, אשר אין כל אפשרות לנשר אותן. כננתי לאותו הבחור אשר האורֶגְטציה הפוליטית שלו (הוא אולי איש הגון מאד) על הסיפויים הציוניים אומרת, שעלינו לתת לערבים התחייבות כי יותר מעשרת אלפים יהודים בשנה לא יבואו לארץ־ישראל, כי הרי בין כך וכך לא יעלו יותר, ועל ידי מתן התחייבות כזאת הלא יוצרים בסיס לשלום. הרבה מהאנשים הללו אינם אומרים בגלוי מה שהם אומרים בשיבות שונות ובתזכירים. בישיבה אחת של הועד הפועל של ההסתדרות הודיע אחד מהם כי עד 300,000—400,000 יהודים צריכים לבוא לארץ־ישראל, ובזאת יושלם הבית הלאומי. אינני מספר את כל זה לשם גילוי חטאים. אותי מענינת עצם המחשבה הזאת. ומשום זה נדמה לי שבתקופה הזאת, אשר העמידה אותנו בפני צורך הברור בשטחים רבים של הציונות, לכל הפחות בשטח הקוראים אותו השטח הפוליטי, עלינו בראשונה לברר מה הם האפקים של הציונות, אחרי כן — מה יכולות להיות הדרכים הפוליטיות של התנועה הציונית בתקופה הקרובה, ובסוף — עלינו להתעכב על קביעת היחסים עם שכנינו בארץ. בענינים אלה חשוב לא הויכוח המעשי שיכול להיות ביני ובין בֶּנְגוּריוֹן, ביני ובין ארלוזורוב; חשוב יותר ברור האמיתות היסודיות של התנועה בשטחים האלה. אנסה לעשות זאת על ידי הדברים המהלכים בציבור. אני רוצה לדעת מהו „הארגון המשותף“, מה אומרים עליו, איזו תקוות תולים בו, איך ניגשים לפתור אותו. אני רוצה לדעת מה הפתרונות הפוליטיים בשאלה הערבית, מה הם הדרכים שיכולים ללכת בהם. אולי גם יש לדבר על כך, באיזו מידה נמצאת הציונות בסכנה. אינני יודע אם מועיל הדבר או לא. אבל אני מדבר על זה בפני עצמנו. אני רוצה להעמיד לפני חברינו את השאלה, בשעה שכל העולם מופנה נגדנו וגם הערבים נגדנו, אם באופן היסטורי אנחנו נמצאים מחוץ

לסכנה או לא? חשוב לברר ולפתור שאלה זו. מבחינה פוליטית אנחנו עומדים על צברי פי פחת, כל יום מביא לנו אולי פשלונות חדשים. הנצחונות הפוליטיים שלנו אין להם ערך. יש אמנם ערך למה שהוחלט בחבר הלאומים. יש ערך למה שנאמר בוועידת פועלי האימפריה הבריטית, יש ערך לכך שהעתונות ההגונה היא בעדנו, יש ערך למכתב שבלום או טורטי כותבים, אבל יש ערך גם לכך שמקדונלד מהסס, ששילס איננו מאמין. אין לראות בכל הנצחונות שלנו משענת פוליטית. אילו היתה התנועה שלנו לפני מתן תורה, לפני הדקלרציה של בלפור, אילו זה לא היה קשור עם עליה ועם בנין נקודות, אילו זה היה בסטדיה שלפני עשר שנים, הייתי אומר, עשינו גדולות בשנה האחרונה, העמדנו כוח שקשה לעמוד בפניו. אולי אפשר עוד להגיע באירופה, באמריקה, ואפילו באנגליה, לידי תוצאות גדולות. אינני יודע אם חברינו מעריכים את הפעולה הפוליטית של ההסתדרות בשנה האחרונה, גם את הפעולה שעכשיו גולדה עושה באנגליה. בכל אופן אינני נוטה לראות במה שעשינו ערובה לנצחוננו. ואילו הייתי תולה את עתידה של הציונות רק בדבר הזה, הייתי אומר שכל אחד מאתנו צפוי ליאוש מר, שחור. ואני מצדי חושש לתקופה פוליטית שחורה הצפויה לנו במשך השנים, כלומר, אני מוכן לדבר הזה. ואין הדבר משנה אצלי את ענין הגשמת הציונות, הגשמת הציונות בדרךנו. בוועידת „החלוץ“ בגרמניה, שנתקיימה בעצם ימי היאוש, קראתי הרצאה מיוחדת כלכלית, עד היכן הגענו בהגשמת הציונות ומה היא דרכנו להבא. ואני עושה חשבון כזה: עשר השנים שעברו עלינו עד עכשיו היו שנים רעות מאד: כולנו לא היינו מוכנים, התנועה שלנו לא היתה מוכנה. ומה היה לפני עשר שנים? פקדו או מיד אחרי הכיבוש הבריטי: „סטופ אמיגריישון“; לא הממשלה הבריטית פקדה כך, כי אם יצא כרוז חתום בשם אוסישקין, וייצמן וסוקולוב, כמדומני, בשם האפקסטיבה הלונדונית, עוד לפני ה„סטופ אמיגריישון“ של הברנדייסטיים. הדברים האלה השפיעו על התנועה, ביובזו אפשרויות. ועל אף כל המפריעים שהיו לנו, מפריעים כלכליים, פוליטיים, ארגוניים, מראה בכל זאת הסטטיסטיקה שלנו: היינו בארץ 58.000 נפש והוספנו עוד 110.000, זאת אומרת, שילשנו את מספרנו במשך עשר שנים. ובאחוזים: היינו אז בארץ 9 אחוזים ועכשיו עלינו ל-19, או היינו אולי 10 אחוזים והיום אנו 20 אחוז. הוספנו איפוא 10 אחוזים. ואם בתנאים כאלה כשעבודתנו בארץ היתה רק בראשיתה, כשרק עמדנו לעשות צעדים ראשונים, יכולנו להוסיף בכל שנה אחוז אחד, הלא אין זה מן הנמנע שבשלושים השנים

הבאות נוסף עוד 30 אחוז. אמנם כל אחוז ואחוז יגדל אחר כך יותר ויהיה יותר קשה להשיג אותו, אולם יגדל אז גם הגידול הטבעי שלנו בארץ, יגדל הנסיון, יגדלו גם הדברים שאנחנו עושים. עכשיו אנחנו יוצרים בסיס. בזמן שהמבקרים שלנו, כמו הפרופסור הירש, בונים את התנגדותם על יסוד של עליה מצומצמת, אין דבר מגוחך יותר מאשר לעשות פרוגנוזה של עליה על יסוד של סטטיסטיקה. המתנגדים שלנו משתמשים בזה, אולם הסיפויים שלנו בארץ תלויים לגמרי בדבר אחר. מה שעשינו בארץ אינו נערך רק ב־110,000 אנשים שנוספו בה; יכלו לעלות ב־50,000 יותר או ב־20,000 פחות, הדבר הזה חשוב לנו מאד, אבל לא הוא הקובע העיקרי. השאלה היא, באיזו מידה המעשה שעשינו בארץ יצר לנו בסיס לכלכלה, באיזו מידה הרכוש שיצרנו בארץ יש לו ערך. יש להעריך את החומר האנושי שלנו, את האדם שבו. בחוג שלנו אין לנו להפריז בנדון זה, אבל הרכוש האנושי שלנו הוא גדול ועצום. בעצם רק העליה השלישית פתרה את השאלה אם עם ישראל מסוגל לבנות ארץ או לא. העליה השניה נתנה הוכחה שאמנם יש עוד יחידים באומה, שעוד לא אבד היחיד בישראל המוכן לתת את נפשו על הגשמת הציונות. זה היה ענין אינדיבידואלי, ענין של מעטים. אבל שדבר זה יוכל להתפשט בתוך המונים, שאותם הדברים שנחשבים למעשי־גבורה אינם עוד ענינם של אודים מוצלים מאש, — את זאת הראתה העליה השלישית. עשר השנים של עבודה הוציאו את התנועה לדרך הרחבה. התוכן הנפשי של ההתלבטות שלנו עד המלחמה ומאחרי המלחמה, התוכן הנפשי של י. ח. ברנר וא. ד. גורדון ושל פולנו היה: האם יכולים אנחנו לעבוד או איננו יכולים? היש ידים לישראל או אין ידים לישראל? את ראשית הפתרון לבעיה הזאת נתן הפועל העברי: באה ההסתגלות הזאת של ההמונים לעבודה, נתגלה כוח היצירה, עובדה שמוכרחים להודות בה המהנדסים של רוטנברג, שמוכרחים להודות בה המהנדסים הנוצרים בנמל חיפה; וגם מקטרגים שנודמנו אתם בזמן האחרון היו מוכרחים להכיר בזאת. אני חושב שרכשנו רכוש שבשביל כל משק ומדינה הוא בעל ערך רב. ערכו בעיקר אינו בו בעצמו, כי אם במידה שהוא משמש בסיס להתפתחות משקית נוספת. הנה, למשל, לגבי גידול הבנות בעמק הירדן, או גידול האשכוליות בעמק יזרעאל: לא זו השאלה באיזו מידה האשכולית כבר הצליחה לפרנס את העובד — בנדון זה היא נתנה אולי מעט מאד — אולם אם סימפסון מוכרח לומר שהיא האשכולית המצוינת בעולם והיא יכולה לגדול לא רק על חוף הים כי אם על ירי השקאה גם בכל עמק בית־שאן, הרי הרכוש הזה שרכש איזה פועל

בדגניה או בעין־חרוד על ידי פיתוח הענף הוא רכוש לאומי עצום. כיוצא בזה, רכוש המחלבה, השבחת הגזעים — כל הדברים האלה שבכל מקום ממשלות משקיעות בהם סכומים עצומים. כך אנחנו צריכים להשקיע, אם רוצים אנו להעריך את פעולתנו מבחינה היסטורית, מבחינה ציונית. התעשייה שלנו בארץ ערכה לא רק במה שהושג, במה שהיא מעסיקה 6.000 פועלים. היא עדיין במצב קשה מאד ועוד תהיה לנו מלחמה קשה על שנקים, על קיום, אבל מי שמבין מה זאת נסיעת תעשייה בתנאים כאלה בארץ אשר אין בה פועל־אריג, אשר אין בה בעל־מקצוע, אשר אין בה חשמל או מכונות, או חלקי מכונות, צריך לדעת את הערך הפנימי של הדברים הללו, היוצרים תנאים מוקדמים בשביל עבודה משקית הגונה.

יש סוג של נושאים להמשך העבודה בארץ, אבל אינם בירדנו. החולה — בה מתגלה אופק גדול בשביל הציונות. הדבר כרוך, כמובן, ביסורים, צרות ומלחמות. אולם כל אחד מבין שהחולה מחכה לנו. אינני בטוח, למשל, אם לא נאבד את אדמת החוף, אדמת הפרדסים (אם לא נשיגנה בקרוב), אבל ביחס לחולה, אם גם תהיינה הגבולות גדולות לציונות, לא תקום חברה מבלעדינו אשר תקח את המפעל הזה לידיה. בענין זה צריך להשקיע מיליונים וקרבנות. אולי צפון בו רוח. אבל הרוח אינו מונח בקופסה, וכשם שלחשמל ולים המלח לא באו אחרים פלא באנו אנחנו, כך אני רואה את האפשרויות הציוניות שבחולה. מעריכים את החולה ב־200 אלף דונם אדמת השקאה. אינני יודע זאת בדיוק; השאלה היא בכלל מסובכת; אבל ברור הדבר ששטח זה מחכה להתישבות שלנו. והוא הדין לגבי הנגב. גם את הנגב לא הפכו לארץ של התישבות בלעדינו. באר־טוביה חיכתה עשרות שנים עד שמצאנו בה מים, אפשר היה לכתוב ספר שלם על תולדות קוסטינה ועל הנס שהמים נתגלו דוקא בשנת החורבן. כל זה אומר שאין סיכויים לחשוף בנגב את האפשרויות ההתישבותיות בלי כוח מִישב מודרני, שיראה בזה לא רק עסק פשוט המתנהל מאליו; יש להשקיע בזה גם השקעות עצומות, יש לספן גם השקעות עצומות מתוך אופק חברותי לאומי גדול. אני מאמין גם שאדמת בית־שאן תהיה בירדנו. אם פי במובן זה הבטחון פאן אינו פה גדול כמו בחולה או בנגב: אדמה זו יותר קרובה לישוב, הסיכויים לאינטנסיפיקציה הם בה יותר מרובים, החשמל של רושנברג הוא יותר קרוב אליה, ויש כבר מי שלטש עין עליה מבלעדינו. ואין לשכוח כי מאחורינו נמצאים עוד השטחים של עבר־הירדן והחורן. בשביל האופק הציוני הרחב הם עדיין קיימים.

אולם מה יש לנו בידינו כיום מלבד השטחים המיושבים; יש בידינו צורך של אפשרויות, אשר הן כרגע נמצאות בידי העם העברי ואותן צריך לצרף אל 170.000 היהודים הנמצאים כיום בארץ. יש בידינו כיום הזה בערך 100.000 דונם להתישבות, אדמת-שלחין על חוף הים; בידינו כיום הזה אדמת נדיחוארת, שטח של 50.000 דונם, אדמות פיק"א בשומרון — קיסריה, רביה, אדמות בשרון אשר נרכשו בזמן האחרון, ואדמות מפרץ חיפה. ואני חושב שמותר להביא במידה ידועה בחשבון גם את הקרקעות הפרטיות שישנן, כגון אדמות מלצ"ט, אשר מחר או מחרתים תעמודנה להתישבות עממית בצורה זו או אחרת. לפי זה יכולים אנו להניח שיש בידינו אדמת-שלחין בשביל כ־10.000 משפחות חקלאיות והרי זה בלבד נותן לנו אפשרות של עבודת התישבות ל־40.000 נפשות בחקלאות (אם נחשוב ארבע נפשות למשפחה). וצריך לדעת מה פירוש הדבר הזה בהתישבות הבלתי-חקלאית. לפי שעה אחוז החקלאות שלנו בארץ-ישראל אינו יותר מ־25. באופן טבעי היינו צריכים לשאוף שעל כל חקלאי יהיו שני יהודים בלתי-חקלאיים. למעשה יש לנו כיום, אחרי ההתאמצות של השנים האחרונות ואחרי הפשלונות של העליה העירונית, שלושה בלתי-חקלאיים על כל חקלאי. אני חושב שצפיפות הישוב במושבות הישנות עלתה על כל הסיפויים שלנו. כל אחד היה חושב את המספרים שהגענו אליהם כיום ביחס לצפיפות זו לפנטסטיים, אילו אמרנו זאת לפני שנים אחדות. אבל אני עובר כאן לענין אחר לגמרי. יש בידינו שטח אחד שאין להעריך אותו במספרים הוא — מפרץ חיפה. אין זה ענין של 30.000—40.000 הדונמים שיש לנו שם. יש דברים שהם יחידים בעולם. יש נמל אחד בארץ, יש מפרץ חיפה אחד בארץ. בידינו נמצא כרגע המפתח להתפתחות הכלכלית של הארץ מחוץ לחקלאות. אינני יודע כמה משקים חקלאיים אינטנסיביים נוכל להקים שם. ודאי עוד הרבה שנים נתחבט עד אשר נמצא את ענפי המשק המכניסים שאפשר להקים במפרץ חיפה. ודאי עוד ניכשל בכמה דברים. אבל ערך מפרץ חיפה הוא בזה, שאנחנו הקפנו את הנמל של חיפה ב„הינטרלנד“ גדול ועצום, אשר מעולם עוד לא היה לנו בשום עיר בארץ-ישראל ואשר ישמש למעשה הבסיס העיקרי לכל תעשייה עתידה ולכל מסחר של טרנויט שיהיה בארץ-ישראל. בענין זה קיימת לפנינו עוד הראיה הרחוקה של הרצל היא לא הכזיבה. ואם בפרט זה או אחר תנצח אלכסנדריה או בירות, אפשר לראות מתוך בטחון גמור את חיפה, במובן הכלכלי והאיסטרטגי, כנקודה החשובה ביותר בכל המזרח הקרוב, בכל החוף האסיאתי של הים התיכון. רכוש

זה עדיין איננו נושא פרי. ולעת עתה אינו אלא מעמסה בשביל המוסדות הישוביים, שצריכים עוד להשקיע כספים במקום זה, אבל אנו מחזיקים בידינו שטח שבו יהיה תלוי במידה ידועה גורל העליה היהודית. בידינו ישנן מלבד זה שתי הקונצסיות הגדולות, אשר אנחנו עכשיו נהנים רק מבנינו, אבל לא מתוצאותיהן. ענין רוטנברג כבר נתן לנו פרגע הרבה מאד: זה היה מפעל שנתן את הדחיפה הראשונה להקלת המשבר של שנת 1926. אבל ערכו הוא לא בזה בלבד. ערכו האמיתי יתגלה רק אחר כך, אחרי שהקמתו תינמר. ערכו לא יהיה רק בהזלת החשמל, בהקמת מפעלי השקאה, אלא בזה שחברת החשמל תהיה מוכרחה לגלות במשך הזמן אינציאטיבות משקיות גדולות; אגב קיומה תהיה החברה מוכרחה לחפש שטחי קרקעות להשקות אותם, לסייע להרחבת התעשייה כדי ליצור לה צרכן לכוח-החשמל שלה.

מוקדם עכשיו לדבר על הקונצסיה השניה של ים המלח, שאפשרויות גדולות מאד צפונות בה. בידינו ישנה הקונצסיה השלישית, היא קטנה, הקונצסיה של המעינות החמים בטבריה. אני מיחס לטבריה חשיבות פוליטית מיוחדת, כי מתוך סקירה על הכיבושים הקרקעיים בארץ-ישראל צריך להניח שטבריה תהיה אחד המחוזות הראשונים שתזכה לקונסולידציה הקרקעית, שהשטח פולו, נאמר לפי-טעה מגשר ועד מגדל — לא אגיד מגשר עד העמק, אולם מגשר ועד מגדל — יוכל בתקופה קצרה ובמאמצים לא מוגזמים להיות פולו בידינו, עם עיר אשר יש בה כיום רוב יהודי גדול. משום זה כל ביצור משקי קטן שם וכל רכישה קרקעית יש להם ערך. ומשום ששטח זה נמצא על הגבול של חורן אפשר שיהיה לו גם ערך פוליטי כשנגיע פעם להרחבת גבולות ארץ-ישראל. בשטח הזה ישנה גם הקונצסיה האמורה של חמי טבריה. אולי אין יודעים פרגע מה לעשות בה, אבל פעם יעשו בה דבר-מה חשוב.

איני מדבר פרגע על האפשרויות הרחוקות של ארץ-ישראל, אולם כאשר אני מתבונן אל כוחנו המשקי הפוליטי בארץ, אל שטחי הקרקע שיש לנו כיום, לרכוש המשקי שיש בידינו נוסף על שטחי הקרקע, ואם אני מוסיף לזה את הקונצסיות ואת ערכן ואת הכוח הדינמי הצפון בהן, הרי למרות הסכנות הצפויות לנו, למרות ההתנששויות שתהיינה, אני מביט על זה כעל כוח מתפתח ודוחף, אשר אפשר לגרום לו הרבה צרות, אבל אין להשמיד אותו. בזה אני תולה את האפשרות של הפעולה הציונית בגולה. אין לי כל הספק שאילו על הציונות לפני המלחמה היו עוברים

מאורעות אב, אילו היו עוברות עליה גם המכות הפוליטיות שקיבלנו עכשיו, לא היתה יוצאת מזה בשלום. אונגדה או אי-הצלחתו של הרצל אצל עבד אל-חמיד היו כמשחק ילדים לגבי המכות שהוכיחו השנה הזאת. ואו לא היה קיים מאחרי הציונות מין חיל-מצב כזה, אשר יעמוד ולא יזוז, אשר יהיה קשור במקום בשרשיו. את כל החיל של הרצל אפשר היה להשיב בנשיבת רוח קלה. מה שיש לנו היום הוא דבר אחר לגמרי. אם הציונות בתור תנועה תיכנס פיוס למצב של יאוש גמור, אם אלמנטים ידועים בתוכה יגיעו לידי אפטיה גמורה, הרי הכוח אשר ישנו בארץ, האינטרסים החיוניים של מפעלים משקיים גדולים, הם כל כך גדולים שיעצרו בעדם. אני מוסיף לזה גם את כוחו של הפועל בארץ, את תפיסת הדברים שלו. התפיסה הרעיונית שלנו הצילה את התנועה הציונית מן היאוש. אילו הישוב ותנועת הפועלים לא החזיקו מעמד במצב הזה, מי יודע מה היה לציונות. בזה אני רואה את הערובות שלא תתנה לתנועה הציונית במצב פוליטי קשה ביותר ליפול, להתכווץ ולהתמוזז.

מפעלנו המשקי הפוליטי חשוב בשביל האומה וגם חשוב מצד ערכו הביני לאומי. אין להפילו אלא רק אולי על ידי מלחמה ממושכת וקשה. את זה מוכרחים להפיר פיוס גם האויבים. אולם את זה לא מבינים אנשי „ברית שלום“. הם לא מבינים את הכוח שלנו. הם מדברים על חולשתנו. צריך לקרוא את המכתב של ד"ר אדולף בעהם מוינה, העורך של הירחון „פּלשתינה“, צריך לקרוא את אשר פותח רזברט וֶלטש (ואף שיחות היו לי עמו בענין זה). הם בטוחים שהציונות כושלת כל הזמן, הם בטוחים שאם יסירו את הַבְּנֵי הַשׁוֹבֵינִיסְטִי הַהֶרְצֵלִיסְטִי, יצילו את הספינה המטורפת. רציתי לעקור מלבם את ההכרה שהציונות היא דבר שְׁקָל להחריב אותו. אינני מדבר על הגורמים היהודיים בעולם. עוד יצמחו גורמים שונים. כאן עמדתי על נקודה אחת של כוחנו בארץ. אם אנחנו פיוס 20 אחוזים באנשים, הרי אנחנו כבר 50 אחוזים באפשרויות הכלכליות, אם נשקול כל מה שיש בידינו בארץ, ואולי זה כבר כרגע יותר מהחצי.

עכשיו אני רוצה לדבר על הגישה לשאלה הערבית. כשידברתי על „ברית שלום“ שאלתי: האם תיתכן עמדה משותפת לציונים וללא-ציונים בשאלה זו? („לציונים“, כלומר, לאנשים המאמינים שהציונות זהו פתרון להמונים יהודים, סיפוק צרכים להמונים יהודים, יצירת ישוב גדול בעל אֶסְפֵּנְסִיזְמוֹס רחב) אני כוֹסֵר בזה. לא יתכן לחפש נקודה משותפת בענינים ערביים אם אין נקודה משותפת

בענינים ציוניים, בענינים סוציאליים. וזה הוכח לי עוד יותר פשקראתי את החוברת „אחנת הפועלים“. בארץ־ישראל נעשו כל מיני נסיונות של ארגונים בלתי־מפלגתיים. „הפרקציה“ התחילה בתור ענין של ארגון בלתי־מפלגתי, הזמינו גם את חברי „אחדות־העבודה“ לשם, אמרו, אין זה אלא ענין לרדיקליזציה של ההסתדרות. יעשו ודאי. עוד נסיונות כאלה לעשות. כל ענין גדוד העבודה והתקרבות לשמאליים וועידת „האיחוד“ היו לכאורה נסיונות בלתי־מפלגתיים. ותמיד ימצאו בין האלמנטים העולים לארץ אשר יפלו בפח הזה, אשר הפחד מפני המפלגתיות ידחה אותם לתוך כל מיני מסגרות כאלה. כדאי לנו לחנך את כל ציבור הפועלים, גם הבלתי־מפלגתי, להשקיף נכונה על הופעה זאת. בארץ־ישראל ישנו ארגון מפלגתי, המכסימליסטי שישנו בעולם, — ההסתדרות. אנחנו צריכים בכל פעם לקרוע את המסכה מכל ארגון המנסה על בסיס בלתי־מפלגתי לטפל בדברים שאינם יכולים להיות בלתי־מפלגתיים. אמרתי פעם בצחוק, אני מבין ארגון בלתי־מפלגתי בשם „אגודה למען האהלה“. אבל שאלת הערבים, השאלה הפוליטית ביותר בארץ־ישראל, הנוגעת בכל מושגינו, בכל מושגינו האינטרנציונליים, בכל מושגינו הציוניים, החדרת לפני ולפנים של חיינו, אם לגבי דידה יכול להיות ארגון בלתי־מפלגתי, אם כן מה זאת מפלגתיות ומה זאת בלתי־מפלגתיות? יש דברים שקשה להוכיחם מפני הגיחוך שבהם. יש בעולם שני סוגים בלתי־מפלגתיים. יש ארגונים קומוניסטיים בלתי־מפלגתיים. הקומוניסטים מזייפים באופן גלוי. כל מי שאין לו אור־נטציה פוליטית מספיקה הולך לשם. אפשר לעשות רשימה של ארגונים כאלה: ליגה אנטי־אימפריאליסטית, פציפיקה, ארגון הספרות, הארגון של האינטליגנציה, ארגון האגף השמאלי בתנועה המקצועית, — הפרופאינטרן הבלתי־מפלגתי, — עזרה אדומה וכו', שברובם עומד בראש עתון רדיקלי. אבל יש גם נסיונות אחרים של בלתי־מפלגתיות, יש נסיונות של בלתי־מפלגתיים אשר אין להם אומץ־לב או אין להם כוח אור־נטציה מספיקה שבביל פעולה פוליטית מסוימת, ואז הם נאחזים באיזו צורה מטושטשת ומגומגמת, באיזו צורה רחבת־לב שהיא מתנוונת למפלגה. בארץ־ישראל זוהי „ברית שלום“. „ברית שלום“ התחילה על ידי אנשים מצוינים, שהיתה להם רק כונה אחת, רק להקים קלוב לשם דיון ובידור השאלה הערבית ולא לשם פתרון. אחדים מהם יאמרו את זה גם כיום, אבל כל אחד רואה איך הדברים התפתחו. „ברית שלום“ התפתחה למעשה למפלגה בעלת פעולות גלויות ובלתי־גלויות. לא חשוב אם בשם זה או אחר. כל הארגונים הבלתי־מפלגתיים מתנוונים:

מצד אחד אינם גלויים במובן מסלגתי, מאידך הם מצוינים בכל התפקידים של קיום מפלגתי ובכל הליקויים של קיום מפלגתי מיוחד. יש לברר לציבור שיבקש קודם כל את פתרון השאלה הערבית בתוך מסגרת פוליטית מסוימת, ציונית או אנטי-ציונית, סוציאליסטית או בורגנית. האור־נטציה של הוגו ברגמן מבוססת על הכוח הפיאודלי של הערבים (הוא אומר שהוא פרוגרסיבי, אולם למעשה האור־נטציה שלו היא על השכבה השליטה בין הערבים) והוא הולך יחד עם אָרם, שיש לו השקפה מעמדית קיצונית גם אצל היהודים וגם אצל הערבים. אָרם פוסל כל פעולה למעשה. לפעמים קרובות אומרים אצלנו: „פועלי־ציון“ הם ציונים טובים, הם עומדים על תביעת העליה. כמה מגוחך הדבר שמעריכים דרך של תנועה לפי זה אם היא בעד עליה או לא. להעריך תנועה פוליטית אפשר רק לפי מה שהיא עושה. האם הדרך של „פועלי־ציון“ מביאה עליה לארץ־ישראל? אם תישבע עשר פעמים ביום שאתה בעד עליה לארץ־ישראל, זה לא יועיל אם לא תפעל בכיוון זה. האם ארץ־ישראל קולטת עולים מעצמה? האם ישנה עליה בלי יצירת הון יהודי? האם היא נישאת על כנפי ההון האינטרנציונלי או על ההתפתחות האימננטית של המשק הארץ־ישראלי? „דובר־דושיע“ ו„פרעקראסו־דושיע“ שכזו רגילות מאד אצל בחורים יהודים. אָרם הוא בעד עליה גדולה לארץ־ישראל ואני בעד עליה, אמנם הוא אוסר עלי קונגרס, קרן קימת, קרן־היסוד, ואין שיתוף עמו בשום פעולה ציונית, אין שיתוף בשפה, בתרבות, בציונות מעשית, אולם הוא ידבר יחד אתי לפועל היהודי ולפועל הערבי. הוא ידבר יחד עם תנועה, הרואה את השאלה הערבית כפרט אחד בתוך פרוגרמה ציונית חיובית, אשר תדע היטב שאם אין פרוגרמה ציונית חיובית, כל פרוגרמה ערבית יכולה להיות רק שלילית, לא תוכל ליצור מקום בשביל עבודה עברית גדולה, וכל ארגון ערבי מוכרח להקים תנאים אשר לא ישחררו את האומה העברית. האפשרות שלנו להשמיע במקהלה אחת את כל הדברים האלה היא, לדעתי, מסוכנת מאד ועלולה לברוא אַתמו־ספירה חסרת כל בהירות של מחשבה. נגד זאת אנחנו צריכים להילחם. ומבחינה זאת אני רוצה לגשת לניתוח המושגים על הפועל הערבי אצלנו.

לכאורה מספיק היה בשביל הכרת ערך הארגון של הפועל הערבי, אילו יצאנו מתוך השקפות אלמנטריות המקובלות בתוך כל תנועת פועלים, אילו אמרנו: אנחנו סוציאליסטים, אנחנו פועלים, נשמת הפועל שבנו אינה משלימה עם ניצול הפועל השכן, אם סולידריות אינה מלה ריקה, אם יש בה תוכן מוסרי, אם יש בה

תוכן אנושי, הרי הניצול של הפועל השכן הקרוב אלינו מקייב אותנו לפעולה. לכאורה זה בסיס די חזק בשביל הצורך למלא חובה לגבי הפועל הערבי. אפשר עוד להוסיף לזה: אנחנו חיים כאן בארץ, גורל הארץ כולה הוא גורלנו, משום כך אנחנו מעונינים ברמת החיים שלה, ברמת הכלכלה והתרבות של אלה היושבים בארץ. אין כאן רק הביסוס של הסולידריות כשהיא לעצמה, כי אם אינטרס של עם, אינטרס של קיום לאומי תרבותי, כלכלי. אולם אם תשימו לב לזה איך מבססים את השאלה של ארגון הפועל הערבי, תראו כי על זה לא מדובר כלל, מכיון שלכאורה לא די בכך. כדאי לתאר בכלל איך מבססים אצלנו דברים. בשביל לבסס את זכות קיומה של קבוצה צריך היה ליצור הנחה שקבוצה להתישבות היא הכי־זולה. לא היו מספיקים כל הערכים של הקבוצה, וכל איש־קבוצה נאמן היה אומר, אני עוזב את הקבוצה אם לא יוכח שהיא יותר זולה. נזכור נא באיזו דרך התנהל הויכוח בין קבוצה ומושב. אם, חלילה, לא יוכיחו שהקבוצה עולה יותר בזול, הרי אין לקבוצה זכות קיום. הנטייה הזאת להדגשת הסאה בויכוחים ובביסוסים היא אפיינית בשביל רבים מאתנו. וביחס לארגון המשותף באו והעמיסו עליו כל מה שאתם רוצים. מיד אחרי המאורעות אמרו, צריך להקים ארגון משותף, אם אינכם רוצים שיהיו שוב מאורעות. כל חבר „פועל־ציון“ בארץ ובחוץ־לארץ ידע שאליו לא דחתה ההסתדרות את ענין הארגון המשותף לא היו הפועלים הערבים משתתפים במאורעות, ולא עוד אלא שהיו באים ועוזרים ליהודים. בנרשה הפרובלימה ודאי פשוטה היא: לוקחים את הפועל הערבי ומארגנים אותו. זה חלק מאד, אפשר לכבוש על ידי כך אסיפות עצומות בחוץ־לארץ: רוצים אתם לשחרר את ארץ־ישראל מעול האפנדים הגדולים, רוצים אתם להוציא מידי האפנדים את כל הכוח הפוליטי שבידיהם, אין לכם אלא לאחד את הפועל הערבי ולארגן אותו, וכל השפעת האפנדים תתבטל. קיימת שאלת הפועל העברי במושבה. רוצים אתם לפתור את השאלה הזאת — במצפון לאומי ובאפליציות לרגשות לאומיים לא תפתרו אותה. יש דבר קל מזה, עליכם רק לארגן את הפועל הערבי וכל הפרובלימות של הפועל במושבה תיפתרנה. מי שיקרא את הספרות שנוצרה סביב ענין זה מוכרח להשתומם על הנטייה ועל הכוח להפשיט את השאלה מפל שרשי המציאות ומפל גוף ממשי. אולם אם אפשר עוד לדבר פכה בגולה, בחוץ־לארץ, ואם אפשרי אופן דיבור כזה לא רק לאינטליגנציה היושבת כבוד באוניברסיטה בירושלים, ולא רק לחבר מבית־אֶלפא, כי אם גם לפועלים בפתח־תקוה, ברחובות, במקדיאל ובמועצת ההסתדרות, הרי הדבר הזה מעורר

בעיני ספיקות קשים מאד על כוח־השופט של התנועה, על כוח־השופט של הציבור שלנו; הלא זהו ציבור המעורה בקרקע, אין הוא מדבר על הערבי שבספר, כמו האנס כהן למשל, כי אם על הערבי העובד אתו בפרדס, והלא הוא בא מארצות שקרו בהן איזה דברים.

הדיבור אצלנו על הערבים בארץ־ישראל, גם אצל האינטליגנציה הירושלמית וגם בחוגים של הפועלים, כל הסנטימנטליות השלטת בנדון זה, דומה לאותה תקופה ברוסיה, בה היו בחורים ופועלים מדברים על המוז'יק. איך שרו שם את השירים של שבצ'נקו, איך למדו שם את נְקֶרְסוֹב בעל־פה! את המוז'יק הוזה, שבמצאיאת היה קשה לו לצעיר לעמוד בריח העטרן של מגפיו, תיארזו אותו לעצמם פאילו היה אדם מצוחצח בעל נפש, שאפשר להערות עליו את כל אותם רגשי הרחמים והאֶחָזְנָה שאותו צעיר אינו יכול להערות אותם על אבא ועל אמא ועל החננני ועל בעל־המלאכה הקרוב לו. נדמה לי, שאצלנו הערבי בארץ־ישראל מתחיל למלא אותו התפקיד הרומנטי מאד של המוז'יק.

הגנה אני מנסה בענין זה להציג שאלות אחדות ולאו דוקא בקשר ישר לפועל הערבי בארץ־ישראל. הבה נתבונן לתנועות פועלים בעולם, בארצות שיש בהן עמים שונים בארץ אחת, האם ארגון בין־לאומי בארצות אלו שימש פעם תריס מפני פרעות ביהודים? אמנם ידוע לנו מתולדות המהפכות שהיו פועלים לא יהודים אשר נלחמו בשורות הגנה עצמית נגד הפורעים, אשר נלחמו נגד מסיתים. היו בודדים כאלה גם בין האינטליגנציה והיו בודדים כאלה גם בין הפועלים, אולם בדרך כלל לא היה כוח בפועל — ואני מדבר על הפועל בעל ההכרה, הפועל הרבולוציונר — למנוע מאתנו פרעות. היתה בואת כבר מדרגה גבוהה של אנושיות, כאשר הפועל לא השתתף בעצמו בפרעות. אינני הושב שמסלגות רדיקליות רבות יכולות לאשר שחבריהן לא השתתפו בפרעות. כל סוציאליסט אינו רשאי להתעלם מהופעה זו, ואי אפשר להגיד כי זהו הרֶצֶפֶט. אין זה מקטין את ערך התנועה הסוציאליסטית, אין זה צריך למנוע אותנו מלעבוד בתוכה, אם זה נחוץ, אבל אסור להגיד כי זאת היא המשענת. למעשה אפשר להביא בארץ־ישראל לדוגמה לא רק את ג'ורג' נצאר, ששמר אמונים לנו ולא השתתף בפרעות, אלא גם את איסקעיל טובאסי, שהיה בחור חשוב, קיבל חינוך מפלגתי ב„פועלי־ציון“ שמאל, ובכל זאת היה אחד מן המסיתים ביפו. והשוב שידעו זאת אצלנו. איני אומר זאת בתור ראייה. אין ברצוני לגלות דוקא את החיה שבאדם, אבל זוהי דוגמה שיכולה להכזיב את

ההנחה המקובלת. פי מפלגה סוציאליסטית בין־לאומית מבטיחה אתנו מפרעות. וידועות עובדות בתנועות רבולוציוניות שאנשים, אף אנשים גדולים, עברו מתוך הרבולוציה למחנה האנטישמי.

ואני שואל עוד דבר אחד. ארם רואה בארגון המשותף סגולה בדוקה לעליה. אלא מאי, האם הפועל הערבי המאורגן יהיה נגד העליה? ולשם כך קיימת תיאוריה שלמה, תיאוריה פשוטה. ברור שהעליה מביאה תועלת לערבים, אם כן מובן שפועלים ערבים מאורגנים אינם יכולים להתנגד לעליה. מחשבה זו נקראת מחשבה מרכסיסטית. מפני שהיא בנויה על הכרת התועלת. אולם נקח את אמריקה, הלא גם היא נבנתה על העליה, הלא בלי עליה לא היתה אמריקה קיימת כעת, ואף על פי כן אין הפועל האמריקאי נלחם בעד העליה. אילו היו האנשים עושים כל מה שמביא להם תועלת, אז כל ההיסטוריה האנושית היתה מתנהלת בחכמה ובשכל. האם זוהי מחשבה מרכסיסטית? הלא המחשבה המרכסיסטית באה לנתח את הגורמים המביאים לכך שאין האנשים עושים מה שמביא להם תועלת, כי אם מה שמזיק להם. ויש חוקים לכך. מה טוב היה אילו אפשר היה להעמיד את כל הגורל של העליה העברית על אותו הסילוגיזם הנפלא, שמכיון שעליה מביאה תועלת לפועל הערבי הרי יהיה בעד העליה! ובאותה דרך היינו אומרים זאת גם ביחס לזכות העבודה העברית: הלא יש לנו פועל ערבי מאורגן, ואם נסגור את הדרך בפני חורן ועבר־הירדן ונפתח את הדרך בפני העליה משניפשוך, מצד אחד נגזור על עליה בלתי־מאורגנת, מצד שני יסכים גם הפועל הערבי לעליה מוגברת של החלוץ, כי היא הלא עליה מאורגנת. ואיזו חשבונות יכולים לעשות בענין זכות העבודה? במקום שיש אינטרנציונליות היכולים להיות אילו ניגודים שהם? יש בענין זה דוגמאות מענינות מאד, דוגמאות קלסיות. פולין היא ארץ של תנועת פועלים מאורגנת. והייתי שמח אם ארגון ההמונים בארץ־ישראל יגיע במשך עשרות שנים למה שהגיעה פ. פ. ס., לא עכשיו, פי אם עוד לפני עשרים שנה. אף על פי כן, מהו מצב העבודה העברית בפולין? ואיך מתיחס הפועל הפולני המאורגן, בעל ההכרה, לפועל היהודי, שהוא חבר אתו באינטרנציונל? איך הוא מתיחס לזכות העבודה שלו במשק היהודי? עוד לפני עשרים שנה היה נאלץ „הבונד“ לנהל מלחמה כבדה מאד גם נגד חברו המאורגן במפלגה סוציאליסטית. וה„בונד“ הלא היה מפלגה שלא היתה חשודה בשוביניזם, אבל ברגע האחרון לא היה יכול להפקיר את הפועל היהודי. מבחינה תיאורטית כל הביסוס הזה מצחיק, מבחינה נפשית הוא מכאיב מאד. מה הדבר הזה שהכאיב

לנו ב־"איסקרה", ב־"בונד" ? השטחיות של הנמש היהודית, אשר לא ידעה את מכאוביה, אשר זילולה בעצמה, אשר הלכה אחרי מחשבות מושטות, אשר עשתה את הסוציאליזם שלה לדבר בלתי־מוסרי, מפני שהפירה רק בחובות לגבי השני ולא הפירה בזכויות האדם לגבי עצמו לחיות. ומכאוב הוא ביסוס זה ביחוד בין הבחורים שלנו. הלא כל התוכן הממשי של הציונות הוא לתת עבודה להמונים יהודים. התוכן הזה, המביא הנה אנשים ואשר בלעדיו אין ערך לציונות, הוא להבטיח על פני כדור־הארץ זכות עבודה לאדם היהודי. אין אנו יכולים לזלזל בדבר זה שבלעדיו אין לנו חיים ואין טעם לכל התנועה שלנו. ואם אנשים כמו הוגו ברגמן וחבריו, אשר לפני שנים אחדות נסעו לפָּרַג וחשבו את עצמם כתלמידי א. ד. גורדון, וכוחבים עוד עכשיו על גורדון, מפקפקים בזה — אין מן הראוי שישאו את שמו של גורדון לשוא, בשעה שהם מתפחשים לדברים שבשבילו היו העיקר. בשבילו לא המטפיסיקה העיקר, כי אם העבודה העברית. ברגע זה אני רוצה להסתפל במוחו ובנפשו של האישי המשכיל שלנו ולראות איזה צמח עשה שם שרשים. איך אנשים יכולים לשפֹּח דברים אשר היו בשבילם עיקרי העיקרים, שלשמם באו לארץ־ישראל; ואיך פועלים בארץ־ישראל, אשר כל עצם קיומם בה הוא מלחמה על זכות העבודה העברית. — ובמידה שמלחמה זו נחלשת אין להם זכות קיום, אין להם אפשרות קיום — איך הם יכולים לשפֹּח את זה, לנתר על זה, לדלדל את הרעיון הזה ?

נעזוב כרגע את השאלה, מה יכול להיות תכנון של ארגון הפועל הערבי לגבינו אנו מצד כל הדברים המוגזמים שמיחסים לו, ונתבונן לדעת מה הן התקוות הפוליטיות שתולים בו. הארגון צריך להביא, לפי דעת אָרם, לידי יצירת רפובליקה סוביטית. אחרת אין הארגון כדאי. על כל פנים הוא צריך להוציא את השלטון מידי הכנופיה האפנדית והוא צריך לקבוע פוליטיקה אחרת. כרגע אקבל את הכל, לא אדון על הפועל הערבי שנמצא כיום בארץ, כי אם אקבל את הפועל הערבי הרומנטי שאפשר לצייר לו אַטריביטים אידיאליסטיים, ואני בכל זאת רוצה לברר, היש תועלת לבנות אור־נטציה פוליטית לגבי גורל הארץ בשביל התקופה הקרובה על ארגון הפועל הערבי. בשביל זה צריך לפתור שאלה אחת: מה הוא הפועל הערבי בארץ? האם הוא רוב בארץ? מה משקלו המשקי, האוכלוסי והכלכלי בתוך העם הערבי? נניח, מחר נקח את כל הפועלים הערבים ונכניס אותם להסתדרות. לא אעמוד על צורות הארגון, שכל כך קשה לפתור אותן בין צ'כים וגרמנים, ופל כך קל,

כמובן, לפתור אותן בעזרת הוגו ברגמן וארם. אולם נניח שכבר הכנסנו אותם להסתדרות, ואז מתעוררת השאלה, מהו משקלו הפוליטי של הפועל הערבי בארץ, מה הוא המספר של הפועלים הערבים בארץ? הקומוניסטים אומרים — אמנם לא תמיד, כי אם בזמן שזה נחוץ להם, — כי ישנם המישים אלף פועלים ערבים בארץ. פ. ק. פ. אומרת ככה במקום אחד. במקום אחר, במקום שצריך להוכיח שהמהפכה בארץ-ישראל יכולה להיות רק מהפכה בדוית, מדובר על כך שהפועלים הערבים בארץ-ישראל מהווים רק 5 אחוזים של האוכלוסין, היינו 35,000. אברמוביץ ניסה פעם להתעמק בשאלה זו ובא לידי מסקנה, כי בערים נמצאים 12,000 פועלים ערבים. בכלל יודעים בעולם, גם סוציאליסטים קנאים מבינים זאת, שפועל בכלל איננו מעור אחד, שיש הבדל בין ארגון הפועל העירוני ובין ארגון הפועל החקלאי. אבל נניח שאצלנו כל 30,000 הפועלים הערבים יודעים קרוא וכתוב וכולם מאורגנים, ואז מתיצבת השאלה: מה הוא משקלו של הפועל הערבי, ביחוד של הפועל הערבי העירוני, כי בשביל מהפכה בא בחשבון בעיקר הפועל הערבי הזה. מה הוא משקלו לגבי השלטון הפוליטי בארץ? ארץ-ישראל היא ארץ אגררית, הפועל החי על עבודה שכירה ממש, כלומר, פועל רכבת, הפועל בבית-חרושת, מהווה מספר קטן מאד, בכך המספר של הפועלים הערבים החיים על עבודה שכירה ממש יהיה עוד הרבה יותר קטן מהמספר האמור. ואם נתלה בו את כל התקוות, האם הוא נותן לנו את זמפתח לפתור את כל השאלות הפוליטיות, שאנחנו רוצים לפתור אותן בארץ? ברצוננו למצוא דרך לפתרון השאלה הפוליטית הערבית, הרי גם בשביל אלה המוכנים לנתר על הציזנות ועל פיתוח הארץ, המספר הזה עדיין אינו יוצר את המנוף בשביל השלטון בארץ. אם הקומאינטרן בא ואומר: אני רוצה בדיקטטורה של הפרולטריון, טעמתי את טעמה של זו וטובה היא בעיני, הוא יכול להניח שמחר ארץ-ישראל תיכבש על ידי מוסקבה, ואז הפרולטריון יוכל לקבל לידו את השלטון בארץ, כשם שקיבל אותו בפוקרה ובסין, שאף שם אין פרולטריון מפותח יותר מפה. הפרקציה מבינה שמבלי שתבוא עזרה ממוסקבה אין לו ערך לארגון הזה. אבל אם הדברים האלה נשמעים לא מפי אנשים המקוים שמחר או מחרתים יכנס הנה הקומאינטרן, אנו חייבים לדעת מה הן התקוות הפוליטיות שהם קושרים בדבר הזה. אם אפשר עוד לזלזל בנו, אם אפשר לזלזל בזכות העבודה שלנו, בזכות העליה שלנו, צריך בכל זאת לחשוב מה הן הפרספקטיבות הפוליטיות שיש בזה. אני כופר שיש בזה פרספקטיבות פוליטיות כאלה. צריך להעריך את הארגון

המשותף לפי מה שיש בו, לפי ערכו המציאותי, לפי התועלת שהוא יכול להביא לנו. עוד שאלה אחת ביחס לצורות הארגון. כשאני קורא את הויכוחים המתנהלים על יסודות הארגון, על סקציות או לא סקציות, הרי אלה מעסיקים אותי מן הצד המתודולוגי: איך אנשים מנסים לפתור שאלות כאלה? הניסו פעם להתבונן מה זאת אגודה מקצועית עם שתי לשונות? הייתי באמריקה, ראיתי שם תנועה מקצועית יהודית, איטלקית, שאין בה שום דעות לאומיות שוביניסטיות ובכל זאת הם מאורגנים לחוד. בתנועה המקצועית האמריקאית שלטה למעשה כמעט שפה אחת, השפה האנגלית, ובכל זאת יש שם לא סקציות, כי אם לוקלים, לוקל יהודי, לוקל אנגלי, לוקל איטלקי. יש גם מעט איטלקים המדברים אידיש ויש יהודים המדברים אנגלית, ובכל זאת יש לוקלים מיוחדים. אצלנו כשמציגים את שאלת הארגון המשותף אין מנסים כלל לתאר כיצד תפעל המכונה הזאת. מנסים קודם כל לפתור שאלות אחרות. פ. ק. פ. צריכה קודם כל לפתור את השאלה איך להחריב את ההסתדרות. בשביל „פועל-ציון“ שמאל היה הארגון המשותף אמצעי די טוב כדי להפריד את ההתישבות הקואופרטיבית מן הארגון המקצועי. את הדרך הנוחה יותר בשביל לארגן את הפועל הערבי אינם מחפשים כלל. הנה, למשל, בארץ כצ'כוסלובקיה שיש בה תנועת פועלים בעלת תרבות כמעט של דורות, ארץ שיש בה מגמות אינטרנציונליות חזקות למדי, ובזמן האחרון גם השלימו בה הגרמנים והצ'כים — ואף על פי כן לא הגיעו לידי ביטול התנועה המקצועית הנפרדת. הם הגיעו רק ליצירת גג. אולי אין זאת הצורה האידיאלית, אבל דברים כאלה אינם נעשים לפי פסוק ישן או פסוק חדש.

איך אני רואה את השאלה הזאת בשטח מצומצם של ארגון הפועל הערבי? יש מרחק ידוע בין שתי רמות החיים, היהודית והערבית, שאולי בכלל אין לעבור אותה בקפיצה. ולמרות שלא מצאתי כתוב בספרים, ששני עמים בארץ אחת יוכלו להיות שייכים למעגל-כלכלה שונים, אין לפני אלא מה שעניי רואות. אני אומר, שלושה מעגל-כלכלה ישנם בארץ. יש מעגל-כלכלה עברי, ישנו מעגל-כלכלה פלחי ויש מעגל-כלכלה בדוי בארץ ובחוץ-לארץ. כל מעגל-כלכלה מהווה כמעט ציביליזציה שלמה, פוליטית ותרבותית. ומי שחושב ברצינות על השאלה הערבית ואינו רוצה לפתור אותה באפס יד, על ידי פרלמנט וכד', חייב לראות שהפרובלימות האלה נעוצות בזה שיש מסביבנו סביבה בדוית; וזו — מקור לכל מיני סכנות, לכל מיני תקלות, להורדת שכר עבודה ולחוסר בטחון בארץ. הרבה שנים נצטרף להתחבט

במעגל זה בלי פתרון. הארגון המוצלח ביותר של הפועל הערבי ימלא אולי שליחות ידועה, אבל לא ייצור כוח שיעמוד בפני הסכנה של הציביליזציה הברדית. משום זה אינני מתאר לי שבכוח הארגון בלבד — אם לא בכוח ממשלה — אפשר יהיה לסגור את הארץ בפני העליה מעבר־הירדן ומחורן, אשר מתוך כל התנאים האֶתְנוֹגְרַפִּיִּים, הלשוניים (מפני שהם בני הארץ, בני המדבר) אין בשבילים מכס, גבולין, תחנות משטרה. ואם יהיה שם רעב יבואו הנה, ושום ארגון מוצלח של אותם 15,000—20,000 פועלים ערבים לא יעמוד בפני הדבר הזה. אבל יחד עם זה כל עליה תרבותית של הפועל הערבי, כל עליית הצרכים שלו, מיטיבה ומקילה ומאפשרת לנו את עלייתנו, באופן שלא נצטרך לרדת מהרמה הכלכלית שלנו. אני מיחס לזה גם חשיבות פוליטית מסוימת. אני מניח שיהיו אלמנטים כאלה בין הפועל הערבי, אולי מעטים, אבל יהיו כאלה, אשר יקבלו את דברנו אליהם, אשר יגידו לעצמם כי יש אמת בזה. יכולים להימצא ערבים אשר יראו את הפרספקטיבה הפוליטית הגדולה האצורה במפעל שלנו, שיקבלו אותה מתוך ראייה סוציאליסטית, שיראו שעלייתנו אינה סכנה לערבים. מתוך ראייה רחבה יכול הדבר הזה לקרות. אנחנו צריכים גם לעבוד בכיוון זה. אבל אנחנו עושים את התקוה הזאת למגוחכת, אם אנחנו רואים בה תקוה המונית. מצד אחד הקומאינטרן לא יפסיק את עבודתו ויארגן את הפועל הערבי באמצעים שונים, באידיאליזם, במחיר, הוא ידע לנצל נימים שונות. אין אצלי שום ספק שהתנועה הפטריוטית, הנתמכת גם על ידי הקומאינטרן וגם על ידי חוגי הממשלה, ועוד אולי על ידי מישוה, תשתדל להקים ארגון פועלים ערבים. יהיו איפוא אצלם זרמים שונים, ועל פן צריך שיהיה גם זרם שלנו. והלאי שבעבודה רבה יהיו לנו 500 פועלים ערבים נבחרים ישרים, קצב אידיאליסטים, בעלי הכרה פוליטית מסוימת, לא הכרה של התבוללות, אלא הכרה שהגידול שלנו עוזר גם להם במובן סוציאלי הוא איננו מספן את עתידם הלאומי (על זה עוד אדבר) והם יפירו בנו, מתוך ראיית העניינים של עמי ערב בכללם, ככוח מקייע חשוב. ויש גם ענין פרטי בזה, זה מרחיב את החיים, זה יוצר תנאים לעזרה הדדית, עזרה כלכלית, עזרה מדיצינית. אם אנחנו מציגים לעצמנו כמטרה מסוימת ליצור קבוצה כזו, יהיה לה ערך, היא תשבור את החזית הריאקציונית. הקומאינטרן לא ישבור את החזית הריאקציונית, מכיון שהוא יתמוך בכל חזיון של רדיפות ופרעות. אבל קבוצה כזאת חיובית שתראה את עצמה כחברה לנו, אם כי היא לא תהיה מתבוללת בנו, יכולה לשמש לנו עזרה וידידות ונאמנות. אבל מבחינה פוליטית לא אתלה לעולם את

כל תקוות הציונות בזה. הדרך המעשית שאפשר ללכת בה, לדעתי, היא לא דרך מקצועית, כי אם דרך של קלובים, שבהם הפועל היהודי יוכל להיפגש עם הפועל הערבי. כשם שאצלנו התחיל הארגון מקופת חולים, גם כאן יש מקום לעזרה מדיצינית, לעזרה הדדית או לקופת מלוח או לפעולה תרבותית משותפת. יש להקים גרעינים כאלה בכל מקום ומקום אשר בהם אפשרית פגישה, מבלי שתהיה אחריות מקיפה לכל העינים. אפשר גם לעזור בתפקידים כלכליים; אם זה לא יביא לידי סיבוכים בלשפת העבודה, נדאג להם אולי גם לזה.

יש שלושה טיפוסים של משק בארץ-ישראל: מקומות עבודה מעורבים, משק יהודי ומשק ערבי. במקומות העבודה המעורבים, כגון ברכבת, בדואר וכו', שם תנאים טבעיים לארגון המשותף, שם באמת יש שוק עבודה אחד, קיימים על פי רוב תנאים שווים, אין מלחמה לאומית, אין דחיקה מצדנו, זהו המקום ששם אפשר להצליח. יש עוד משק אחד שבו אפשר לנו לעבוד. מדוע לא לארגן את הפועל הערבי במשק הערבי? זה אינו פוגע בנו. שם נמצא הפועל הערבי בסביבה הטבעית שלו, למשל, במגדל גד או בשכם, שם נלך ונארגן את הפועל הערבי. כל ההני שם הוא טבעי בשבילו. המקום המסובך בשאלה זו הוא בעיקר במקום שהפועל הערבי היהודי נפגשים במשק היהודי. כאן יש התחרות לאומית, כאן יש שאלה של זכות עבודה, כאן יש סכך גדול של שאלות. ואין אני תופס ביחס לסכך הזה את העמדה של אחרים בתוכנו. אני אומר, יש לנו הזכות המוסרית המלאה על המשק העברי, במאה אחוזים. אנחנו יצרנו את המשק הזה, הוא נוצר בכספינו, הוא נוצר בדמינו, יש לו תפקיד מסוים. תחיה זכות לדרוש שיפתחו את המשק היהודי בשביל העבודה הערבית אם יפתחו את המשק הערבי בשביל העבודה היהודית. אם יאמרו שאין משק ערבי סגור, לא שיגידו זאת במובן יורדי, כי אם שהוא יפתח לפנינו במובן כלכלי, אז נשב לדון על השאלה הזאת, אולי יהיה הדבר פדאי גם לנו. אולם כשקיים מכס באיזו מדינה על הסחורה שלי, מותר לי להטיל מכס על הסחורה של הארץ ההיא. אני מדבר על זה לא מתוך פרינציפים, כי אם מתוך החשבון הפשוט. לא יתכן שישבו שני עמים בארץ אחת, זה על יד זה, לאחד תהיה פריבילגיה שהמשק שלו סגור בשביל השני והמשק של השני פתוח בשבילו. כל זמן שקיים מצב כזה יש לנו זכות מוחלטת לדרוש מאה אחוזים עבודה במשק העברי. ולא רק יהודים יכירו בזה, כי אם גם כל טריבונל ישר מוכרח להפיר זאת, אם לא יפיר נילחם על זה, ומצפוני יהיה שקט.

אילו חשבנו ברצינות על הארגון המשותף, חיינו מתחילים במקומות הקלים ביותר, אולם לא במקומות שיכולים להתפתח שם קונפליקטים. אולם אצלנו הסכו את הסדר. את הפרובלימה הבוערת של ארגון הפועל הערבי מעמידים לא ברכבת, לא בדואר, לא בשכם ולא בחיפה אפילו, כי אם במושבה העברית.

ארגון קלובים של פועלים ערבים בעלי הכרה במקצת, ארגון שנקדיש לו גם כוחות ונעזור לו, ישמש אולי גרעין לפעולה ערבית רחבה. לזה אני מיחס חשיבות וכדאי להקדיש לזה כוחות. ההסתדרות שלנו מגלה בנדון זה איזו חולשה, שהיא מסוכנת. לא „ברית שלום“ ו„אחנת הפועל“ הן המסוכנות. כל פעולותיהן ניוונות מחוסר הפעולה של ההסתדרות. זה נותן לאנשים ידועים תקוות מוגזמות. זה יוצר בשבילם מקום להתגדר בו; הנה הם עושים, אחרים לא עושים. מדוע אנחנו לא עושים? אולי משום שרוצים לעשות עבודה שפריה ניכר מיד, ואולי משום שלא אנשים רבים מסוגלים לכך. הדבר הזה עלול להתנקם בנו. אילו במקומות נוחים, ברכבת, בערים, היו נמצאות קבוצות של אנשים שהיו מתמסרים לכך — היה הדבר בעל חשיבות מרובה.

ואביע עוד רעיון, אף על פי שיתקרב לאפיקורסי. לשאלת הפלחים אני מיחס חשיבות יותר גדולה מאשר לארגון הפועל הערבי. אינני מאמין שהפעולה הערבית שלנו האמיתית, זאת אומרת, פעולה מעשית וחשובה, תיעשה במרכז. טובה כל פעולה מרפזית שתוכל להיטיב ולתקן, אולם בכלל אנחנו מפורזים בארץ, והיחסים האמיתיים בינינו ובין הערביים בארץ לא יקבעו על ידי מרכז, הם יקבעו על ידי שורה של פעולות ויחסים מקומיים, ומשם אולי תצמח גם התועלת. אני יכול למנות פעולות מקומיות לעשרות, ביחס לעזרה הדדית כזו, שיכולות להיות חשובות. לאו דוקא פורמולות חשוב למצוא. זוהי טעות אם רואים את העיקר בארגון הסקציות ובצורתן. אלה הם דברים פחות חשובים. יש כאן צורך לשבור הני ידוע, יש להעמיס „דשים בתוך החיים שלהם, או לרפוש לנו דברים חסריים לנו, הבנה, טקט, תפיסה ידועה, שאפשר לרפוש רק במשך דורות. המרכז צריך רק לתת הדיסוף, לברר את הדברים; והחברים, כשם שהם יוצרים אינציאטיבות במשק, כך הם מוכרחים לנקוט באינציאטיבות מקומיות בענין זה.

ב

ל"היים היסין" (עמוד 251)

לדברי ברל אלה, שנאמרו בסוף תרצ"ב, יסמכו בזה שני קטעים
שלו על תולדות חיבת-ציון, שנכתבו, כנראה, סמוך לאותו זמן.

מזלה של חיבת-ציון

(רשימה בכתב-ידו של ברל, שלא נגמרה)

מזלה של חיבת-ציון לא שיחק לה שחג יוכלה יוחג בשעה טובה ושמחה.
אכן, לא בשעה של הרחבת-הדעת אנו נקראים להעלות על לב את זכר הניצנים
הראשונים של תנועת התקומה בישראל, לחשב את החשבון של חמישים השנים
הראשונות, הראשונות לא רק לחיבת-ציון אלא גם לשיבת-ציון. רבות ידעה
תנועתנו שעות-שפל וצמצום הדמות, דלות מביישת ואזלת-יד. אבל מי מן הזקנים
יאמר לנו, אם גם בימיקטנות שלה, בהפסקות המרובות שבין רגעי ההתעוררות
הקצרים, היו לה לתנועת שיבת-ציון ימים כל כך קשים, קודרים וזועמים, ימי עזובה
ומנוסה ורפיץ-רוח ואבדן-עצות, כימים אלה, התקום בנו עתה הרוח לחוג יום זה
פראוי לו, להעמידו במקום הכבוד המגיע לו במחשבת הדור ובמרכו מאמציו, הימצא
בנו עתה העוז לבלתי הסתפק בהדלקת נרות-זכרון לחסד-נעורינו, מעין מילוי חובה
לעבר התמים והחביב, אלא להדליק בימים אלה את האבוקה של שיבת-ציון ולהרים
אותה, ביתר כוח מאשר עד עתה, מעל לראש העם המזוכה המסוער?

אך העצב הזה, הפרוש על חיינו בימים אלה, המצור הכבד הזה בו אנו
נתונים, והמבוכה ומבוקה בתוך המחנה הציוני החי בהרגשה של צבא ניגף — כל
אלה אין בכוחם להעיב כלשהו את האמיתות העמוקות והגדולות אשר נגלו עלינו עם
חיבת-ציון. השטחיות המעלה גרה, שהשתררה בחינוך הציוני במשך עשרות שנים,
ויצרה אמרות עוברות לסוחר, הרגילה את הדור הציוני השני השלישי להביט
בגובה לבב על התנועה אשר ממנה נחלו את מיטב קניניהם. הציגנות בצורתה
האירופית, המדינית, הסטודנטית-שווייצית, לא יכלה להתיחס בכבוד אל אותה
התנועה-הזרתה של המזרה העברית, המלמד, הבעל-בית, האברך העיריתי. מי לא
שמע על קטנות-המושגים של חיבת-ציון, על הרומנטיקה השמרנית שלה, מי לא
ליגלג על „העז" של לילינבלום? מי בשעתו לא היה גאה בהכרתו, שבמקום שביל-
העזים העלוב הוא יודע את המרחב של פוליטיקה עולמית, העשויה להביא אותנו

למחוז חפצנו בקפיצת־הדרך? התעמולה הציונית קלת־הכנסים, שהציגה את העו כסמל של רומנטיקה לאומית סנטימנטלית, המקשיחה את לבה מן הצרות הריאליות הגדולות של בית ישראל, וכסמל של קטנות־המוחין, שאינה מבינה לרוח הזמן ואינה יודעת להשתמש במכשירים המודרניים של תנועות ציבוריות — תעמולה זו גם לא התחילה לחדור לא רק לרוח הנאמנות והשרשיות הצפונה ב„עו“ זו, תכונות הכרחיות לתנועה אשר מפעם לפעם נגדרת כל דרך בפניה והיא חייבת לא להירתע ולדרוך בשביל הצר, כי אם גם אל הריאליזם הסרגי העמוק המסתמל בעו ובדונם. לא בלב קל הגיע לילינבלום אל פולחן „העו“.

טרם עמדנו על הסוד של שנות תרמ"א—תרמ"ב, על נכסי־הרוח שהם הנחילו לנו, על אותו הזעזוע הנפשי הגדול אשר הקיף לא את העם אלא את השכבה הראשונה. העליונה במובן הרוחני, האינטואיטיבי שבעם: מותר לומר שאין לך קנין חברתי ולאומי בתנועתנו, שרשיו אינם נעוצים באותם הימים. „לא בהכין קולוניות לבד נמלא את חובתנו — אף לא למען החיות את השפה העברית עלינו לקומם את הריסותינו, אך למען רומם את עמנו עצמו משפל מצבו המדיני, אלה דברי לילינבלום במאמרו הראשון על חיבת־ציון, בויכוחו עם בן־יהודה. ויותר מזה, באותם הימים עודנו חושב „כי אם לא נשיג רשות לכונן בארץ אבותינו כל ממשלה, הלא טוב לנו לכונן קולוניות באמריקה“, ורק לאחר זמן, לאחר תוספת עיון בשאלת ארץ־ישראל ואמריקה ובדרכי ההגשמה הוא מתחזק בהכרה „כי הישוב קודם למדינה“.

מעט מאד יודעת גם התנועה הציונית על תולדותיה, על עברה, על אוצרותיה הרעיוניים השכליים הנפשיים. ככל תנועה פרולטרית ומעמד שפל ומדוכא רחוקה גם התנועה הציונית מרחוש כבוד אמיתי לעצמה, לאישיה, לכיבושיה. תמיד יראה, כי שם במרחקים, אצל אחרים, יש גדולים, הוגים, גיבורים, אמיצים. ומה פלא? באוניברסיטה העברית ישנה אפילו קתדרה לשלום־עמים, אך אין קתדרה לתולדות חיבת־ציון. ההיסטוריון היחידי הראוי לשמו שיש לתנועה זו¹ מכתת את רגליו בארצות הגולה בשליחות מעשית של התנועה. פי עם כל היותנו להוטים אחרי „רוח“ אין אנו יודעים להעריך את הרוח החיה, הרוח היוצרת שלנו.

¹ (מכוון, כנראה, לא. דרואנוב)

אוצר בלום

(רשימה בכתב־ידו של ברל, שלא נגמרה)

לאחר הפסקה של שבע שנים נסתיים בדפוס הכרך השלישי של „כתבים לתולדות חיבת־ציון וישוב ארץ־ישראל“, הערוכים על ידי א. דרויאנוב. ספק אם לידי רבים מן הקוראים־המשכילים הגיעו הכרכים הראשונים של הספר הזה, הגדול והמיוחד במינו, אשר סידורו החל לפני כשמונה־עשרה שנה ואשר שלושת כרכיו יצאו באטיות מכאיבה ומיאשת משנת תרע״ט באודיסה ועד שלהי תרצ״ב בתל־אביב, אולם אם יש עוד בקרבנו קוראים אשר צרכיהם התרבותיים אינם מופנים רק אל מה שמקובל ומוסכם „בעולם הגדול“, והגחלת של תנועת שחרורנו יקרה להם, הרי אלה חיצו שנים רבות למה שגנזו למענם בכרך השלישי. פי אכן, למעלה מ־1500 כתבים ותעודות של תנועת שחרורנו בעודה באבה, עם נצנוצי תקוותיה, ועם יסוריה, ועם שגגותיה ולבטיה, ועם מעשי אבות סימן לבנים, גנזים וצוררים בתוך שלושת הכרכים שסידר למעננו א. דרויאנוב. ובתנועה יתומה כתנועתנו, אשר אינה ראויה, כנראה, שאת תולדותיה ילמדו אפילו בקתדרה של האוניברסיטה הלאומית, ואשר לא זכתה אלא לחובבים מלקטים חסרי־אמצעים וחסרי־מכשירים, למרקים גם חסריה־כשרה, הרי זו מתנת־גורל שעוד שרד לועד האודיסאי שומר נאמן, אשר ראה לעצמו שליחות בהצלת הארכיון וסידורו למעננו, ולמען אלה אשר אולי עוד יבואו ואשר ימצאו בכתבים בלים אלה אוצרות לא־אכזב. דומה כי מעטות הן בעברית עבודות מחקר וכינוס, המוצאות בהקפדה כזאת ובהבחנה כזאת בערך הדברים ובדיוק בקטנות, כאשר הוצאו הכתבים הללו. אפשר להצטער על שהמכנס לא הרחיב את המסגרת, ולא ליקט גם אותן התעודות שאולי באו בדפוס בפומות אחרים (מדוע, למשל, נכנס מכתבו של אורי ליהליל ולא מכתבו של יהליל לאורי? מדוע, למשל, נכנסו מכתביו החשובים לתולדות ביליו של ולידמיר דובנוב מתוך „יברייסקיה סטארינה“ ולא מכתבו של ד״ר שטיין מתוך הקובץ „פלישתינה“), כיון שהמכנס לא צימצם את עצמו רק בארכיונים שבכתב־ידו של חובבי־ציון, ובצדק, וכינס גם תעודות שבדפוס, החשובות לגורל התנועה. מה היתה אמת־המידה בכינוס זה?

ה ע ר ו ת

אחרי עשרים שנה

(במועצת „אחדות-העבודה“ לעניני המושבה, ז' בשבט תרפ"ט)

„קונטרס“ שס"ב, שבט תרפ"ט, עמוד 3.

עמוד 11, שורה 17 : מֶרֶחַ. היא גבעת-עדה.

עמוד 13, שורה 10 : „מַעְבָּר“. עיין פרך ג', עמוד 389.

שם, שורה 25 : „בִּזְנוּצָה שׁוּיִיג“. גיבור אחד הסיפורים של י. ל. פרץ, שיש בידו להשיג בעולם-האמת כל אשר יבקש, בזכות מעשיו הטובים בעולם הזה, ואינו מבקש אלא לחם בחמאה.

עמוד 15, שורה 21 : פֶּסְקָל, פרץ. אגרונום ופרדסן בפתח-תקוה שהיה מעסיק ערבים בפרדסו.

מגיני תל-יחי בחייהם ובמותם

„דבר“, גליון 1164, י' באדר ב' תרפ"ט, 22.3.29, דבר היום.

החתמה : ב. כ.

עמוד 17, שורה 7 : הַלֹּרֶד הַיְהוּדִי הָאֲנֵגְלִי מְצִיב לָהֶם מַצְבָּה. מכון ללורד מלצ'ט (הוא אלפרד מונד), אשר תרם את מרבית הכסף להקמת המצבה ליושפי טרוימפלדור בכפר-גלעדי.

שם : הַמְדִינָאִי הַצִּיּוֹנִי. מכון לז. ז'בוטינסקי. עיין להלן, עמוד 301.

נפ העליה השנייה

„דבר“, גליון 1196, כ' בניסן תרפ"ט, 30.4.1929.

עמוד 19, שורה 30 : בֵּית רוֹמְנוֹב. שושלת הצארים ברוסיה שמוגרה עם מהפכת אוקטובר 1917.

עמוד 20, שורה 14 : יַעֲקֹב קְרוֹל. תרמ"א—תש"ו. פרדסן בפתח-תקוה. עלה לארץ בשנת תרס"ו. מיחידית-סגולה במושבה, שמר בקנאות על עבודה עברית בפרדסו ושימש מופת לרבים.

- שם: ד"ר היים חיסין. עיין למעלה, עמוד 251.
- שם, שורה 18: ד"ר הלל יפה. נולד ב־1864 בסימפּרופּול (רוסיה) ומת ב־1936 בחיפה. רופא־חלוצ וּעסקן ציוני. עלה בשנת 1891. בשנת 1895 היה ראש הוועד הפועל של חובבי־ציון בארץ־ישראל. התבונן בעין פקוחה מתוך דאבון לב ואזלת־יד למשטר הפקידות הברזנית במושבות בזמן ההוא. הגה בשאלות התישבות פועלים. הצטיינה ביחוד תקופת עבודתו כרופא בחדרה ובזכרון־יעקב, בה פעל הרבה במלחמה בקדחת הקמאירה, אשר היתה שלטת בשומרון. בסוף ימיו ישב בחיפה. היה חביב מאד על הפועלים המזון העם, בשל יחסו האבהי אליהם בשעת מחלה והסעד שהיה מגיש לרבים גם לאחריה. לאחר מותו פורסם ספרו „דור מעפילים“, תל־אביב, תרצ"ט.
- שם: ד"ר מלפין, שבתי. 1867—1926. עלה לארץ בשנת 1900. היה רופא בחדרה ובמושבות הגליל העליון. ביתו היה פתוח לפועל העברי בימי העליה השניה. נלחם בקדחת והציל נפשות הרבה. בשנת 1919 היה הרופא הקבוע הראשון של קופת־חולים בתל־אביב. היה רופא בנהלל.
- שם, שורה 21: אליהו קראוזה. אגרונום. נולד בברדיאנסק (רוסיה) בשנת תרל"ז. בן 16 נכנס כתלמיד לבית־הספר החקלאי מקוה־ישראל ואחרי כן השתלם בצרפת בחקלאות. בשנות תרס"ד—תרע"ע היה מנהל חנת סגירה בגליל התחתון, מיסודה של יק"א. כאן ריכז מטובי הפועלים והשומרים בזמן ההוא. נתן ידו ליצירת קבוצת הפועלים „הקולקטיב“ בסגירה בשנת תרס"ח וסייע בידי מיסדי „השומר“ (עיין פרק ב', עמוד 330). משנת תרע"ד נתמנה למנהל בית־הספר החקלאי מקוה־ישראל. בית־הספר הזה, אשר לפני כן היתה נוהגה בו עבודה ערבית והיה מתנהל בשפה הצרפתית ברוחה של חברת „כל ישראל חברים“, הפך בהנהלתו של א. קראוזה להיות בית־ספר חקלאי ברוח התחיה העברית, המשמש להכשרת חקלאים עובדים.
- עמוד 21, שורה 5: קישינוב והומל. מכוון לפרעות ביהודים בלמעלה ממאה ערים ועיירות ברוסיה, בעת 1903.
- שם: 1905. מכוון לפרעות ביהודים בלמעלה ממאה ערים ועיירות ברוסיה, בעת דיכוי תנועת המהפכה הרוסית אותה שנה.
- עמוד 22, שורה 8: חובבי־ציון שפתכו לנו; „הפכד ושב בביתך“. בחוגי חובבי־ציון לא הביטו בעין יפה על עליית אנשים מחוסרי אמצעים לארץ. עיין פרק ג', עמו.
- עמוד 23, שורה 6: מ״כ ל״ל, מיכה יוסף לבנון. 1828—1852. משורר עברי מתקופת ההשכלה. מת בדמי ימיו. קבצי שיריו: „שירי בת־ציון“, „כנור בת־ציון“.
- שם: רנ"ק, רבי נחמן קרוכמל. 1785—1840. פילוסוף עברי. כתביו קובצו בספר „מורה נבוכי הזמן“.

פתיחה ל"ילקוט אחדות-העבודה", פרק א'

הילקוט — הוצאת התאחדות ציונית-סוציאליסטית של פועלי ארץ-ישראל, "אחדות-העבודה", תל-אביב, תרפ"ט. בסוף הפתיחה רשום: כ"ט אדר"ב, תרפ"ט. החתימה: ב. כ. גם "קונטרס" ש"ע, ניסן תרפ"ט.

עשר שנות "אחדות-העבודה"

קונטרס ש"ב, אייר תרפ"ט, עמוד 5. ילקוט

אחדות-העבודה, כרך ב', עמוד 385.

עמוד 27, שורה 9: במעמד פתח-תקוה. מכון לועידת היסוד של "אחדות-העבודה" שנתקיימה בפתח-תקוה בסוף אדר א' תרע"ט.

עמוד 29, שורה 18: לצבי ש"ן. פועל וסופר. נולד ברומני (רוסיה) ב-1890. מ-1908 היה בקשרי רעות עם יוסף טרומפלדור, היה פעיל במחשבת הקומונה ההתישבותית בארץ-ישראל. ב-1910 עלה לארץ. עבד תחילה בתל-אביב, במושבות, אחרי כן בדגניה, במרחביה, בכנרת ובקבוצת מגדל שהתקיימה בזמן ההוא. ב-1921 היה חבר קבוצת הבנין הראשונה בפתח-תקוה. כתב שירים וסיפורים מלבטי היצירה הקבוצתית וחיי הקבוצה. במאורעות מאי 1921 חש לשכונת אבו-כביר ליד יפו להציל את י. ה. ברנר ומשפחת יצקר (שהיתה גם משפחתו) אשר גרו שם, ונרצח יחד אתם ביום כ"ד ניסן תרפ"א. קובץ כתביו על גבול הדממה, יצא לאור בשנת 1929.

עמוד 30, שורה 2: וולפסון וז'אן פישר. בני-לוייתו של הרצל. דויד וולפסון (1856—1914) היה הנשיא הראשון של ההסתדרות הציונית אחרי מות הרצל.

ז'אן (יונה) פישר (1871—1929) היה מראשי ציוני בלגיה.

שם: שטריקר, רוברט. ממנהיגי הציונות באוסטריה, מראשי הציונים הרדיקלים.

עבר לרביזיוניסטים ואחרי כן — למפלגת המדינה היהודית. הוסע על ידי

הנאצים מטרונושטט לאושבינצים בספטמבר 1944.

שם, שורה 22: הויתור על תל-חי. בישיבת הועד הזמני בירושלים, אור לג' אדר תר"פ, חיוו כמה מעסקני הישוב, ובתוכם ז. ז'בוטינסקי, את דעתם בעד עזיבת תל-חי

שם, שורה 23: הפוליטיקה של סמואל. עיין פרק ב', עמוד 153.

שם: המצב בחיל הספר, שנוצר ב-1926, שלא שותפו בו אלא קומץ קטן של יהודים בעלי מקצוע. מאנשי "אחדות-העבודה" הצביעו על הסכנות הכרוכות ביצירת כוח צבאי המורכב מערבים בלבד, ודרשו, באם לא ישונה המצב, להקים יחידה עברית בחיל הגנת הספר. חוגים מסוימים בישוב התנגדו לדרישה הזאת.

שם, שורה 24: קריעת עבר-הירדן. עיין פרק ב', עמוד 301.

עמוד 34, שורה 27: „יהודה“. חברת ביטוח שבראשה עמד זמן-מה ז. זיבוטינסקי.
עמוד 36, שורה 1: התקוות במונד. אלפרד מונד, אחרי כן לורד מלצ'ס.
1868—1930. מבצעי ההון הגדולים באנגליה. עסקן ציוני. הגה תכניות רבות-
מעוף לפיתוחה הכלכלי של ארץ-ישראל. גאל שטח אדמה בשרון הצפוני,
שנקרא אחרי כן תל-מונד.

לדברי הנציב

„דבר“, גליון 1075, כ"ו בכסליו תרפ"ט, 9.12.1928. דבר היום.
החתימה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, כרך א', עמוד 366.
עמוד 43, שורה 2: הנציב החדש. סיר ג'ון רופרט צ'נסלור. הגיע לארץ-ישראל
ב-6.12.1928. שירת בכהונתו עד 1931.

מושב ברלין ב'

„דבר“, גליון 1079, ל' בכסליו תרפ"ט, 13.12.1928. דבר היום. החתימה: ב. כ.
מושב זה של הועד הפועל הציוני נתקיים בסוף דצמבר 1928
בברלין, ובו נתקבלה החלטה בשאלת הסוכנות היהודית. במושב
הקודם של הועד הפועל הציוני ביולי 1928, אף הוא בברלין, נדונו
מסקנות „ועדת-החקירה“ (עיין כרך ג', עמוד 407).
עמוד 45, שורה 18: ועדת השבעה. בוועדת הלארציונים למען ארץ-ישראל,
שנתכנסה בניו-יורק ב-20.10.1928, הוחלט ליפות את כוחו של לואי קרשל
למנות ועדת ארגון בת שבעה חברים לשם מינוי באי-כוחם של הלארציונים
בסוכנות היהודית.

עשור ל„חבימה“

מוסף ל„דבר“, גליון 1080, א' בטבת תרפ"ט, 14.12.1928.

עם גאולת מפרץ חיפה

„דבר“, גליונות 1090, 1093, 1094. י"ג, י"ז,

י"ח בטבת תרפ"ט; 26, 30, 31 בדצמבר 1928.

עמוד 48, שורה 24: „הרוסים“. רוב הציונים הרוסים דרשו בזמן ההוא עבודה
מעשית בארץ-ישראל, בניגוד לאחרים שראו את העיקר בפעולה המדינית.
שם, שורה 25: שוקן, זלמן. נולד בשנת 1877. עסקן ציוני בגרמניה. חבר הדירק-
טוריון של הקרן הקימת לישראל. עלה לארץ בשנת 1933.
עמוד 53, שורה 28: המעשייה במרתא בת בייתום. אשה עשירה בירושלים

בימי חורבן הבית השני. שלחה שליח לשוק לקנות סולת ולא השיג. שלחתו להביא פת נקיה וכבר אָזלה מן השוק. שלחה אותו שוב ושוב עד שאמרה לו להביא לחם שעורים — ולא מצא.

במלחמת הבחירות לעיריית תל-אביב

(נאום באסיפה, י"ז בטבת תרפ"ט)

„דבר“, גליון 1094, י"ח בטבת תרפ"ט, 31.12.1928.

עמוד 56, שורה 16: כפי שתיאר אחד-העם ב„חצי נחמה“. עיין „על פרשת דרכים“, חלק א', עמוד קל"ג.

עמוד 57, שורה 19: ענין זכרון-יעקב. עיין פרק ג', עמוד 286.
עמוד 258, שורה 24: מכטיחים לבוחרים — מי רפכת ומי מקומות-מרבא. בתעמולת הבחירות היו מי שהבטיחו להפוך את תל-אביב למרכז רפואי ולהשתדל בממשלה בדבר הקמת תחנת-רכבת מרפזית בתל-אביב.
שם, שורה 30: כשויתקין הוציא את כרוזו וקרא לעליה חלוצית.

יִסְיָ וִיתְקִין, נולד בשנת 1876 במזהילוב (רוסיה), מת בשנת 1912 בראשון-לציון. עלה לארץ אחרי הקונגרס הציוני הראשון. היה פועל חקלאי. אחרי כן מורה בגדרה, כפר-תבור וראשון-לציון. בחורף תרס"ה פירסם בחתימת „חבורת צעירים מארץ-ישראל“, כרוז לנוער היהודי ברוסיה לעלות לארץ לחיי עבודה. לקריאתו זו היה הד רב ורישומה היה ניכר בעליה השניה. עיין „הארץ והעבודה“, א', הוצאת הנעד המרכזי של „הפועל הצעיר“, יפו, תרע"ג, עמוד 77; „פרקי הפועל הצעיר“, א', תל-אביב תרצ"ה, עמוד 31; „מסילה“, עמוד 6.

עמוד 59, שורה 1: כתב סמילנסקי לגולה על סכנת העליה בלי אמצעים. הסופר משה סמילנסקי היה כתבם הארץ-ישראלי של עתונים ציונים ברוסיה. שם, שורה 12: כֵּאֲשֶׁר שִׁלְגָה הַמוֹשְׁבָה רַחוּבֹת (את זכות הבחירה) מהמורה ש' וילקומיץ. לפי תקנות המושבה משנת תרס"ח היתה זכות בחירה במושבה רק לבעל משפחה היושב במושבה שלוש שנים, או לבעל בית או בעל נחלה.

עמוד 60, שורה 2: הנה אנו עומדים אחרי מלחמה מוצלחת בציונות בעד תוכן הסוכנות. לאחר מושב הועד הפועל הציוני בברלין ביוני 1928, בו בוקרו קשה מסקנות „ועדת החקירה“ (עיין פרק ג', עמודים 270 ו-287) נתכנסה ועידה של הלא-ציונים באמריקה אשר מינתה ועדה לישור ההדורים בין הלא-ציונים והציונים, ובנובמבר 1928 שלח לו איס מר של תזכיר לייצמן בו בוטאה עמדת הלא-ציונים בשאלות העיקריות של הציונות, שהיתה שונה ממשקנות „ועדת החקירה“ וקרובה יותר לעמדת

הציונים בשאלות העליה, העבודה העברית, השפה והתרבות העברית, הקרן הקימת לישראל והיחס להתישבות הקבוצתית.

לאחר המערכה

„דבר“, גליון 1096, כ' בטבת תרפ"ט, 2.1.1929. דבר היום. החתימה: ב. כ.

הבחירות לעיריית תל-אביב נתקיימו ב־31.12.1928. רשימות הפועלים קיבלו כשליש הקולות של הבוחרים. בין נבחרי הפועלים — גם ב. כצנלסון.

עמוד 62, שורה 11: „פועלי-ציון“ התאומים. בזמן ההוא היו „פועלי-ציון“ שמאל בארץ-ישראל מפולגים לשני פלגים.

שם, שורה 18: גזונדהייט, יעקב. נולד ב־1880. עסקן ציוני, מאשי „המזרחי“. שם, שורה 20: „גוש העבודה“ הרביזיוניסטי. פועלים רביזיוניסטים שהצביעו בעד רשימת „המרכז המאוחד“ (רשימת דינגוף, רוקח, שושנה פרסיץ ואחרים). שבה הוצג גם מועמד הרביזיוניסטים ד"ר ניינשל, אך לא נבחר. שם, שורה 30: העדויה בעדי הגנוב של א'. רשימת „המרכז המאוחד“ בבחירות סומנה באות א', וזו היתה עד אז האות הקבועה של רשימת ההסתדרות בבחירות שונות.

עמוד 63, שורה 7: „ההתאחדות הדמוקרטית“ — רשימת הציונים המתקדמים. בראשה עמדו: א. ברלין, ד"ר ב. מוסנזון וד"ר מ. גליקסון.

פשר הנאום

„דבר“, גליון 1103, כ"ח בטבת תרפ"ט, 10.1.1929. דבר היום.

החתימה: ב. כ. „ילקוט אחדות-העבודה“, כרך א', עמוד 367.

עמוד 64, שורה 12: „האפסיומה“ של הניבֹור הדיקנסי. בנאום בתל-אביב אמר הנציב בין השאר: „אומרים, טרם ביררתי את זאת, כי אין היסודות של תל-אביב חזקים למדי. בכל זאת נעשה כאן מפעל אדיר. מי מכס שקרא את צ'ארלס דיקנס יודע את האפסיומה של אחד מגיבוריו, מיקוֹבר, כי זה סוד ההצלחה: אם הכנסתך 19 לירות 19.5 שילינג הוצאת 20 לירה, הרי אתה אבוד. אם הכנסתך היא 20 לירה ואתה מוציא חצי שילינג פחות — הרי אתה מצליח.“

שם, שורה 22: המניות של תעלת סואץ שנרכשו על ידי דיזרעאלי. בנימין דיזרעאלי-ביקונספילד (1804—1881) רכש בשנת 1875, בימי כהונתו כראש ממשלת בריטניה, את מרבית המניות של חברת תעלת סואץ, וכך עשה את בריטניה שלטת על התעלה.

הסנבלמיות הקומאינטרנית

„דבר“, גליון 1112, י' בשבט תרפ"ט, 21.1.1929. דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 65. שורה 12: ודי-חוארת. הוא עמק חפר.

שם, שורה 13: הקומאינטרן. האינטרנציונל הקומוניסטי. עיין כרך ב', עמוד 304.

שם, שורה 21: ודיע אל-בוסתאני. עורך-דין ערבי. בינואר 1925 הסית בדוים לעקור עצים שניטעו על ידי חברת פיק"א בסביבות קיסריה. עיין כרך ג', עמוד 158, בהערה. בטבת תרפ"ט עורר בדוים בסביבות חדרה לתבוע זכות בעלות על שטח אחד מאדמתה ולהפריע לאכרים לעבד אותו.

עמוד 66. שורה 2: ה„פרופסור“ מאירסון. מאירסון — מורה ופועל. היה בחדרה לפני המלחמה העולמית הקודמת ובראשיתה, אחרי כן — ביסוד-המעלה. עם הינסד „אחדות-העבודה“ פרש ממפלגת „פועל-ציון“, שהיה חבר בה, והיה במיסי מ. פ. ס. נסע לרוסיה, שם התכחש לציונות ונרתם למרכבת ה„בסקציה“, בשמשו „פרופסור“ לעניני הציונות וארץ-ישראל. עיין כרך א', עמוד 306; כרך ב', עמוד 303.

שם: מי שזוכר את ימי מאי ביפו ב-1921 ואת ימי עפולה. לאחר הפרעות ביהודים ביפו במאי 1921 הפיצו הקומוניסטים שמעות כי שפיכת-הדמים באה כתוצאה של התנפלות הציונים על תהלזכה של קומוניסטים באחד במאי, שקראה לסולידריות בין פועלים יהודים וערבים.

בסוף 1924 עלו יהודים לחרוש את אדמת עפולה לאחר שנרכשה מבעליה הקודמים ולאחר ששולמו פיצויים הגונים לאריסים שעבדוה לפני כן. הרוב הגדול של האריסים עזבו קודם את המקום. אנשי פ.ק.פ. יחד עם האגודה המוסלמית-נוצרית שיסו קבוצה קטנה של אריסים להישאר ולהפריע לחורשים בעבודתם. כתוצאה מזה פרצה קטטה שבה נהרג ערבי אחד ונסצעו יהודים וערבים.

שם, שורה 5: הכומר טדיאוש. במחזה „הגולם“ מאת הסופר ה. לייזיק.

שם, שורה 8: נשמה יהודית אוֹבדת המדפיסה בדפוס חשאי פרץ-קלמצייות הקוראות לפרעות ביהודים. א. ליטין מספר בזכרונותיו כי בשנת 1883 הביא המהפכן דגייב (שנעשה אחרי כן פרובוקטור) לדפוס החשאי של „גרודניה ווליה“ כרוז הקורא לפרעות ביהודים, ודרש מטעם ה„מרכז“ להדפיסו. פּרֶסְקוּבִיַה בּוּגוֹרַז, סטודנטית יהודית — שהתנצרה לשם חתונה פיקטיבית עם שְבֵלִין, אחד מהאישים החשובים של „גרודניה ווליה“ — שהיתה הסדרית בדפוס, ניסתה להתנכח עם דגייב בענין הכרוז ולשנות בו אילו מלים, אבל לבסוף סידרה אותו והדפיסה (א. ליטין, זכרונות וחניות, הוצאת „עם עובד“, תש"ג, עמוד 46).

שביתת המורים

„דבר“, גליון 1116, י"ד בשבט תרפ"ט, 25.1.1929. דבר היום.

החתימה: ב. כ.

עמוד 67, שורה 19: הא־לָפִים לא"י החסרים, לתשלום משפורת חודש אחד למורים.

עמוד 68, שורה 7: שלטון המתגנדר בזה שלונדון לא תלמדוהו בינה. מכונן לתשובתו של ה. סאקר לבאייפוח ההסתדרות, א. גולומב וה. פרומקין, אשר התיצבו לפניו ב־23 בינואר 1929 ותבעו הקצבה להעברת מחוסרי עבודה מתל־אביב למושבות, אף העירו לו בשעת המשאומתן פי מההנהלה הצינית בלונדון נתקבלה הסכמה לכך. תשובת סאקר לא הניחה את דעתם.

מהו הלקח לציבור הבוחרים בתל־אביב

„דבר“, גליון 1142, ט"ו באדר א' תרפ"ט, 25.2.1929.

שם, שורה 20: השלישייה העומדת בראש העיריה. מ. דיזנגוף, שושנה פריץ וי. רוקח.

עמוד 70, שורה 3: גם בקבלת הפנים לפטרסון. ג'ון הנרי פטרסון. נולד בשנת 1867. מפקד צבא אנגלי. אירגן במצרים בשנת 1916 יחד עם יוסף טרומפלדור את הגדוד העברי של נהגי הפרדות בחזית גליפולי. אחרי כן היה בארץ מפקד הגדוד העברי מלונדון (הגדוד ה־38 של קלעי המלך). ציוני נאמן. ידידו של ז. ז'בוטינסקי.

קבלת הפנים. בשיבת מועצת עיריית תל־אביב ב־20.2.1929 שאל ב. כצנלסון „בדבר המנהג החדש לסדר קבלת פנים לאורחים מטעם מועצת העיריה מבלי שחברי המועצה יוזמנו. מהו הקריטריון של „נכבדים“ שעל פיו מזמינים? במקרה פטרסון, למשל, פראי אולי לדעת, כי דוקא בסיעת הפועלים יושבים שני חברי המועצה היחידים שהיו במתנדבים לגדודים העבריים (ב. כצנלסון וז. פיינשטיין)“.

שם, שורה 14: מדינאים ציונים אלה מגישים בעצת עורכי־דין בלי ידיעת המועצה הצעה שבה חותמים בעצמם על גזירות שהכתיחו להילחם נגדן. בענין זה מסופר ב„דבר“ (גליון 1129, 21.2.1929): „הנהלת העיריה מסרה ב־6 בפברואר לנציב המחוז הצעה

ל„תיקון פקודת עיריית תל־אביב“, מבלי אשר שאלה את פי המועצה. — הצעה זו כוללת את סעיפי חוקתה היסודית של העיריה ואת כל פקודות הממשלה המתקנות את החוקה מאז שנת 1921; כלול בה גם סעיף האומר כי עם פרסום ההצעה הזאת בתור פקודה ממשלתית יבוטלו כל הפקודות

הצוים הקודמים. כלומר, יש כאן בקשה מצד העירייה עצמה לאשר את כל התקנות שהוטלו עליה בזמן האחרון בכפיה מצד הממשלה, למרות התנגדות הרוב להן, וביטול התקנות שנתקבלו פעם על ידי מועצת העירייה ואושרו בזמנן גם על ידי הממשלה.

ז מ ו

„דבר“, גליון 1186, ז' בניסן תרפ"ט, 17.4.1929.

„ילקוט אחדות-העבודה“, כרך ב', עמוד 383.

מז 75, שורה 20: הצלת הברה ציונית פרטית. מכונן לחברה הציונית-האמריקאית „קהיליית ציון“ שפעלה בארץ (עיין כרך ב', עמוד 325) ונסתבכה בקשיים כספיים. הנהלת ציוני אמריקה ראתה צורך להקדיש סכומים מהכנסות הקרנות הציוניות למען חלץ את החברה ממצבה הקשה.

ע ר ב הפתיחה של הקונגרס הששה-עשר

„דבר“, גליון 1281, ג' באב תרפ"ט, 9.8.1929. החתימה: ירובעל.

„ילקוט אחדות-העבודה“, כרך ב', עמוד 413. החתימה מלאה.

עמוד 77, שורה 12: „הסבך הבזילאי“. מכונן למצב המסובך שהביא הקונגרס הציוני החמישה-עשר בבזיל ב-1927, בהעמידו בראש ההנהלה הציונית אנשים שאינם מעורים בתנועה, וללא השתתפות האגפים (מפלגות הפועלים, „המזרחי“ וכו'). הביטוי „הסבך הבזילאי“ שאול ממאמרו של מ. בילינסון („דבר“, 18.9.1927), שבו ביקר בחריפות את הקונגרס החמישה-עשר.

שם, שורה 19: סם פהן. ציוני מוינה. ישב בתל-אביב, סוחר. השתתף בישיבת הועד הפועל הציוני בברלין בדצמבר 1928, כבא-פוח האזרחים הלאומיים בארץ-ישראל, והביע התנגדות להתישבות הקבוצתית.

שם: קוד"ט (יהודה) בלומנפלד. נולד ב-1884. מראשי ציוני גרמניה בזמן ההוא חבר הועד הפועל הציוני. עלה לארץ בשנת 1933.

שם: לויטה, ליאון. מראשי הציונים בפולין, מסיעת „עת לבנות“. מת בתל-אביב בשנת תש"ה.

בקונגרס הששה-עשר

„דבר“, גליון 1284, ז' באב תרפ"ט, 13.8.1929.

„ילקוט אחדות-העבודה“, כרך ב', עמוד 415.

עמוד 79, שורה 13: כי באנו לקונגרס בחיל גדול יותר. בקונגרס הטיז היו לסיעת העבודה 26% ממספר הצירים; בקונגרס הקודם — 22%.

שם, שורה 17: ה'ינדס', מתתיהו. ממנהיגי „עת לבנות“, החלק הימני בהסתדרות הציונות בפולין, שהתגבש אחרי מלחמת־העולם הקודמת. דגל בסיסמת היימה העצמית של המעמד הבינוני במלאכה, במסחר וחרושת בארץ־ישראל. בויכוח בדבר הרחבת הסוכנות היהודית נקט עמדה חיובית, בניגוד לחלק המתקדם של ציוני פולין, „על המשמר“, בהנהלתו של יצחק גרינבוים, שהתנגד להרחבת הסוכנות.

שם, שורה 19: ברודצקי, זליג. פרופסור. מראשי הציונים באנגליה. חבר הנהלת הסוכנות היהודית.

עמוד 81, שורה 4: הפרוגרמה הפיטסבורגית, עיין כרך א', עמוד 379.
עמוד 82, שורה 3: והנה בא ארלוזורוב וסיפר לכם על הנטל החדש של מאות אלפים לירות שהוטל על קרן־היסוד לטובת הבנקים. מדברי ת. ארלוזורוב: „בהסכמת ההנהלה ציונית באה קרן־היסוד לידי הסכס עם „אוצר ההתישבות“, שלפיו התחייבה קרן־היסוד להעביר לרשות אוצר ההתישבות ואפ"ק סכום של 350,000 לירות לשם חיוק מעמדם של מוסדות האשראי הלאומי. על יסוד זה העבירה קרן־היסוד לאפ"ק חמישים אלף מניות של חברת החשמל וארבעים אלף של הבנק האיפותיקאי. האם היה אישור לכך ?

שם, שורה 10: מאמרו של לביא. מכונן למאמר „התפארות־שוא“ מאת ש. לביא, „דבר“, גליון 1242, י"ז בסיון תרפ"ט, 25.6.1929. ש. לביא, כתבים נבחרים, ספר שני, עמוד 24.

שם, שורה 21: בא הקרע החדש שם (בציונות האמריקאית). בעת ביקורו של וייצמן באמריקה במרס 1930 התפטרו שני עסקנים, מאנשי קבוצת ברנדייס שהתחילו חוזרים להסתדרות הציונית, מהנהלת ההסתדרות הציונית באמריקה ומהקנבית הארץ־ישראלית המאוחדת. התפטרו זו גררה אחריה מחלוקת בהסתדרות הציונית וב„הדסה“.

עמוד 86, שורה 18: בתל־אביב חתרו מכפנים תחת האוטונומיה. עיין למעלה עמוד 70.

ונשם ?

„דבר“, גליון 1293, י"ז באב תרפ"ט, 23.8.1929. החתימה: ירובעל.
„ילקוט אחדות־העבודה“, כרך ב', עמוד 423. החתימה מלאה.

עמוד 87, שורה 2: ה'יה חג. מכונן לאסיפת־היסוד של הסוכנות היהודית המורחבת, שנתקיימה בציריך מיד אחרי סיום הקונגרס ה"ז.

עמוד 88, שורה 6: אנשי „האצילות“. מכונן, כנראה, לרביזיוניסטים, אשר זבוטינסקי הכתיר אותם בתואר זה.

שם, שורה 19: בביקורו האחרון של וייצמן בירושלים. באוקטובר 1927. עמוד 89, שורה 1: חזרה המעשייה הידועה על קברו של דויד המלך. עיין ח. נ. ביאליק, ספר ד', הוצאת „דביר“, תרצ"ה, עמוד ל"ג.

לאחר שתיקה מאונם

„דבר“, גליון 1303, ז' באלול תרפ"ט, 12.9.1929.

עמוד 93, שורה 2: תשעת ימי האיד. הם ימי מאורעות אב תרפ"ט, ימי פרעות חברון, מוצא, צפת וירושלים, והתנפלויות על חולדה ובאר-טוביה ומקומות אחרים.

ממצור לבצרון

„דבר“, גליון 1303, ז' באלול תרפ"ט, 12.9.1929.

עמוד 96, שורה 10: עלילת דמשק. עיין פרך ג', עמוד 412. שם, שורה 27: אל יתן הישוב להרעיל את נפשו ואת נפש ילדיו ברהב לאומי. לענין זה יתנו כאן דברי תשובה מאת ברל לדויד שמענוביץ על אודות הערת ביקורת ב„דבר“ (גליון 1302, ר' באלול תרפ"ט) בשם „פריס של דברי רהב“ על שירו של א. ראובני „מלחמת ירושלים“, „חברי המשורר“,

אכן, נסתתמו טענותי למראה חתימתך אתה בסוף המכתב. אם גם אדם שכמותך מוכן לפרוש את חסותו על המהדורה הזאת של שירת דבורה — כי אז מה אומר ומה אדבר. אם גם לאדם שכמותך יש להסביר מהו ההבדל בין הדברים הקוראים למופתי ול„פלשתין“, למסיתים ולפורעים, בשם היאות להם, לבין ההשתעשעות בכינויים מעין „זרע תבל“, „מחתרת-גנבים“ דומיהם לערים ולכפרים שמתוכם יצא האויב, בין תביעת משפטנו לבין פסוקי-נצחון והתפארות בנוסח: „מחצו קדקוד בני ישמעאל“, „מה רבו חלליך, בן הגר“, „איך רצו גבורי ערב“, „לבם פלב הארנבת“ דומיהם — כי אז מוטב לבחור בשתיקה. בירור רציני ויסודי בין פה וכה עודנו מוקדם כיום, פן ישמח צד שלישי.

היו ימים וכולנו ידענו, ואתה יותר מאחרים, מהו ערכו המדיני והספרותי של אותו פיוט פטריטי המשתעשע בדברי רהב ובהשלכת נעל על האויב, אותה שירת גיבורים העולה „כפורחת“ בימי מלחמות ופורענויות שבידי אדם. והנה בימי כאב אלה לנו ראית אתה לתבוע מידי את כבודה של שירה זו.

ומחוז לעצם ההשנאה שבין מלחמתו הציבורית של „דבר“ לבין פוסק־זמרה אלה, אתה קובל גם על הרשימה העתונאית שהתירה לעצמה להביע את יחסה לערכה הספרותי של יצירה זו על ידי מרכאות בלבד. כאלו הבעת יחס של עלבון למקרא דברים מחייבת דוקא פתיבת די־סֶרְטֶצִיה. אתה שואל: „כלום על ידי מרכאות יוצאים ידי חובה של ביקורת? וכלום לסופר פא. ראובני יש לגשת באמצעי־ביקורת פאלה?״ ואני אשאלך: האומנם עתונאים פשוטים, שאין עסקם בביקורת ספרותית ושאינם מתכוונים לצאת „ידי חובה של ביקורת“, אולם לב להם והרגשה להם, אינם רשאים להביע את רגש צערם ועלבונם באותה צורה הנראית להם כפשוטה וכבהירה ביותר? כלום מיחה פעם איזה משורר או סופר פנגד עתונאי שהילל את יצירתו ביקצור נמרץ ומבלי לצאת ידי חובה של ביקורת? או כלום אין סופרים ומשוררים נוטלים לעצמם את הזכות „להרגז“ — אגב פתיבה — איזה חזיון ציבורי על ידי מרכאות או נקודות או סממנים אחרים, שגם בהם אין יוצאים ידי חובה של ביקורת, ואין איש אוסר עליהם את הדבר? או אפשר רק בסופר ידוע־שם אסורה כל נגיעה, מפני הסכנה להיכרות בגחלתו או בגחלת ידידיו אשר יתעברו על ריבוי?״

(„דבר“, גליון 1312, י״ח באלול תרפ״ט, 23.9.1929).

עמוד 97. שורה 15: אִמְרָה (ממשלת ארץ־ישראל) לכלפל את שדודינו ואת פצויעינו בכספי פלל ישראל. ב„דבר“, גליון 1296, 4.9.1929. מסופר כי בשיחת הנציב העליון עם באי־כוח הישוב השתדל לשחרר את הממשלה מחובת הגשת עזרה לנגועי המאורעות, האיל וזרמים לארץ פספים שנאספו על ידי היהודים בחוץ־לארץ.

במסיבת פרידה לא.ב. עהן

„דבר“, גליון 1322, כ״ט באלול תרפ״ט, 4.10.1929.

גדוד העבודה בקו האיחוד

„דבר“, גליון 1325, ה' בחשרי תר״צ, 9.10.1929, דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 100, שורה 8: החלטת גדוד העבודה בדבר איחודו עם הקיבוץ המאוחד. במועצת גדוד העבודה בראש השנה תר״צ. שם, שורה 16: התפרדותם רבת־הפורענויות של עין־חרוד ותל־יוסף. בשנת תרפ״ג. לפני כן היוו משק אחד. עיין כרך ג', עמוד 394.

בוועידת „פועלי-ציון“ בגרמניה

(נתקיימה בברלין בה' בטבת תר"צ, 5.1.1930)

„דבר“, גליון 1419, כ"ח בטבת תר"צ, 28.1.1930.

עמוד 102, שורה 7: פינחס דשכסקי, לקרט, שוארצבורד. עיין כרך ג', עמודים 404 ו-409.

שם: היתה גם מפלגה סוציאליסטית גדולה לפני 25 שנים שדיברה על טרור. מכונן, כפי שאפשר לשער, לעמדתו של „הבונד“ לאחר עשיית השפטים על ידי ממשלת הצאר ניקולאי השני בפועלים שהפגינו באחד במקאי בשנת 1902 ולאחר משפט המות על הירש לקרט. במועצתו באוגוסט 1902, החליט „הבונד“, בניגוד למסורת של המפלגות הסוציאלי-דמוקרטיות, ושלו עצמו, על „נקמה מאורגנת“. כעבור שנה, בוועידה החמישית, ביטל את ההחלטה הזאת.

עמוד 103, שורה 18: פשם שקישינ'וב. הפרעות בקישינ'וב בשנת 1903.

עמוד 104, שורה 20: אַקסלרוד, פינחס (פאול), 1850—1928. מאבות התנועה הסוציאליסטית ברוסיה. חתנו של המשורר העברי יצחק קמינר.

עמוד 105, שורה 20: מה שנפל לפני 30 שנה בין הטטרים והארמנים. בשנת 1905 הציף גל של טבח הדדי בין הטטרים והארמנים את החבלים בקוקז ברוסיה. בהם ישבו שני העמים האלה בשכנות.

שם, שורה 21: מה קרה בשנת 1860 לנוצרים בלבנון. בשנת 1860 התנפלו הדרוזים והמוסלמים על הנוצרים המרוניטים וערכו בהם טבח.

שם, שורה 28: חמלניצקי, גונטה ומכנ'ו.

באגדן חמלניצקי. עמד בראש מרד האוקראינים נגד בעלי האחוזות הפולנים והכמרים הקתוליים. החריב קהילות יהודיות רבות באוקראינה ורצח רבבות יהודים בשנות ת"ח ות"ט.

גונטה. ערך טבח ביהודים באוקראינה בשנת תקכ"ח.

מכנ'ו. ראש כנופיה גדולה שמנתה אלפים רבים ופעלה בדרום רוסיה בימי מלחמת-האזרחים 1919—1921 והשתללה בפרעות ביהודים.

עמוד 108, שורה 2: „פרנקפורטר צייטונג“ — עתון פרוגרסיבי, שהיה נפוץ בין יהודי גרמניה.

שם, שורה 6: לורנס, תומס אדוארד, 1888—1935. איש-צבא וסופר אנגלי. אירגן ועמד בראש מרד הערבים נגד תורכיה בימי מלחמת-העולם הקודמת. ספרו „המרד במדבר“ תורגם עברית.

שם, שורה 19: גם גוג'ל וטורג'ניב. מגדולי הסופרים הרוסים במאה הקודמת.

כתבו על חיינו, אבל באיזו זרות. מכונן, כנראה, לסיפורו של גוגול „טרס בולבה“, ולסיפורו של טורגיניב „היהודי“.

מזל פני הנזירה

(באסיפת־עם בתל־אביב, כ"ב באייר תר"צ)

„הפועל הצעיר“, גליון 16 (27), כ"ד באייר תר"צ, 22.5.1930.

ב־12 במאי 1930 קיבלה הסוכנות היהודית הודעה בדבר אישור 3300 רשיונות עליה על ידי הנציב העליון לחצי שנה (מכסה זו כללה 950 רשיונות שאושרו כמסרעה בפברואר אותה שנה). אך יומים אחרי זה נתקבלה פקודת הממשלה לעכב את הוצאת רשיונות העליה עד לאחר גמר חקירתו של סיר ג'ון הוף סימפסון.

עמוד 109, שורה 27: כ־אשר נגזרה גזירת „סטופ אַמיגריישן“. מכונן להפסקת העליה ב־1921, לאחר פרעות יפו.

עמוד 110, שורה 25: 2300 החלוצים, אשר חיכו לרשיונות שאושרו בשבילים ועוכבו. ליתר דיוק — 2350, לאחר שניכּו מ־3300 הרשיונות את המסרעה של 950.

עמוד 111, שורה 30: הדין־וחשבון של ועדת־החקירה. לאחר מארעות אב תרפ"ט נתמנתה על ידי הממשלה האנגלית ועדה „לחקירת הגורמים הקרובים, אשר הסבו את ההתפרצות האחרונה בארץ־ישראל“. הרכב הנעדה: סיר ג'ולטון שאו — יושב־ראש, מוריס הופקין, שניהם ליברלים; הנרי בטרטון, שמרני; הנרי סגל, ממפלגת העבודה. ליהודים טענו לורד אירלי וסיר בּויד מרימן, לערבים — סטוקס, לממשלה — פריידי. הנעדה חרגה מגבולות סמכותה והסיקה מסקנות גם בשאלות פוליטיות עיקריות. בדין־וחשבון שלה, שנתפרסם באחד באפריל 1930, דובר על מעמד מנושלים ערבים מהקרע — שקיבלו אמנם פיצויים — העלולים לסכן את שלום הארץ, הוצעו הצעות לפיקוח על העליה היהודית ולצמצום סמכויותיה של הסוכנות היהודית. הנרי סגל הסתייג מעמדת חבריו לחקירה. הוא החמיר באחריותם של המנהיגים הערבים בפרעות, דחה את ההאשמה של עליה נפרות, דרש חקירת האפשרויות החקלאיות בארץ לקליטת מתישבים חדשים ומאמצים לשיתוף פעולה בין יהודים וערבים.

עמוד 112, שורה 25: ימי כפר־סבא. באפריל 1930 הובאה לכפר־סבא על ידי האכרים קבוצת בית־ר („ברית טרומפלדור“) לעבודה בפרדסים, ככלי־שרת נגד העבודה העברית המאורגנת. הדבר עורר את התנגדות פועלי המושבה וגרם לסכסוכים קשים, להתערבות המשטרה ומאסרי פועלים.

להערכת „מפעל האלף”

(במועצה החקלאית, כ”ד באייר תר”צ)

„דבר”, גליון 1522, ג’ בסיון תר”צ, 30.5.1930.

עמוד 114, שורה 22: התישבות האלף — תכנית להתישבות 1000 משפחות פועלים באזור המטעים וליד המושבות ביהודה ובשרון אשר הופעלה על ידי הסתדרות הפועלים החקלאים בתקופת תרפ”ח—תרצ”ב, תקופת השפל הכלכלי ועמידה בהתישבות. זו היתה פעולה עצמאית גדולה, שנעשתה על ידי המרכז החקלאי והארגונים והקיבוצים להתישבות, ליזמה של גאולת שטחי קרקע רבים והתחלות של התישבות אינסנסיבית בשיתוף המתישבים עצמם על ידי חסכונותיהם הכספיים. המפעל בוצע בידי „הברת אשראי להתישבות פועלים”, שנוסדה בשנת 1930, שבה השתתפו „החברה הכלכלית לארץ-ישראל” מאמריקה, „קרן העירה” ומשפחת סאקרזיו מלונדון. ההנהלה נמסרה לבא”י כוח החברה הכלכלית, קרן העזרה והמרכז החקלאי. שטח האדמה למתישב היה 15 דונם, מחציתם נועדו למטעי הדר; התקציב — 460 לא”י, כולל 30 לא”י מאת המתישב. למעשה צומצם מפעל האלף והועמד על 432 משפחות (מהן כ־200 בהתישבות מלאה והשאר בהתישבות הדרגתית) שהתישבו בנקודות האלה: כפר ביל”ו, נטעים, קבוצת שילר, גבתון, בית-עובד, בהדרגה, גניעם, גבעת-ח”ן, (גבעת חיים נחמן ביאליק), צופית, רשפון, כפרהיס.

ש. שורה אחרונה: מן השעוה שויתקין הפנה את המחשבה מכיבוש עבודה להתישבות. בעת שתנועת הפועלים בארץ בראשית העליה השניה, היתה מכוונת, בעיקר, לכיבוש העבודה, ליצירת מעמד פועלים עברים שכירים במושבה, ששררה בה עבודה ערבית. יצא יוסף ויתקין, במאמרו, „כיבוש העבודה או כיבוש הקרקע” („הפועל הצעיר”, תמוז תרס”ח), בתכנית להתישבות פועלים עצמית על אדמת הקרן הקימת.

ביום „דבר”

„דבר”, גליון 1523, ה’ בסיון תר”צ, 1.6.1930, דבר היום, החתימה: ב. כ.

כ’ בתמוז (תר”צ)

(נאום בירושלים)

„הפועל הצעיר”, גליון 34, י”ח בתמוז תרצ”א, 3.7.1931.

עמוד 123, שורה 4: אל-ער”ש. בספטמבר 1902 בא ד”ר הרצל בדברים עם מיניסטר המושבות הבריטי, יוסף צ’מברלן, על תכנית להתישבות יהודית בחצי-האי סיני, מאל-ערש ודרומה. הרצל נפגש בענין זה גם עם לורד קרומר, הנציב הבריטי במצרים. ממשלת מצרים לא נתנה את הסכמתה לבסוף לתכנית זו.

קבלת פנים למשלחת הפועלים מאמריקה

„דבר“, גליון 1594, ל' באב תרצ"ז, 24.8.1930.

המשלחת היתה מורכבת מהחברים: אברהם שיפליאקוב, נשיא מגבית ההסתדרות באמריקה; מ. פינסטאון, מזכיר האגודות המקצועיות היהודיות המאוחדות (געווערקשאפטען). וא. המלין, מנהל מגבית ההסתדרות. הם הגיעו לארץ ב־20.8.1930. קבלת הפנים היתה אותו יום בערב באסיפה בבית־העם בתל־אביב.

עמוד 128, שורה 23: „ביל"ו ו„עם עולם“. שתי התנועות שקמו בזמן אחד בתקופת הפרעות ברוסיה בשנות 1881—1882: פני ביל"ו לארץ־ישראל, ופני „עם־עולם“ לארצות הברית באמריקה. מאנשי „עם־עולם“ יצאו חלוצי תנועת הפועלים היהודית באמריקה. מהם שהקימו קומונות, אשר ראו בהן התגלמות מאוייהם הסוציאליסטיים. הקומונות לא האריכו ימים. עיני „מושבות סוציאליסטיות“ לטוג'־ברנובסקי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמודים 186—196. עמוד 130, שורה 13: המשלחת לאמריקה. המשלחת הראשונה של ההסתדרות לאמריקה בשנת תרפ"ב. חברה היו: יוסף ברץ, ב. פצנולסון, מניה שחט. שם, שורה 16: יוסף שלום־ברג. מחלוצי תנועת הפועלים באמריקה וממנהיגיה. היה יושב ראש מגבית ההסתדרות באמריקה. עמוד 131, שורה 22: קונגרס העבודה בברלין. הוא הקונגרס העולמי למען ארץ־ישראל העובדת שנתכנס בברלין ב־27.9.1930.

פולמוס וייטשפל

„דבר“, גליון 1686, כ"ה בכסליו תרצ"א, 15.12.1930. החתימה: ב. כ.

בנובמבר 1930 נתקיימו ברובע נייטשפל בלונדון, המיושב יהודים, בחירות ציר לבית־הנבחרים הבריטי, עקב מותו של הציר הקודם הארי גוזלינג ממפלגת העבודה. „פועלי־ציון“ בלונדון החליטו לתמוך במועמד הפועלים, ג'מס הול (מי שנחמנה בשנת 1945 מיניסטר המושבות בממשלת אטלי). נגד מועמדם של הליברלים, היהודי ברנט ג'נר. היה זה לאחר פרסום „הספר הלבן“, תעודת ההתכחשות לציונות של ממשלת מקדונלד־פספילד.

עמוד 132, שורה 6: מכתב זינוביב. זינוביב — נשיא הקומאינטרן בשנות 1919—1926 (ועיין כרך ג', עמוד 396). ב־1924 נתפרסם מכתב בחתימתו של זינוביב לקומוניסטים האנגלים לנהל תעמולה מהפכנית באנגליה. את המכתב הזה ניצלו השמרנים במלחמת הבחירות לבית־הנבחרים באותו זמן, בה הנחילו תבוסה לממשלת־הפועלים. הרוסים טענו שהמכתב מזויף.

עמוד 133, שורה 4: „הספר הלבן”. פורסם על ידי לורד פספילד, מיניסטר המושבות בממשלת הפועלים של מקדונלד ב־20.10.30. הכיל התקפה על הציונות, איים להפסקת העליה העברית, הצעה ליצירת מועצה מחוקקת ודברי שטנה קשים על ההסתדרות.

שם, שורה 26: ממשלת בלפור, לורד ג'ורג' וצ'רצ'יל. ראשי הקבינט הבריטי (שנתמנה בדצמבר 1916), שנתן את הצהרת בלפור. לורד ג'ורג' — ראש הממשלה, ארתור בלפור — מיניסטר-החוץ, וינסטון צ'רצ'יל — מיניסטר הצי.

עמוד 134, שורה 1: נאומו „הציוני” של סמואל — בבית-הנבחרים הבריטי. בויכוח על הספר הלבן, ב־17.11.1930, הוכיח סמואל שאין כמעט לממשלה אדמה פנויה הראויה להתישבות, והצדיק את קיפוח היהודים בחלוקת אדמות בית-שאן.

עמוד 134, שורה 8: לורד פספילד, נולד ב־1859. הוא סידני וֶב. סוציאליסט, חוקר תנועת הפועלים באנגליה. ספריו: „הסוציאליזם באנגליה”, „חולדות הטרייד-יוניונים”.

שם, שורה 20: החכמים שגרמו לסנד שירד מעק הבטחה מבדי שאמר את דבריו. באחת האסיפות במלחמת הבחירות בנייטשפיל הופיע סנל לעזרת מועמד הפועלים. קבוצת רביזיוניסטים הפריעה לו בנאומו.

במערכת

„דבר”, גליון 1702, י"ג בטבת תרצ"א, 2.1.1931.

עמוד 136, שורה 18: נשיאם הם. מכוון, כנראה, לו. ז'בוטינסקי.

עמוד 137, שורה 14: שלכנו לנג סניגור ממשל. הוא סיר בויד מרימן, שטען ליהודים בנעדת שאו.

שם, שורה 26: מי שידע גם בהתפטרותו להטיל סערה פוליטית. לאחר פרסום „הספר הלבן” הדין-וחשבון של סימפסון התפטר ד"ר חיים וייצמן מנשיאות הסוכנות היהודית, לאות מחאה נגד ממשלת בריטניה.

עמוד 138, שורה 22: ג'ון הופ סימפסון. נתמנה במאי 1930 על ידי מיניסטר המושבות כשליח לארץ-ישראל לחקור בעניני עליה, קרקע התפתחותה הכלכלית של הארץ. הדין-וחשבון שלו פורסם באוקטובר 1930, בו נתן דוסי בקרן הקימת, קבע שאין אדמה פנויה להתישבות חדשה, האשים את הפועלים העברים בקומוניזם התקיף קשה את ההסתדרות.

שם, שורה 23: לורד לורד. נציב בריטניה במצרים בזמן ההוא.

עמוד 141, שורה 4: וג'בד, יאשיהו. 1872—1943. איש מפלגת העבודה וחבר בית-הנבחרים הבריטי. לוחם נלהב לציונות.

שם, בריילספורד, ה. נ., סופר הזוגה דעות סוציאליסטי. ביקר בארץ בשנת 1930. ידיד נאמן לציונות.

מעוללות אחריהעם

מוסף ל„דבר“, גליון 1732, י"ט בשבט תרצ"א, 6.2.1931. החתימה: ב. כ.
עמוד 145. שורה 18: סיר וינדהאם דידם. המזכיר הראשי של ממשלת ארץ-
ישראל מראשית הכיבוש הבריטי עד 1923. ידיד מסור לציונות.

באסיפת הנבחרים לכנסת ישראל

„דבר“, גליון 1737, כ"ה בשבט תרצ"א, 12.2.1931.
עמוד 147. שורה 14: המועצה המחוקקת. הספר הלבן של פספילד העלה מקדש
את ענין המועצה המחוקקת. בעקבות הספר הלבן של צ'רצ'יל מ-1922, שתהא
מורכבת מהנציב העליון, 10 פקירי הממשלה ו-12 נבחרים על ידי תושבי
הארץ: שמונה מוסלמים, שני בוצרים ושני יהודים.
שם, שורה 20: קבוצה זו בתוכנו אשר אני מברך את הופעתם זאת
הפעם הראשונה באסיפת הנבחרים. מכון לצירי „פועלי-ציון
שמאל.“
עמוד 149. שורה 9: ולהשליך יהבנו על הפוחות הגדולים אשר יגנו
עלינו בהאג, בגנף ואולי גם ברומא. מכון לבית-הדין הבינלאומי
ב האג, לחבר הלאומים, שמקום מושבו גנף, ולממשלת איטליה של מוסוליני
ברומא.

לשאלות המשטר המדיני בארץ

„אחדות-העבודה“, ירחון מפלגת פועלי ארץ-ישראל, כרך ב,
חוברת ג—ד, תלאביב, ינואר—פברואר 1931, עמוד 207.

העברת החינוך לרשות הכנסת

„דבר“, גליון 1738, כ"ו בשבט תרצ"א, 13.2.1931.

עמוד 171. שורה 13: פולמוס אחד-העם — נורדוי, בענין ספרו של ד"ר הרצל
„אלט-ניילנד“. אחריהעם מתח על הספר ביקורת קשה (במאמו) „אלט-ניילנד“,
„על פרשת דרכים“, חלק ג', עמוד קס"ג), מפס נורדוי השיב לו תשובה
חריפה, אשר עוררה מחאות רבות.
עמוד 174. שורה 14: בלקינד, ישראל, 1861—1929. עלה בראש החבורה הראשונה
של הביל"ויים בייט בתמוז תרמ"ב. עבד כפועל חקלאי במקוה-ישראל
ובראשון-לציון, היה אֶכר בראשון-לציון ובגדרה, אחרי כן היה מורה, סופר

ועסקן. יסד את בית-הספר העברי הראשון לבנים ביפו בשנת 1889. טיפל בעליית יתומי פרעות קישינוב לארץ ויסד בשבילים בית-ספר כפרי „קרית-ספר” בבן-שמן. העלה לארץ יתומי פרעות אוקראינה משנת 1919 הקים את כפר-הילדים בשפיה.

עמוד 176, שורה 28: קיש, הפסטר, סנטור — חברים בהנהלת הסוכנות.
עמוד 177, שורה 1: דויד ילין, י. בן-צבי והרב אוסטרובסקי — חברים בהנהלת הועד הלאומי.

שם, שורה 17: נתמנה אמריקאי להנהלת. מכון לד"ר י. ד. ברקסון, מנהל מחלקת החינוך של הסוכנות היהודית בזמן ההוא.
שם, שורה 25: מימי יוסף פרל. 1773—1839. סופר, מראשי תנועת ההשכלה בגליציה. יסד את בית-הספר היהודי הראשון בגליציה.

עמוד 179, שורה 2: וילקומיץ, שמחה. תרל"ב—תרע"ח. מורה ומחנך. עלה לארץ בתרנ"ז. השליט את השפה העברית בבתי-הספר של יק"א בגליל העליון. הטיף לעבודה חקלאית בבתי-הספר והיה למופת בגינת בית-הספר שלו בראש-פינה. שם: יצחק אפשטיין. תרכ"ג—תש"ג. מראשוני המורים העברים בישוב החדש. עלה לארץ בשנת 1886. בראשונה עבד כפועל חקלאי בזכרון-יעקב וראש-פינה. משנת 1901 היה מורה בצפת ובמושבות הגליל העליון. היה מנהל בית-המדרש למורות וגננות בתלאביב. בלשן עברי. כתב מחקרים רבים בשפה ובחינוך. פעל רבות להחייאת הדיבור העברי, לשיפורו ודיוקו.

תשובה לויצוח

„דבר”, גליון 1740, כ"ט בשבט תרצ"א, 16.2.1931.

עמוד 181, שורה 20: אוטונומיה חינוכית, אוטונומיה כספית. בתי-הספר וגני-הילדים של העובדים התנהלו בזמן ההוא על ידי ועדת התרבות המרפזית של ההסתדרות, פורם חינוכי מיוחד בתוך רשת החינוך הכללית של הסוכנות היהודית. התוכן החינוכי של זרם העובדים הוא — פיון הלימודים העבריים והפליים ברוח תנועת העבודה העברית בארץ-ישראל, ההכרה הציונית-הסוציאליסטית. פיתוח יסודות העבודה, המשק חברתי-הילדים בבית-הספר.

ועדת התרבות המרפזית ניהלה את מוסדות החינוך של ההסתדרות ברשותה ובאחריותה הכספית. את הכנסותיה היתה מקבלת מאת ישובי העובדים ומאת ההורים. הקצבת הסוכנות היהודית היתה נמסרת לה בצורה כוללת על פי תנאים מסוימים. עובדי החינוך של ועדת התרבות היו כלולים בין עובדי ההסתדרות ומשפורתם היתה נקבעת על יסודות דרגת המשכורת ההסתדרותית.

עמוד 182, שורה 3: סוף סוף נחתם חוזה עם „הדסה“. החוזה בין עיריית תל-אביב והסתדרות „הדסה“ על העברת בית-החולים „הדסה“ בתל-אביב לרשותה של העיריה.

שם, שורה 17: שהפנסת לא תהיה פועל פרוצה, שכל מי שרוח יציאה עוברת עליו קם ויוצא. לפי תקנות פנסת ישראל שפורסמו על ידי הממשלה בינואר 1928, אין ההשתייכות לכנסת ישראל חובה, ורשאי כל יהודי להודיע על פרישתו ממנה.

במועצת הנוער העובד

(רחובות, ד' בתשרי תרצ"ז)

„במעלה“, חוברת ר, כ"ה בחשון תרצ"ז, עמוד 15.

על הלשכה המשותפת

(במועצת ההסתדרות, י"ט באדר תרצ"א)

„דבר“, גליון 1759, כ"א באדר תרצ"א, 10.3.1931.

עמוד 193, שורה 30: „בוסתנאי“. שבועון התאחדות האפרים. הופיע בשנות תרפ"ט — ת"ש בעריכתם של מ. סמילנסקי, ס. ז. מילר וש. פרלמן.
עמוד 194, שורה 8: ואשר „למרד“. באותה מועצת ההסתדרות עירער חבר „השומר הצעיר“, אהרן כהן, שהיה מזכיר מועצת פועלי מגדיאל בזמן ההוא, על הסכמת המרכז החקלאי ללשכה המשותפת עם האפרים במגדיאל. הוא אמר (לפי „דבר“, גליון הנ"ל): „ארבעת חדשי קיומה של הלשכה מוכיחים כי יש לבטל אותה. אם מועצת ההסתדרות לא תיענה לדרישות רוב פועלי מגדיאל, יתהווה מצב קשה במקום. ספק אם תוכל מועצת פועלי מגדיאל לקבל על עצמה קיום הוראת המוסדות המרכזיים בשאלה זו“.
שם, שורה 16: א. 7. B. Independent Labour Party — מפלגת-העבודה הבלתי-תלויה באנגליה.

בועידה הרביעית של ההסתדרות החקלאית

פ ת י ח ה. „דבר“, גליון 1849, י"א בתמוז תרצ"א, 26.6.1931.

בויכוח על העבודה העברית במושבה. „דבר“,

גליון 1843, ד' בתמוז תרצ"א, 19.6.1931.

עמוד 212, שורה 4: גדול הצער שבראשית הויכוח נעשה נסיון להוציא שם רע על פועלי ארץ-ישראל. בענין זה נמסרו לפני כן באותו גליון „דבר“ דברי ברל:

הודעה אישית: החבר בן־טוב סָפַל עלי פי בראיון שנחתי ל„ניו־לידר“ אמרתי דברים אחרים מאשר אנו אומרים כאן, וכן שהועד הפועל בשיחותיו עם בריילספורד דיבר אחרת מאשר אנו מדברים כאן. כל עוד מתנכחים נגדנו בנימוקים של הגיון ושל „מדע“, של כלכלה וסטטיסטיקה — נשמע בסבלנות ונענה בהגיע תורנו. אולם מה שנאמר כאן מפי החבר בן טוב אין זו ביקורת ואין זה ויכוח. זהו נסיון לגזול מאתנו את ישרנו ואת אמיתנו, נסיון להטיל צל כבד על מפלגת פועלי ארץ־ישראל ועל הועד הפועל של ההסתדרות, המדבר אל העולם כולו בשם כלל פועלי ארץ־ישראל, זהו נסיון לשים אותנו זייפנים, המדברים אחת לחברינו ואחת לזולתנו. היש שמץ אמת בדברים האלה הבאים לנבל את שמנו הפרטי והציבורי? אני מכריז ומודיע כי זוהי עלילה מסוג אותן העלילות, אשר עד פה היינו רגילים לשמוע אותן רק מפי אויבינו בנפש, שאינם נמצאים אתנו בתחומי ההסתדרות אחת. דברי ב„ניו־לידר“ נתפרסמו לא רק באנגלית, כי אם גם בעתונים יהודים, וכל הרוצה לעיין בהם יבוא ויעיין. מעולם ובשום מקום — לא בלונדון, ולא באינטרנציונל, ולא בשום משאומתן פוליטי — לא ויתרנו על מלוא־זכותו של הפועל העברי לעבודה במשק היהודי. לא ראינו בזה שום סתירה למושגי הסולידריות הבין־לאומית, והכרוזנו על זה קָבֵל עולם. שיחותינו ותזכירינו הופיעו בדפוס. גם בלועזית. בתזכירים שהגשנו לוועדת שאו ולסימפסון, ושנדפסו אחר כך בספר של ההסתדרות שהופיע לקונגרס העבודה בברלין, ביטאנו את עמדתנו בכל בהירותה וקשיותה. ולפיכך ניתכה על ההסתדרות חמתו של הספר הלבן. פלוג יש הופעות פוליטיות־חיצוניות יותר גלויות מהופעות אלה? אילו היה שמץ אמת בדברי בן־טוב היינו חייבים לרדת מן הבמה הזאת בבזשת־פנים. הנני מכחיש אותם בכל כוח נפשי ומצטער ביותר שעלילות כאלה נגד אישים ונגד מוסדות מרכזיים בהסתדרות מוצאות מקום בעבודתן של ההסתדרויות נוצר, המחנכות בזה את חבריהן לא־יִכְפּוּד לתנועה ולסירוס מושגים על אישיה ועל פעולתה.

שם, שורה 23: טרנזפורלר ואורנשטיין. הראשון — חבר מפלגת „פועלי־ציון“ שמאל, השני — חבר „השומר הצעיר“.

עמוד 213, שורה 22: אותו פועל יהודי בגולה, שלהלכה הנהו כופר במציאות כלכלה לאומית מיוחדת של יהודים. מכונן, כנראה, ל„בונד“ בפולין.

עמוד 216, שורה 18: באולם זה הננו כ־82 אחוים. מכונן לאחוז צירי מפלגת פועלי ארץ־ישראל בעידה החקלאית.

עמוד 217, שורה 27: יש „איזה“ הכדל בין מגדיאל לבין פרדסי רוקח־

גזונדהייט, בין פרדסי גוטהלף לפרדסי צרקוב בנס-ציונה, במגדאל ובפרדסי גוטהלף שררה עבודה עברית; בפרדסי רוקה-גזונדהייט וצרקוב היתה עבודה ערבית.

עמוד 218, שורה 5: „גן-רוח”. שטח פרדסים ליד נס-ציונה שהיה מעובד כולו בידי פועלים עברים.

עמוד 220, שורה 15: פרידמן-אידלשטיין. בעלי בית-חרושת לגרבים בתל-אביב, שפרצה בו שכיחה במאי 1930. הם הביאו מפירי שכיחה, ביחוד מהאלמנטים הנחשלים שבפדות המזרח, אשר עבדו בחסות המשטרה. שם, שורה 21: „אחות פועלים”, קובץ מאמרים, מוקדש לבירור שאלות הארגון הבינלאומי של הפועל בארץ-ישראל, יוני 1930. בקובץ השתתפו היוגו ברגמן, ניר, מ. ארם, ג'ורג' נצאר, ז. אברמוביץ, ח. ע. סירני ואחרים.

בקונגרס השבעה-עשר

„דבר”, גליון 1871, ח' באב תרצ"א, 22.7.1931.

עמוד 225, שורה 4: ההוצעה הרביזיוניסטית — להכריז בקונגרס על המטרה הסופית של הציונות: מדינה יהודית ורוב יהודי בשני צברי הירדן.

עמוד 226, שורה 8: לכן נכשלו כל הנסיונות הממשיים, מעין אלה של דון יוסף נשיא. דון יוסף נולד בפורטוגל בראשית המאה ה-16, מת בקונסטנטינופול ב-1579. מוצאו ממשפחת אנוסים, אבל חזר בגלוי ליהדות. רכש לו השפעה גדולה אצל השולטן סולימן השני ותפס מקום נכבד במדיניות וכלכלה של הארץ. לאות הזקרה על פעולתו נתן לו השולטן את העיר טבריה וסביבתה למטרת ישוב יהודים. יוסף נשיא הקים מקדש את חומת העיר, נטע מטעי תות לשם גידול תולעי-משי הוציא כרוז אל היהודים הנרדפים — בעיקר באיטליה — שיבאו ויתישבו בטבריה ויתעסקו שם בעבודת-אדמה ומלאכה. התעוררו כמה קהילות יהודיות, וקהילה אחת מהעיר פיסרו בת 100 איש הפליגה לארץ-ישראל, אך האניה נפלה בידי שודדיים. מאז נשתקע כל הדבר.

בפני עובדת המפקד

„דבר”, גליון 1957, כ"ב בחשוון תרצ"ב, 2.11.1931.

דבר היום. החתימה: ב. כ.

עמוד 227, שורה 18: התעמולה להחרמת. מכונן לתעמולת הרביזיוניסטים להחרמת המפקד.

באסיפת הנבחרים

דבר", גליון 2062, כ"ה באדר א' תרצ"ב, 3.3.1932.

עמוד 234, שורה 16: ענין ודי-חוארת. אף לאמר שאושרה קניית אדמת דיר חנארת (עמק חפר) על ידי הממשלה. נתעכבה העברתה לרשות הקרן הקימת לישראל בשל תביעות שונות של הבודים (תביעת בר-מיצר, תביעת זכות האריסות, תביעה להזיז את הגבול, מה שהיה מקטין את השטח בששת אלפים דונם). בינתיים עיבדו הבודים את אדמת המריבה הסריעו ליהודים לעבד חלקי אדמה אחרים שנרכשו כבר, ולבסוף, בחורף תרצ"ב, העבירו את אהליהם על אדמת הקרן הקימת. המשטרה נדרשה להוריד בכוח את מסיגי הגבול. אך הנציב העליון ביקש מאת המוסדות הציוניים להרשות לבודים לעבד את האדמה במשך מספר שנים עד אשר הממשלה תשיג אדמה אחרת בשבילם. לאחר משאומתן הוסכם להחכיר לממשלה 3000 דונם בשביל הבודים לשנתיים באחריות הממשלה לפינוי השטח אחרי כן. הרביוניסטים ביקרו קשה את המוסדות על הסכם זה. בחשון תרצ"ד הוחזר השטח לרשות הקרן הקימת. שם, שורה 19: למרות מה שנעשה במפרץ חיפה. אדמת מפרץ חיפה נרכשה בשנת 1924 על ידי חברת "מפרץ חיפה" ואחרי כן עברה לקרן הקימת. במשך שנים הוצאו בה לפועל, על ידי הקרן הקימת וגורמים אחרים, עבודות יבוש וניקוז גדולות. אך בתכניות השונות להתישבות ושיכון לא הוחל. וכל השטח היה בזמן המדובר ריק מאין יושב.

מ, בני משה" עד "אהדות-העבודה"

(בנשף היובל לא. ז. רבינוביץ, למלאות לו שבעים חמש שנים)

קונטרס "ס"ג, שבט תרפ"ט, עמוד 5.

דבר", גליון 2656, כ"ד בשבט תרצ"ד, 9.2.1934.

עמוד 240, שורה 14: הוא נתן לנו את בכר וגם את דוסטויבסקי ואת טולסטוי, את קורולנקו ואת וירה פיגנר ואת גרשוני, ואת גליקל מהאמלן. אזיר תיגום: "אגדות אמוראי ארץ-ישראל", ערכי מדרש מאת בנימין זאב בכר; "רשימות מבית-המות" מאת ת. דוסטויבסקי; סיפורים מאת ל. טולסטוי, מאת ו. קורולנקו; זכרונות מאת וירה פיגנר, מאת צבי גרשוני ומאת גליקל מהאמלן.

שם, שורה 22: ר' אלכסנדר זיסקינד מהוראדנא, רב ומקובל. חי במאה הי"ח (נפטר ב'1794). מחבר ספר המוסר, "יסוד ושורש העבודה", שנתחבב מאד

על העם, בשל הרצאתו הבהירה והעממית.

שם, שורה 23 ר' צבי הירש מקיידאנוב — מפליטי טבח אוקראינה בשנות

ת"ח-ת"ט. מחבר הספר „קב הישר“ — ליקוטי אגדה ודברי מוסר, שנתפשת מאד בעם חכה למהדורות רבות ותורגם לאידיש ולגרמנית. בין קוראיו היו גם נשים.

עמוד 241, שורה 9: „איואן“, שם נפוץ מאד בין הרוסים.

עמוד 242, שורה 20: ליברמן, אהרן שמואל. עיין כרך ב', עמודים 250 ו-325.
עמוד 243, שורה 12: אליעזר צבי הכהן צויפל. 1815—1888. היה מורה בבית-המדרש לרבנים בז'יטומיר. מהראשונים בתקופת ההשפלה שלימד זכות על החסידות.

שם, שורה 14: שמואל יעקב ביק, נולד לערך ב-1770 ומת ב-1831. מראשוני המשפילים בין יהודי גליציה.

עמוד 244, שורה 1: „בני משה“. עיין כרך א', עמוד 365.

שם, שורה 2: יהושע ברזלי. שם, עמוד 382.

שם, שורה 5: „שׁרְיָהּ הסופר“. כינוי הספרותי של א. ז. רבינוביץ.

ללא התגלות

(על אליעזר שיין)

מוסף ל„דבר“, גליון 2039, כ"ח בשבט תרצ"ב, 5.2.1932.

עשר שנים לפטירתו של א. ד. גורדון

מוסף ל„דבר“, גליון 2039, כ"ח בשבט תרצ"ב, 5.2.1932;

„בחבלי אדם“, הוצאת „עם עובד“, תל-אביב, תש"ה, עמוד 170.

עמוד 250: א. ד. גורדון. עיין כרך א', עמוד 383.

חיים חיפין

„דבר“, גליון 2236, כ"ז באלול תרצ"ב, 27.9.1932;

„בחבלי אדם“, עמוד 66.

א. ליטוין

מוסף ל„דבר“, גליון 2191, ג' באב תרצ"ב, 5.8.1932. החתימה: א. ת.

נח שפירא

„דבר“, גליון 1707, י"ט בטבת תרצ"א, 8.1.1931.

„בחבלי אדם“, עמוד 156.

לבוז הנשיא

„דבר“, גליון 1765, כ"ח באדר תרצ"א, 17.3.1931. דבר היום.
החתימה: מ. ד. מאמר זה נזכר ברשימה אחת של מאמרי ברל
הכתובה בכתבידו.

איש הקרן הקימת

„דבר“, גליון 1767, א' בניסן תרצ"א, 19.3.1931. דבר היום.
החתימה: מ. ד. „בחבלי אדם“, עמוד 302.

נעמוד על נמשותינו

„דבר“, גליון 1967, ג' בכסליו תרצ"ב, 13.11.1931. דבר היום.
החתימה: ב. כ.

בלפי פנים

„הפועל הצעיר“, גליון 24, כ"ד באדר ב' תרצ"ב, 1.4.1932, עמוד 1.

עמוד 265, שורה 3: אזכיר עתה את פעולת „ההתאחדות“ לפרוץ דרך
לעליה. שליחי „ההתאחדות העולמית של „הפועל הצעיר“ ו„צעירי-ציון“
יסדו בקיץ 1920 ועד עליה שמרפוז בוינה, בהשתתפות בא-כוחו של „החלוץ“,
שטיפל בארגון העולים ובעזרה להעלאתם.

עמוד 268, שורה 30: יש למצוא בנו את הפוח לעשות את דבר
ההתישבות לענין מרפזי של התנועה. דברים מעין אלה דיבר
ברל בישיבה משותפת של הוועד הפועל של ההסתדרות, המרכז החקלאי
וברית הפיקוח החקלאית בדבר גיוס אמצעים להתישבות עובדת, שנתקיימה
סמוך לזמן ההוא, בי"ד באדר א' תרצ"ב:

אני חושב שכל אלה החברים המדברים על התישבות מלאה חיים
עדיין באותו הזמן שבו היינו בנים יחידים אצל עם ישראל. המצב הוא אחר
לגמרי. אין אנו ילדי שעשועים של העם. התישבות של עין-גנים עלתה
הרבה פחות מאלף לירות ליחידה — בכל אופן לעם היהודי לא עלתה משפחה
אלף לירות — והם עומדים על רגליהם. לעינינו יש כמה וכמה דוגמאות
של אנשים אשר התישבו לא בשנה אחת ולא בשנתיים — יש מקרים כאלה
למאות — ואנחנו עודנו מסוגלים בגודל לבב לבוז למאמצים אלה ולדבר על
התישבות מלאה.

ביחס למסודותינו הכספיים הטענה היא למה הסתפקו בכסף שהושקע
בהם ולא חיפשו אמצעים נוספים. איני יודע אם יש עוד בארץ בנק יהודי שיש
לו 80 אלף פונט משלו. אבל מה נעשה כדי למשוך ולרכו פספים? הן

ראינו שפועלים בארץ השקיעו עשרות אלפים פונטים בבנין וברכישת קרקעות ובפקדונות של הגרלות — מה חלקנו בכל זה? עד שקמו הארגונים להתישבות לא חינכנו את הפועל לחסכון, לא עשינו כלום לעורר אותו ולדחפו לכך. האם ניצלנו את האפשרויות שניתנו בעבודה בנהרים?

השאלה הבוערת היא שאלת התישבותנו, וזוהי שאלת גורל עתידנו בארץ. על ההסתדרות להחליט אם היא מוסיפה להיות רק מוסד מתווך בין המתישב ובין המוסד המישב, או שהיא בעצמה מקימה מוסד מישב. עוד לפני עשר שנים היה נדמה שאנו צריכים לעשות זאת. לא עשינו זאת — ואנו מחויבים לעשות זאת היום. יש עוד שאלה קודמת להצלת הארגונים — הפעולה הקרקעית. הקשר שלנו עם הקרן הקימת הוא אולי הדבר החשוב ביותר שעשינו לתנועה. מתנכלים לסגור בפנינו את הדרך לקרקע. מנימנו של פרינטש יכולה להתקיים, ואין לי הבטחון שבעתיד תקל רכישת קרקע כאשר עד עכשיו. ואם אי אפשר לתת לפועלים התישבות בזמן קצר — אל ישראל, לכל הפחות, אף קיבוץ של פועלים במושבה בלי קרקע. פי יתכן שבקרוב תעמוד שאלה זו בפני הפועל במושבה בכל חריפותה.

הדבר השני — התישבות זעירה. ברור לי כי באמצעינו בלבד לא נעשה התישבות באזור המטעים, אבל אילו היינו משקיעים אותו המרץ שהשקענו במשאומתן עם אישים ומוסדות בענף התישבות האלף, בהשגת אמצעים עצמיים — היינו עכשיו במצב יותר טוב. נתחיל בפעולה זו לכל הפחות עכשיו — זה יוכיח כי התנועה חיה. אסוכנות אינה פועלת, פיק"א נשתתקה — התסתפק תנועתנו רק באידיאולוגיה של התישבות? לא, אנחנו נסחוט מתוך עצמנו כל מה שאפשר ונעשה מה שנוכל לעשות (דבר, גליון 2057, י"ט באדר א' תרצ"ב, 26.2.1932).

ה א ב ו ב נ ו

„דבר“, גליון 2180, כ' בתמוז תרצ"ב, 24.7.1932. דבר היום.
 החתימה: מ. ד. „בחבלי אדם“, עמוד 152.

פתיחה ל„ילקוט אחדות העבודה“, פרך ב'
 „ילקוט אחדות העבודה“, פרך ב', הוצאת ועדת הילקוט, תל-אביב,
 תרצ"ב, עמוד 111. החתימה: ב. כ. ציון: כ' בתמוז תרצ"ב.

מפתח ענינים, שמות ומקומות

- א**
- אמריקה — 82, 103, 129, 260
 אַנ־סקי ש. — 254
 אָסיה — 126
 אסף ש. הרב — 181
 אפ"ק — 82
 אפריקה — 126
 אַפּשטיין י. — 190
 אַקסלרוד פ. — 104
 אַרלזורוב ח. — 82, 149, 231
- ב**
- בדוים — 108, 207
 „בוסתנאי“ — 193, 212
 בחירות — 56, 163
 בליז — 18, 129
 ביקורת — 207
 „בני משה“ — 239
 בנק הפועלים — 85, 130
 בעלי־בתים — 69
 „ברית שלום“ — 109
 ברנדייסזים — 142
-
- באר־טוביה — 127, 172
 בולס — 96, 111
 בוסל ח. — 23
 בורלא י. — 108
 בטרטון — 138
- אוטונומיה לאומית — 156, 164
 אוטונומיה מוניציפלית — 86, 165
 אור־נטציה פוליטית — 113
 „אחדות־העבודה“ — 27, 239, 271
 „אחה“ — 119
 איחוד — 28, 100, 151, 188
 „אַלט־ניילנד“ — 124
 א. ל. פ. — 194
 אַמנסיפציה — 125
 ארגון מקצועי — 220
 „ארגון משותף“ — 219
 אריסות — 205
-
- אונגדה — 29
 אום־גיזני — 202
 אוסטרובסקי מ., הרב — 177
 אוסטרליה — 59
 אוסישקין מ. — 20, 45, 84
 אוקראינה — 101, 262
 אורנשטיין מ. — 194, 212
 אחר־העם — 19, 121, 142
 אַטינגר ע. — 82
 אירופה — 107, 126, 262
 אַלנבי א. — 138
 אל־עריש — 123
 אמרי ל. — 138

- גורדון א. ד. — 249
 גורדון י. ל. — 242
 גזונדהייט י. — 62
 גליקסון מ. — 77
 ג'מל פחה — 111
 ג'נין — 63
 גנף — 149
 גרמניה — 102, 200
 גרובסקי א. — 50
- ד**
- „דבר” — 120
 „דואר היום” — 113
 דפוקרטיה — 22, 80, 163
-
- דגניה — 100, 208
 דה-לימה נ. — 172
 דובנוב ש. — 143, 164, 243
 דון יוסף נשיא — 226
 דיס ו. — 145
 דיזנגוף מ. — 34, 57
 דיזרעאלי ב. — 64
 דמשק — 103
 דשבסקי פ. — 102
- ה**
- „הארץ” — 171
 „הבימה” — 46
 הגנה — 261
-
- „הר החינוך” — 178
 „הדסה” — 182
 ההסתדרות החקלאית — 195, 217
 „ההתאחדות” — 265
 הון בינלאומי — 36, 86
- ביאליסטוק — 262
 ביאליק ח. נ. — 85, 142
 בילינסון מ. — 271
 בייק ש. י. — 243
 בית-שאן — 207
 בלום ל. — 140
 בלומנפלד ק. — 77
 בלפור א. — 133
 בלקינד י. — 174
 בן-גוריון ד. — 45, 271
 בן-טוב מ. — 216
 בנימינה — 34
 בן-צבי י. — 177
 ברגירא — 113
 ברדיצ'בסקי מ. י. — 23, 243
 ברודצקי ז. — 79
 ברזלי י. — 20, 244
 בריטניה — 64, 94, 133, 231
 בריילספורד ה. נ. — 141
 בריסל — 140
 ברלין — 45, 136, 262
 ברנר י. ח. — 19, 249
 ברנשטיין א. — 105
- ג**
- גרד העבודה — 22, 100
 „ג'ראיש כרוניקל” — 160
 ג'זינס — 76
 גולה — 192
-
- גבעת-השלושה — 117
 גדרה — 23
 גוגול נ. — 108
 גולדברג — 194
 גונסה — 105

המופתי — 107
 הס מ. — 106, 22
 הרצל ב. — 19, 30, 87, 120, 226
 הרצפלד א. — 211
 השרון — 47

ך

נעדת-החקירה — 111, 133, 138

וג'בוד י. — 141
 דיר-חנארת — 65, 234
 ודיע אל-בוסתאני — 65
 ולפסון ד. — 20, 30, 48
 נייטשפל — 132
 וייצמן ח. — 84, 112, 137, 259
 וילנה — 246, 262
 וילקומיץ ש. — 59, 179
 וינה — 136, 262
 ויתקין י. — 58
 ננדרולדה א. — 140
 נרשה — 131, 262

ז

ז'בוטינסקי ז. — 30, 113
 זיטומיר — 262
 זיטלובסקי ח. — 130, 164
 זינוביב ג. — 132
 זכרון-יעקב — 18, 34, 57

ח

חזי עבודה קולקטיביים — 200
 חינוך — 171
 „חירות” — 119
 חלוציות — 30, 142

הון לאומי — 33, 97, 116
 הון פרטי — 34, 115
 החברה הערבית לרכישת קרקעות

84 —

„החלוץ הצעיר” — 192
 „הישוב” — 43, 95
 „המזרחי” — 180
 „המעורר” — 23
 הנציב העליון — 94, 232
 הסוכנות היהודית — 87, 131, 268
 „הסנה” — 269
 „הספר הלבן” — 111, 135
 הסתדרות המורים — 171
 הסתדרות הנוער העובד — 187
 הסתדרות העובדים — 12, 266
 הפרוגרמה הפיסטבורגית — 81
 „הפתקה האדומה” — 111
 הצהרת בלפור — 137, 235
 הקיבוץ המאוחד — 100, 117
 „השומר” — 22, 261
 „השומר הצעיר” — 100, 214
 התישבות עובדת — 22, 118, 202
 התישבות עירונית — 265
 התישבות עממית — 36, 116

האג — 149
 הגליל העליון — 37
 הומל — 21, 262
 היטלר — 107
 הירש צבי מקיידאנוב — 240
 הכהן א. — 214
 הכסטר מ. — 176
 הלבנון — 105
 הלפמן הסיה — 254
 הלפרין מ. — 22

- 201, 194, 112 — פטרסבא
 פרמיה א. — 87
- ל**
- לטיפונדיות — 208
 „לעבען און וויסענשאפט“ — 255
 לשכת עבודה — 192
-
- לבוב — 105
 לביא ש. — 82
 לודז — 177
 לויז ג'ורג' ד. — 133
 לויז, לורד — 138
 לויטה ל. — 77
 לויז ש. — 85
-
- לונדון — 138, 96
 לוינץ א. מ. — 256
 לוריא ש. — 144
 לורנס ת. א. — 108
 לסביה — 106
 ליברמן א. — 242
 ליטוין א. — 254
 לילינבלום מ. ל. — 18
 ליטין א. — 130
 לקרט ה. — 102
- מ**
- מדינה יהודית — 121, 18
 מדיניות ציונית — 96
 „מדינת היהודים“ — 159, 124
 מועצה מחוקקת — 147
 מועצות מקומיות — 163
 „מורנינג פוסט“ — 134
 מושבה — 192, 22, 13
 מלוח לאומי — 265, 118
- חברון — 105, 94
 חדרה — 182
 חולדה — 141
 חוסיין, המלך — 146
 חיסין ח. — 251, 20
 חיפה — 163
 חנקין — 65, 20
- ט**
- טבריה — 105
 טרנופולר ל. — 212
- י**
- „יהודה“ (חברה) — 34
-
- יבנאל — 217
 ילין ד. — 177
 יסודהמעלה — 18
 יעבץ ז. — 239, 20
 יעקובסון א. — 83
 יערי מ. — 193
 יפה ה. — 20
 יפו — 174, 66
 ירושלים — 163, 138, 94
- כ**
- כיבוש עבודה — 51, 11
 „כל ישראל חברים“ — 176, 87
 כלכלה לאומית — 213
 כנסת ישראל — 171, 87
-
- כהן אב. — 98
 כהן סם — 77
 כפרים — 208, 100
 כפר-מליל — 198

- נחלת־יהודה — 198
 ניד־יורק — 131, 177, 259
 נס־ציונה — 194
- ס**
- „סולל־בונה” — 58
 סוציאליזם — 32, 38
 ספרות העבודה — 24
-
- סאקר ה. — 48, 86
 סג־יה — 172
 סואץ — 64, 231
 סופרסקי י. — 137
 סוקולוב ג. — 174
 סוריה — 93, 108
 סטריקלנד — 210
 סימון א. ל. — 143
 סימון י. — 48
 סימפסון ג. — 127, 210
 סירקין ג. — 130
 סמואל ה. — 30, 134, 154, 207
 סמילנסקי מ. — 15, 57, 217
 סנטור ו. — 176
 סנל ה. — 135
 סן־רימו — 137
- ע**
- עבודה עברית — 86, 167
 עבודות ממשלה — 65
 עבודות ציבוריות — 232
 עברית — 23
 עזרה הודית — 106, 198
 עיריית חיפה — 157
 עיריית ירושלים — 157
 עיריית תל־אביב — 56, 163
- ממשלת ארץ־ישראל — 94, 228
 מנדט — 111, 134, 148
 „מעבר” — 13
 מפלגת העבודה הבריטית — 134
 מפלגת פועלי ארץ־ישראל — 150
 „מפעל קנדה” — 47
 משטר מדיני — 150
 משטר קולוניאלי — 134
 משק לאומי — 97
 משקי עובדים — 13, 22
-
- מאירסון — 66
 מאפו א. — 23
 מגדיאל — 216
 מגנס י. ל. — 211
 מוסינזון ב. — 178
 מוסקבה — 140
 מוצקין ל. — 194
 מוריס ל. — 138
 מיכ”ל — 23
 מינכן — 136
 מכנו — 105
 מלחמה — 172
 מלכין ש. ד”ר — 20
 מסחה — 217
 מפרץ חיפה — 31, 47
 מצרים — 93
 מקדונלד ר. — 132, 140
 מתולה — 172, 256
- נ**
- „ניר” — 267
-
- נהלל — 141, 178, 265
 נהרים — 31

פינסקר י. ל. — 18	עליה — 32, 110, 204
פישר ז'. — 30	עליה שלישית — 18
פספילד, לורד — 96, 132, 154	עליה שניה — 18
פריזר פ. — 253	עם עובד — 38, 148
פרל י. — 177	ערבים — 107
פרץ י. ל. — 242	עתונות ארץ־ישראל — 103
פתח־תקוה — 18, 86, 182	

צ

צויפל א. — 243	עבד אל־חמיד — 104
ציריך — 76	עבר־הירדן — 107, 133, 210
צלנוב י. — 251	עזריהו י. — 178
צ'נסלור ג', ר. — 44, 64, 132	עין־גנים — 198, 253
צפת — 94, 105	עין־חרוד — 100, 141, 178, 265
צרפת — 230	עיראק — 210
צ'רצ'יל ו. — 133	עכו — 105
	עמק הירדן — 30
	עמק יזרעאל — 31
	עמק עכו — 47
	עפולה — 66, 85

ק

„קהיליית ציון“ — 34, 86	
קואופרציה — 198	פ
קומאינטרן — 65	פאשיזם — 140
קונגרס — 76	פועלי המושבות — 11, 51, 197
קונגרס העבודה — 268	„פועלי־ציון“ — 29, 101
קונסולידציה — 52, 82	„פורברסט“ — 103
קופת־חולים — 198	פיאודליזם — 157
קיבוץ גלויות — 32, 121, 148	פיקיא — 34, 116
קיבוץ, קבוצה — 22	פקידות ממשלתית — 44, 209
קרן־היסוד — 35, 116	פ.ק.פ. — 65
קרן קימת לישראל — 34, 49, 269	פרדסנות — 73
קרקע — 49, 88	„פרנקפורטר צייטונג“ — 108
קבוצת שילר — 117	פולין — 103, 125, 260
קובנו — 105	פטרסון ג'. ה. — 70
קיש פ. ה. — 176	פייאָרברג מ. ז. — 23, 242
קשינוב — 21, 103	פיין מ. — 130

ש

שׁוֹיֹן האשה — 22, 156
שכונת-עובדים — 202, 265
שקל — 78

שאז — 133, 138, 209
שבצ'נקו — 254
שנארצבורד ש. — 102
שוחטמן ב. — 142
שוקן ז. — 48
שטיין ל. — 122
שטיינברג י. — 243
שטריקר ר. — 30
שיין א. — 245, 271
שלוסברג י. — 130
שמעונוביץ ד. — 245
שניאור זלמן, הרב — 243
שפירא נ. — 256
שפרינגר — 164
שץ צבי — 29
שקולניק ל. — 82

ת

תימנים — 179
תיקונים סוציאליים — 154
תנועת הפועלים הארץ-ישראלית —
225, 141, 39, 12

תל-אביב — 34, 56, 86, 163
תל-חי — 17, 141
תל-יוסף — 100

קלזנר י. — 143
קלנריסקי ח. — 20
קמינר י. — 242
קמפבל ג'. — 138
קפלנסקי ש. — 45, 82
קראוזה א. — 20
קראקא — 262
קרזכמל נ. — 23
קרול י. — 20

ר

רביזוניזם — 102, 225
רפורמה אגררית — 207

ראשוני-לציון — 18, 182
ראש-פינה — 18, 34
רבינוביץ א. ז. — 70, 239
רבינצקי י. ח. — 142
רוגוב ה. — 199
רוטנברג ס. — 125
רוטשילד א. — 256
רומא — 140, 149
רוסיה — 99, 125, 241
רופין א. 21, 45, 84
רחובות — 53, 73
רמו ד. — 219
רמלה — 63
רמת-גן — 117
רמתים — 115
רנר — 164
רעננה — 216
רקליו א. — 104

